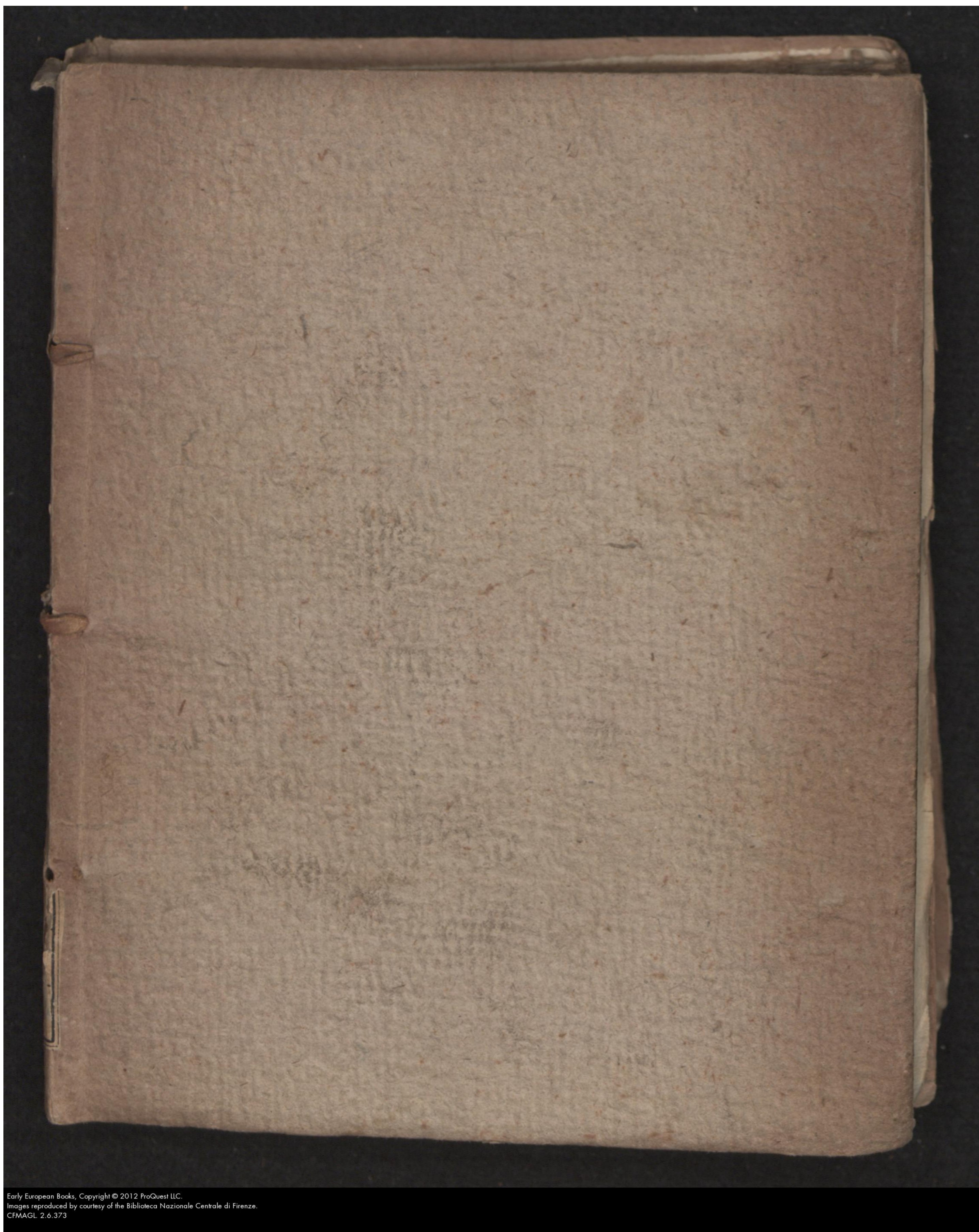
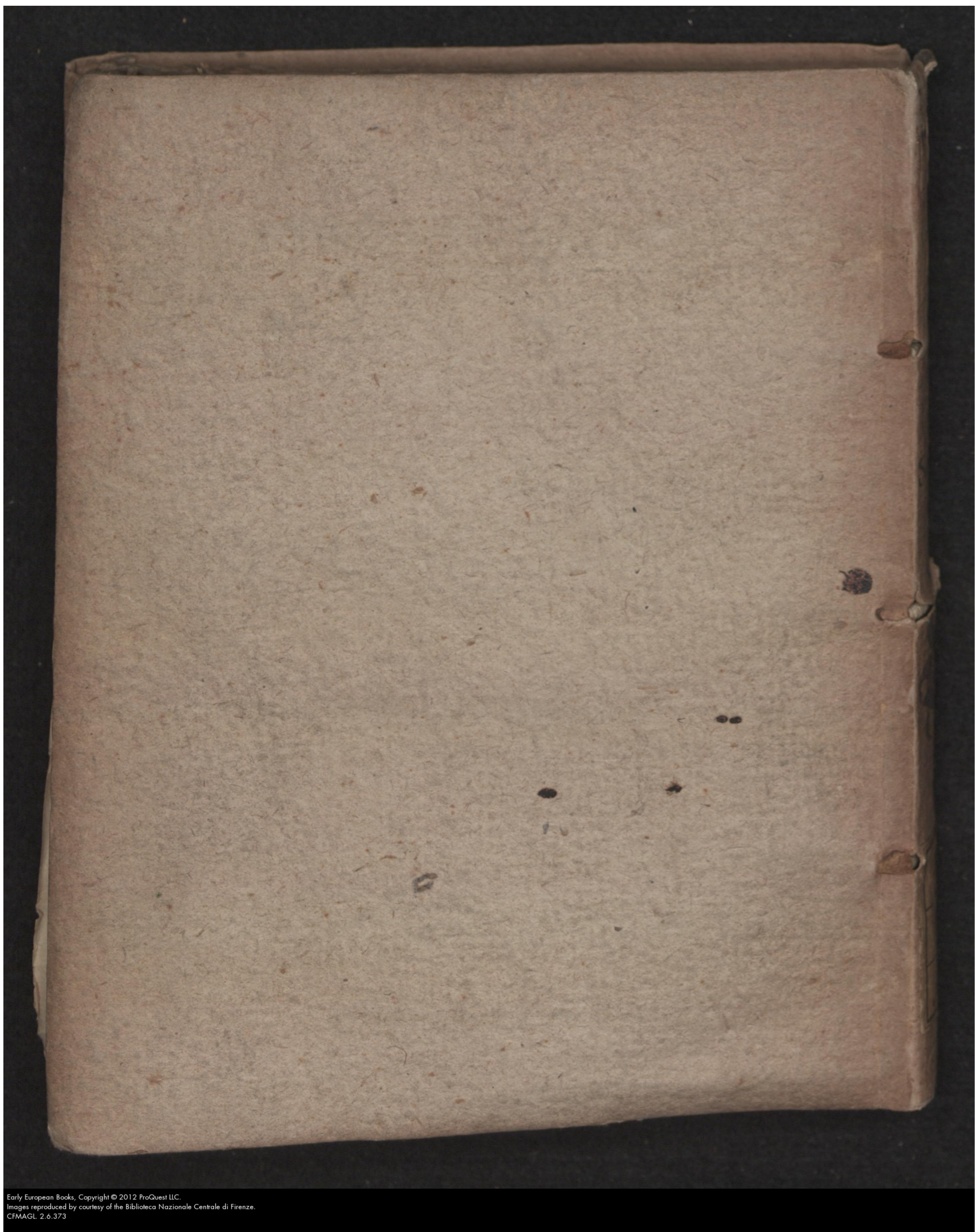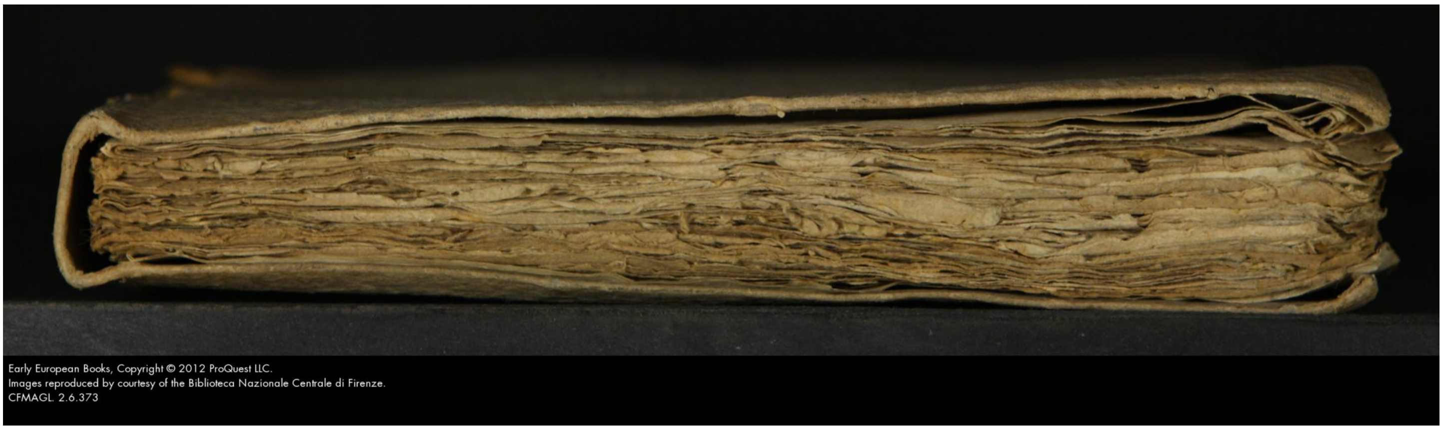

7
II
6
373

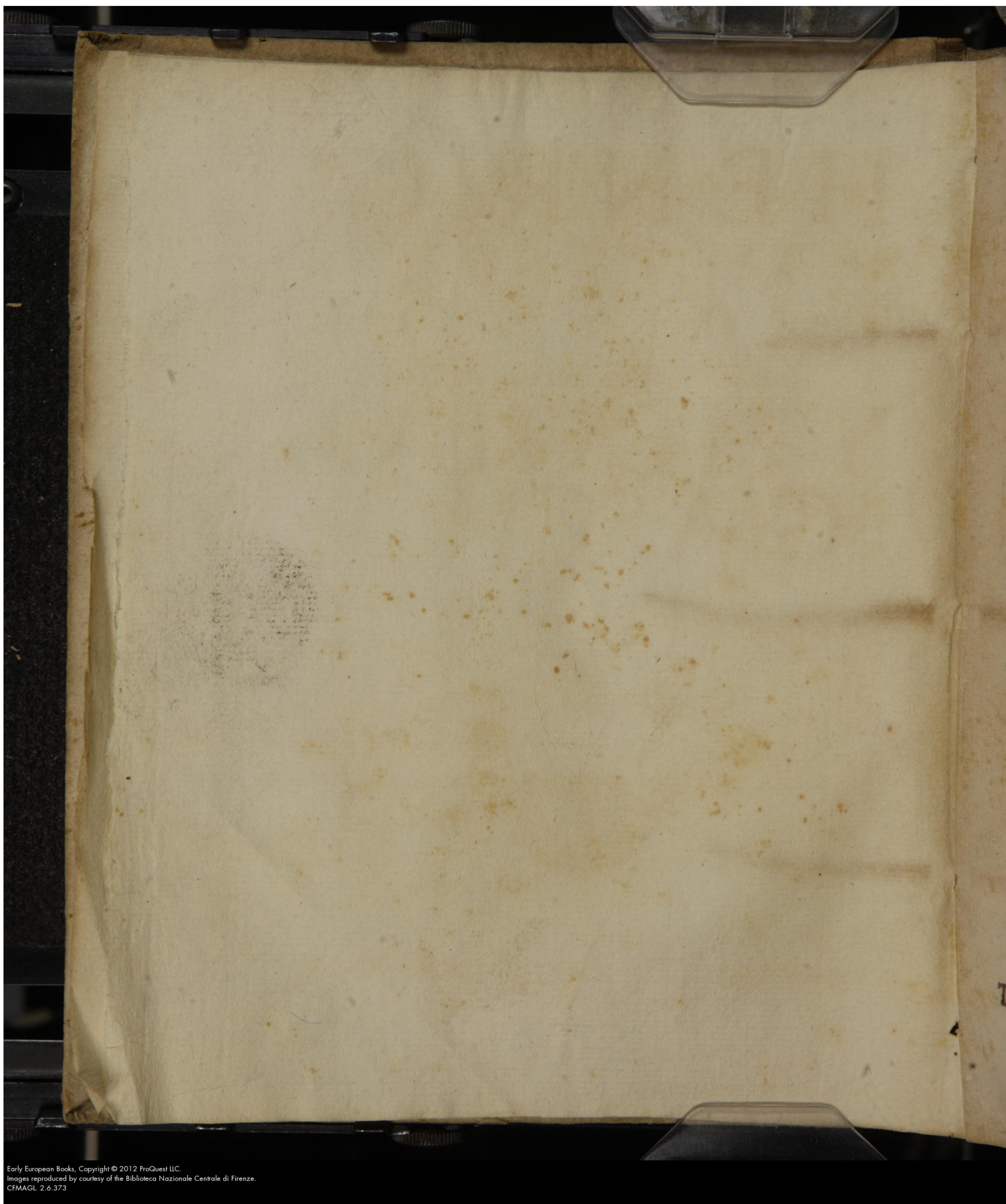

XXXIV
MVLL

HENRICI MÜLLERI,

Theol. Doct. & Professoris in Academia Rostochiensi

THEOLOGIA SCHOLASTICA,

Cum Indice Triplici.

ROSTOCHII,
Typis & Impensis JOHANNIS KILII Acad. Typogr.
Anno 1670.

VIRO,
MAGNIFICO & EXCELLENTISSIMO,
DOMINO
JOHANNI SLÜTERO,
JCTO CELEBERRIMO, ET SERENISSIMI DUCIS MEKLENBURGICI CONSILIARIO INTIMO, CANCELLARIO AMPLISSIMO,

DOMINO FAUTORIQUE MEO ÆSTIMATISSIMO.

Vinquennium eſt, VIR SUMME, cum TUA mihi ab Amico commendarentur PIETAS, JVSTI RECTIQVE AMOR, DEXTERITAS, & qui nunc proh dolor!

Rara avis in terris, nigroque ſimillima cygno;

CANDOR ſingularis. Conſtitui ex eo mecum, TUOS in Domino ambire, mihique, ſi dignus judicarer, exambire favores, cùm eos non parum mihi ad promovendam Nominis divini gloriam prævideram profuturos. Quò minùs tamen idipſum abs me impetrarem, obſtabat, Wiſmaria, ubi TU cùm

regiis

regiis immersus esses negotiis, occupationes TUAS curasque interpellare non audebam. Videbatur id animum Tuum abs me magis avertere posse, quàm conciliare mihi. At postquam TU, noster factus, illi TVA addixisti studia, qui IPSA orbis Meklenburgici SALUS est PUBLICA; nolui quod mecum constitueram, differre diutiùs.

Compareo itaque TUOS mihi exoraturus favores. Comparet mecum THEOLOGIA mea SCHOLASTICA, (cujus jam ante decennium specimen prodiit quoddam,) ut à claritate NOBILISSIMI NOMINIS TUI splendoris nonnihil sibi mutuetur. Non equidem ignoro **Theologiam Scholasticam** magnis & penè desperatis morbis teneri, tùm ob immodicam ejus curiositatem, quâ fit, ut nihil ignora-

re,

re, &, ubi maximè delirat; ibi altissimùm sapere videri velit; tùm propter obscuritatem, partim è seculi, quo nata est, tenebris contractam, partim de industria affectatam; tùm ob servitutem, quam immiti domino servit, cujus decretis placitisque, velut Ixionis rotæ, alligata est. Etenimverò habet **Theologia Scholastica** suos nævos, habet suam etiam necessitatem, hâc imprimis ætate, quæ Theologiam tot involvit difficultatibus, tot obscuritatibus immersit, ut, sine accuratâ **Theologorum Scholasticorum** intelligentiâ, vix & ne vix quidem emergere liceat.

Sed, quicquid de opere sit ipso, TU, VIRORUM EXCELLENTISSIME, ex hoc saltem (& si pertenui) ingenii

monu-

monumento, obſervantiſſimum, quo in TE feror, cultum agnoſces. Nam mihi neque honeſtum ſilere, neque proloqui expeditum, quàm ſanctiſſimâ religione AMPLISSIMVM NOMEN TUUM hactenus coluerim, & impoſterum devotiſſimo affectu colendum induxerim. TU, quod unicè TE rogo, Favores mihi TUOS conſervabis, & hunc, quem reverenter offero, Tractatulum, benevolo placidoque animo accipies.

Vive, MAGNUM PRINCIPIS NOSTRI DECUS, SPLENDIDUMQUE PATRIÆ SIDUS, vive. Vive DEO ejusque honori. Vive PRINCIPI noſtro SERENISSIMO ejusque conſiliis ac commodis. Vive Muſis Varniacis earumque ſaluti. Vive

ve bonis omnibus, mihique, qui teſtem animi mei obſervantiam omnem TIBI obligo atque obſequium

Dab. Roſtochii die 15. Decembr. Anno M.DC.LXIX.

MAGNIFICENTIÆ TUÆ

æternùm devotus

HENRICUS Müller/D.

THEOLOGIÆ SCHOLASTICÆ

Caput I.

DE

Eſſentia & Attributis divinis in genere.

§. I.

Sſētia divina cōſideratur, vel ut noſcitur à nobis, vel ut exiſtit.

§. 2. Noſcitur Deus vel ex natura, vel per revelationem, vel per viſionem, quorum primus & ſecundus modus viatorum eſt, tertius reſervatur patriæ.

§. 3. Notitia naturalis eſt vel inſita, vel acquiſita. De priori loquitur Paulus, *Rom. I,19. II,14.15.* eamq; probat metus Dei, ut peccatorum vindicis, & internum conſcientiæ teſtimonium. Poſterior acquiritur per ratiocinationem, *Rom. I,20.* Illa raciocinatio facit vel demonſtrationes, vel argumenta topica: Demonſtrationes ſunt vel ab effectu & ſignis, vel ab impoſſibili. Priores notitiam confuſam tantùm pariunt, & quidem oſtendunt DEUM, non ut creatorem, ſed tantum ut effectorem,

hujus universi; posteriores autem quid non sit Deus potius, quàm quid sit, docent. Tales demonstrationes exstant apud Damascenum, Richardum de S. Victore, Thomam *l. cont. gentes c. 42.* Argumenta verò Topica ducit ab analogia *Sap. XIII.* quando â magnitudine, pulcritudine & ordine creaturarum opifex ἀναλόγως s. proportionabiliter cognoscitur.

l. I. de O. F. c. 2. & 3. *l. I. & II. de Trin.*

§. 4. Utraq; notitia naturalis consideratur vel quoad κτῆσιν, s. possessionem, vel quoad χρῆσιν, s. usurpationem. Ratione κτήσεως gentiles dicuntur γνῶντες τὸν θεὸν *Rom. I. 21.* ratione χρήσεως v. dicuntur veritatem Dei, h. e, veras notitias naturales de Deo detinuisse in injustitia v. 18

§. 5. Utraq; est imperfecta tùm quoad theoriam, tùm quoad praxin. Quoad theoriam; quia tantùm τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ h. e. aliquid de Deo cognoscibile, s. cognitu possibile assequitur. Itaq; hæc notitia est conjuncta cum ignorantia, quâ id, quod de Deo cognoscitur, non applicatur ad verum Deum, sed attributa, quæ de Deo noverunt gentiles, tribuunt falsis diis. Unde *Eph. II.* gentiles dicuntur ἄθεοι, & *Act. XVI, 21.* incognitum Deum colere. Aristoteles nominat ἀπάτην κατ' ὑπόληψιν *deceptionem ex falsa subsumtione.* Propositio Syllogismi gentilium quidem vera est: Est Deus unus, justus & bonus, effector ac gubernator hujus universi. Sed non subsumunt posteà & applicant notitiam hanc generalem ad DEUM Jsraelis, verùm proprietates divinas tribuunt creaturis, ut operibus celestibus, v. g. Soli, Lunæ. Unde Græci Soli à cultu divino nomen tribuunt ἥλιος, ab Ebr. אלוה & propterea substituunt falsam assumtionem. Sol, Luna, Mars, &c. est ens unum, bonum &c. atq; hinc

l. II. Prior. cap. 21.

hinc inferunt falsam conclusionem E. Sol, Luna, Mars &c. est Deus. Hi sunt illi διαλογισμοὶ, in quibus ethnici dicuntur vani facti *Rom. I, 21.* Quoad praxin imperfecta est, quia nihil continet de fide in Christum, & operibus vere bonis, h. e. ex fide in Christum profectis ad Dei gloriam.

Naturalis ergò Dei notitia, prout nunc est post lapsum, non sufficit ad salutem, ut errent omninò, qui gentiles per illam salvatos fuisse contendunt. Hos inter reperias ex Pontificiis Andradium, qui *Vera fides* inquit, *& vera Dei cognitio ad justitiam & salutem æternam, non ex sacris tantùm literis, divinisq; oraculis, sed ex rebus etiā iis, quæ sensibus subjiciuntur, haberi potest.* Adstipulatur Maldonatus; *Gentiles potuerunt, servatâ lege naturæ, omnium confessione, esse salvi. Lex autem naturæ satis erat illis ab ipsa natura prædicata*; quibus addi potest Pererius. His olim accessit Zvvinglius in *expos. fid.* ubi cum Adamo redempto & redemptore, Abele, Enocho, Noacho, Herculem quoq;, Theseum, Socratem, Aristidem &c. hinc fide migrasse in cœlum scribit. Quem librum Bullingerus præfatione ornans *cygneam Zvvinglii cantionem* appellavit. Idem defendit ipsius gener Gualterus in sua pro Zvvinglio apologia. Hos conantur excusare recentiores, sed ineptè, & ita ut seipsos istius erroris participes reddant. Sohnius & Massonius dicunt, Zvvinglii mentem hanc esse, quod Deus, cùm tot egregia dona in ethnicos illos contulerit, etiam extraordinariè in ipsis fidem operatus fuerit. Sed nihil minus quàm hoc in mentem venisse Zvvinglio certi sumus. Etsi enim ille fidei quandam faciat mentionem, tamen, ut apparet, generalem duntaxat intelligit & qualemcunq; in Deum fidem, à notitia

lib. III. defens. C. T. p. 292.

in cap. II. Matth.

disp. XVIII. in cap. I. ad Rom.

Tom. I. oper. p. 828.

Part. 3, anat. c. 25.

Christi abstractam, undè & Senecæ eam tribuit, cum ad Urbanum Regium, *Senecæ*, ait, *Viri sanctissimi fidem, quam epist. ad Luc. prodit, quis non admiretur?* Hinc & ipse Massonius fidem ethnicorum descripturus, tantum egregiarum virtutum, quibus illi ornati fuerint, meminit, & titulum *cap. XXV.* sic format: *Zwinglius quibusdam ethnicis, qui de rebus divinis plus sciverunt, quam cœteri, æternam beatitudinem, secundum judicium Christianæ charitatis, & exemplum quorundam veterum ecclesiæ Doctorum adscripsit.* Agnoscit igitur, quod tantum plus sciverint quàm cœteri gentiles, non autem quod eandem notitiam, fidemq; habuerint salvificam, quam nos habemus. Sed quicquid sit, utrumque falsum est, & quod gentes per solam notitiam naturalem salvati fuerint, & quod fidem in Christum conceperint per media extraordinaria, ut per contemplationem naturæ, aut aliis modis extra verbum revelatum, prout Massonius statuit, & cum eo Keckermannus existimans per Metaphysicam & Logicam, ut duas planè divinas disciplinas, lucem Spiritus S. in mentibus hominum divinitùs accendi. Photiniani, tametsi negant notitiam Dei naturalem, salvis tamen suis hypothesibus, vix aliter statuere possunt quam salvatos per ipsam eam gentiles. Ita enim Catechesis Racoviensis loquitur; *Prorsus necessaria ad salutem, quæ ad essentiam Dei pertinent esse, ut, quod Deus sit, quod sit tantum unus, quod æternus, quod perfectè justus, perfectè sapiens, & perfectè potens.* At hæc omnia, ut ex sequentibus constabit, naturaliter cognoscuntur. Nos cognitioni Dei naturali, in homine corrupto consideratæ, nihil tribuimus virtutis salvificæ. Nam qui non honorat filium, is nec honorat patrem, *Joh. V, 23. I. Joh. II, 23.* nec habet vitam *I. Joh. V, 11.* idque non

p. 470. *lib. I. Syst. Theol. c. 4.* *p. 25.*

non solùm non ordinariè, sed nec simpliciter, cum extra Christum nulla salus sit *Act. IV*, 12. nec ullus alius modus extraordinarius in scriptura revelatus. At non honorasse filium gentiles quis negaverit, cùm in tot illorum scriptis de Christo ne verbulum quidem reperiatur. Caruisse eos fide salvificâ constat inde, quòd nec confessi Christum sunt *Rom. X*, 9. 10. nec se professi ad ecclesiam. Frustrà regeritur, Deum secundum libertatem suam nonnullos per media extraordinaria ad cognitionem veritatis perduxisse, ut Magos per stellam *Matth. II.* Cornelium per visionem *Act. X.* alios per somnia &c. Non enim licet inferre à particulari, ab hoc vel illo ad Socratem, Platonem, Aristidem, de quorum extraordinaria conversione tacet scriptura, eique reclamat Experientia. Quin & distinguendum erat inter *occasiones* quasdam ad fidem *inducentes*, & *causas* instrumentales fidem *producentes*. Illarum plures dantur etiamnum, per quas homines ad fidem ducuntur, & talis ipsa etiam est notitia naturalis; harum autem nullas habemus præter Verbum & Sacramenta. Nam si quando Deus extraordinariè nonnullos convertit, nulla tamen instrumenta singularia adsignari possunt, quibus usus fuerit. Stella, Visiones, Somnia occasiones fuerunt, cum quibus ipsum Verbum, ut efficax conversionis medium, fuit conjunctum.

§. 6. Finis s. Usus notitiæ Dei naturalis est, per se quidem, ut detur occasio quærendi Deum, h. e. in ecclesia discendi doctrinam salutarem de Deo ejusque voluntate: accidentarius autem, ut gentiles sint ἀναπολόγητοι, quando occasionem hanc quærendi Deum negligunt.

§. 7. Notitia Dei naturalis explicat *quid*, at notitia

tia verbo divino revelata explicat & *quid* sit Deus, & *quis* sit.

§. 8. Essentia Dei, prout existit, consideratur per varia *attributa* tàm οὐσιώδη, s. *quidditativa*, quàm ἐπουσιώδη, s. *quidditatem consequentia.* Cum enim essentia divina, prout in se est, nec propter summam simplicitatem & infinitatem definiri possit; (nullum enim genus habet, quod infinitum est, nec ex genere & differentia coalescit, quod omnis omninò compositionis expers est;) neque verò etiam propter eminentissimam perfectionem uno aliquo conceptu adæquato à nobis apprehendi, necesse est, ut per multos conceptus, & varia nomina eam explicemus, quæ quatenus attribuuntur Deo, jam quodammodo in sua entitate & essentia concepto, attributa ejus dicuntur. Nimirum, quicquid de Deo prædicatur, vocatur ejus attributum, s. sit ipsius essentia, s. proprietas, ut sic quoad nostrum concipiendi modum appellemus, essentialis.

§. 9. *Attributa Dei sunt omnia essentialia.* Deus enim omnia illa habet cum summa unitate, & simplicitate per essentiam suam. Omnia alia præter Deum dicuntur entia, quia participant esse: Deus, quia essentialiter est suum esse: omnia alia dicuntur vivere, quia in se operando se movere possunt; Deus quia per suam essentiam ita vivit, ut, quicquid est perfectionis in actuali & interna operatione, per se essentialiter habeat. *Dices*; quod est de essentia, ne ratione quidem potest præscindi ab essentia, ergò, suppositâ essentiâ constitutâ & conceptâ, reliquum, quod ei attribuitur, non potest esse de essentia. *Resp.* Cum de Deo prædicamus, esse sapientem, justum &c. ex parte quidem subjecti concipimus aliquid, in quo intelligimus,

esse

esse totam essentiam Dei, nihilominus per prædicatum non attribuimus ei aliquid, quod in ipso subjecto concepto essentialiter non includatur, sed explicamus & distinctè enuntiamus, quod in essentia subjecti confusè tantum concipiebatur.

§. 10. Attributa ergò divina reipsâ & inter se, & cum essentia divina identificantur, nec multa sunt in Deo, sed unum, & quidem ità, ut eorum nihil antecedat, nihil consequatur. Undè Augustinus. *Deo consubstantiale est, quicquid ejus est, & quicquid est.* Et alibi; *Non est aliud sapientia aliud essentia, cui hoc est esse, quod sapientem esse.* Hoc etiam sensu dixit Isidorus. *In Deo, non aliud est ipse, & aliud, quod in ipso est.* Et Richardus de S. Victore. *Quicquid in Summo Bono est, verè, & summè unum est, nec ibi aliud & aliud esse potest, sed idem ipsum est totum, quod est.* Alii sic efferunt canonem: *Attributa Dei & Deus convertuntur*, s. reciprocantur: item; *non differunt ex natura rei.* Quæ enim differunt ex natura rei, ea vel sunt res plane diversæ, & in specie dicuntur *realiter* differre, sicut corpus & anima, homo & equus: vel sunt unius ejusdemque rei diversæ definitiones, aut diversi modi, ut in actione frigefactionis τὸ frigefacere, & frigefieri, & distinguuntur *formaliter*, aut *modaliter*. Jam Attributa divina nec distinguuntur ut diversæ res; (in Deo enim, qui est simplicissima essentia, non datur aliud atque aliud;) nec Deus est una res diversas quidditates s. modos in se habens, quia hoc esset contrà Dei perfectionem, & ità Deus non esset ex seipso sapiens, justus, æternus &c. sed per aliud sibi additum. *Dices* 1. attributa divina habent contrarios effectûs: justitia damnat; misericordia salvat. 2. habent diversas definitiones 3. unum de altero non potest prædicari,

Tract. X. in Joh.
l. XV. de Trin. c. 5.
l. I. de S. B. c. 7.
l. I. de Trin. c. 17.

cari, non enim possum dicere: Bonitas Dei est sapientia Dei 4. non sunt synonima quoad voces, cum de Deo efferuntur, sicut apud nos gladius & ensis 5. possunt separari. Humana enim natura Christi rectè dicitur omniscia, minimè tamen æterna. Ergò differunt realiter. Sed *Resp.* ad I α diversi effectus diversa agnoscunt principia in nobis, in quibus substantia à qualitatibus, & qualitas una ab altera differt, sed non in Deo, qui per unam & simplicissimam essentiam non solùm est quicquid est, sed omnia etiam efficit, quæcunque agit. β justitia & misericordia in ipso Deo non sunt reâpse distincta, sed saltem prout inadæquatè à nobis concipiuntur. Ad II. nego, si definiantur justitia & misericordia divina, (de nostra enim non est sermo,) prout in se sunt; aliud tamen dicendum est, si definiantur, prout à nobis concipi possunt. Ad III. disting. inter sensum identicum & formalem. Si Bonitas & Sapientia Dei spectantur, ut in se sunt, vera est hæc propositio: Bonitas Dei est sapientia Dei: nam quoad rem ipsam identificantur. Sin spectantur, prout à nobis concipiuntur, falsa est. Quia autem communiter, ut concipimus, ità loquimur, fit ut absolutè & rectè sic dicatur: Bonitas Dei non est sapientia ejus, sensu formali. Quod si autem eadem hæc designare cupimus, non ut concipimus, sed ut in re sunt, adjectione aliquâ utimur, & ità dicimus: Bonitas Dei à parte rei est ipsa sapientia ejus, sensu identico. Ad IV. Synonyma non statim sunt, cum duæ aut plures voces unum quid significant, sed cum unum uno modo conceptum & apprehensum. Ad V. Communicatio proprietatum divinarum consideratur vel quoad possessionem; sic carni Christi omnes, πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, sunt communicatæ:

Vel

vel quoad denominationem & usurpationem; sic non omnia attributa, sed ea tantum sunt communicata, quæ requiruntur ad officii efficientiam, quia infinitudo, æternitas, spiritualitas &c. nec in ipso Deo progrediuntur foràs ad aliquid operandum circà creaturas. E. nec humanæ naturæ communicantur quoad usurpationem, quandoquidem usurpatio illa nec pertinet ad efficientiam officii Christi. Et, quia non omnia attributa sunt communicata quoad usurpationem, ideò nec quâ immediatam denominationem. Neq; enim humana natura dicitur infinita, æterna, spiritualis &c. personaliter, sicut rectè συνδυαστικῶς & ἀποτελεσματικῶς dicitur omnipræsens, vivifica &c. Interim reliqua attributa, etiam ἀνενέργητα, mediatè denominant humanam naturam, quia etiam ipsa sunt communicata carni Christi quà possessionem, & una proprietas ab altera est inseparabilis, imò, citrà respectum ad operationem, omnipotentia Dei est ipsa æternitas, ipsa immensitas. Juxtà hanc ergò individuam necessitatem attributorum Dei, quatenus possidentur, universa & singula habitant in carne Christi. Sic Filius hominis dicitur habere æternam potestatem *Dan. VII.* Licet itaq; non denominent immediatè humanam naturam, denominant tamen, mediante aliquo attributo ἐνεργητικῷ, (ut in h. l. *potestatis*,) propter individuam attributorum necessitudinem.

§. II. Nostro tamen considerandi modo, qui compositus est, attributa, ut multa & diversa, discernuntur. Loquimur enim de Deo, ὅσον ἡμῖν ἐφικτὸν *quantum nobis licet assequi*, ut loquitur Basilius. Sic Athanasius diversitatem attributorum Dei dicit esse κατὰ διαφορὰν ἐπινοίας, οὐ κατὰ σύνθεσιν *secundùm diversas considerationes*, *dial. I. de Trin.*

non per compositionem. Ratio est, quia omnia etiã verba, quæ de Deo usurpamus, tantum per similitudinem quandam captamus ad hoc mysterium, ita ut assimilatio s. comparatio hæc fiat, non secundum paritatem, sed quoad processum à minori ad majus, ut docet Chemnitius. *Dices*; Si attributa non sunt ita in Deo, ut nos ea concipimus, sed alio modo, falsò illa ei tribuuntur: quando enim cum imperfectione concipitur, quod perfectissimum est, error in conceptu illo sit oportet. *Resp.* Dupliciter aliquid dicitur concipi cum imperfectione: *Primò*, quoad objectum, cum res ipsa concipitur ut imperfecta, & sic errat, quisquis cum ulla imperfectione Deum concipit: imperfectionem enim is nullam habet. *Secundò*, quoad modum, cum modus tantum concipiendi imperfectus est, s. cum non concipitur res ut imperfecta, verùm imperfectè & imperfecto modo: & hoc pacto, Deus, qui perfectissimus est, cum imperfectione concipitur; idq; sine ullo errore. Sicut enim nullus in eo est error, cum res corporeæ modo spirituali, singulares universali, privativæ positivo concipiuntur, sed tum demum, si corpus spiritum, singulare universale, privativum positivum esse nobis persuadeamus: ita nec error in cognitione est, cum Deus imperfecte concipitur, sed tum demum, cum Deum imperfectum esse nobis imaginamur.

LL. Tom. I. cap. 3.

§. 12. Non tamen attributa Dei prorsus sunt æquipollentia. Nam aliud mens humana concipit, cum audit, Deum esse æternum; aliud, cum audit, eum esse justum. Videatur Damascenus.

l. I. de O. F. c. 16.

§. 13. Hinc emergit Porisma: *In Deum non cadit accidens.* Optimè Cyrillus dicit, nihil omninò accidere substantiæ Dei, quoniam in seipsa perfecta est, & immensum

l. XI. Thes. c. 1.

sum

ſum omnium perfectionum pelagus, ſed tamen cogimur nonnunquam quaſi-accidentia, etſi omninò non accidant Deo, hæc dicere, & mente, accidentium modo, concipere. Conf. Auguſtinus.

de vera innoc. c. CVIII. & l. V. de Trin. c. 16.

§. 14. Attributa DEI eſſentialia alia ſunt *poſitiva*, alia *negativa*.

§. 15. *Negativa* ſunt, quibus removetur imperfectio à Deo, ſic ut connotetur imperfectioni oppoſita perfectio. Non g. valet conſequentia: Quæcunq; attributa removent aliquid ab eſſentia divina, illa non ſunt eſſentialia. Nam negativa attributa conſiderantur tùm *formaliter* tùm *materialiter*, ſ. fundamentaliter. Priori tantummodo negant, & removent aliquid ab eſſentia; poſteriore dicunt poſitivam quandam perfectionem. Sic cum dico, Deus eſt incorporeus: nego quidem, illum habere corpus, ſed ita, ut connotem, illum habere eſſentiam ſpiritualem. Et hoc eſt, quod Iſidorus inquit, in illis negationibus, quas de Deo efferimus, non ſimplicem ac ſolam ineſſe negationem, ſed excellentiores ibidem poſitiones, affirmationesque diliteſcere.

§. 16. *Poſitiva* attributa ſunt, quæ affirmant aliquid de Deo: ſuntq; vel *abſoluta*, vel *relativa*.

§. 17. *Abſoluta* ſunt, quæ DEO tribuuntur ἁπλῶς, abſq; relatione *v. g.* eſſe ſpiritum.

§. 18. *Relativa* ſunt, quæ DEO tribuuntur cum aliquo reſpectu. Et hæc ſunt duplicia: alia *eſſentialia*, quæ terminantur ad creaturas, cum vocatur creator, Dominus &c. alia *perſonalia*, quæ intrà ipſum Deum terminos ſuos habent, ſ. quando relationes intercedunt inter ipſas perſonas divinas, undè alia dicitur Pater, alia Filius, alia Spiritus S. Prioris generis attributa huc pertinent;

tinent; posterioris non item. Personalia enim attributa non sunt essentialia. *Relativa* autem attributa, quæ *ad extrà* dicuntur, & Deo respectu creaturarum relationē tribuunt, considerantur vel *præcisè* & *actualiter*, prout notant actum aliquem, Deo in tempore competentem, ut cum dicitur creator, Dominus creaturarum, Salvator &c. vel *habitualiter*, sic, ut præter actum connotent potentiam divinam, quæ requiritur ad creationem, dominatum, & alias actiones, DEO in tempore competentes. Et posteriore tantum modo relativa attributa sunt essentialia, atq; intrinsece denominant Deum; priore a. non nisi extrinsece denominant Deum, & per consequens non sunt essentialia.

§. 19. Attributa Dei essentialia absoluta sunt vel ἀνενέργητα quæ manent in ipso sinu Deitatis, sic ut Deus per ea nihil ad extra operetur: vel ἐνεργητικὰ, s. operativa, quæ Deus exserit ad extra, manifestans se creaturis.

CAPUT. II.

DE

Unitate & Simplicitate DEI.

§. 20. De Attributis divinis singulatim dicturis, primò occurrit *Unitas*, &, quæ sub ea continetur, *Simplicitas*.

§. 21. UNITAS *essentia Dei est, quâ per naturam suam est indivisibilis, nec habet essentiam à seipsa discrepantem, ab omnibus autem sive entibus, sivè non entibus divisam.* Quemadmodum Unitas entis propter summè obscuram suam naturam communiter describitur negativè per indivisionem; sic quoq; Dei unitas sub conceptum nostrum aliter

aliter venire nequit, quàm, ut est indivisibilis, *h. e.* nec actu divisa, nec potentiâ dividua. Deus enim ita est unum ens, ut plura entia Dei, aut plures dii esse nequeant. Si quis tamen positivum unitatis conceptum rimari velit, fortè illum convenientius eloqui non poterit, quàm si dicat, Unitatem Dei esse identitatem essentiæ divinæ in tribus personis, aut determinationem essentiæ in seipsa, secundùm quam Deus est id, quod est, & non aliud, nec receptum ab alio, nec in alio. Et ab hâc identitate essentiæ divinæ in personis fluit identitas operationum ad extrà.

§. 22. *Deus est unus numero, imò plusquàm numero unus.* Quemadmodum Unitas, ità etiam numerus non dicitur eodem modo. Nam *Unitas* alia est *quantitativa*, *s. prædicamentalis*, & pertinet ad prædicamentum quantitatis, estq; principium numeri corporum: alia est *transcendens*, quæ ipsam rerum naturam consequitur. Et talis Unitas est in Deo, eaq; vel *essentialis* & *absoluta*, vel *personalis* & *relativa*. Unitas essentialis Dei est indivisio essentiæ divinæ: Personalis est ὑποστάσεως cujusq; personæ Deitatis unitas. Similiter & *Numerus* non est unius modi; alius est *prædicamentalis*, qui est quantitas discreta & multitudo per unitatem quantitativam mensurata: alius *transcendens*, isq; nihil aliud est, quàm res, quatenus sunt differentes, *s.* distinctæ. Et de hoc Damascenus ait: *l. III. de O. F. c 8.*
Numerus est rerum differentium, & quo modo eæ sunt differentes, eo quoq; modo numerantur. Sic in personis divinis est numerus, non tamen essentialis, sed personalis & relativus, quomodo non indivisa, sed divisa, *h. e.* realiter distincta sunt supposita divina. Ab hâc divisione, sivè (ut magis propriè vocem divisionis à Patribus

Latinis Græcum vocabulum διαιρέσεως imitantibus usurpatam efferamus,) distinctione reali ὑποστάσεων, est quoq; divisio s. realis distinctio operationum Dei ad intrà. Et ab hâc unitate numericâ transcendente Deus dicitur unus, item, essentia individua, & singularissimè singulare Ens.

§. 23. *Deus ita est unus numero transcendente, ut excludat numerum quantitativum, & simul sit exclusivè unus, h. e. unicus.* Unum transcendens vel est unum *universale*, s. in multis; vel *singulare*. Illud non excludit, sed continet numerum, quale est unum specie & genere. Hoc vel *secundum quid* est tale, vel *simpliciter*. Prius est, quod ita est unum, ut tamen præter illud sint alia ejusdem essentiæ vel ordinis individua. Sic Petrus Apostolus est unus numero homo, non tamen est unicus homo. Posterius est, quod solum est & unicum, & præter quod non est aliud: ita unus numero est mundus, Sol, Luna &c. Et hoc modo Deus est unus numero. In eodem sensu Scholastici dicunt, Unitatem gemino modo posse prædicari de Deo: uno modo, *affirmativè*, sicut de quolibet ente affirmatur, esse unum, etiamsi multa similia entia existant, quia esse unum in hac significatione, non negat esse alia similia, sed negat divisionem in ipsa re, quæ una esse dicitur, & ponit distinctionem s. divisionem ab aliis. Altero modo *exclusivè*, quia præter Deum nullus est verus Deus, nec esse potest.

§. 24. *Deus ita est unicus, ut sit prorsus individuus, nec sit, nec possit esse in essentia multus aut multiplex.* Omnia quidem monadica individua, ut, mundus, Sol, Luna, sunt indivisa actu, imo etiam certo respectu indivisibilia, quatenus plura istiusmodi entia in rerum natura non

dantur:

dantur: attamen continent in se communem quandam naturam, quæ posset etiam aliis talibus entibus, si Deus ea vellet creare, communiter competere: sic Sol in se continet communem quandam naturam, & si Deus vellet 100. Soles existere, hæc communis natura hujus solis omnibus istis posset communicari. Verum Deus tàm actu, quàm potentia omni modo individuus est, nec in se habet universalem quandam naturam, sed mere & singularissimè singularem, vel, ut Lutherus loquitur, *unissimè unam*. Hinc Antiqui Philosophi Deum vocarunt *ipsum unum*. *in c. I. Gen.*

§. 25. Probatur autem hæc Unitas Dei singularissimè monadica, tùm *ex fide*, tùm *ex natura*.

§. 26. *Fides* suppeditat propositiones partim *exclusivas*, excludentes alia subjecta à participatione hujus prædicati *Deut XXXII, 39. I. Cor. VIII, 5. 6. Eph. IV, 6. Joh. XVII, 3.* partim *exceptivas negantes*, h.e. removentes attributa unius veri Dei ab aliis entibus *Ps. XVIII, 32. Marc. XII, 32.* *de unit. idolorum. de Monarch. cont. Praxeam.*

§. 27. *Ex natura* demonstrari non posse unitatē Dei volunt Occam & Gabriel; contrarium statuunt ex Patrib9 Cyprianus, Justinus, Tertullian9, Athanasi9, Nazianzenus, Basilius, Ambrosius, Augustinus, Lactantius. Ex Scholasticis Thomas ejusq; Sectarii. Rationes pro unitate Dei demonstrandâ possunt in tres classes redigi. *Prima* desumitur ex attributis, perfectione, summitate & infinitate Dei. Quod enim singularissimè perfectum, summum & infinitum est, non potest esse nisi unicum. Nam, si darentur duo singularissimè perfecta, summa & infinita, aut statuenda inter ipsos differentia aliqua, aut ταυτότης. Si differentia: ut quod unus altero sit perfectior, non *de comm. essent. divinitatis. de Natali Dom. in orat. cōt. Sabell. l. I. de Fide c. I. l. I. de Trin. c. 4. l. I. de fals. relig. c. 3. p. I. q. 2. a. 3.*

non erit ſumma perfectio, & unum perimeret alterum. Si identitas, E. potius ſunt unum, quàm multi. *Secunda* conſtituitur à relatione Dei ad creaturas: Quicunq; ſimpliciter & à ſeipſo eſt, & reliqua omnia habet à ſe dependentia, is maximè unus eſt, nec habet aliquem ſocium: qui enim ſub ſe alios omnes habet, ille ab iis diſtinctus & maximè unus eſt. *Tertia* petitur ex loco abſurdorum: Si multi eſſent Dii, neceſſariò eſſent circumſcripti & finiti, ac in quibusdam convenirent, in quibusdam differrent: Sed conſequens eſt abſurdum; ergò & antecedens. Ratio conſequentiæ in Majore eſt, quia, qui non differunt, non poſſunt eſſe plures, &, qui multi ſunt, illi certo numero circumſcribuntur ac finiuntur. Primi conſequentis abſurditas patet, quia, ſi Deus eſſet finitus ac circumſcriptus, non eſſet à ſeipſo, ſed ab alio; non poneret finem, ſ. terminum aliis, ſed finiretur & limitaretur ab aliis, quod eſt contrà ſimpliciſſimam ejus naturam. Secundi conſequentis abſurditas manifeſta eſt, quia Deus ita eſſet imperfectus, & aliqua perfectio alicui Deorum illorum plurium deeſſet. Atq; huc ſpectat, quod Deus talis eſſe debet, ut ſuper omnia diligi debeat, at non poteſt diligi ſuper omnia, niſi unus tantùm ſit. Nam ſi ſint duo, vel ambo æq; diligendi ſunt, & neuter ſuper omnia, vel non æquè diliguntur, & ſic ſolus ille Deus erit, qui ſuper omnia diligitur. Ideoq; Scriba ille qui cum Christo loquebatur *Marc. XII.* ad confitendum primum præceptum, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, rectè præmiſit, non eſſe, niſi unum Deum. *Dices*: Ubi ſunt ἐνέργειαι diverſæ, ibi diverſæ ſunt eſſentiæ, juxta illud Damaſceni: ἐνέργεια ἐστὶ τῆς φύσεως δείγνυμα. In Deo autē ſunt diverſæ ἐνεργείαι E, &c. *Reſp.* 1. Dictum hoc Damaſcenus non

eo fini

eo fini affert, ut probet diversas esse naturas in divina essentia, sed adhibet in loco de Pers. Christi, ubi dicit, operationes diversas esse duarum in Christo naturarum characteristicas. 2. Ubi sunt realiter ac essentialiter diversæ operationes, ibi sunt diversæ essentiæ. Sic limitata *Maj.* negatur *Minor*: Operationes Dei ad intrà sunt personales, adeoq; inferunt discrimen, non essentiale, sed saltem personale. Operationes ad extra sunt essentiales, eæq; duplices; vel internæ, s. immanentes in Dei essentia, v. g. decretum de redemptione generis humani: vel externæ, quæ non sunt in, sed à Deo. Quoad posteriores major falsa est. Nam etiam finita creatura potest diversas actiones proferre, non tamen habet diversam essentiam, sicut videmus Solem liquefacientem & indurantem, non quasi hæc potentia in Sole sit diversa ratione ipsius solis, sed ratione subjecti & effectus. Quoad priores s. internas, illæ considerantur vel ratione ipsius Dei, vel ratione creaturarum, ad quas habent respectum, unde etiam dicuntur actiones ad extrà. Priori modo sunt ipsa Dei essentia, non enim considerantur ratione Dei positivè, ut accidentia in suo subjecto, sed negativè tantùm dicuntur esse in Deo, prout non terminantur in externum objectum. Unde etiam actiones illæ DEI internæ cum agente essentia divina non faciunt compositionem, sed sunt ipsa essentia divina agens. Eædem autem actiones Dei internæ, posteriore modo consideratæ, prout spectant creaturas, & ad eas terminantur, distinctæ sunt, distinctione rationis, non reali; quæ distinctio sumitur non ex natura actionum realium internarum, sed ex respectu earum ad objecta externa, tanquàm ex occasione rei.

§. 28. Quia Deus ita unus est, ut prorsus sit indivisibilis, etiam simplicissimus est, & nullo modo compositus. *Simplicitatem* autem hic intelligimus, non *comparativam*, quæ aliquam tantùm excludit compositionem, qualis etiam est in elementis, imò etiam in Angelis & animabus separatis à corpore: sed *absolutam*, quæ nullam omninò admittit compositionem, & summus gradus est unitatis singularis.

§. 29. Probatur SIMPLICITAS Dei 1. *affirmativè*. quia, quicquid Deus est, per suam essentiam est, & quidem singularissimè unam 2. *negativè*, per remotionem omnium modorum compositionis. Non enim componitur (1) *ex ente & essentia*, sed ita est ens, ut sit ipsa essentia individua *Exod. III.* ita habet vitam, *Joh. V, 26.* ut sit ipsa vita *Joh. XIV, 6.* ita est in luce 1. *Joh. I, 7.* ut sit ipsa lux (2) *ex partibus s. physicis*, iisque aut *essentialibus*, materia & forma; aut *integralibus*, quia Deus est Spiritus *Joh. IV, 24. II Cor. III, 17.* s. *metaphysicis*, h. e. potentia & actu. Est
.xerc. enim actus purissimus, docente Scaligero (3) *ex partibus*
LXVI. *subjectivis*, s. genere & differentia, quia ita haberet Deus aliquid se prius, &, sic non esset infinitus. Insuper genus natura quædam est potentialis, differentia actualis. At in Deo non datur potentia, quæ actuetur, quia hæc passiva est & imperfectum aliquid. Quamvis autem essentia divina prædicatur de Patre, Filio & Sp. Sancto, non tamen ea personis divinis per genericam rationem est communis, quia non communicatur illis κατὰ μέθεξιν, ut multis singularibus sub se contentis, sed κατὰ περιχώρησιν essen-
l. VII. de tialem. Unde Augustinus inquit: *Essentia divina prædi-*
Trin. cap. 6. *catur de Patre, Filio & Sp. S. non ut genus de speciebus, nec ut species de individuis, nec ut totum de partibus, sed alio quodam*

ineffa-

ineffabili & incomparabili modo (4) *ex forma & formato*, s. ex natura & supposito, quia Deus sibimet ipsi forma est, per se existens, seq; ipsam individuans. (5) *ex subjecto & adjunctis*, s. ex essentia & accidente. De accidente loquimur non *prædicabili*, fatemur enim multa accidentaliter de Deo prædicari, sed *prædicamentali* inhærente, quod compositionem facere possit. Ejusmodi accidentia inesse Deo contendunt Vorstius & Goslarius, sed errant. Quicquid enim in Deo est, id Deus est; nec Deus, tanquam ens perfectissimum, indiget accidente substantiæ superaddito, quo perfectio magis magisque crescat & augeatur: imò, nec est capax alicujus accidentis; accidens enim habet rationem actus: Deus autem non habet potentiam passivam, quæ actum illum recipiat, aut, ut actuetur indigeat. Optimè Bernhardus. *Sola summa & increata natura hanc sibi vendicat meram singularemq; suæ essentiæ simplicitatem, ut non aliud & aliud, non alibi quoque & alibi, sed ne modò quidem & modò inveniatur in ea. Nempe, in semet manens, quod habet est, & quod est, semper & uno modo est. In ea & multa in unum, & diversa in idem rediguntur, ut nec numerositate rerum sumat pluralitatem, nec alterationem de varietate sentiat.* Dices 1. Personæ divinæ constant ex substantia & accidente, sc. natura & relatione. 2. Deus jurat per animam suam, habet Spiritum & vitam in sese, E. est aliud atque aliud in Deo, nempè, subjectum & accidens, agens & actio, causa & effectus 3. Deus actu colitur & invocatur, qui anteà tantùm coli poterat. E. in Deo est potentia. 4. constat ex tribus personis realiter distinctis. E. cadit in ipsum compositio. *Resp.* ad 1. (α) Disting. inter relationem prædicamentalem & transcendentalem. Illa accidens est; hæc modus. Modus

lib. de Deo & attr. div. p. 209. 107

Serm. LXXX. in Cantica.

in refut. Keckerm.

autem non est accidens, quia est affectio entis: accidens non est affectio, sed species entis. Respectus objecti ad subjectum est relatio, sc. transcendens, non tamen est accidens (β) Essentia & relatio differunt, ut subjectum & accidens in rebus creatis, minimè v. in DEO, quia tota essentia divina numerica est in Patre, tota in Filio, tota in Sp. Sancto, licet diverso inessendi modo, in Patre ἀγεννήτως, in Filio γεννητῶς, in Spiritu S. ἐκπορευτῶς (γ) Persona concretè spectata non constat tantùm ex essentia & relatione, sed etiam ex modo existentiæ, h. e. ex actu hypostatico. Qui dicunt essentiam divinam relatè spectatam esse personam, cum grano salis intelligendi sunt. Si enim hoc absolute statueretur, non possemus accuratè respondere adversariis communicationem hypostάσεως, in loco de Pers. Christi, impugnantibus. Humana enim natura assumpta est in essentiam, non autem in relationem. Ergò actus hypostaticus distinctus est ab essentia & relatione, s. proprietate personali. Actus autem hypostaticus est distincta subsistentia personæ unius ab altera. Ad 2. in Deo idem est, qui jurat, & per quod jurat *Gen. XXII, 16.* & est ipsa vita *Joh. XI, 25.* Ad 3. Est denominatio externa, quæ in re, quam denominat, nihil ponit. Ad 4. Ex distinctione personarum non rectè infertur compositio *essentiæ*. Unaquæque enim personarum est illa tota essentia realiter, non pars ejus aliqua, quod necessarium esset, si compositionem facere deberet. Hinc Deus in tribus personis *subsistit*, non ex tribus personis *componitur*, vel, ut loquitur Justinus Martyr, *Deus est trinus, non compositione partium, sed coexistentia personarum.*

in Quæst. & respons. quæst. 127.

§. 30. Ideoque *Deus non est Totum quoddam, nisi Totum singulariter perfectionale.* Quia Deus est unum indivisibile,

divisibile, nec ullas habet partes, ideò nec totum erit, nec universale καθόλου, nec coordinatum σύνολον, idque nec essentiale, nec integrale, nec potestativũ. Quia tamen quædam totalitas essentiæ divinæ in sacris tribuitur, *Col. II, 9.* ideò ambiguitate vocabuli TOTUS explicatâ dicendum est, Scripturam accipiendam esse de toto perfectionis, & quidem tali, quod non limitatam, sed omnimodam perfectionem in se continet. Ita Patres sæpius Deum vocant totum, ut Augustinus ait: *Non dimisit Patrem Christus, cum venit in virginem, ubique totus, ubique perfectus, uno eodemque tempore totus erat in inferno, & totus in cœlo.* Sic Scaliger *Deus*, inquit, *extra omnia omnis, sine partibus totus, antè omnia, post omnia totus ipse.* Quomodo autem totum in masculino genere à toto neutraliter sumto in doctrina de Pers. Christi distinguatur, docet Damascenus distinguens inter τὸ ὅλον, & ὁ ὅλος, sic, ut illud sit naturæ παραστατικὸν, repræsentativum; hoc autem ὑποστάσεως personæ, quemadmodum & τὸ ἄλλο naturam, ἄλλος personam notat, ut sensus sit, Christum ratione personæ rectè vocari totum Deum, non autem respectu naturarum: quarum altera saltem est divina, altera humana, neutra Deus dici potest. Quando autem Lombardus *Christus*, ait, *ubique totus est, sed non totum*: non existimandus est, præsentiam totius Christi, ipsiusq; carnis in persona τοῦ λόγου negasse: verùm ostendisse saltem, quæ sint naturales proprietates carnis, scil. circumscribi, & non simul coextendi cum divinitate.

contr. Felicianum de unit. Trin. c. 16.

exerc. ult.

l. III. de O. F. cap. 7.

l. III. dist. 22.

CAPUT III.

DE

Veritate DEI.

§. 31. **V**Eritas *essentiæ divinæ est conformitas Deitatis cum intellectu divino.* Sensus est: Veritas Dei in essendo est, quâ reverà est talis, qualis in sua essentia esse intelligitur à seipso. Dico; Veritas in essendo: veritatis enim vox est ambigua. Nam 1. est veritas *in essendo*, s. convenientia rei cum intellectu, & nihil aliud est, quàm ipsa essentia rei, prout intelligibilis est, vel actu intelligitur. 2. est veritas *in cognoscendo*, quæ est conformitas notionum in intellectu cum rebus. 3. est veritas *in sermone & scriptione*, sc. conformitas sermonis & scripturæ cum intellectu. Et hæc vel à rebus discrepat, estque convenientia cum mente, s. conceptu intellectus tantum; vel simul est cum intellectu & rebus extrà mentem positis conveniens. Ita quoque veritas, cum de Deo dicitur, variè sumitur. Datur Veritas Dei in essendo, quam modò descripsimus, fundatam in fide *Jer. X, 10. Joh. XVII, 3. I. Joh. V, 20.* Datur Veritas Dei in cognoscendo, quâ intelligit, se esse verum Deum, & res omnes cognoscit esse tales, quales sunt: hæc veritas pertinet ad intellectum & scientiam Dei. Datur Veritas locutionis & scriptionis divinæ, quæ pertinet ad locum de patefactione Dei & scriptura sacra, eaque veritas est perfectissima, excludens non solùm mendacium, sed etiam falsiloquium. Homo enim potest verba proferre & scribere convenientia quidem cum suo conceptu s. intellectu, quæ tamen à rebus sunt difformia. At, quæ Deus loquitur & scribit, non tan-

tum

tum intellectui ejus divino, sed & rebus ipsis sunt conformia *Joh. XVII.*

§. 32. *Veritas Dei est ipsa Deitas, quatenus intelligibilis est.* Sensus est: Veritas Dei in essendo directè & in se non est aliquid præter ejus essentiam, sed tantum connotat cognitionem, quæ in natura illa vel re est fundata. Sic aurum dicitur verum per respectum ad cognitionem & judicium de auro, quia aurum tale est, ut, si judicetur tanquàm aurum, illa cognitio sit vera & conformis objecto. Non enim possumus aliter fundamentum veritatis in natura rei positum explicare affirmativè, nisi per habitudinem ad cognitionem & judicium verum de illa re. Negativè autem Veritas fundamendaliter potest explicari, cum dicitur res esse reverá talis, qualis est absque fictione & nuda apparentia. Ideoque etiam Veritas Dei in essendo negativè explicata est, quâ Deus reverâ est id quod est, absque fictione & nuda Deitatis apparentia: affirmativè vero considerata est convenientia Deitatis cum intellectu divino.

§. 33. Veritas Dei in essendo est quidem etiam cum intellectu finito convenientia, sed secundariò, quatenus ab intellectu humano *vel* actu intelligitur, *vel* intelligi potest essentia divina. Essentiam Dei, ut vera est, etiam ad intellectum creatum referri posse, patet indè, quia in agnitione essentiæ divinæ consistit beatitudo Angelorum & hominum: Secundariò saltem esse conformem intellectui finito, confirmat Dei infinitas & æternitas, quâ Deus verus fuit ab æterno, antequàm ullus esset Angelorum aut hominum intellectus. Ideoque Veritas Dei in essendo est essentia Dei, quatenus à creato intellectu non quidem semper actu intelligitur, attamen est intelligibilis. Pri-

lis. Primariò autem hæc Veritas nonnisi divino intellectui est conformis: Solus enim Deus actu semper habuit & habet plenissimam de seipso cognitionem, & perfectissimum juditium. Imò essentia divina, non tàm conformitatem, quàm identitatem cum intellectu divino habet, quia intelligere Dei est ipsum esse Dei.

§. 34. Veritas Dei in essendo est essentiæ divinæ cum intellectu tùm increato, tùm creato (servatis gradibus,) conformitas, non *per modum mensurabilis & mensuræ*, sed tantum *per modum cognoscibilis* (s. cogniti) *& cognoscentis*. Deus quidem sibi ipsi est mensura, sibi ipsi conformitas est & perfectio, non tamen sui ipsius mensuratum est, ob summam perfectionem & simplicitatem: multò minus mensurari poterit deitas ab intellectu creato. Quare ad veritatis Dei in essendo, s. ad veræ deitatis descriptionem non requiritur, nisi respectus ad cognitionem, *vel* actu datam, eamque plenissimam, qualis est Dei seipsum cognoscentis: *vel* possibilem, qualis est Angelorum & hominum, quem respectum essentia Dei connotat.

§. 35. Veritas Dei in essendo est prima & summa. Ut enim Deus est sua ipsius essentia; ita quoque est sua ipsius veritas per suam essentiam & naturam. Creaturæ sunt veræ quidem *quoad* essentiam, non autem *per* essentiam: veræ sunt essendo, sed per participationem veritatis à summa illa & prima veritate. Ab hâc veritate Dei in essendo summa & prima, provenit etiam prima & summa Dei veritas *tùm* in cognoscendo, *tùm* in loquendo, scribendo & agendo *Rom. III*, 4. *Gal. VI*, 16. *II. Tim. II*, 13. *Apoc. XV*, 3.

§. 36. Deo ratione veritatis in essendo opponuntur Dii

tur Dii nuncupativi (1) *falsò sic dicti*, ut idola *1. Cor. VIII, 4. 1. Thess. II, 9.* Hinc idola dicuntur falsi dii, non *materialiter*, quod sint falsa entia, (verum enim & ens convertuntur, nec datur falsum transcendens in essendo,) sed *formaliter*, quoad idololatrarum conceptum depravatum & falsò judicantem de creaturis. Et sic fiunt, *vel objectum* falsi judicii hominum, ea creaturis tribuentium, quæ creaturis in sua natura non competunt v. g. potentiam divinam, exauditionem precum &c. *vel occasio*, quam sumit intellectus falsò concipiens ab aliquo opere creaturæ similitudinem quandam s. in actione, s. in officio habentis, ut creaturam illam habeat pro Deo. Ab antithesi eâdem veri Dei & idolorum idola dicuntur dii alienationis, s. spurii. *Genes. XLV*, 2. *Deut. I, 16. Jos. XXIV, 10.* alieni *Jer. III, 13.* falsitas & vanitas, sicut ratione essentiæ divinæ opposita ipsi Deo idola dicuntur תוהו ילא אלהים *1. Sam. XII, 21. Es. XLI, 29. c. XLIV, 8. Gal. IV, 8.* οὐδὲν *1. Cor. VIII, 4.* sc. formaliter, & in genere signi relati ad rem signatam. Idolum enim quatenus idolum, est οὐδὲν, nulla res, s. non est id, pro quo agnoscitur & colitur: licet materialiter sit aliquid, utputa, ligna, lapides, picturæ, itemque, figura, colores & lineamenta illorum sunt aliquid. Deo denique, ut unus est, opposita idola dicuntur dii multi *1. Cor. VIII, 5.* אלילים, deilli seu deunculi, Götterchen / Götzen. (2) *Metaphoricè sic dicti*, ut magistratus *Ps. XXCII, 6. XCV, 7. Job. X, 25. Ebr. I, 6.* Hi dicuntur dii, non quasi *naturâ* tales sint, sed *ob similitudinem*. Et *verè* quidem dicuntur dii, quatenus opponuntur idolis, quia veram habent similitudinem cum Deo, ob vicariam potestatem agendi cum aliis; non tamen *veri* sunt dii, quia tantum θέσει, ordinatione & vocatione, non φύσει

tales sunt. Hinc *Ps. LXXXII.* inquit David: *Dixi vos dii estis*, h. e. vocatione ad magistratus officium ordinavi vos, ut potestatem in alios habeatis. Quod autem naturâ non sint dii, statim subjicit, inquiens: *sed sicut homines moriemini.* Et hanc Κλῆσιν s. ordinationem ad divinum officium indicat Christus *Joh. X.* quando argumentatur à Minori ad majus, à diis nuncupativis ad seipsum h. m. Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, *h. e.* qui propter vocationem ad officium magistratûs nuncupantur Dii. &c.

CAPUT IV.

DE Bonitate DEI.

§. 37. B*Onitas Dei quoad essentiam est essentiæ Divinæ conformitas cum voluntate divina.* Hic nota, Bonitatem aliam esse *essentialem*, aliam *relativam*, aliam *moralem*. *Illa* est perfectio essentiæ, sicut homo dicitur bonus, quia perfectus est. Hoc modo Deus potest denominari bonus ex plenitudine omnis perfectionis, & quatenus ex plenitudine ejus propensus est ad se diffundendum, & communicandum aliis, quibus bonus esse potest. *Ps. XCV*, 3. *Job. XXXVI*, 26. in quibus locis non intelligitur *magnitudo quantitatis* aut molis, sed essentiæ, s. *perfectionis.* Dicitur autem Deus perfectus, non ob *aliquam*, ut nos, sed *omnimodam* & universalem perfectionem, quæ *partim* in attributis ipsi soli propriis consistit; *partim* in aliis, quæ creaturis etiam suo modo competunt. Cum enim omnes creaturæ Deum unicum perfectionis suæ fontem agnoscant, undè omnes perfectionem suam participant,

& à quo

& à quo omnes in ſua perfectione pendent; non poteſt non Deus ipſe præcipue & maximè, imò infinito modo eam poſſidere: cum nulla ſit perfectio in effectu, quæ non certo modo præexiſtat in cauſa. *Dices*; corpus, animal &c. ſunt perfectiones creaturarum, quæ Deo tribui nequeunt. *Reſp*. 1. non ſunt perfectiones ſimpliciter 2. certò modo poſſunt Deo tribui, ſc. eminenter, non formaliter: Sol non eſt formaliter calidus, ſicut ignis; eſt tamen eminenter calidus, quia habet virtutem calefaciendi æq; ac ignis. DEUS formaliter non eſt corpus; eminenter tamen habet omnem perfectionem, quam corporis natura creaturis tribuere poteſt. *Iſta* eſt, quâ aliud perficitur & juvatur. Scaliger eam vocat congruentiam quandam naturæ, qualiter bona eſt aqua piſci. Et hæc Deo quodammodo competere poteſt, quia eſt ſummum bonum creaturarum omnium, licet non omnium eodem modo *Thren. III, 25*. *Hæc* eſt, â qua peculiariter denominantur res intellectuales bonæ, *vel actualiter*, quatenus opera bona moralia exercent; *vel habitualiter* & aptitudinaliter, quatenus diſpoſitæ ſunt, & propenſæ ad illud bonum exercendum. Et ſic etiam altiori & excellentiori modo Deus ſummè bonus, quia eſt ſummè rectus in omnibus operibus ſuis *Matth. V. v. ult.* Hoc loco agitur de Bonitate DEI in eſſendo: quia tamen bonitas voluntatis ſ. moralis DEO quoque competit per eſſentiam, ideò hæc quodammodò connotatur.

exerc. CVII. Sect. 7.

§. 38. Bonitas Dei in eſſendo *primariò* eſt *conformitas cum voluntate divina*: *ſecundariò* v. etiam *cum voluntate creata* ſ. appetitu finito. Sicut Veritas Dei ad intellectum divinum primariò ſpectat; ſecundariò autem creatum intellectum quoque reſpicit: ita bonitas Dei in eſ-

ſendo primariò refertur ad appetitum Dei, quo ſeipſum vult & amat; ſecundariò ad appetitum creaturarum, quatenus ab eo Deus amatur & appetitur, vel ſaltem, quatenus creatæ voluntati eſt appetibilis & amabilis. *Dices*; Voluntas humana poſt lapſum eſt mala. E. Bonitas Dei non eſt conformitas cum voluntate humana. *Reſp.* Voluntas mala eſt, non *ratione eſſentiæ* ſed *qualitatis vitioſæ*. Nos conſideramus hîc voluntatem humanam, *tùm* ut ſeſe rectè habet ante lapſum; *tùm*, ut per Chriſtum eſt renovata.

§. 39. Bonitas Dei in eſſendo conformis eſt voluntati increatæ & creatæ, non *per modum menſurabilis & menſuræ*, ſed *per modum boni appetibilis ad apppetitum* complacentiæ. *Dices*; Appetitus includit imperfectionem, ac proinde non cadit in Deum. Id enim quod appetitur, non habetur. Deo autem nihil deeſt, quia ille habet omne bonum in ſe, ſic ut nullâ re ad ſuam ipſius eſſentiam indigeat. *Act. XVII, 23. Reſp.* Appetitus eſt *vel* deſiderium rei, quæ non habetur; *vel* amor in re, quæ habetur. Deus ſuam eſſentiam, quam ab æterno habuit, ut perfectiſſimum & maximè amabile bonum amat, eâque ineffabili modo delectatur. Deindè reſpectu creaturarum bonitas Dei eſt conformis appetitui, quatenus vult & appetit non habere, ſed dare. *Appetitus* enim, ut Thomas ex Auguſtino rectè diſtinguit, non eſt uniusmodi, ſed alius *ad habendum*, alius *ad agendum* & communicandum. Ipſe Deus in ſe eſt perfectiſſimus, & alia omnia perficere poteſt: atq; etiam quatenus bonus eſt, naturaliter propendet ad communicandam bonitatem ſuam creaturis. Non tamen eget bonorum noſtrorum: ideoq; prior appetitus, qui eſt ad habendum, non cadit in Deum.

§. 40. DEUS eſt primum & ſummum Bonum, tùm,

tùm, quia essentia ejus perfectissima; *tùm*, quia ab ipso omnis creaturarum bonitas est. Hinc *Gen. I, v. ult. Vidit Deus quæ fecerat, & omnia erant valdè bona.* Ubi Visio significat approbationem Dei, & appetitum amoris, quo delectatur creaturis, secundùm essentiam suam spectatis. *Ps. CXV, 3. Apoc. IV, 3. Dices)*. Deus diabolis medium emergendi ad salutem non monstravit; E. non est summè bonus 2. major est justitia Dei, quàm bonitas, quia major est numerus reproborum, quàm electorum, E. bonitas non est summa. *Resp.* ad 1. Deus non tantum summè bonus, sed etiam summè justus est. Quos ergò vult, hos punit, prout meruerunt. Jam diaboli proprio motu peccârunt, nullo seducente: ergò meruerunt rigorem justitiæ divinæ. Ubi autem summus rigor justitiæ, ibi non potest locum habere bonitas, nisi ratione essentiæ: Atq; hinc DEUS eum, quem maximè punit, etiam diabolum, diligit ratione essentiæ, quam conservat. Breviter: Qui summe justus est, non est summe bonus *α* circa idem objectum eodem modo ac respectu (alius autem est respectus essentiæ, alius vitiosæ qualitatis,) consideratum, *β* non interveniente mediatore *γ* quoad exercitium (interim propensio manet summa) Ad 2. Justitia major est ratione objectorum, non ex decreto antecedente, sed consequente. Bonitas Dei est summa: exercitium ejus est universale, quoad voluntatem antecedentem & intentionem Dei seriam; quoad voluntatem consequentem fit particulare, quia hæc consequitur hominum pœnitentiam vel impœnitentiam. Deus amat & se & creaturas: magis tamen se, quàm creaturas, quia se ex necessitate naturæ, creaturas liberè amat. Hinc cum peccat creatura, eam punit, quia justitia, quæ est

ipsa ejus essentia, ac proindè necessariò ab ipso amatur, non permittit, ut non odio habeat & puniat peccatum.

§. 41. DEUS & quoad essentiam, & quoad voluntatem suam *singularissimè* bonus est. *Singularitas* illa consistit in peculiari *modo* habendi bonitatem, qui est 1. *essentialis*. DEUS enim per essentiam bonus est, *tùm* quoad naturæ suæ perfectionem, *tùm*, quoad voluntatis sanctitatem. Sunt quidem etiam creaturæ in essendo bonæ; Undè quidam Metaphysici dicunt, etiam res creatas esse per essentiam bonas. Verùm ad ambiguitatem vitandam rectius dicitur creaturas esse *quoad* essentiam bonas, non *per* essentiam. Illud notat objectum bonitatis, quod est essentia creaturarum; hoc modum habendi bonitatem, sc. vi essentiæ & essentialiter. Deus solus & quoad, & per essentiam bonus est, quatenus essentia ejus integrè bona est, nec habet opus, ut perficiatur ab alio: creaturarum essentia bona est secundum quid, *tùm*, quia perfectionem quandam accipit ab accidentibus, quibus ipsum earum esse perficitur; *tùm* quia moralis bonitas creaturarum est accidens, nec ipsis per essentiam competit 2. *independens*: Deus enim *originaliter* bonus est; creaturæ saltèm *per participationem* à Deo. *Dices*: Etiam Filius & Spir. Sanctus participativè tantùm boni sunt. *Resp.* Quicquid bonitatem suam accipit ab alio essentialiter ab ipso distincto, & bonitatem nanciscitur longè illius bonitate inferiorem, à quo eam accipit, id est bonum per participationem: sicut vides in creaturis. Filius autem à Patre, qui ejusdem est essentiæ cum ipso, eandem bonitatem, quam Pater habet, accipit, & Spiritus S. à Patre & Filio. 3. *Immutabilis*, quia perfectio Dei essentialis non potest alterari vel desinere, ut in creaturis: similiter

liter, nec vicissitudinem aliquam subire potest moralis Dei bonitas. *Jac. I, 17.* Breviter: Deus ita bonus est, ut sit ipsa bonitas. Hoc exprimit Athanasius *lib. de Trinit.* inquiens: Θεὸς οὐ κατὰ μετοχὴν ἀγαθότητος ἀγαθὸς, ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν ἀγαθότης φύσει ὢν ἀγαθός. Et hanc singularitatem bonitatis divinæ confirmat Salvator *Matth. XIX, 17. Luc. XVIII, 9.* ubi sic vult Pharisæum illum redarguens concludere. Quem non credis esse verum Deum, hunc non potes vocare singulariter bonum, sc. singularitate bonitatis essentialis & moralis. Atqui Me non credis &c. E. &c. Nam de utraque conjunctim recte explicant ex Athanasio, Chrysostomo, & Augustino Scholastici.

§. 42. DEUS est Bonum maximè *communicativum* (non *actu*, sed *potentia*,) *Communicatio* autem bonitatis in Deo est vel *necessaria*, vel *libera*. Prior locum habet in actionibus personalibus, sicut Deus Pater Filio totam essentiam gignendo communicat *Joh. V, 26. c. XVII, 26.* & Pater ac Filius eandem numero essentiam spirando communicant Spiritui Sancto *Joh. XVI, 14.* Posterior respicit creaturas, quibus Deus sese communicat liberè, vel per creationem, conservationem, concursum & præsentiam universalem *Act. XIV, 17.* vel per gratiam *I. Joh. III, 1.* vel per gloriam *I. Pet. V, 10. Rom. VIII, 30.* vel per incarnationem filii *Joh. III, 16.* Accurate autem hic notetur discrimen communicationis liberæ & necessariæ. Nam Filius & Spiritus S. ita communicatam habent, *ille* quidem à Patre, *hic* à Patre & Filio essentiam divinam & bonitatem essentialem, ut secundum naturam nec Filius à Patre, nec Spiritus S. à Patre & Filio, sit aliud quippiam, sed hi tres unum sint essentiâ: Creaturis autem Bonitas essentialis sic communicatur à Deo, ut essentia & bonitas earum sit

alia, & longè inferior divinâ. Deindè quoque exactè notetur discrimen communicationis liberæ, quâ bonum infinitum & finitum sese diffundunt. *Hoc* communicat se per sui divisionem, quia totum est non in uno, sed in pluribus per partes s. subjectivas, s. essentiales, s. integrales: ergò communicat se per numeralem sui multiplicationem. *Illud* communicat se sine sui multiplicatione, estq; & manet singulare. Bonum finitum communicat se per effusionem, ita, ut tandem penitus exhauriri possit: at infinitum se communicat sine deficientia, manens in sua essentia, & efficiens in creaturis divinam bonitatem participantibus tantum similitudinem sui.

l. 1. de doctr. Christ. c. 3. & seqq.

§. 43. DEUS est bonum *fruibile.* Augustinus distinguit inter bonum *fruibile* & *utile.* Ut enim frui est alicui rei inhærere propter seipsam; sic uti re aliquâ, est eam referre ad id, quod amamus. Bonum fruibile creaturarum est Deus, cui propter semetipsum inhærere amore suo debet creatura intelligens: mundo autem & aliis rebus non fruimur, sed utimur, earumque usum referimus ad Deum, ceu ultimum finem. Nos Deo fruimur, ejusq; fruitione beati sumus; Deus autem nobis non fruitur, sed utitur.

§. 44. DEUS est bonum simpliciter *amabile*, & ultimò *delectabile.* Appetibilitas enim formaliter considerata est propria affectio bonitatis in essendo: jam Dei bonitas in essendo & volendo est summa, ideoque maximè amabilis. Undè Philosophis, præsertim Platonicis, dictus est αὐτοκαλὸν, πᾶν τὸ καλὸν, πρῶτον φίλον, αὐτόφιλον. Similiter Deus est bonum ultimò delectabile, quia delectat bonitate finaliter, & sine destinatione ad aliud ulterius bonum *Ps. LXXIII, 25.*

§. 45. DEUS

§. 45. DEUS est Bonum maximè *honorabile*. Aristoteles bona dividit in τίμια & ἐπαινετά. Ac illa quidem bona, quæ Augustinus utilia vocavit, quæ ceu media ad ultimum finem diriguntur, dicit esse laudabilia: Summa autem bona, ut sunt beatitudo & Deus, esse honorabilia. Quia verò non tantùm reliqua bona, sed ipsa etiam beatitudo à Deo dependet & datur, ideò DEUS est maximè honorabile bonum. L. 1. Nicom.

CAPUT V.

DE

Infinitate DEI.

§. 46. HActenus de positivis essentiæ divinæ modis dictum est, sequuntur nunc modi negativi, quos inter primus est INFINITAS; Ubi notandum, quod infinitum dicatur aliquid gemino modo, tùm *privativè*, tùm *negativè*. Privativè infinitum dicitur, quod cùm aptum natum sit, ut finiatur, terminetur & limitetur, privatur tamen actuali finitione, terminatione & limitatione v. g. si Sol juxtà longitudinem, vel latitudinem, vel profunditatem in infinitum extenderetur. Negativè infinitum dicitur, quod non habet finem, nec eum habere potest. Privativa infinitas in Deo non habet locum, quia privationem, adeoque imperfectionem importat: Sed quia ex naturæ lumine potius intelligimus, quid Deus non sit, quàm quid sit, terminis res nostras de Deo negantibus uti cogimur: hi autem non privationem, sed negationem significant. Particula ergò IN non significat privationem, sed negationem, quâ non tantùm ipse actus finitudinis passivæ, sed etiam potentia removetur à Deo.

§. 47. Sunt autem varii fines s. termini quos infinitas Dei negat, ut sunt (1) termini *quantitatis* (2) *essentiæ* (3) *temporis* & *ævi* (4) *loci* & *ubietatis* (5) *virtutis*, *potentiæ* & *operationis* (6) *cognitionis* sensualis & intellectualis: quorum omnium respectu Deus vocatur infinitus. Infinitudo excludens quantitatem non cadit in Deum, *tùm* quia ille non est quantus, *tùm* quia infinitudo quantitatis, quæ in Physicis nominatur, nonnisi potentiâ dari statuitur. Reliqui autem infinitatis gradus Deo quidem soli competunt, nempè, *infinitudo* essentiæ & perfectionis; infinitudo excludens ubicationis, quæ dicitur *immensitas*; & negans durationis terminos, quæ nominatur *æternitas*; vel excludens potentiæ atque operationis fines, quæ est *omnipotentia*; & denique removens terminos cognitionis creatæ, quæ dicitur *incomprehensibilitas*. De Infinitate virtutis & operationis divinæ dicetur inferius, quia illa est modus vitæ Dei ab essentia præcisè consideratâ distinctæ: nam operari posse fluit ex vitâ. De infinitate autem essentiæ, æternitate, immensitate, incomprehensibilitate nunc ordine agendum est.

§. 48. *Infinitudo essentiæ* divinæ est modus quo Deus est extrà finiri ab alio, s. quo omnis limitationis, omniumque terminorum essentiæ expers est. Termini limitantes essentiam sunt causæ, per quas res *vel* producitur, *vel* constituitur, & iterum *vel* mutatur, *vel* desinit. Nam *causa efficiens* vel efficit rem, vel corrumpit; ad *finem* autem destinata est vel productio, vel mutatio: *materia* continet potentiam ad esse vel non esse, ad incrementum vel decrementum: *forma* denique determinat materiam ad certam speciem & accidentia, quæ sunt in materia, & finit rei productionem. Undè à Philosopho

pecu-

peculiariter dicitur ὅρος. Nullis hisce terminis circumscribitur essentia divina: undè infinitudo ejus essentialis etiam appellatur ἀπεριγραφίς, *incircumscriptio* essentialis. Nam omnis creatura est certis naturæ circumscripta limitibus: solus autem DEUS est incircumscriptus & interminabilis.

l. III, & IV. Phys. & l. I. de gener.

§. 49. Infinitudo essentiæ divinæ duplex est: *independentia* & *immutabilitas*: *Illa* in Scriptura dicitur *primitas*; hæc *postremitas* sc. essentialis. *Es. XLI, 4. XLIV, 6. XLVIII, 12.* ubi Deus dicitur primus & novissimus. Primus in essendo, quia non habet causale principium essendi, sed antè omnes creaturas αὐταυτὸς extitit: novissimus, quia non habet pausam essendi, sed, si omnia alia principiata interirent, sicut per omnipotentiam Dei, si vellet, in nihilum redigi possunt, ipse solus superstes est, & servat suam essentiam nulli mutationi obnoxiam. Probè autem hic notandum est discrimen in Deo primitatis & postremitatis essentialis ac personalis, quod quadruplex est. Differunt (α) *relatione ad diversa objecta.* Nam personalis primitas competit soli Deo patri, & refertur ad filium, ut secundam, & ad Spiritum S. ut tertiam Deitatis personam: Primitas essentialis refertur ad creaturas, DEO longè posteriores, quippè ab ipso in tempore productas. Et juxtà hanc primitatem ac postremitatem, non solus Pater, sed cum Patre Filius & Spiritus S. sunt Deus primus & novissimus, quia sunt unum essentiâ, quod ex *Es. XLIII, 10.* Ambrosius & ex Ambrosio Lombardus pulcre explicant. (β) *appellatione & modo.* Primitas essentialis est primitas naturæ, quâ Deus prior est, non seipso, sed creaturis, non tantùm naturali essendi ordine, sed & duratione, sic, ut sine creaturis & potuerit esse, & fuerit: ipsæ

l. XI. de fid. c. 5.
l. I. dist. 9.

ipsæ verò creaturæ, tunc quando eas Deus vult existere, non possint esse sine DEO. Postremitas essentialis est, quâ Deus non potest non superstes esse, etiamsi creaturæ omnes intereant, sicut omnes vel actu, vel potentiâ interitui sunt obnoxiæ. Personalis autem primitas est primitas ordinis & enumerationis personarum Trinitatis, secundum quam enumerationem prima persona est Pater, media Filius, postrema Spiritus S. *Matth. XXVIII*, 19. *I. Joh. V*, 7. (γ) *descriptione.* Primitas essentialis Dei est, qua Deus (1) omnibus creaturis (2) effectivè ab ipso essentiam (3) numero aliam habentibus, prior est (4) ut causa. Primitas personalis est, quâ Deus Pater ratione ordinis & enumerationis personalis prior est filio, & cum filio Spiritu S. Quamvis enim Pater generet filium, non tamen alium gignit Deum, sed aliam personam, eandem numero essentiam divinam ei communicans. Proindè hic personalis ordo non tollit ὁμοουσίαν, ὁμοτιμίαν & συναϊδίαν filii & spiritus cum patre, nec importat ullam ἐξοχὴν aut ὑπεροχὴν, excellentiam aut prærogativam deitatis in patre. Et quamvis nonnulli Patrum antè orta certamina Anti-Trinitariorum, inprimis Aetii & Macedonii, dixerint, Deum Patrem esse majorem filio & Spiritu Sancto, tamen post ortas illas hæreses Orthodoxa Antiquitas securioribus illis & incautis phrasibus abstinuit, ne de æqualitate filii & Spiritus S. cum Patre detrahendi occasionem indè arriperent rudiores. Hinc Athanasius in Symbolo: *In hâc Deitate nihil prius aut posterius* (quoad essentiales proprietates,) *nihil majus, aut minus, sed totæ* (in Gr. σῶαι salvæ vel integræ) *tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales.* Quare non possumus probare phrases Bellarmini, *Deus Pater majoritatem habet*, Calvini, Zanchii, Soh-nii

l. II. de Mediator. c. 10. l. I. Inst. c. 13. sect. 23. l. I. de Trib. Eloh.

nii, Polani dicentium, *Deum Patrem* esse κατ' ἐξοχὴν *Deum*. Petri Rami statuentis, Deum patrem *præcipuè omnipotentem* esse. (δ) *ordine enumerationis personarum divinarum*. Essentialis ordo est arbitrarius; personalis necessarius. Personalis enim enumeratio prorsus non debet immutari, ità, ut, si personæ ratione proprietatum ad intrà spectatæ numerentur, filius patri, aut Spiritus S. filio antea poni non possit. Nam hæc personalis enumeratio fundatur in characteristicis personarum deitatis proprietatibus, dum pater à nullo est, sed à se habet essentiam divinam; filius à patre per nativitatem æternam; Spiritus S. à patre & filio per æternam processionem. Cum autem primitas & postremitas essentialis spectatur, tùm indifferens est personarum deitatis enumeratio, nec semper pater primo loco nominatur, sed sæpe filius anteponitur, ut significetur hoc ordine arbitrario, quod filius sit æque primus & novissimus in collatione ad creaturas, atque pater. Exempla hujus arbitrarii ordinis ac enumerationis sunt *I. Cor. XV, 9. Gal. I, 3. II Thess. II, 16.* (in quem locum egregiè Chrysostomus scribit, contrà eos, qui ex primitate personali patris volebant æqualitatem & ὁμοουσίαν filii cum patre impugnare. *Ubi nunc sunt*, inquit, *qui filium imminuunt, propterea, quod in gratia lavacri* (in baptismo,) *post patrem nominatur? ecce contrarium hic*) Licet autem enumeratio personarum Trinitatis quoad primitatem & postremitatem essentialem sit arbitraria, habet tamen etiam ipsa causas gravissimas, propter quas filius quandoque anteponitur patri. Habetur hìc ratio officii Christi Prophetici, *Joh. I, 18. XIV, 9.* Habetur quoque ratio officii Sacerdotalis & mediatorii, quia per filium datur accessus ad patrem *Eph. II, 18.* Utriusque autem apo-

Tom. II. exeg. 4. C. l. III. Syntagm. Theol. c. 4.
l. I. Theol. Inst. c. 4.

celesmatis efficacia fundatur in Christi, quà DEUS est, æqualitate, imò identitate cum patre. *Joh. X, 30. XIV, 11.* Nisi enim Christus esset verus DEUS, nunquàm potuisset has officii partes exsequi.

§. 50. *Independentia* essentiæ divinæ est, quâ Deus non habet causale principium essendi, sed est ἀναίτιος, vel increatus, h. e. & antè omnes creaturas, quas liberrimâ voluntate produxit, extitit, & adhuc existit, per essentiam ac vi essentiæ suæ divinæ. Hinc dicitur *Ens à seipso*, non per positivum influxum, sed negativè, propter independentiam ab alio. Si enim Deus est ens dependens à causis, tunc *vel* habebit causam efficientem; *vel* finalem; *vel* materialem; *vel* formalem. *Non efficientem*; *tum*, quia est α & primus, adeoque neminem ante se habet: *tùm*, quia illud efficiens *vel* erit creatum, *vel* increatum. *Si illud*; non erit efficiens, sed effectus Dei. *Si hoc*; habemus, quod intendimus, *tùm*, quia omnes creaturæ sunt ipsius opera *Rom. I, 20.* Ergò non potuerunt Deum efficere. Propterea Christus ratione Deitatis dicitur ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ principium opificii Dei, non passivum, ut Theomachi volunt, quasi Christus sit prima creaturarum Dei: sed activum, seu causale, per quod Pater omnia fecit. *Non finalem*; quia ipse Deus est finis omnium rerum ultimatus, eoque non potest ab ullâ aliâ re ceu fine dependere, vel ad ullam earum ceu finem destinari, sed ad gloriam Dei omnia referri debent *Prov. XVI, 4. Rom. XI, 35. Non materialem*; Nam Deus non habet materiam, *vel* sensibilem, seu physicam, *vel* intelligibilem, seu Metaphysicam, h.e. potentiam ad non-esse, quia est actus purissimus, qui nihil omninò admixtum habet potentiæ, secundum quam est possibilis & adhuc latet in causæ incunabulis: vel, cum

est,

est, aliquando tamen rursus non-esse & desinere potest. *Nec formalem*; Neque enim essentia Dei est forma talis, seu physica, seu metaphysica, ut limitetur ad capacitatem alicujus materiæ, quæ ipsam recipiat: verùm essentia Dei intrà semetipsam terminatur, in quantum est id quod est, & non est aliud *Es. XLVI, 5. Dices*; E. Filius non est infinitus, quia non est à seipso, sed à patre, tanquam principio. *Resp.* non est à patre, tanquam principio causali & durationis. Pater à Latina ecclesia dicitur principium filii, non proprie, quia nec naturâ, nec tempore prior est; nam Pater, Filius & Spiritus S. simul sunt, simultate durationis & essentiæ; eandemque naturam habent: modus tamen habendi naturam divinam est distinctus, quia Pater eam habet à seipso, Filius à Patre, Spiritus S. à patre & filio, & propter hanc diversam rationem habendi deitatem pater dicitur principium filii non tamen filius dicitur principiatum, sed principium de principio, lumen de lumine. Quare cum mica salis hic est accipienda vox principii, non in proprio significatu, de eo principio, quod prius est naturâ & duratione, sed tantum de personali communicatione Deitatis naturâ & duratione æqualis. Multò magis autem pro catachresticâ locutione habenda est illa formula, quâ Patres Græci DEUM vocant αἴτιον, causam filii.

§. 51. *Immutabilitas* essentiæ divinæ est modus, quo Deus servat suum esse citrà ullam potentiam non-essendi, *aut* conversionis in aliam essentiam, *aut* incrementi vel decrementi, *aut* alterationis & motus. Probatur hæc immutabilitas I. ex fide *Exod. III, 7. Ps. CII, 27. Jac. I, 17. Ebr. IV, 13.* Si Deus est immutabilis in volendo, utique etiam in essendo. Nam immutabilitas in voluntate &

opera-

operatione præsupponit immutabilitatem in essentia, *Es. XL, 28.* Atqui prius verum est *Mal. III, 6.* E. & posterius. II. ex naturâ. Si Deus mutatur, vel mutatur perfectivâ aliqua mutatione, ut acquirat perfectionem; vel amissivâ perfectionis. Atqui neutrum verum est, quia utrumq; præsupponit imperfectionem. *Deinde*; Si Deus mutatur, seu in pejus, seu in melius, *vel* mutatur à seipso, *vel* ab alio. *Non illud*; quia fieret *vel* per principia naturalia, *vel* per violentiam. *Non prius*, quia Deus est purissimus actus: purum autem, definiente Scaligero, est, quod nihil habet alienum. *Non posterius*, quia sic poneretur in Deo motuum ἀταξία & inordinatio. Voluntas Dei maximè ordinata est, & semper fertur in bonum: essentia autem Dei summè bona est. *Nec hoc*; quia Deo nemo est superior, nemo potentior. *Dices* 1. DEUS per creationem cepit esse causa in actu, & creator actu, cùm anteà non fuisset 2. per incarnationem cepit esse homo. E. est mutatus. *Resp.* ad I. (1) omnis mutatio supponit aliquam potentiam passivam in subjecto, quod mutatur: Deus autem omnis potentiæ passivæ expers est (2) omnis mutatio vera est via ad aliquod esse, vel ab aliquo esse entitativè. Deus autem quatenus causa nullam entitatem acquisiwit ex eo, quod cepit esse actu causa rerum, quas condidit. Nam causarum concursus ad sua effecta non addunt entitatem ullam rebus iis, quæ sunt causæ, sed puros quosdam omnisve entitatis expertes modos se habendi ad illa: nec faciunt causam aliter atque aliter, sed saltem ad alia sese habentem. *Inst.* a DEO, quatenus est causa prima, ex eo ipso causandi opere, si non entitas, saltem perfectio quædam accessit. *Resp.* 1. in causis secundis largimur, causalitates addere aliquam perfectionem iis rebus,

Exerc. CCL.

rebus, quæ sunt causæ. Causæ enim secundæ propter aliquem finem perfectionis passivæ sunt institutæ, adeoque perfectiorem statum habent, cum actu causant, quàm cum non causabant. Deus autem est supremus finis, summaque perfectio, proinde actualis causalitas nullam ipsi addere potest perfectionem. 2. Disting. inter id, quod alicui accedit *quoad denominationem intrinsecam*, & quod accedit *quoad denominationem extrinsecam*. *Illud* addit perfectionem subjecto quod ab eo denominatur; *hoc* minimè. At enim denominatio Dei à creatione rerum non est intrinseca, sed extrinseca, nec propriè est in Deo, sed in creaturis: quanquam enim actio creandi *à Deo*, non tamen *in DEO* est. Mutatio ergò illa omnis ad creaturas spectat, (ipsæ enim, cùm anteà non essent, esse ceperunt,) non ad Deum, qui externè tantùm ab actione creandi denominatur. Nervosè hâc de re Augustinus. *Quod temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relativè dici; non tamen secundùm accidens Dei, quod ei aliquid acciderit, sed planè secundum accidens ejus, ad quod dici aliquid Deus incipit relativè.* *Inst.* β Obstat canon Philosophicus: *Quod transit de potentia ad actum, mutatur.* Resp. Non jam litigabimus, an Deus ante mundi creationem potuerit dici causa vel creator in potentia? quod negat Fonseca, sed refutatur à Sthalio; simpliciter dicimus, Canonem valere tantum de illis, quæ ita transeunt de potentia in actum, ut actus intrinsecus sit rei, quæ erat in potentia, eique tanquàm subjecto inhæreat, v. g. quando ex homine indocto fit doctus, mutatur subjectum per receptionem habitus, sc. eruditionis. Deum autem esse creatorem est denominatio extrinseca, nec creatio, quæ est actus, per quem Deus dicitur creator, DEO tanquàm

l. V. de Trin. c. ult.

l. VII. Met. c. VIII. qv. 4. Reg. Philos. Tit. II. Reg. IV. §. 7. 8. 9.

subjecto inest, adeoq; nec Deus, cum ex creatore potentiâ fit creator actu, mutatur. Ad II. Filius Dei naturam humanam sine ullâ sui mutatione adsumsit, ut docetur in Artic. de incarnatione.

§. 52. Ex infinitate essentiæ fluit *infinitas perfectionis* divinæ. Omnis enim essentia actualis est perfecta: At essentia Dei est ὑπερεξόχως, superexcedenter ac singularissimo modo, & semper actualis. E. est perfectissima. *Adde*; Vel Deus est infinitè perfectus, vel finitè. *Si illud*; res salva est. *Si hoc*; ergò est perfectibilis, *vel* à seipso, *vel* ab alio. Utrumque est absurdum. Quinimo, quicquid est in rebus creatis perfectionis simpliciter, *tàm* actualis, *quàm* possibilis, id omne in Deo est eminentissimo ac excellentissimo modo, tanquam in causante. Nominatur autem hæc perfectio in Scriptura metaphoricè *magnitudo*, sc. non *extensiva*, sed *intensiva* *Ps. XCV, 3. CXLVI, 5. Dices* 1. Deus vult & appetit res creatas 2. fecit omnes res propter seipsum 3. utitur operâ creaturarum. E. non est perfectissimus. *Resp.* ad I. Voluntatis inclinatio in creaturis intelligentibus est duplex, una *ad habendum*, altera *ad operandum*. Neq; enim appetitus intellectualis vult tantum habere, quod non habet, sed & vult amare & agere in id quod habet. Prior appetitus arguit imperfectionem, & competit creaturis tantùm, eâq; de causa negat Augustinus, appetitum talem, qui sit rei non-habitæ, competere Deo, quia in Deo est summa perfectio & sufficientia: appetitus autem ad agendum Deo convenit, quia est perfectissimus, & omnia potest efficere; insuper & summè bonus est, ac propterea ipse naturâ suâ propendet ad communicandam bonitatem suam. Quamvis autem hæc ipsa propensio ad communicandum se fit Deo naturalis,

ralis, tamen istius naturalis inclinationis usum vel exercitium ad creaturas regit liberum DEI arbitrium, ut secundùm istam naturalem inclinationem elicito appetitu Deus velit ea, quibus bonitatem suam communicat, eâq; operatione intendit bonitatem suam ad alios diffundere, non verò aliquod commodum sibi acquirere. Ad 2. Deus omnia fecit propter semetipsum, non ut *finem indigentiæ* (est enim αὐταρκέστατος, sibiq; maximè sufficit, atq; infinities sufficientiam creaturarum superat,) sed *assimilationis*: non ut *accepturum* aliquid à rebus creatis; sed ut sese *daturum*, suâq; ipsius bonitatem communicaturum creaturis. Ad 3. (α) Deus non utitur operà creaturarum ad universam actionem & eodem agendi genere ac modo. Nam solus creat omnia (β) adhibet Deus creaturas, ut ministras certorum apotelesmatum, non, quod non possit absque illarum ministerio istum effectum producere, sed ad amplificandam majestatem suam (γ) Causa ministerialis alio modo agit, quàm Deus. Nam causa secunda non coordinatur Deo agenti, multò minus superior est Deo, sed subordinatur: imò, si Deus non concurreret cum causæ secundæ actione ad producendum apotelesma, nec effectus ille eveniret, nec causa secunda posset actionem suam perficere v. g. in fornace Babylonica Deus non concurrit cum igne, ut potentiam urendi exsereret, ipsamq; ustilationem perageret in certa objecta: ideoq; nec tres illi viri comburuntur. Causa secunda quædam agit physicè, & ex necessitate naturæ: DEUS autem creans & sustentans creaturam famulatricem, & cum ea concurrens agit semper liberè. Quæ autem causæ secundæ sunt liberæ, nihilominus etjàm ratione libertatis sunt DEO subjectæ.

CAPUT VI.

De
Æternitate DEI.

§. 53. VOx ÆTERNITATIS est inter τὰ πολλαχῶς λεγόμενα. Nonnunquam enim significat temporariam durationem, aliquandiu non interruptam. Perpetuitas enim generaliter, notante Scaligero, est continuitas, cum non intermittitur aliquid. Sic circumcisio dicitur fœdus æternum *Gen. XVII, 13.* quia per continuum temporis tractum duravit, ab institutione usque ad N. T. excepto casu necessitatis, conf. *Exod. XXI, 6.* Deindè æternitas vocatur duratio, quæ quidem principium habet, non autem finem: qualiter beatorum vita, & damnatorum mors est æterna. Et hæc æternitas, docendi causâ, strictè vocatur *ævum.* Quamvis enim ævum αἰὼν propriè sit æternitas, & αἰὼν dictum sit quasi ἀεὶ ὢν, teste Philosopho, tamen distinctioris doctrinæ gratiâ hodiernus usus istarum vocum ex placito citeriorum Theologorum & Philosophorum à pristina impositione deviavit, ut *æviternum* dicatur, quod principium quidem habet, non autem finem: *æternum* verò sit, quod nec principium, nec finem durationis habet. Et hic tertius significatus est hujus loci.

l. 1. de plant.

l. 1. de cælo text. 100.

§. 54. Æternitas est modus essentiæ divinæ, quo illa est expers durationis, quæ est juxtà initium & finem, & juxtà successionem prioris ac posterioris, præteriti ac futuri. *Vel*; Æternitas Dei est essentiæ divinæ duratio interminabilis, continua & independens. Probat æternitatem hanc divinam Fides & Natura. Fides (1) in illis

Scripturæ

Scripturæ locis, in quibus vocatur DEUS עולם *Gen. XXI, 33. Ef. XL, 28.* αἰώνιος θεὸς *Rom. XVI, 26.* βασιλεὺς τῶν αἰώνων *I. Tim. I, 17.* conf. *Jer. X, 10. Dan. VI, 26.* (2) quæ æternam Deo existentiam tribuunt *Psalm. IX, 9. XXII, 9. CII, 13. CXXXV, 14. Ef. LVII, 15. Dan. IV, 31. Hab. I, 12.* Ut enim tempus sequitur motum, ita æternitas sequitur immutabilitatem essentiæ absolutam. (3) quæ ipsum describunt, ut effectorem hujus universi. Est enim autor seculorum, h. e. mundi & creaturarum in tempore conditarum, *Ebr. I, 2.* (4) quæ æquipollentibus phrasibus æternitatem Dei describunt, ab existentia ante creaturas, & per remotionem finitæ durationis *Ps. XC, 3. Ef. XLIII, 13.* Qui antè omnes creaturas est, is quoq; antè illarum durationem existit: qui verò antè finitam & principium certum habentem creaturarum durationem existit, is aliâ duratione existit, sc. infinitâ, quia antè creaturas nil nisi æternitas fuit. Huc pertinent loca *II. Tim. I, 9. Tit. I, 2.* ubi πρὸ χρόνων αἰωνίων idem est, ac antè mundum tempora sua habentem (5) quæ metaphoricè describunt durationem divinam, & Deo quidem dies ac annos tribuunt, sed additâ mentione expressà diversitatis *Job. X, 5. XXXVI, 26. Ps. CII, 28.* Quare dies & anni h. l. metaphoricè significant durationem à finita rerum duratione distinctam, h. e. infinitam, juxtà quam etiam accipiendus est locus *Dan. VII, 9. & 22.* Natura hanc infinitam durationem Dei probat 1. *ab infinitudine essentiæ divinæ.* Modus existendi sequitur modum essendi, quia existentia essentiæ nihil addit præter actualitatem, adeoque essentia & existentia non possunt separari propter identitatem, proindeque essentia non potest esse sine propria ipsique proportionata existentia. Duratio autem est existentia continuata. 2. *ab absurdo*: Si Deus

est finitus in duratione, ergò vel est finitus à parte antè, vel à parte post. *Si illud*; aliquando non fuisset: quæro ergò, à quo sit productus? *aut* à se, *aut* ab alio. Utrum asseras, ex Deo facies non Deum, cotem ligneum. *Si hoc*; ergò *vel* ipse se interimet, quod infert motuum in Deo ἀταξίαν. Omne Ens enim ordinatè esse suum appetit. *Vel* ab alio interimetur, ac proindè hoc erit Deo fortius. En iterum σιδηρόξυλον!

§. 55. Æternitatis divinæ *conditiones* sunt tres. *Prima* est *interminabilitas*, quæ non tantùm negat principium & finem durationis *quoad actum*, sed & *quoad potentiam*. Scholastici quidam disputant de quâdam *æternitate participatâ*, quæ sit possibilis, si DEUS voluisset: quà sc. quædam creatura duratione extrinsecâ potuisset esse simul cum Deo, nec tamen futura fuisset æterna, quia tantùm interminata, non interminabilis fuisset, cùm hoc ipso, quia creatura, natura fuisset posterior Deo, dependisset ab eo in essendo, dependentiam autem in essendo necessariò comitetur potentia existendi in tempore: Deo autem planè repugnet potentia habendi principium, *tàm* essentiæ, *quàm* temporis seu durationis finitæ. Hoc modo Augustinus judicat, Angelos, si maximè ab æterno fuissent creati, non tamen coæternos futuros fuisse creatori suo. Verùm Scriptura ignorat talem participatam æternitatem, & creaturis tribuit, non tantùm ratione potentiæ, verùm etiam ipsius actus certum initium, antè quod mera fuerit æternitas. Quinimò, sicut inter Deum & creaturas non datur medium; sic nec inter finitam & infinitam durationem. Unde etiam existentia antè creaturas Deo soli, ceu proprietas essentialis, tribuitur *ll. cc.* quibus adde *Prov. VIII, 22.* *Secunda* est, συνέχεια s. *continuitas*,

l. X. de C. D. c. 15.

quæ

quæ negat omnem successionem præsentis, præteriti & futuri. Hoc requisitum æternitatis tradit Philosophus. Removetur igitur ab æternitate divina omnis successio, *l. XI. Met. c. 4.* *tàm* positiva, *quàm* privativa. *Positiva* est in certis tantùm rebus creatis, quæ nunquam in suo esse vel aliquandiu permanent. Estque duplex, *vel à toto ad totum*, quâ constituitur *tempus*: *vel à parte* entis una *ad partem* aliam, qualiter successivum ens propriè est *motus*. *Privativa* autem successio est inter esse & non-esse, h. e. quâ essentiam consequitur, vel consequi potest mutatio, vel annihilatio. Et hæc successio omnibus creaturis convenit, quatenus essentia illarum, quam in creatione vel generatione acceperunt, non continuatur per Dei influentiam, atq; ita non conservatur. Divina essentia neutro modo est successiva: *non priori*; quia non habet partes fluentes: *nec posteriore*; quia non dependet ab alterius conservatione, quâ continuetur permanentia essendi, eò, quod sit immutabilis. Unde scita est distinctio τȣ̃ νῦν, quâ aliud est *Nunc stans*, aliud, *Nunc fluens*. Æternitas DEI est unum Nunc stans. *Nunc* est; quia indivisibilis & tota simul: *stans*; quia durat omnibus temporum differentiis exclusis. Neq; enim in æternitate datur aliquid instans, (quod Boethio dicitur Nunc fluens,) aut aliquid præteritum, aut aliquid futurum, sed omnia præsentia sunt absque ullâ vicissitudine. *Dices* 1. ipsa tamen æternitas concipitur tanquam aliquid successivum & fluens, ut cum Deum ab æterno in æternum manere apprehendimus 2. de Deo in Scriptura prædicatur successio præteriti, præsentis & futuri *Ps. CII, 28. Dan. VII, 13. Apoc. I, 8. Resp.* ad I. Fit hoc ob imperfectionem intellectus nostri, qui omnem durationem in universum ad modum durationis successi-

successivæ concipit, quia sola ista in sensus incurrit. Quod igitur ejusmodi successionem etiam in aliis durationibus nobis imaginamur, ens & figmentum rationis est. Ad 2. Quando Dei æternitas describitur per differentias temporum, est phrasis metaphorica, in qua Spiritus Sanctus condescendens ad nostrum captum infinitam DEI durationem describit per differentias temporum, ita tamen, ut expressè indicet, eas propriè non convenire Deo. Causa autem harum phrasium metaphoricarum est methodus perveniendi in cognitionem æternitatis divinæ â Sp. S. his ipsis metaphoris ostensa. Quia enim tempus est εἴδωλον, simulacrum & imago æternitatis, ideò per similitudinem durationis finitæ ducit nos Spiritus S. ad considerandam æternitatem. Nam post primam apprehensionem durationis metaphoricam Spir. S. nos altius provehit, ac per proprias phrases æternitatem divinam ostendit. *Deinde*, hâc phrasi continuitas durationis divinæ delineatur per differentias temporum simul collectas. Nam quæ res simul est in præsenti, præterito & futuro, illa habet durationem infinitam, si præsens intelligatur de Nunc stante, non fluente, & præteritum ac futurum notent durationem carentem initio & fine. *Tertia* est *totalitas* & coexistentia ad omnes temporum differentias. Hoc voluit Boethius in descriptione æternitatis, quam ponit. *Æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.* Ubi nos malumus pro voce *vitæ* substituere vocem *essentiæ præcisè sic dictæ*, quia infinitas essentiæ, durationis ac ubietatis terminos excludens, est attributum non vitæ, sed essentiæ divinæ præcisè sic dictæ. Dicitur autem in definitione (*tota*,) non ratione partium quas non habet, sed ad negationem successionis perfectissimam.

l. V. de consol. Phil. pr. 6.

mam. Quia verò continua est, tota simul & perfecta æternitas, ideò fieri non potest aliter, quin existentibus temporis partibus simul & existat æternitas. Coexistit autem temporis differentiis non simul sumtis, sed singulis seorsim existentibus v. g. hodie æternitas coexistit hodierno diei, heri extitit cum hesterno die, cras coexistet crastino. Quâ distinctione coexistentiæ cum temporis partibus circà æternitatem observatâ, facile in fumum abeunt ratiunculæ, quas adfert Vorstius. *lib. de Deo & attrib. Dei p. 226.*

§. 56. Licet autem successio secundum tempora, prius & posterius, non detur in essentia divina, datur tamen in actionibus essentialibus externis. Actiones Dei ad intrà, seu necessariæ & personales non fiunt secundum temporis differentias, quia Pater generat filium infinitâ duratione in Hodie, h. e. in nunc stante, & non fluente *Psal. II*, 7. Non etiam partes temporum habent actiones Dei liberæ, quæ sunt quidem ad extrà, sed internæ, ut decretum creationis, redemtionis, vocationis, prædestinationis &c. Hæ enim ordine tantùm distinguuntur, non secundùm tempora, prius & posterius, quia omnia decreta Dei ab æterno facta sunt. Externæ autem actiones Dei admittunt differentias temporis: prius enim Deus creat, quàm gubernat mundum: prius vocat, regenerat, & renovat homines, quàm glorificat.

§. 57. Dei æternitas est ipsa ejus Deitas semper durans, seu quatenus durationis initium & finem non habet. Duratio enim Dei est quasi durans, seu permanens essentia Dei, ut nos docet Augustin⁹. Quæritur; *Quid Deus egerit antè jacta mundi fundamenta*? Quamvis personales actiones & decreta Dei hic urgere possemus, libet tamen hâc vice τὸ ἐπέχειν. Videantur Augustinus, Balduinus & alii. *in Ps. CI. v. 28. l. XI. Conf. c. 12. col. 190. l. II. cas. consc. c. 4.*

CAPUT VII.
DE
Immensitate & Præsentia DEI.

§. 58. Fluit infinitas essentiæ divinæ, excludens terminos essendi, sequitur infinitas essentiæ divinæ ratione quantitatis, loci & ubietatis speciatim sic dictæ, cujus terminis circumscribi non potest Deitas. Circumscriptio ratione quantitatis intrinsecè competit corporibus, quæ sunt longa, lata & profunda: Deus autem est incorporeus, ideoque hæc circumscriptio per intrinsecæ quantitatis terminos, à Deo liquidè removetur. Circumscriptio autem loci est, quando res determinatur, aut determinari potest loco, sivè per locum intelligatur superficies, cum Aristotele & Peripateticis; sivè spatium in superficie, ut vult Scaliger cum Stoicis. Nam hæc circumscriptio ex spatii occupatione & ambientis continentia, seu determinatione fieri potest: contineri enim ab ambiente est à superficie continente determinari: occupare autem spatium, est ita commensurari dimensionibus spatii, ut dùm intrà illud est hoc corpus, non possit esse in eo aliud corpus, sed cedat, ita, ut ejus, quod spatium occupat, pars sit in certa spatii parte. Atque hæc circumscriptio competit solis materiatis & quantis, quæ non admittunt penetrationes dimensionum. Circumscriptio denique ubietatis speciatim sic dictæ competit spiritibus, & discriminatur ab existentia in loco, corporibus, ut materialia & corruptibilia sunt, competente. Habet autem tria requisita (a) ut entia sic ubicata, h. e. per tale ubi spirituale determinata sint tota in toto spatio, & tota in quali-

in qualibet ejus parte. Tota, inquam, secundum essentiam, non quantitatem, cujus entia hæc sunt expertia. (β) ut entia sic ubicata non excludant corpora ab ubi, in quo sunt, sed cum iis existere possint in eodem πȣ̃, adeoq; penetrare dimensiones, nec circumscribi ab ambiente muro, claustro, signaculis &c. Ratio est in aprico: nam corpus unum alterum ex eodem loco excludit non nisi per quantitatem: cùm enim dimensio dimensionem naturaliter penetrare non possit, ea quæ locum aliquem totum occupavit, dimensionem aliam simul intrare non permittit. Angeli autem nullam quantitatem, nullam dimensionem habent. Sic anima existit in corpore, etiam in iis ipsis spatiis, quæ actu occupantur à materia. Undè *Epist.* Augustinus scribit: *Anima per omnes partes corporis tota* *XXVIII.* *adest simul, nec minor in minoribus, nec major in majoribus, sed tantum in aliis intensiùs, in aliis remissiùs operatur*, conf. Damascenus. Et de Angelis inquit Bernhardus. *Angelis* *l. 1. de O. F.* *spiritibus parietes non obsistunt, sed cuncta illis visibilia ce-* *c. 18.* *dunt*, (sc. negativè, h. e. eos non impediunt,) *cuncta atq;* *Homil. III.* *corpora, quamvis solida & spissa sint, illis penetrabilia sunt ac* *in Fest. an-* *pervia.* (γ) ut entia sic ubicata, dum sunt in hoc πȣ̃, non *nunc.* possint esse alibi, dum sunt in celo, non possint esse in terra, sc. per naturam suam & propria potentiâ. Quod de *l. c.* Angelis probant Damascenus, Ambrosius, Athanasius, *l. 1 de Sp.* Hieronymus, Cassiodorus, Didymus Alexandrinus, Tho- *S. c. 7.* mas, quamvis propter celeritatem transitus & agilitatem *in epist ad* naturæ etiam Angeli videntur variis esse & operari locis: *Serapionem* siquidem motus illorum celerior est, quàm momentanea *in Psal.* luminis per totum mundum diffusio, aut fulguris appa- *CXXXIX.* ritio. Hæc ubietas speciatim sic dicta est circumstantia *l. 1. de Sp. S.* omni enti spirituali præter Deum necessaria, monente *c. 1.* *p. 1. q. 52.* *a. 2.*

exerc. VI. Sect. 2. & exerc. CCCLIX, Sect. 5. Scaligero. Deo neutra de his competit, Non *illa*; quia non est corpus quantum. Non *hæc*; quia ita est in celo, ut simul etiam possit indistanter & per suam essentiam esse alibi. Deo g. competit ubicatio talis, quâ necessariò est intimè præsens omnibus aliis ubicationibus à se distinctis, quâq; indistanter omnia replet absq; circumscriptione. Hæc autem Ubicatio dicitur immensitas, quia sine mensura adest rebus omnibus creatis & creabilibus, si fiant, docente Philosopho acutissimo Mendozâ. *Disp. Phys. XIV. Sect. 4 §. 10.*

§. 59. *Immensitas* Dei est modus essentiæ divinæ, excludens terminos quantitatis, loci & ubietatis. Terminos quantitatis Deo non competere, jam antè dictum est; quia non est corporeus. *Dices*; Deo convenit quantitas immaterialis & insensibilis. *Resp.* Non datur quantitas propriè dicta vel sine materia, vel ἀναίσθητος. *Non illud*; quia materia proxima ejus causa est. *Nec hoc*; quia quantitas unum ex sensuum objectis est. Terminis loci Deum non circumscribi probat Fides, probat Natura. Fides quidem *II. Reg. VIII, 27. Job. XI, 8.* Natura verò *tum*, quia immensitas ex se est perfectio simpliciter: *tùm* quia DEUS est ἀπερίγραπτος περιγραφῇ essentiali, E. & locali. Nam modus præsentiæ sequitur modum essentiæ: *tùm*, quia, si spiritus finiti non circumscribuntur loco propriè dicto, h. e. ubi physico, quod locati quantitatem importat; multò minus Spiritus infinitus. Hinc Athanasius; *Ne quæras magnitudinem loci tàm spatiosam, quæ capere possit Dei magnitudinem.* Et Augustinus; *Intelligamus Deum sine situ præsentem.* Eleganter Lutherus circumscriptionem loci removet à DEO his verbis: Wir sagen / daß GOTT nicht sey ein solch ausgestreckt / lang / breit / dick / hoch / tieff Wesen / sondern ein übernatürlich / unerforschlich

orat. ad gregales. l. V. de Trin. c. 1. Tom. III. Jenens. fol. 61.

Wesen / das zugleich in einem jeglichem Körnlein gantz und gar / und dennoch in allen / und über und ausser allen Creaturen sey / darumb darffs keines ümbzäumens hie / &c. Ein Geist ist der Gottheit viel viel zu weit / und könten viel hundert Gottheiten (si sc. darentur,) darinnen seyn / wiederumb auch viel zu eng / daß eine Gottheit drinnen seyn kan / nichts ist so breit / GOtt ist noch breiter / nichts ist so schmal / GOTT ist noch schmäler / &c. Terminos ubietatis speciatim sic dictæ derogat Deo Fides iis scripturæ dictis, quæ omnipræsentiam DEI adstruunt. Sic enim à signo rectè inferimus. Quicunq; est simul in celo, terra & inferno, ille non determinatur certi τοῦ designatione, ita ut dum hic est, non possit esse alibi, sed ab omni τοῦ est interminabilis. Atqui Deus *Ps. CXXXIX, 7. Es. LXVI, 1.* E. &c. *Dices* 1. Scriptura loquitur de præsentia non substantiali, sed virtuali & operativa 2. non sequitur; Qui celum & terram implet, is est infinitus, quia ipsa illa finita sunt. *Resp.* ad 1. Si maxime hoc poneretur, tamen præsentia virtualis rectè infert præsentiam substantialem. Ad 2. Scriptura asserit, ita Deum implere celum & terram, ut celo sit excelsior, terrâ profundior, & nec celo, nec terrâ capi possit. Hinc Chrysostomus inquit: *Deus nusquàm est, licet sit ubique*; & Gregorius, *Deus ita manet intra omnia, ut sit extrà omnia*, h. e. est in omnibus locis illocaliter, *omnia complectitur, ipse à nullo circumscriptus*, ut loquitur Theodoretus. *Dices* 1. Deus dicitur esse in loco, v. g. in celo, terra, vel in aliqua parte terræ, in templo 2. nonnulli Patres dixerunt, Deum esse nusquam 3. Deus in Scriptura modò dicitur adscendere, modò descendere, modò accedere, modò recedere *Gen. XI, 5. Ps. XLVII, 6. Ps. X, 1. CXLV, 18.* 4. Majestas divina

Homil. III. in Epist. ad Coloß. l. II. Moral. c. 7. serm. II. de provid.

divina non admittit, ut substantia ejus rebus terrenis & sordidis adsit 5. essentia Dei conspicitur ab Angelis & beatis à facie ad faciem E. non est immensa. *Resp.* ad 1. (α) nullum est incommodum, si dicatur Deus esse in loco denominatione extrinsecâ (β) Deus dicitur esse in loco, non quod eo circumscribatur, aut in eo locetur, sed quia præsens est creaturis in loco existentibus. Distinguendæ ergò sunt hæ phrases: DEUS est præsens *in loco*; & DEUS est præsens *localiter*. *Illa* potest intelligi tantùm de objecto, seu de re, apud quam Deus præsens est: *hæc* verò involvit modum præsentiæ. Sic Deus est in loco illocaliter, h.e. ut non possit comprehendi illo loco, sicut Lombardus ait: *Deus non est in loco localiter*. Convenit Gregorius, cum *Deus*, inquit, *in omnibus locis præsens, nec localiter tenetur, nec varia curando variatur* (γ) in specie, quod Deus in celo esse dicitur, ita est in celo, ut simul sit in terra *Es. LXVI, 1.* Interim præcipuè in celo habitare dicitur, *tùm*, quod celum amplissima & nobilissima universi portio est, non tantùm ambitu suo corpora cætera omnia complectens, sed virtute fovens & conservans: *tùm*, quod in celo tàm angelis, quàm beatis majestatem suam ostendit, & singularissime operatur. Optimè Svvaretz; *Quod interdum Deus dicitur esse in celo, nihil obstat, quia illud per quandam excellentiam, & singularem rationem dictum intelligitur. Vel, quia ibi excellentiora opera facit, & seipsum sanctis manifestat, vel, quia ibi specialiter regnat, colitur, & adoratur.* Ad 2. Quod Patres dicunt, Deum *nullibi* esse, intelligunt, *vel*, nullibi esse, ut in loco adæquato, quo circumscribatur, aut definiatur: *vel*, non ita esse in rebus, ut eas requirat ad suum naturalem existendi modum, vel aliquem intrinsecum modum ab eis accipiat, sed potius res ipsas

l. I. sent. dist. 37. lit. O.

Tom. I. in Job. c. 137.

l. II. de attrib. Dei c. 2.

ipsas foveat & conservet, quâ ratione interdum Deum ipsum vocant locum aliarum rerum. Ad 3. sunt metaphoricæ locutiones, καῖ ἀνθρωποπάθειαν Deo attributæ, quibus descendere & propè esse dicitur, cum vel auxilium fert, vel peccata vindicat: recedere a. & abesse, cum vel auxilium suum subtrahit, vel mala fieri aliquandiu permittit *Ps. X*, 1. *CXLV*, 18. Ad 4. Anne verò inquinatio rebus corporeis in- vel adhærens spiritum præsentem inquinat? Ad 5. Visio beatifica non sensus, sed intellectus est *I. Cor. XIII.*

§. 60. *Immensitas* Dei distinguenda est, tùm à *potentia divinæ præsentiæ*, tùm ab ipsa *præsentia*.

§. 61. *Immensitas* & *potentia divinæ præsentiæ* differunt 1. *latitudine*, quia immensitas competit Deo, etiam, cum non est propinquus creaturis. Sicut enim Deus in se est incorporeus, ita ejus essentia non habet terminos quantitatis, nec potest extendi per situationem ad locum: &, quia est spiritus infinitus, ideò neq; est in aliquo Ubi. Hinc Deus fuit immensus ab æterno, antequam creatura ulla, & cum ea, locus atq; Ubi, & tempus ac omnis duratio finita existeret. Potentia autem præsentiæ divinæ tantùm significat præsentiam propinquitatis cum creaturis. 2. *virtute*: Immensitas Dei est ἀνενέργητος, potentia v. præsentiæ divinæ est ἐνεργητική, & operando ad creaturas progreditur. Licet enim immensitas modum ostendat, quo Deus præstò sit & operetur apud creaturas in loco aut ubi existentes, nempè, quod Deus his terminis nequaquam terminetur, sed in loco sit illocaliter, in ubi existentibus creaturis adsit absq; definitione: tamen aliud est immensitas, quæ provenit ex infinitate & incorporeitate Dei; aliud potentia præstò essendi creaturis, quæ ex omnipotentia Dei promanat. Quia enim

Deus

Deus Opt. Max. infinitam habet vim agendi apud creaturas, nihilq; designari potest, quod excedere agendo non valeat, ideò ex suâ operatrice virtute adest creaturis.

§. 62. Ab ipsa autem *præsentia divina* differt *tùm* immensitas, *tùm* potentia præsentiæ. Nam *1.* immensitas & potentia præsentiæ est Dei proprietas *absoluta*; præsentia autem divina est proprietas *relativa*. Præsentia enim non potest intelligi absq; relatione inter objectum, cui quis dicitur esse præsans, & inter rem præsentem. Itaque præsentia divina est Dei apud creaturas παρουσία, non autem οὐσία divina, non ipsa Deitas. Nam per præsentiam sibi Deus non est id, quod est, sed est ipsa rerum creatarum impletio: per creaturarum autem impletionem non est in seipso. Per immensitatem v. & potentiam præstò essendi est sibi ipsi quod est, quia per essentiam sibi De⁹ est id, quod est: at immensitas & potentia præstò essendi est ipsa essentia divina, sicut Tertullianus inquit: *Antè omnia Deus erat solus ipse sibi & mundo, & locus, & omnia.* *2.* Immensitas & potentia præstò essendi creaturis *in abstracto* prædicatur de Deo: præsentia autem divina nonnisi *concretè*. Rectè dico: Deus est sua immensitas, Deus est potentia præstò essendi creaturis. Non autem: Deus est præsentia. Nam præsentia est impletio creaturarum *Jer. XXIII, 24. Sap. I. 7. Dan. II, 35. Eph. IV, 10.* Sed Deitas s. Deus abstractivè loquendo non est ipsa impletio creaturarum, E. non est ipsa præsentia sua. Non quidem negamus, apud Lombardum ita præsentiam Dei accipi, cum ait: *dico præsentiam Dei nihil aliud esse, quàm ejus naturam.* Et alibi, ubi ex Ambrosio asserit, in omnibus & ubiq; esse, divinitatis & dominationis proprium haberi. Similiter etiam Chemnitius ubiq; esse in divinitate, ait, essen-

lib. cont. Praxeam. c. 5.

l. I. sent. dist. 26. lit. A. dist. 37. lit. A

lib. de D. N. C. c. 30.

eſſentiale idioma eſſe infinitæ immenſitatis. Verùm hi authores per præſentiam divinam intelligunt potentiam præſtò eſſendi, quam Formula Concord. appellat majeſtatem præſentiæ divinæ, cujus potentiæ actus vel exercitium eſt præſentia ipſa, ſicut adorabilitatis effectus eſt adoratio, & vis ac poteſtas regnandi eſt cauſa ipſiꝰ regni & denominationis extrinſecæ, quâ quis rex appellatur. 3. Immenſiſitas Dei & potentia præſtò eſſendi creaturis fuit *ab æterno*; præſentia autem divina cepit *in tempore*. Præſentia Dei nõ prius datur, quàm dentur creaturæ, quibus adeſt, & creentur loca atq; ubi, in quibus ſunt creaturæ, quibus Deus præſens eſt. Quandò autem Deus præſens fuiſſe ante creatum mundum, & jam etiam præſens extrà mundum in ſpatiis imaginariis eſſe ſtatuitur ab Auguſtino, *l. XI. de C.* intelligendum id eſt, non de ipſa præſentia divina in *D. c. 5. &* actu ſecundo conſideratâ (hic enim non niſi poſitis crea- *l. VII. conf.* turis ponitur per univerſalem; poſitis hominibus piis, *c. 5.* ponitur per gratioſam; poſitis angelis & beatis, ponitur per glorioſam præſentiam: his verò non poſitis, nec ipſe ponitur) ſed potentia præſentiæ, ſeu præſentia conſiderata in actu primo. Sicut enim potentiam creandi ab æterno habuit Deus, creatio verò in tempore facta: ita etiam potentia præſtò eſſendi in Deo eſt æterna, ſed præſentia divina non cepit, niſi quando initium ſumſerunt creaturæ, & loca atque Ubi creaturis concreata. Hoc itaque vult Auguſtinus, Deum habuiſſe potentiam adeſſendi creaturis, ut quando illæ exiſterent, iis præſens eſ- *Tom. II. diſp.* ſet: & quidem talem potentiam, quâ non tantum in *3. ſect. 7. n.* mundo præſente, verùm etiam in mille aliis mundis, ſi *30.* Deus eos creare vellet, præſens eſſe poſſit. Quare de ipſa *l. V. Met. c.* præſentia malè à Scholaſticis, Suvario, Fonſecâ, Mendozâ *15. qu. 19 ſ. 4. Diſp. Phyſ.*

 & aliis *XIV, Sect. 3.*

& aliis ſpatia illa imaginaria intelliguntur. Præſentia enim tantum refertur ad id, quod actu jam eſt, non quod demum poteſt eſſe. Qu. 3. *quid de ſpatiis imaginariis tenendum*? Reſp. 1. Spatium imaginarium, & tempus imaginarium, cui Deus dicitur coextitiſſe antè creatum mundum, non eſt Ens reale, ſed rationis figmentum. Ante creationem nullum tempus, ſed mera æternitas; nullum ſpatium, ſed mera immenſitas. Ubi nullæ creaturæ, ibi nec concreata accidentia: quid ergò opus eſt tempore & ſpatiis? *Dices*; Ubi ergò fuit Deus? *Reſp.* Fuit in ſeipſo, non poſitivè, per ſituationem localem ſui ipſius in ſeipſo, ſed negativè, quia non fuit in alio, extrà ſe. Nam ut mundus ipſe non in ſpatio aliquo creato, ſed in ſua tantum intrinſeca quantitate & extenſione eſt & exiſtit: ita nec DEUS antè creatum mundum in aliquo ſpatio reali fuit, nec jam extrà mundum in aliquo ſpatio reali eſt, quàm, quod ipſa ejus immenſitas conſtituit, quâ omne etiam ſpatium creatum continetur & ſuſtentatur. Undè triplex *ſpatium* à nonnullis ſtatuitur, *creatum*, quod extenſione corporali conſtat: *increatum*, quod ipſa immenſitas Dei eſt, primum illud intimum & fundamentale ſpatium, cui omne aliud ſpatium innititur: & *imaginarium*, quod mens noſtra, cum aliter immenſitatem Dei concipere nequeat, ſibi imaginatur. Hoc eſt, quod dicit Auguſtinus. *Dicet aliquis; & antequam faceret Deus ſanctos, ubi habitabat? in ſe habitabat Deus, apud ſe habitabat, & apud ſe eſt Deus.* Et Bernhardus; *Deus, ubi erat, antequàm mundus fieret, ibi eſt. Non eſt, quod quæras ultrà, ubi erat. Præter ipſum nihil erat. Ergò in ſeipſo erat.* 2. Diſting. inter immenſitatem, potentiam præſtò eſſendi, & præſentiam ipſam. Concedimus, Deum, ſi alium mundum crearet, infinitis

in Pſal. CXXII. l. V. de con ſid. c. 6.

infinitis ſpatiis diſtantem ab hoc præſente (quod fieri non repugnat) illi poſſe indiſtanter adeſſe, ſed, quamdiu hoc vel aliquid ſimile non ponitur, tamdiu Deus non eſt actu præſens extrà hunc mundum in ſpatiis imaginariis, quia præſentia habet reſpectū ad id cui Deus præſens ſit. Interim Deus manet immenſus. 4. Immenſitas Dei & potentia præſtò eſſendi eſt *abſolutæ neceſſitatis*, ſine quâ Deus nequit eſſe & manere Deus: Sed præſentia Dei eſt *libera*, & nonniſi ex hypotheſi, ſcil. poſitis jam creaturis, neceſſaria, quarum ſingulis DEUS adeſt, quamdiu vult. Nam non poſitis creaturis, non ponuntur termini creaturarum, ubi & locus: proindè nec Deus illis præſens eſt. 5. Immenſitas Dei & potentia præſtò eſſendi uno eodemq; modo & tenore ſe habet, nec unquam deſinet: præſentia autem divina, ut cum creaturis cepit, ita etiam deſineret, ſi Deus creaturas non eſſe vellet, & reipsâ deſinet, quoad creaturas irrationales, in extremo die. 6. Immenſitas & potentia adeſſendi eſt *una*. præſentiæ autem divinæ modi ſ. gradus ſunt *plures*. Eſt n. præſentiæ divinæ gradus *vel* univerſalis, *vel* gratioſus, *vel* glorioſus. Deindè ſingulares quoq; modi præſentiæ divinæ, ſalvâ individuâ eſſentiâ, immenſitate, & potentia præſtò eſſendi, poſſunt eſſe alii atq; alii, non tantùm, quoad propinquitatem operationis, ſed etiam ſubſtantiæ. Sic Spiritus S. dabatur Apoſtolis quoad ſanctificationem, ut chriſtianis & fidelibus, quorum corda inhabitabat, non tantùm novâ operatione, præter eam, quæ generalis, & omnibus creaturis communis eſt, ſed etiam, quoad novum propinquitatis ſubſtantialis modum. Deindè dabatur Sp. S. Apoſtolis, quoad vocationem ſpecialem ad miniſterium, iterum, quà no-

vum propinquitatis, non tantùm operativæ, sed etiam substantialis modum, quando per anhelitum vel afflatum Christi ipsis conferebatur *Joh. XX, 22.* Deniq; iidem Apostoli acceperunt Spir. S. quoad dona miraculosa & ad officium Apostolicum necessaria, cùm anteà Spiritum S. accepissent ad ministerium docendi tantùm, in quo omnes ecclesiæ doctores habent successores: hîc autem ad Apostolatum, in quo nullos habent successores.

§. 63. Ne quidem per omnipotentiam DEI corpus aliquod potest fieri immensum, quoad terminos quantitatis, quia id fieri repugnat ex parte objecti. En enim affirmationem & negationem simultaneam! Corpus est: & ; immensum est. Immensitas corporeitati diametraliter opponitur. Finge mihi corpus absq; quantitate, & quæro; Corpus est ne quantum, vel non? Si est quantum, ergò nondum quantitas est separata à corpore. Si non; aut quantitas abiit in punctum, (supposito, dari aliquo, vel separabili, vel actu separato à quantitate,) aut in spiritum: utrumq; absurdum.

§. 64. Humana natura Christi, licet sit quanta, quia corporea, tn. divinâ præsentiâ sibi propter unionem cum λόγῳ personalem communicatâ, creaturis in certo loco aut πȣ̃ existentibus adesse potest simul citrà circumscriptionem localem aut definitionem ubi. Non enim de essentia quantitatis est actualis commensuratio magnitudinis cum loco s. extensio partium corporis ad locum, sed aptitudo tantùm extensionis hujus ad locum, quam alii vocant quantitativam: actualis autem extensio partium corporis ad locum non ad prædicamentum quantitatis, sed ad prædicamentum Ubi pertinet: potest ergò corpus esse quantum, etiamsi ejus partes non commensuren-

mensurentur loco. Est a. alius generis positio actualis, quæ est proprietas quantitatis, s. corporum quantorum, nempè, positio seu situatio partium ad partes. Hanc intelligit Philosophus in prædicamento quantitatis, cum corpora, quatenus magna sunt & continua, ait habere θέσιν s. positionem. Altera v. situatio, quæ est partium, non ad partes, sed ad locum extensio, ad prædicamentum Ubi pertinet. Interim potentia s. aptitudo coëxtensionis ad locum etiam pertinet ad prædicamentum quantitatis. *Dices*; Collocatio partium ad partes est locus intrinsecus. E. omne corpus quantum necessariò est in loco interno, *Resp.* Ita quidem neo-& caco - Philosophus Keckermannus, sed confundit proprietatem quanti intrinsecam cum proprietate τȣ̃ Ubi. Nam actualis situatio partium ad partes non est collocatio, sed positio tantùm vel ordinatio partium actualis. Locus internus non est locus, quia omnis locus potest separari à corpore: Dispositio v. partium ad partes non potest separari à corpore. Verùm hic objici possunt nonnulla 1. Unio non potest esse fundamentum vel causa omnipræsentiæ, α, quia Deus, sicut in carne Christi, ita ubiq; adest secundum suam naturam β quia Christus in statu exinanitionis non fuit omnipræsens 2. nulla res creata est immensa & ubiq;, ergò nec humana natura 3. omnia corpora quanta sunt necessariò in loco, E. & humana Christi natura. *Resp.* ad 1. α Disting. inter substantiam & modum substantialem, DEI substantia adest, & creaturis omnibus, inprimis piis ac beatis, & singularissimè assumtæ carni Christi: sed diversus est modus substantialis præstò essendi. Nam creaturis universis adest quidem generali præsentiæ modo, sed non tàm arctè, ut sanctis, in quibus dicitur habitare,

sc. per gratiosam præsentiam. Omnium v. arctissima est unio, quâ filius Dei habitat in assumtâ carne. Nam unio, quâ adest beatis, est quidem inseparabilis, non tamen Deus constituit cum ullo beatorum unam personam, sicut in personali præsentia fit, ubi, propter identitatem personæ, homo ille, cui præsens est Deus, reverâ est & dicitur Deus. Sanctis autem in hac vita ita præsens est, ut non tantùm diversa maneant supposita Dei & sanctorum, sed etiam, ut hæc præsentia sit separabilis. Ad β Resp. (1) Unio non est causa proxima & immediata omnipræsentiæ, si vox omnipræsentiæ sumitur propriè in actu secundo pro ipso exercitio præstò essendi. Si autem impropriè & abusivè sumatur, pro majestate seu potentia præstò essendi, tunc rectè ejus causa proxima dicitur unio: plenarium verò exercitium non est immediatè ab unione, sed à libero usu potentiæ communicatæ, quo Christus spontè se evacuavit, ut opus redemtionis in carne perficeret (2) disting. inter præsentiam intimam & extimam, personalem & ad creaturas. Humana natura præsens fuit & est λόγῳ ubique præsentia intima. E. potuit etiam cum λόγῳ creaturis omnibus præsens adesse præsentiâ extimâ, quando & ubi voluit. Non autem voluit secundùm carnem in statu exinanitionis ubique præsens esse, quia non requisivit hoc efficientia officii ejus. Quare nec à potentia affirmata ad voluntatem; nec à voluntate negatâ ad potentiæ præsto essendi negationem valet consequentia. Ad 2. α non libenter utimur voce Ubiquitatis, propter calumnias adversariorum. Si enim vox Ubique proprie sumitur, sequitur, Deum in omnibus locis esse localiter præsentem, quod est absurdum: potius ergò utimur voce præsentiæ divinæ. Vox Ubiquitatis non est Bi-

est Biblica, admitti tamen potest, si explicetur de liberrimo exercitio præsentiæ divinæ ß nulla res creata, ut talis, sed, ut personaliter est unita τῷ λόγῳ, est omnipræsens, y disting. inter immensitatem & potentiam præstò essendi. Humanitas non est immensa, interim tamen habet omnipræsentalitatem personaliter communicatam. *Inst.* Immensitas est causa omnipræsentiæ *Resp.* N. Immensitas enim est res necessaria; omnipræsentia vero res libera. Immensitas tantùm ostendit modum, quo Deus est omnipræsens, ita scil. ut eum præsentem nullus locus possit circumscribere. Omnipotentia verò est causa adæquata omnipræsentiæ. Nam ubicunque DEUS operari potest, ibi etiam secundùm naturam & substantiam suam est: Ad 3. omne quantum est in loco, nisi præter naturalem proprietatem habeat αὐχήματα divina per unionem personalem communicata. Christi corpus habet αὐχήματα, quibus si uti velit, potest manere quantum, h. e. aptum coextensioni ad locum, ut tamen non actualiter situetur, seu extendatur cum loco. Nam actualis extensio ad locum est proprium corporis quanti non in quarto, sed tantum in tertio modo. Jam vero per omnipotentiam Dei possunt propria tertii modi separari, salvâ substantiâ & ejus proprietate in quarto modo, sicut in fornace Babylonicâ ab igne separabatur ustilatio, seu actus comburendi, salvâ ipsâ ignis substantiâ & ustibilitate seu potentiâ urendi.

CAPUT VIII.
DE
Incomprehensibiliate DEI.

§. 65. Ακαταληψία seu INCOMPREHENSIBILITAS est modus essentiæ divinæ, quo illa non potest ab

est ab ullâ creatura plenè & adæquatè percipi. Nam magnitudinis Dei neq; finis est, neq; investigatio *Ps. 145.* 3. Cognitio comprehensiva alicujus rei est, quâ totum id, quod est in objecto intelligibili, cognoscitur notitiâ, vel intuitivâ, vel intellectuali, vel utrâq;. Modus loquendi desumtus est à dimensione corporum, quæ comprehendi dicuntur, cum tota eorum quantitas ita intrà rem aliquam continetur, ut nihil de quantitate illius sit extrà continentis complexum. Comprehendi ergò illud dicitur, quod cognoscitur, quantum ex se cognoscibile est, s. quod *videntis cognitione finitur*, ut loquitur
l. XXCIII. quæst. q. 14. Augustinus. Et comprehensio est cognitio omnium formalitatum, quæ sunt in objecto, ita ut nihil objecti lateat cognoscentem. Vel; est clara & distincta cognitio objecti secundum omnia, quæ habet formaliter & emi-
1. p. d. 52. c. 1. nenter, prout eam describit Vasquetz. Hoc modo Deus est incomprehensibilis. Nam 1. Quicunq; ne quidem quidditativè à nobis est cognoscibilis, is multò minùs comprehensivè. Atqui Deus &c. E. &c. Consequentia claret, quia omnis comprehensiva cognitio quidditativa est, licet non vice versâ. Minor probatur, quia cognitio quidditativa dicitur illa, quâ res cognoscitur secundùm omnia prædicata essentialia, genera omnia & differentias, quæ ad illius constitutionem per-
1. p. q. 88. tinent, &, si quid est aliud, quod de ea essentiali præ-dica-
Disp. XXX. tione dicitur, sicut eam describunt Thomas Svvarius &
Sect. 12. n. 8. Fonseca, adeoq; illud per cognitionem quidditativam di-
l. II. Metaph. citur cognosci, quod potest perfectè definiri. Deus a.
c. 1 qv. 2. s. 1. nequit definiri, quia quicquid propriè loquendo defini-
l. VI Top. c. 3. tur, id definitur per prius, teste Aristotele. At Deo ni-
1. p. q. 12. hil est prius. 2. Thomas docet, ad comprehensionem
Dei

Dei requiri, ut infinitè cognoscatur. Quæ tamen ratio Thomæ suâ obscuritate & difficultate non caret.

§. 66. Quando autem finito intellectui comprehensivam Dei notitiam negamus, non simul DEO ipsi detrahimus *Luc. X, 21. I. Cor. II, 20.* Nam cum Deus dicitur incomprehensibilis, negatio IN solùm excludit comprehensionem illam, quæ arguit in DEO imperfectionem; at, quod Deus seipsum comprehendat, non est imperfectio in ipso, imò esset magna imperfectio, se non comprehendere. Quin, si strictè volumus loqui, non possumus dicere, Deum comprehendi à seipso; quia comprehensio propriè non est ejusdem ad seipsum, ubi cognoscens est suamet cognitio per essentiam: solùm ergò per respectum intellectus nostri imperfectè Deum concipientis, dicitur Deus comprehendere se, meliusque diceretur, esse suum perfectum intelligere per essentiam. Unde Thomas docet; cum Deus dicitur comprehendi à se, negativè potius, quàm positivè explicandum esse, quia ita se cognoscit, ut nihil ipsum lateat de seipso. *1. p. q. 14. a. 3.*

§. 67. Licet autem intellectus creatus careat cognitione Dei comprehensivâ, non tamen caret apprehensivâ, quâ tantum cognoscitur, quantum ex revelatione ipsius, per ejus condescensum ad finitum captum facta, mens creata potest capere. Est autem hic condescensus, seu indulgentia Dei ad creaturas cognoscentes, cum Deus se, non ut est in se, & quatenus est, ostendit, sed, ut videre potestis, qui hujusmodi adspectum consequitur, quatenus infirmitate videntis suam repræsentationem metitur ac temperat.

§. 68. Apprehensiva notitia est triplex: *Naturæ, Gratiæ* & *Gloriæ.*

§. 69. Τειχολογία hæc non incommodè poteſt in διχοτομίαν redigi, ut apprehenſiva notitia ſeu *viſio* alia dicatur *ſpecularis*, aut *ænigmatica*, quæ datur in hac vita apud viatores, & admittit ſuos gradus: alia *intuitiva*, quæ eſt angelorum & beatorum 1. *Cor. XIII, 12.*

§. 70 *Viſio ſpecularis* vel eſt *extraordinaria*, vel *ordinaria*, (NB. Viſio ſpecularis exinde nominatur, quod, ſicut ſpeculum repræſentat non rem ipſam, ſed imaginem ejus, & qui rem in ſpeculo videt, non immediatè ex ipſa illam cognoſcit, ſed ex imagine ejus: ita quoque ſe habet cognitio ſpecularis, quâ Deum in hac vita à poſteriori ex effectibus, vel ex revelatione cognoſcimus, & ipſum non immediatè ac in ſeipſo, ſed quaſi imaginem ejus in operibus, aut in verbo contemplamur) *Extraordinaria* facta eſt, vel *per ſpeciem* aut ſimilitudinem; vel *per ſymbolum* ſupernaturale. Prior contigit Moſi *Num. XII, 7. 8.* Jacobo *Gen. XXXIII, 30.* Paulo *I. Cor. IX, 1. II. Cor. XII, 3.* Stephano *Act. VII, 55.* Statuunt quidem Auguſtinus & Thomas Moſen ac Paulum Deum in hac vita tam clarè vidiſſe, ac beati in altera vita vident, ſed obſtat *Exod. XXXIII, 20. 23.* & *I. Tim. VI, 16.* Dices 1. viſio Dei non fuit ænigmatica, ſed facta eſt abſque problemate: per hoc enim differt à viſionibus Propheticis *Num. XII, 6. 8.* E. fuit intuitiva *I. Cor. XIII, 12.* 2. Facta eſt à facie ad faciem. *Reſp.* ad 1. Paulus loquitur de intellectivâ & ordinaria viſione; Moſis autem viſio fuit corporalis & extraordinaria. Adde, quod viſio ænigmatica apud Paulum opponatur viſioni ſimpliciter immediatæ, intuitivæ, clariſſimæ, omnia involucra, qualia ſunt ſymbola & fides, penitus excludenti: apud Moſen verò viſioni, quæ facta per certam ſpeciem, clariori in ſuo genere ſymbolis & fide. Ad 2. Videre Deum à facie ad faci-

l. XII. de Geneſi ad literam c. 27. 28.
p. 1 q 12. a. 11. ad 2. & II. Secundæ q. 175. a. 3.

ad faciem vel notat, coram ac immediatè videre essentiam Dei, *I. Cor. XIII. 12. Exod. XXXIII, 20.* vel videre Deum in assumtâ quâdam forma se repræsentantem. *Num. XII, 8. Exod. 33, 17. 23.* Posterior, quæ fit per visiones symbolicas, s. in somnio, s. in ecstasi, s. aliàs cœlitùs oblatas contigit Prophetis *Num. XII, 6.* qui ob id dicti videntes *I. Sam. IX, 9.* Huc referendæ sunt visiones Johannis Apocalypticæ.

§. 71. *Ordinaria* ratione principii est vel *naturalis* vel *supernaturalis*, h. e. vel naturali, vel supernaturali lumine patefacta.

§. 72. *Visio naturæ* est notitia de Deo & rebus divinis, orta ex naturalibus principiis. *Quod* sit Deus & ex parte *quid* sit naturaliter notum est, Ubi tamen notandum, (1.) non dici hic *naturaliter notum*, quod *per se*, & *ex ipsis terminis* innotescit, ut principia prima, *Impossibile est idem simul esse & non esse, Totum est majus qualibet sui parte* &c. sed quod per *lumen naturæ* investigatur & *ex principiis naturæ* eruitur atq; probatur. Existentia quidem est de essentia Dei, ita, ut unus terminus alterum necessariò includat, sicut homo includit esse rationale, & proindè *absolutè* nota est hæc propositio, *DEUS est. Nobis* autem, s. *respectu nostri* adeò nota non est. Unde nec Paulus notitiam Dei simpliciter cordibus inscriptam esse dicit, sicut opus legis *Rom. II, 15.* sed ex contemplatione universi operumque divinorum eam hauriri confirmat *cap. I, 20.* 2. non esse sermonem de *perfecta* & salutari Dei notitia, quam per lumen naturæ haberi non posse jam suprà docuimus, sed de notitiâ duntaxat *aliquali*, quâ DEUS tum *quod* sit, tum *quid* sit, cognoscatur, licet *imperfectè*. Hanc negant Photiniani. Socinus *præstantissimos* dicit *Philosophos, putà Aristotelem & alios, hanc mundi machinam* cap. 2. præ-lect. p 4.

machinam non adspexisse modò, sed & diligentissimè inquisivisse, nec tamen eò pervenire potuisse, ut Deum inferiora, vel etiam homines curare suspicarentur, nec mundum à Deo creatum fuisse assequi potuisse, quin potiùs planè negasse. Ostorodus, *Quod homines de Deo,* inquit, *sivè de Deitate aliquid sciunt, id non habent ex naturâ, neq; ex consideratione creationis, sed fama, siquidem sese Deus ab initio hominibus manifestavit: ad quorum ἀκοὴν autem id non pervenit, illi prorsus nullam opinionem vel cogitationem facilè habent de Deitate.*

Instit. cap. I. p. 10.

At dari visionem Dei naturalem probatur ex *Rom. I,19.20.* Ubi habeo (1) subjectum, *gentes,* de quo (2) prædicatur *cognoscere* (3) cognitionis objectum, tùm generale, *invisibilia Dei*: tùm speciale, *sempiterna Dei potentia & divinitas* (4) cognitionis medium, *creatura* & *natura*: illud externum, hoc internum, (5) modum, per διαλογισμοὺς conf. *v. 32. Act. XIV, 16. XVII, 7.* Si regeras, Paulum non dicere ἐκ κτίσεως, sed ἀπὸ κτίσεως, *Resp.* ἀπὸ in sacris sæpè idem esse quod ἐκ, & non *tempus* designare sed *objectum.* *Matth. VII, 16. XXIV, 32. Marc. XIII, 28.* Vanum est, quod dicunt Photiniani, per ποιήματα intelligi *miracula Christi.* De illis enim nuspiam in N. T. id vocis usurpatur, de opere autem creationis usurpatum legitur *Eph. II,10.* Tum etiam ethnici, de quibus loquitur Apostolus, quosq; per hanc notitiam factos esse inexcusabiles scribit, miraculorum Christi prorsus fuerunt ignari. Conferri potest locus *Act. XIV, 16. 17.* ubi Apostolus simpliciter de gentibus loquitur, quæ ulteriorem, præter testimonium à Natura datum, de Deo revelationem tunc non habuerunt. Dices *1.* gentes dicuntur ignorare Deum *2.* æternam potentiam & divinitatem credimus *Ebr. XI, 3.* Resp. ad 1. non naturaliter, sed spiritualiter & salvificè. Ad 2. non

non absurdum est, eandem conclusionem ex duplici innotescere principio, naturali & supernaturali, idemque cognosci & fide, ob testimonium divinum, & demonstratione naturali, ob evidentem rationem à Natura subministratam. Cognitio quæ habetur tantùm ex fide, fundatâ in testimonio divino non est naturalis. At Paulus non dicit; *Fide tantùm intelligimus.* Distinguendum hic etiam est inter notitiam *rei*, & notitiam *omnis modi rei.* Potest enim demonstrari, *e. c.* mundum necessariò à Numine conditum esse, licet fide tantum teneatur, eum ita conditum esse, ut Deus in verbo suo testatur. Alia item certitudo *humanæ scientiæ*, alia *fidei*: Illa sæpè nutat, hæc semper constat. Undè non mirum fidei hanc cognitionem adsignari ab Apostolo. Ne dicam, quod nonnulli velint, agere hîc Paulum non de *omni* cognitione Dei, sed eâ duntaxat, quæ est *salvifica*, quam ex solo Dei verbo haberi non negamus. Nec negligenda, quæ nonnullibi ad hunc locum notat Cl. Coccejus; *Apostolus dicit, πίστει νοοῦμεν, hoc sensu: Fidem esse id, quod nos ad quærendum Deum, & ad animadvertendum Dei opera & verba, uti ex illis cognoscatur, impellit. Frigent enim, torpent, languent hâc in parte cæteri: undè fit ut vel in opinione divinitatis subsistant, vel, si qui penitiùs in rerum contemplationem descendant, contenti sint tenuibus initiis & elementis, ut Deum & πρόνοιαν esse; ultrà verò non progrediantur, sed dum sibi sapere videntur & suis cogitationibus indulgent, infatuentur: ut Paulus docet. Atqui fides illam δοξισοφίαν excludit & ad magis magisque investigandum Deum exstimulat. Ergò notitia & convictio de Deo & providentia est ex evidentia dictaminis creaturæ, & vel qualicunque adversione, adsensus autem, ut superatis διαλογισμοῖς refragantis malitiæ, velis cupiasque hoc esse verum,*

comm. ad Job. XII.

quod docet creatura, & studium amplius inquirendi Deum, est à sancto animi motu & directione ad Deum ex Spir. Sancto.

§. 73. Visionis naturalis conclusiones exstruuntur partim ex principiis naturâ insitis, partim ex contemplatione operum & effectuum Dei, vi naturalis διανοίας. Hinc Visio naturalis alia est *insita*, alia *acquisita*.

§. 74. *Insita* est communis illa notitia de DEO, hominis animo impressa. Hæc continet notiones ad Deum pertinentes, tùm *Theoreticas*, tùm *Practicas*. Illæ explicant, vel, *An*: vel, *quid* sit? Hæc ad Deum pertinens est una: *Deum colito.*

§. 75. Notitia naturalis *acquisita* est cognitio Dei per discursum mentis comparata ex actuali operum Dei contemplatione. Estq; duplex: Prior explicat, *an* sit? posterior; *qualis* sit Deus.

§. 76. *An* sit, per naturam ex contemplatione effectuum probatur & cognoscitur. Horum effectuum præcipui sunt creatio, rerum varietas & ordo, rerum creatarum sustentatio, gubernatio & conservatio.

§. 77. *Qualis* verò sit Deus, ex operibus ejus naturaliter cognoscitur tribus modis (1) viâ *eminentiæ* (2) viâ *negationis* (3) viâ *causalitatis*, ut docet. Dionysius. *Via eminentiæ est*, quâ id, quod perfectionem quandam simpliciter in creaturis obtinet, eminentissimo modo in Deum locamus v. g. sapientiam, potentiam &c. *Via negationis* est, quâ id, quod in nobis vel perfectionem saltem comparatam, vel imperfectionem arguit, simpliciter à Deo removemus v. g. discursum mentis, mortalitatem &c. *Via causalitatis* est, quâ ab effectis DEI, tanquàm ejus simulacris, mens elevatur ad ipsum Deum, tanquàm causam, & in creaturarum essentiis Dei essentiam, in virtutibus

c. II. de myster Theol. & de Divin. nomin. c. VII

tutibus & effectis, divinam virtutem, in causis denique divinam potentiam, sapientiam & bonitatem æstimat. Ceterum accuratè observandum est, has tres vias semper esse conjunctas. Nam negationis modus ita accipiendus est, ut intelligamus, in iis negationibus, non solam ac simplicem esse negationem, sed excellentiores ibidem affirmationes positionesq; delitescere. Similiter in via causalitatis, quia ad excellentiam illius causæ nunquam assurgit effectus, semper adducendus est modus eminentiæ, secundum quem perfectiones creaturarum infinitè perfectiores in Deo esse intelligantur.

§. 78. *Visio supernaturaliter revelata* est notitia rerum supernaturalium *I. Cor. XII, 3. Matth. XI, 27.* divinitus patefacta, ad veram Dei agnitionem, & æternam hominis salutem accommodata.

§. 79. An hæc visio faciat propriè scientes, vel *an sit scientia?* disputant Doctores Scholastici. Thomas & cũ eo Fonseca pro scientia habent, idq; ideò, quòd hæc visio visioni beatorum subalternetur, & ab ea tantummodo ut imperfectum à perfecto differat *I. Cor. XIII, 9.* Visio autem beatorum scientia est, cùm maximam evidentiam habeat, imò in clara Dei visione posita sit. Idem videtur innuere Scriptura, quoties *sciendi* voce utitur *Job. XIX, 25. II. Tim. I, 12. I. Joh. III, 5.* Contrà Scotus & Durandus negant esse scientiam, propterea quod deducatur ex principipiis obscurè cognitis, articulis sc. fidei. Sententia placet, ratio displicet. Nam principium hujus visionis suâ naturâ est clarum, licet nobis in quibusdam obscurum esse videatur. Scotus, Durandus, Junius, Polanus & alii, dicunt esse *Sapientiam*, tùm quia sit regina omnium disciplinarum, tùm quod subjectum,

P. 1. q. 1. a. 2. l. IV. Met. q. 1. s. 5.

III. sent. dist. 24. qu. 1. in proleg. sent. q. 2.

imò principium & finis ejus ſit ens nobiliſſimum, DEUS: tùm, quod Scriptura ſepiſſimè eam vocet ſapientiā *Deut. IV, 6. Pſal. XIX, 8. Prov. II, 9. III. 13. I. Cor. II, 6. Jac. III, 17.* Nos dicimus I. Viſio viatorum ſupernaturalis non eſt ſapientia, α quia non habet pro fine nudam θεωρίαν β quia

l. VI. Eth. c. 7. non conſtat intellectu & ſcientia. Quoad objectiones, *reſp.* ad 1. reginam eſſe omnium diſciplinarum non eſt neceſſaria conditio ſapientiæ, cùm Politica etiam ſit architectonica. Ad 2. Subjectum hujus viſionis non eſt Deus, ſed Deus eſt principium eſſendi, à quo finis & ſubjectum dependet. Viſio hæc non tantùm Dei naturam & proprietates contemplationis ergò proponit, ſed etiam agit de hominis juſtificatione & ſalute æterna. Ad 3. Viſio hæc quidem interdum ſapientia, interdum ſcientia appella-

l. XIII. de Trin. c. 17. tur, ſed, ut Auguſtinus inquit, latiori loquendi conſuetudine. II. Eandem ob cauſam non eſt ſcientia, quia non habet evidentiam ſcientificam, nec principiis conſtat, quæ ex terminis ipſis clara ſunt. Ad 1. *reſp.* Viſio viatorum à viſione comprehenſorum non tantum differt, tanquam imperfecta à perfecta; ſed etiam, ut obſcura & ænigmatica à clara & evidente *I. Cor. XIII. Heb. XI, 1.* Ad 2. quando ea, quæ verbo Dei revelantur, *ſciri* dicuntur, non tam rerum illarum evidentia, quàm certitudo indicatur, quæ, etiam in ænigmatica cognitione, tanta eſt, imò major, quâm in omni ſcientia philoſophica, cùm Dei verbo, h. e. ſummæ veritati innitatur. Rectiſſimè ergo negamus, viſionem hanc eſſe ſcientiam, tùm quia deducitur ex principiis creditis, non autem lumine naturali

in catech. in Syſtem. Theol. & Gymn. Log. cognitis: tùm, quia non acquieſcit in contemplatione, ſed progreditur ad actionem, ſc. juſtificationem. Urſinus, Keckermannus, Alſtedius & alii volunt, viſionem hanc

hanc recte definiri per *prudentiam*, idque probant (1) ab enumeratione omnium habituum intellectualium (2) quia finis Theol. est praxis, recuperatio imaginis divinæ & sanctificatio voluntatis atque affectuum *Hebr. XII, 14.* (3) ex testimonio Pauli I. *Tim.* I, 5. & Jacobi *c.* I, 22. (4) quia fides est fiducia, residens in affectibus. Sed, nos negamus esse prudentiam α quia finis & media disciplinæ practicæ sunt ἐφ' ἡμῖν, in nostra potestate; visionis hujus non item: β quia finis hujus visionis non est πρᾶξις, sed justificatio; justificatio autem non est πρᾶξις, quia ad eam nihil confert subjectum. Sanctimonia est proprius justificationis effectus, & ἴδιον πάθος hominis justificati. Quoad objectiones, resp. ad 1. enumeratio habituum Aristotelica tantùm ad disciplinas humanas directa est, non simul ad θεοσδότους. Ad 2. N. Min. quod semper πρᾶξις includat aliquam subjecti habilitatem ad producendum finem. Non valet consequentia: sine sanctimonia nemo videbit Deum, E. sanctimonia est finis hujus visionis: Nam etiam sine morte & transmutatione nemo videbit Deum. Ad 3. dictum Pauli de tertio legis usu loquitur; Jacobi de studio bonorum operum. Opera verò bona non sunt finis, sed connexum finis, seu proprius effectus justificationis. Ad 4. concedo, fidem non esse meram contemplationem, sed fiduciam in affectibus residentem, & virtutem quandam practicam. Sed hâc ratione non ingreditur actum justificationis, verùm, quoad apprehendit meritum Christi. Svvarez hanc visionem speculativam & practicam simul esse existimat. Sed hoc pugnat cum natura disciplinarum non-theoreticarum, quibus aliquo modo nostra similis est. Harum enim unitas dependet ab unitate finis, docente Zabarellâ.

disp. I. Metaph. p. 5. d. 5.

K Visio

l. II. de Method. c. 3. Viſio verò ſupernaturalis ita duos fines haberet, nec eſſet una diſciplina. Quarè, cùm nullus habituum Ariſtotelicorum poſſit eſſe hujus viſionis genus proprium, ſumi debet ejus loco vox notitiæ.

§. 80. *Viſio ſupernaturalis* vel conſideratur *ſyſthematicè*, prout ex libro addiſcitur: vel *habitualiter*, quatenus eſt diſpoſitio vel habitus in animo hominis renati occultam illam ſapientiam divinam tenentis.

§. 81. *In ſyſthemate* Viſionis hujus reſpiciendum eſt ad *Methodum*, & ad *ordinem*.

§. 82. *In Methodo* conſiderandæ ſunt *concluſiones*, & *principia* cognoſcendi.

§. 83. *Concluſiones* ſunt enunciationes, vel dogmata, quæ in ſacris literis exſtant, vel αὐτολεξεὶ & *expreſſè*, vel κατὰ συνακολούθησιν, ſeu *evidentem conſequentiam*. Vocantur aliàs articuli fidei, Doctrina Chriſtiana, Religio Chriſtiana, & reſpectu Sectariorum, Lutherana. Errat ergò Thomas qui articulos fidei pro principiis habet, & ea, quæ ex illis deducuntur, pro concluſionibus, quaſi verò viſio ſupernaturalis nihil aliud doceat, quàm, quod articulis fidei vel conſentaneum, vel diſſentaneum eſt. Damnant hunc errorē Alphonſus Salmeron, Vasquetz & alii. Quod diximus de reſpectiva appellatione doctrinæ Lutheranæ, fruſtrà flagellatur à Calvinianis ex I. *Cor.* I, 13. Nam duplici ratione conſideratur religio Chriſtiana (1) ratione eorum, qui ſunt in unitate fidei, & eandem ſonant doctrinam (2) ratione hæreticorum. Priori reſpectu non uſurpamus nomen Lutheranæ religionis, & de hoc loquuntur verba Pauli. De hoc quoque intelligendæ ſunt ſententiæ, Auguſtini, Chryſoſtomi & Lutheri.

p. 1. q. 1. a. 8.

proleg. IX. comm. in Hiſt. Evang. diſp. III. in I part. Thomæ, c. 3. Tract. in Joh. XII. Homil. XXXIII. Tom. II. Wittenb. fol. 7.

§. 84. *Con-*

§. 84. *Conclusiones* hæ vel sunt *meræ revelationis*, seu merè spirituales: vel *non*. Priores sunt, quæ tantùm in scriptura traduntur, & de quibus naturaliter aliquid homini in mentem nunquam venire potuit v.g. Deus est trinus in personis; Adamus lapsus est, & peccatum originis in omnes posteros derivavit; Corpus Christi exhibetur in S. Cœna. Et de his notentur sequentia porismata. I. De quæstionibus merè spiritualibus judicandum est secundùm ipsarum formale, non materiale. *Formale* voco modum unionis, seu respectum prædicati & subjecti ad se invicem, ex rectâ limitatione subjecti ortum: *materiale* verò ipsa extrema secundùm se & absolutè vel seorsim considerata. II. Termini conclusionis mere spiritualis secundùm formale considerati, ambo nonnisi in Scriptura reperiuntur. Licet ergò terminus seorsim sumtus ad aliam disciplinam pertineat, tamen ratione habitudinis cum altero extremo ad solam Theol. spectat, ut fit, v. g. in propositione; An corpus Christi sit in loco? Ideò malè Keckermannus & Goclenius ejusmodi propositiones mixtas vocant. Posteriores sunt, quæ & per Scripturam, & aliquatenus rationis lumine innotescunt. Et de his notamus sequentes canones I. Conclusiones non merè spirituales, tàm in Scriptura, quàm in Philosophia reperiuntur secundùm formale suum. II. Una eademque conclusio interdum pro diversa limitatione subjecti potest esse merè, & non merè spiritualis v. g. quæritur; An humana natura Christi sit ubique? si subjectum rectè limitas; Natura humana, quatenus est deificata, seu in personam τȣ̃ λόγȣ assumta: ad solam Theol. pertinet. Si ita limites; Natura humana Christi secundum naturales proprietates non est ubiq; de hâc præter Theologum etiam Physicus novit.

in Systhem. Log.
in Inst. Log.

§. 85. *Principium cognoſcendi* in viſione hâc eſt patefactio divina gratioſa, ſeu Verbum Dei, idque vel *unicè*, vel *primariò*. Ubi notamus, principia cognoſcendi eſſe duplicia, alia *methodi*; alia *ordinis*. Illa ſunt οἰκεῖα λήμματα cujusq; diſciplinæ: hæc in diſciplinis quidem non-theoreticis ſunt anticipata notio ſubjecti, & notio finis, itemque ejus definitio, an ſit, & quid ſit. Sermo nobis hic eſt de prioribus, quæ à Zabarella dicuntur agentia, ſicut poſteriora dicuntur dirigentia,

l. III. Method. c. 1.

§. 86. *Principium primum* in hâc viſione, in quod omnia vera dogmata ultimò reſolvi neceſſum eſt, eſt hoc; DOMINUS DIXIT. *Eſ. VIII, 19. Joh. V, 39. Act. XVII, 11. I. Cor. X, 15.* Ac proinde in hâc viſione præcipuè videndum eſt, Quis dicat, quod docent & explicant Clemens Alexandrinus & Auguſtinus.

l. VII. Strom. p. 261
l. 1. de unit. eccleſ. c. 3.

§. 87. *Principium* cognoſcendi ſolitarium & *unicum* eſt verbum DEI in concluſionibus merè ſpiritualibus probandis. Probatur (1) Teſtimonio Pauli *I. Cor. II, 5. II. Cor. X, 4. 5.* (2) concluſiones hæ ſuperant ſcientiam humanam, E. ex Philoſophia probari nequeunt. Major probatur, quia inter normam & normatum, probans & probatum debet eſſe proportio. Minor; quia Philoſophiæ principia ſunt natura & ratio: concluſionum merè ſpiritualium principium eſt verbum DEI. Illa dogmata cadunt ſub ſcientiam; hæc ſunt credenda *Heb. XI, 1.* (3) Paulus *I. Cor. II.* aſſerit his argumentis *α à diſparatis*: Diſtinguit enim ſapientiam hujus ſeculi & principum hujus ſeculi, h. e. Philoſophorum, à ſapientia Dei *β à propriis adjunctis*: Hanc doctrinam dicit eſſe in myſterio abſconditam, cujus concluſiones tales, quæ nunquam in cor hominis adſcenderunt *γ ab impoſſibili*: Non capit ex ſe

ratio

ratio humana, neque judicare potest de rebus merè spiritualibus δ' à repugnantibus, sapientia humana sibi relicta, & propter vitiosam applicationem principiorum suorum, ea quæ sunt Dei, habet pro stultitia. (4) est contrà naturam methodi, ut conclusiones merè spirituales rationibus humanis demonstrentur. Non enim licet demonstrando de genere in genus transilire. conf. Tertullianum, Chrysostomum, Basilium. Neque hìc differentia est inter conclusiones, quarum alter terminus est Philosophicus, ut Keckermannus & Goclenius volunt. Nam 1. Philosophia simpliciter conclusionem merè spiritualem non potest judicare, E. nec confirmare. Minor probatur *à forma*: Cujus enunciationis connexio latet, de ea non potest fieri judicium. Atqui enunciationum merè spiritualium &c. E. &c. Minor iterum probatur: Ubi subjecti ignoratur limitatio, ignoratur ipsa prædicati cum subjecto connexio. Atqui in Philosophia &c. E. &c. 2. distincta non sunt confundenda. Sed explicatio terminorum seorsim sumtorum & connexio terminorum sunt distincta. E. &c.

l. 1. post Anal. c. 1.
l. 1. Eth. c. 6.
libr. de præscript.
Homil. XXI. in Genesin.
in Ps. CXV.

§. 88. In conclusionibus non merè spiritualibus probandis, adhibentur non tantùm spiritualia principia ex Scriptura, sed etiam philosophica: ita tamen ut primum principium sit verbum Dei, à quo robur & certitudinem majorem accipiunt argumenta Philosophica. Quando enim Visio hæc cum Philosophia conclusiones quasdam communes habet, tùm nequaquam existimandum est, Visionem hanc subordinari Philosophiæ. Atmittit enim illas Visio supernaturalis, non, quod absq; principiis philosophicis ex verbo, tanquam vernaculo principio, cognoscere nequeat, sed veritatem philoso-

phicam examinandi & judicandi causa: non aliter ac Metaphysicus à Physico mutuatur sua principia.

§. 89. Ad dijudicandum *ordinem didascalicum* hujus Visionis, sunt præcipua capita (1) *de principio cognoscendi*, quod est Scriptura (2) de *principio essendi*, quod est Deus (3) de *subjecto*, quod non est Deus, ut multi volunt, Esset enim aut subjectum contemplationis, aut operationis. Non illud; quia visio hæc non subsistit in nudâ contemplatione, sed ulterius ad justificationis ἐνέργειαν porrigitur. Nec hoc; quia Deus non cadit sub praxin. Subjectum hujus visionis verum est homo peccator. Propter ipsum enim omnia scripta, & à Christo facta sunt (4) de *fine*, qui est justificatio, (5) de *mediis* ad finem ducentibus, quæ sunt à parte DEI, verbum & Sacramenta: à parte hominum fides.

§. 90. Proindè visio hæc magis disciplinis non theoreticis, quàm scientiis similis est. Similitudo illa inprimis in tribus consistit 1. quia, ut artes & disciplinæ practicæ fine mensurantur, ita & hæc visio 2. ut illæ subjectum præcognoscunt, cui finis est introducendus; sic etiam hæc 3. ut in illis definitio finis antè omnia est necessaria; ita in hac fundamentum est justificatio, quo lapso, tota facile corruit doctrina Christiana, vid. Lutherum *in Epist. ad Galatas*. Interim magna quoq; dissimilitudo est inter disciplinas non-theoreticas humanas, & hanc. Nam in illis duo tantùm sunt præcognita ratione ordinis: Subjectum & Finis. In hâc quatuor, nempè, præter hæc duo, (1) Scriptura, quæ ratione quidem methodi est principium cognoscendi, quatenus indè probantur conclusiones Theologicæ; fit tamen ratione ordinis etiam præcogni-

cognitum, quatenus conclusiones hæ cognosci nequeunt, nisi præcognoscatur principium, undè illæ manant, & ad quod, tanquàm normam, revocantur. Quod in artibus & practicis disciplinis, quæ extruuntur ex principiis naturâ notis, itemq; sensu & experientia, usu non venit (2) Deus. Quia enim hâc visione superior aliqua disciplina non datur, quæ de DEO tantum, quantum ad salutem sufficit, agat; ideo Visio hæc tractare de subjecto & fine suo non potest, nisi præcognoscat principium essendi, á quo, & subjectum ratione creationis ac restaurationis; & media salutis, & salus ipsa dependent. Secus se habet res in artibus & practicis disciplinis, ubi ad finem pertinentia media sunt posita in hominis arbitrio & industria. Secunda discrepantia est, quia finis artium & disciplinarum practicarum est in hominis potestate, & subjectum aliquam vim habet ad finem obtinendum. Visionis verò hujus finis planè non est in viribus hominis positus, estq; homo ipse subjectum merè passivum justificationis. Quia tamen practicis disciplinis similior est Visio nostra, quam theoreticis, ideò ordo Analyticus ei maximè accommodatus est: hic enim est destinatus artibus & practicis disciplinis.

§. 91. *Visio supernaturalis* alia est *extraordinaria*, alia *ordinaria*. Illa per immediatam & subitaneam Dei illuminationem acquiritur: hæc per diuturnam religiosæ meditationis exercitationem, aliaq; adminicula animo imprimitur.

§. 92. *Ordinariæ* visionis *instrumenta* sunt artes: Grammatica, Logica, Rhetorica, & Philosophia.

§. 93. *Grammatica* prodest Visioni ad vocum & phrasium interpretationem.

§. 94.

§. 94. *Logica* inſervit, *tùm* quoad principia formalia, *tùm* quoad materialia: *vel*, ut formam ſyllogiſmorum conſiderat; *vel*, ut materiam, ſ. connexionem prædicati cum ſubjecto attendit. *Ratione formæ* inſervit, quatenus conſequentiæ ſyllogiſmorum Theologicorum neceſſitatem dirigit. Nam non integrum eſt Theologo, quodvis ex quovis concludere, nec licet ipſi magis in forma peccare, quàm aliis. Hoc tamen notetur, in Theol. eſſe multos ſingulares Syllogiſmos, qui in aliis diſciplines non dantur. Revocantur verò ad modos univerſales, quia ſingularia illa ſunt monadica, & reſpondent aliquâ ratione univerſalibus. *Ratione materiæ* Logica inſervit huic viſioni, *vel* generatim, *vel* ſpeciatim. *Generatim*, quatenus in genere iudicat nexum propoſitionum, an ſit neceſſarius, an non. *In ſpecie*, quatenus connexionem prædicati cum ſubiecto in hac vel illa concluſione expendit. Et hic modus iterum eſt *vel* directus, *vel* indirectus: *Directus* uſus Logicæ eſt in illis propoſitionibus & concluſionibus iudicandis, quæ congruunt ad aliquem modum per ſe, aut accidentis v. g. omnis credens in Chriſtum eſt iuſtus coràm Deo. *Indirectus* eſt in iis, quarum prædicatum non dicitur vel eſſentialiter vel accidentaliter de ſuo ſubiecto. Sunt verò propoſitiones Theologicæ, quæ ad uſitatos eſſendi modos non congruunt, trium generum: In *prima claſſe* ſunt illæ prædicationes de DEO: *DEUS eſt bonus*: *Filius Dei eſt Deus*: *Spiritus Sanctus eſt Deus*. Hæ non ſunt regulares, quia in Deo nihil generalius aut ſpecialius eſt. Ut cum dico; DEUS Pater generat filium, τὸ generare nec eſſentialiter, nec accidentaliter Deo tribuitur, ſed hypoſtaticè. Sic eſſentia prædicatur de Deo Patre, Filio & Spir. Sancto incomprehen-

ſibili & ineffabili modo. Nec ullius momenti eſt, quod Piſcator Herbornenſis dicit, propterea DEUM eſſe genus trium perſonarum, quia de iis in quid eſt non reciprocè vox Dei prædicatur. Sequeretur enim hoc, ſi perſonæ divinitatis per eſſentiam differrent, & multiplicatis perſonis divinis multiplicaretur DEUS, ſicut nervosè Thomas & Alexander Alenſis docent. In *ſecunda claſſe* ſunt prædicationes perſonales de Chriſto: Modi enim prædicandi deſumuntur â modis eſſendi. Sed hîc datur modus eſſendi planè ſingularis. E. etiam prædicandi. Minor probatur, quia communicatus τȣ̃ λόγȣ actus hypoſtaticus nec accidit ſimpliciter aſſumto homini in perſonam τȣ̃ λόγȣ, cùm indè ſit Deus: nec eſſentialiter illi competit, cùm eſſentialiter ſit ſolius λόγȣ: & tamen aſſumto homini actus ille perſonalis communicatus veriſſimè competit. Quare nec prædicationes indè reſultantes, (*Deus eſt homo*; *Homo eſt Deus*) ex Synonymarum & paronymarum cenſu erunt, quibus aliàs amplitudo propoſitionum exhauritur. Sed & longè ſingulariſſimum eſt, quod ſingularis ſ. individua natura de ſingulari perſona, & viciſſim prædicatur, ut; *Deus eſt homo*, &: *Homo eſt Deus*. Si ſubjectum propriorum de Chriſto ſyllogiſmorum attendimus, & hîc mira ſeſe offert ſingularitas, de quâ alibi ex profeſſo, cum Bono Deo, agetur. In *tertia claſſe* ſunt prædicationes ſacramentales: quando de pane & vino prædicatur corpus & ſanguis Chriſti, nec eſſentialiter, nec accidentaliter, quia prædicatum cum ſubjecto neutro modo cohæret, ſed ſacramentali unione & συμπλεκτικῶς, exponentibus Juſtino, Cyrillo & aliis. *Apol. II. homil. X. in Joh. c. 10.*

§. 95. *Rhetorica* inſervit huic viſioni ad perſvaſionem auditorum, quos docet, flectit & delectat. *Dices*;

Paulus *I. Cor. II.* omnem eloquentiam in sacris improbat. *Resp.* Alia est vera δεινότης, & vis per eloquentiam docendi, hortandi, consolandi; alia fictitia, quæ religionem inflectit ad hominum voluptates, quibus tota phalerato & ambitioso verborum apparatu inservit. De hâc loquitur Paulus; non de illâ.

§. 96. *Philosophia* inservit huic visioni, *vel* didascalicè, *vel* elenchticè: *didascalicè*, *vel* ratione terminorum, *vel* ratione propositionum. *Priori modo*, quatenus terminos dextrè explicat, & sic notandum est, terminos philosophicos huic visioni applicandos ab omnibus imperfectionibus priùs liberandos esse. *Posteriore modo*, quatenus secundariò confirmat propositiones, quæ non sunt meræ revelationis divinæ. Usus Philosophiæ *elenchticus* consideratur ratione articulorum, *vel* merè, *vel* non-merè spiritualium. In non-merè spiritualibus quæstionibus Philosophia refutat errores rationibus Philosophicis tanquàm familiaribus subsidiis, & ostendit, eos etiam lumini naturæ adversari. In merè spiritualibus quæstionibus Philosophia ad elenchum non aliter facit, nisi, quod demonstrat, fundamenta Philosophica ab adversariis allata vel omninò falsa & fictitia esse, vel, si certo respectu vera sunt, malè tamen applicari ad quæstiones merè spirituales, quæ, cùm suprà leges naturæ sint, ex legibus naturæ judicari non debent.

§. 97. *Visio gloriæ* est, quâ DEUS ab Angelis & beatis hominibus gloriosè cognoscitur in vita æterna.

§. 98. In Visione hâc consideramus *tùm* principium, *tùm* obiectum, *tùm* modum.

§. 99. *Principium* Visionis beatæ non est vis naturalis intellectus creati, sicut olim docuerunt Anomæi & Begardi. Nam in natura non est principium sufficiens ad

illam visionem, propter eminentiam Dei. Atq; adeò Visio beatifica est supernaturalis, non saltèm quoad modum, sed etiam quoad substantiam, quia entitas eius talis est, ut à nullo intellectu creato operante per vires suæ naturæ fieri possit. Visio beatifica non minùs supernaturalis est, quàm visio supernaturalis viatorum, cui tanquàm imperfectiori succedit clara visio tanquàm aliquid perfectius.

§. 100. Indiget ergò intellectus ad Visionem beatificam principio aliquo supernaturali, quod Scholastici vocant *lumen gloriæ*. Nempè, *Visio naturalis*, quâ Deus cognoscitur ex effectibus suis ut prima causa, fit per *lumen naturæ*, quod est facultas, quâ mens hominis naturaliter pollet. Ad eliciendos enim actus intelligendi sibi proportionatos & connaturales intellectus in suo ordine idoneum est sufficiensq; principium, nec eget superiore & superaddito lumine, nisi, quandò enitendum est ad actus, qui vires naturæ transcendunt. *Visio supernaturalis specularis*, quia versatur circà ea, quæ ex principiis naturâ notis deduci nequeunt, sed captum mentis humanæ sibi relictæ excedunt, ideò indiget superaddito aliquo *lumine gratiæ*, quo intellectus per Spiritum S. collustretur. *Visio* autem *supernaturalis intuitiva*, quia est longè excellentior, quàm cognitio per fidem, ideò etiam excellentiore lumine, quo intellectus collustretur, ut eminentissimo obiecto immediatè unitus eam producat, opus habet. Id *lumen gloriæ* appellari consuevit. Probat hoc lumen Fides *Ps. XXXVI. 10. Es. LX. Apoc. XXI, 23.* Probat Natura eo ipso, quod negat, intellectum viribus naturalibus posse visionem hanc perficere. Consentiunt, præter Durandum, plerique Doctores Scholastici, Thomas,

in h. l. Thomæ Cajetanus, Capreolus, Ferrarienſis, Paludanus, Soto,
l. IV. diſt. 49. Bonaventura, Argentina, Svvaretz. Cæterùm, quodnam
l. III. d. 14. art. 2. q. 1. ad 3. huius luminis munus ſit, variè diſputant Scholaſtici, *aliis*
l. IV. diſt. 49. q. 2. art. 1. ſtatuentibus, lumen hoc conferre intellectui virtutem
l. II. de attrib. divin. c. 14. n. 3. activam & connaturalem ad efficiendum actum viſionis, ita, ut quoad fieri poteſt, ſuppleat ex hoc parte defectum potentiæ: *aliis*; lumen unire obiectum potentiæ & ſupplere vicem eius in agendo, tanquàm ſimilitudinem eius: *aliis*; lumen gloriæ eſſe qualitatem adeò eminentem, ut & elevet ac confortet intellectum ex parte ejus, & ſimul repræſentet intentionaliter objectum: *aliis*; lumen hoc eſſe diſpoſitionem paſſivam ſeu materialem ad eam unionem, quæ fit inter divinam eſſentiam & intellectum in eſſe intelligibili: *aliis*; deſervire hoc lumen in genere cauſæ materialis, ſeu diſpoſitionis ad recipiendam viſionem beatam: *aliis* aliter. Nos breviter: Lumen gloriæ eſt fixus & immobilis habitus, per quod intellectus corroboratur & ſuprà ſuam naturam elevatus, unà cum objecto, divinâ ſc. eſſentia immediatè conjuncto, & vicem ſpeciei intelligibilis ſupplente, viſionem claram ſeu beatificam elicit: quam quidem, illis omnibus ad eum modum in actu poſitis, non poteſt non elicere, ſ. ſpecificationem, ſeu exercitium reſpicias. Reliquæ quæſtiones quæ de hoc lumine moventur à Scholaſticis, v. g. *an de abſoluta potentia poſſit videri Deus ſine lumine gloriæ? an viſio Dei ſit connaturalis intellectui lumine gloriæ informato?* multùm quidem obſcuritatis, ſed parùm utilitatis habent.

§. 101. Nos devolvimur ad *obiectum*, quod eſt ipſa eſſentia Dei immediatè. Non defuerunt olim hæretici, qui ſtatuerunt, beatos, tàm homines, quàm angelos ſolùm videre quandam eminentem lucem ex ſubſtantia divina

vina resultantem, & ideò dici, videre Deum, non in se, sed eo modo, quo sol in splendore videtur. Nos contrà asserimus, objectum visionis beatificæ proximum & immediatum esse Deum ipsum per essentiam & substantiam suam, absque ulla creatura, seu imagine creata, quæ deserviat, tanquàm medium cognitum, seu objectum proximum, in quo reluceat Deus. Probat hanc conclusionem Fides α I. *Cor.* *XIII*, 12. ubi nota oppositionem inter visionem specularem ac ænigmaticam, & eam, quæ est à facie ad faciem. Sicut in speculo non video ipsam essentiam rei immediatè, sed aliquod ejus εἴδωλον, simulacrum: sic contrà, ubi desinit adspectus specularis, visio non terminat rei imaginem, hæc enim cum speculo desinit, sed immediatè ipsam essentiam. Aliter verba, juxtà communem sensum, prout super illis naturaliter fertur intellectus humanus, explicari nequeunt. Adde exegesin Paulinam. Qualis est visio Dei, nos cognoscentis, talis est visio beatorum, quâ vident Deum à facie ad faciem. Atqui illa est per essentiam E. &c. Ubi tamen nota, τὸ *sicut* similitudinem hîc quandam, non exactam æqualitatem significare. Neque enim fieri potest, ut nos Deum ejusq; naturam ita comprehendamus, sicut nos ille cognitos & perspectos habet. *Dices*; Visio faciei & ænigmatica non specie, sed gradibus tantum differunt, tanquàm magis perfectum à minus perfecto. *Resp.* α prout differunt visio imaginis hominis, in speculo relucentis, & visio ipsius hominis à facie ad faciem: sic etiam in Deo. Sed specie &c. quia illa est reflexa, hæc verò directa. E. &c. β reclamat *v.* 10. ubi cognitio specularis dicitur evacuari, destrui, jam verò quicquid aliud perficit, non abolet, sicut lumen majus minus non interimit, sed auget ac perficit, conf.

II, Cor. V, 7. β I. Joh. III. 2. Videre Christum sicut est, quid aliud est, quàm visione terminare ipsius essentiam? Qui videt speciem, vel imaginem alicujus, non sanè videt ipsum, sicuti est, sed sicut videtur, vel apparet. Adde nexum Apostolicum. Quæcunq; visio est causa perfectæ similitudinis cum Deo h. e. consummatæ imaginis divinæ, illa fit, non secundum speciem, sed essentiam. Talis est visio beatifica. E. Ubi tamen 1. quod Johannes dicit de similitudine, intellige non quoad æqualitatem, sed conformitatem. 2. τὸ *Sicut est*, non refer ad modum visionis, quasi, ut Deus infinitus est, sic etiam infinitè beati ipsum sint visuri; sed ad objectum, quod non amplius speciem Dei, sed ipsum Deum per essentiam visuri sint. Natura hanc conclusionem, ne quidem ut possibilem probare potest, quia est meræ revelationis, & supernaturalis. Contrà positam veritatem autem nonnulla objici possunt 1. *Exod. XXXIII, 20. 2. Joh. I, 18. I. Joh. IV, 12. 3. I. Pet. I, 12.* 4. Quicquid non continetur sub objecto intellectus humani, id videre nequit intellectus humanus. Atqui Deus &c. E. Minor probatur, *tùm* ex improportione, quia Deus est infinitus, intellectus verò finitus: *tùm*, quia aliàs naturaliter intellectus posset attingere Deum, cùm naturale sit unicuiq; potentiæ operari circà objectum suum. *Resp.* ad 1. α sermo est de visione in via, quod indicat addita conditio, *& vivet* β quod si tamen ad visionem in patria torquere vis, intelligendus est locus de visione comprehensiva. Ad 2. hi loci *vel* explicandi sunt de visione corporali, *vel* de visione viatorum ex naturalibus viribus petita. Ad 3. non agitur de desiderio rei non habitæ, sed de affectu & voluntate tendendi in rem habitam sine ullo fastidio. Hinc Gregorius *Angeli*, inquit, *vident Deum*

l. XIIX. moral. c. 28.

Deum sine fastidio, ideò dicuntur perpetuum videndi desiderium habere, quia nunquam fatigantur videndo. Deinde: sunt quædam in Deo, quæ angeli non possunt penetrare sine divina revelatione v. g. decreta libera. In hæc fertur desiderium Angelicum. Ad 4. α Deus absolutè clauditur sub objecto intellectus creati, quia naturaliter potest aliquo modo cognosci β non sequitur: DEUS clarè videndus non comprehenditur sub latitudine actuum naturalium intellectus. E. intellectus noster non potest elevari supernaturaliter ad illam claram visionem. Concedimus, Deum clarè videndum excedere capacitatem intellectus humani, atq; ita non esse objectum ejus, ut loquimur, adæquatum, sed improportionatum. Proportionem tamen, seu aptitudinem, quam ad hujusmodi claram visionem non habet intellectus ex se, accipit à lumine gloriæ. Ita Sol est objectum visus corporei. Neque circà solem alia potentia videndo versari potest, quàm visus. Solem tamen meridie culminantem directè intueri, & quasi comprehendere, facultatem visus corporei intrà limites naturæ conclusam superat. At Deus posset visui seu oculo dotem conferre, per quam longè ultrà connatas vires evecto id præstare facile esset. Quod ejusmodi dos foret oculo relato ad intuendum directè fulgidum solis corpus; id lumen gloriæ erit intellectui relato ad Deum clarè videndum. Quod probationem minoris primam attinet. *Resp.* 1. inter potentiam finitam & objectum infinitum non est proportio in latitudine perfectionis, ita ut una sit commensurabilis alteri. Potest tamen esse proportio aliqua in ratione objecti & potentiæ, & hoc est, quod DD. Scholastici distinguunt inter proportionem quantitatis & habitudinis. 2. ex illâ improportione ad

ne ad summum nihil aliud colligitur, quàm, non posse intellectum elevari ad comprehendendum infinitatem Dei, secus verò ad videndum. In secunda probatione negatur sequela, quia fieri potest, ut intrà latitudinem objecti alicujus potentiæ sit aliquod ita excellens, ut illud non possit potentia attingere naturalibus viribus, vel saltem non clarè, & perfectè, sicut noster visus corporeus non potest clarè intueri solem.

§. 102. Proindè nullas requirit hæc Visio *species*, quæ Deum repræsentent. Discrepant in hac sententia Doctores Scholastici. Nonnulli docent visionem Dei proximè fieri per creatam speciem Dei, prius natura infusam intellectui beatorum: in qua sententia est Aureolus, referente Capreolo. Quæ sententia etiam videtur esse Scoti. Thomas autem & Thomistæ docent, videri Deum à beatis sine interventu speciei intelligibilis creatæ, intellectui beatorum impressæ, Deo ipso proximè per suam substantiam concurrente. Conclusionem hanc probat Fides *I. Cor. XIII, 12. XV, 28.* Confirmat natura. Ubi nulla species intelligibilis necessitas, ibi nulla est statuenda. Atqui in Visione beatifica &c. E. &c. Major probatur, quia principia citrà necessitatem non sunt multiplicanda. Minor clara est, quia species solùm poni solet, ad supplendam vel absentiam, vel impotentiam objecti, vel, ut objectum materiatum actu intelligibile reddant, vel, id cum intellectu nostro uniant. Hic neutrum est necessarium. Deus enim qui est objectum visionis beatificæ, & immaterialis est, & intimè intellectui creato præsens.

I. IV. dist. 49. qu 5. a. 2. in IV. dist. 49. qv. II.

§. 103. Quæritur; *An, qui videt Deum, necessariò videat omnia, quæ sunt in Deo?* Nos dicimus I. Visio beatifica non infert necessariò absolutam omnium visionem,

quod

quod Thomæ & Becano tàm probatum est, ut non dubitent asserere, beatos progressu temporis multa visuros, quæ non viderunt à principio beatitudinis. Bellarminus quoque docet, sanctos in Deo non omnia omninò videre, sed ea tantùm, quæ ad ipsos aliquo modo pertinent. Hinc Thomas propositionem hanc: Qui vident Deum, illi omnia vident, quæ sunt in Deo; sic limitat: Qui Deum eo modo vident, ut eum comprehendant &c. Absurdum est, statuere, beatum Deum videntem, absolutè omnia videre, quæ sunt in Deo. Nam α si beati ideò vident omnia, quia vident Deum, in quo sunt omnia; utique etiam omnia poterunt, omnia scient, ubiq; præsentes erunt, quia vident eum, qui potest omnia, qui scit omnia, qui est ubiq; præsens. β Si beati Deum videntes omnia in eo viderent, tùm uno simplici aspectu in momento omnia præterita, præsentia & futura perfectissimè intuerentur, quia in Deo omnia sunt æqualiter sine ulla successione vel mutatione II. Beati vident in essentia divina, quicquid formaliter in ea est, s. cum ea reàpse & actu idem est, attributa sc. omnia divina, & personas divinas. Nam posito, quod beati essentiam divinam clarè videant, videre eos quoq; necesse erit, quæcunq; actu ab essentia non distinguuntur, & quidem simplici & indistinctâ visione, s. conceptu. Secus autem quod alia attinet. Non itaq; necesse erit, ut beati in Deo, s. in Verbo, uti cognitio intuitiva juxtà ductum Augustini describitur, creaturas videant, aut quæcunq; à libera Dei voluntate pendent, vel possibilia omnia & futura omnia. Angeli in cœlis semper quidem vident faciem Patris, qui in celis est. *Matth. XVIII, 10.* diem tamen & horam consummationis hujus seculi nesciunt *Matth.*

part. I. q. 12. a. 17.
p. I. Theol. Schol. c. 9. q. 13.
l. c. qv. 12. a. 8.

XXIV, *36*, *Marc. XIII*, *32*. Etiamsi igitur totam essentiam divinam ita videant, ut nihil, quod de intrinseca ejus perfectione est, videntes lateat; non tamen omnia vident, quæ quoquo modo ab ea pendent, & ad ejus perfectionem non pertinent.

§. 104. Proindè I. Visio beatifica terminatur in omnia attributa divina, quæ in Deo sunt formaliter, uno eodemq; indistincto conceptu. Probat *Fides*. Nam videbimus Deum, prout visi sumus ab ipso, & sicuti est. Hoc autem est videre Deum sicuti est, videre in DEO totam illam perfectionem, quæ formaliter & essentialiter includitur in esse ejus, ut Deus est, s. quæ nostro modo intelligendi constituit ipsum in esse DEI: hujusmodi autem est omnis perfectio simpliciter simplex formaliter in eo existens. Quare sicut impossibile est, intuitivè videre naturam hominis, ut humana est, non videndo essentialia prædicata ejus usq; ad ultimam differentiam; ita impossibile est, videre divinitatem, ut divinitas est, non videndo omnem ejus perfectionem essentialem. Probat *Natura*. Nam viso DEO vel videtur in illo aliquod attributum essentiale, vel nullum. Non hoc; quia sic nihil de Deo, adeoq; nec Deus ipse videretur. Si prius; non est major ratio de uno, quàm de alio, quia omnia æquè sunt de essentia Dei. II. Visio beatifica terminatur in tres personas divinitatis. Probat Fides *I. Cor. XIII*, *12*. ex quibus verbis intelligitur, Visionem intuitivam respondere speculari supernaturali, s. fidei, & ea esse clarè videnda in Deo, quæ in hac vita creduntur. *Dices*; Visâ essentiâ, videntur Pater, Filius & Spir. S. ut sunt unus Deus, non vero secundùm characteres personales. *Resp.* hâc ratione nec Pater, nec filius viderentur. Nam quomodo

modo potest videri constitutum, quando non videtur forma constituens? Probat Natura: Nam essentia & relatio ita sunt inter se connexæ, ut essentia petat terminari per relationes: ergò visâ essentiâ secundùm omnia prædicata essentialia, simul videntur relationes. Nam unum ex his prædicatis essentialibus est, quod illa essentia sit infinita, & ita fœcunda, ut postulet communicari tribus. Undè, sicut non potest videri persona, quin videatur incommunicabilis, sic non potest videri illa natura, quin videatur communicabilis tribus personis, & in specie his tribus, quia naturâ suâ non est aliis communicabilis: illa autem communicabilitas est omninò actualis in tali naturâ. Ergò cum visione talis naturæ necessariò est conjuncta visio trium personarum, quia illa communicabilitas non potest concipi sine suo termino.

§. 105. III. Visio beatifica non tendit in actus voluntatis divinæ liberos, quia non sunt reâpse idem cum essentia divina: nam ad ea, quæ extrà divinitatem sunt, voluntas divina liberè terminatur. Libera quidem Dei decreta quoad entitatem realem identificantur cum essentia & attributis Dei, interim tamen præter illam entitatem realem includunt aliquid aliud, nempè, tùm liberam terminationem ad hanc vel illam creaturam in particulari producendam vel gubernandam: tùm respectum rationis ad eandem creaturam, qui resultat ex eo, quod essentia divina liberè ad hanc vel illam creaturam per modum volitionis terminatur. Beati igitur, qui Deum vident, simul vident decreta Dei, quoad realem entitatem, quia sic nihil aliud sunt, quam essentia Dei, non tamen vident liberam terminationem, & respectum ad creaturam in particulari. Sed præstat hìc τὸ mirari, o-

culus non vidit &c. IV. Visioni beatificæ non objiciuntur necessariò creaturæ, quæ sunt in Deo. Non enim sunt in Deo formaliter, sed eminenter, tanquàm in causante. Interim non disputamus hîc de eo, quid Deus beatis possit ac velit revelare, sed quid ad beatificam visionem opus sit, ut perfectè satiet ac expleat appetitum, nec alia ullà cum anxietate desiderari possint.

§. 106. Quoad *modum*, negamus, Visionem beatorum propriè loquendo fore *comprehensivam*. Dico; *propriè loquendo*. Nam vox comprehensionis nonnunquam sumitur latè, pro eâ cognitione, quâ essentia Dei & quicquid formaliter est in ea, cognoscitur. Hoc modo beati à Doctoribus Scholasticis vocantur comprehensores, & à viatoribus hujus vitæ distinguuntur. Quando autem cognitio comprehensiva sumitur strictè, pro tali cognitione, quæ objectum totum totaliter exhaurit, seu, quæ perfectionem objecti cogniti, quæ infinita est, perfectione suâ adæquat, tunc negamus, visionem beatificam esse comprehensivam; ita enim ipse semetipsum Deus solus comprehendit.

§. 107. Affirmamus, Visionem beatificam fore 1. *intellectualem*. Sic Patrum non pauci, Scholastici verò omnes docent. Probat Fides α in illis locis, in quibus Angeli dicuntur videre faciem Dei *Matth. XVIII, 10.* Nos autem erimus ἰσάγγελοι *Luc. XX, 36.* Ergò sicut Angeli vident, ita & nos visuri sumus. Sed non oculis corporis, verùm mentis &c. β in illis locis, in quibus ad visionem hanc mundities & sanctimonia cordis requiritur *Matth. V, 8. Hebr. XII, 14.* Nempè, sicut oculos, ut colores rectè cernant, puros & sine lemis esse oportet: ita quoque decet cor purum esse, & sanctam mentem, quæ Deum aliquando sit visura. γ in illis locis, in quibus Deus dicitur

tur invisibilis, puta, oculis corporeis *Job. I, 18. I. Tim. I, 17. I. Tim. VI, 16. I. Joh. IV, 2.* Probat Natura. Nulla potentia visiva ferri potest extrà suum subjectum. Jam objectum potentiæ visivæ est corpus lucidum vel coloratum, DEUS autem non est tale corpus, atq; adeò nec corporei visus objectum. Potentia itaq; videndi oculorum, quia objectum suum, quod secundùm totam suam latitudinem, ratione lucidi & colorati circumscribitur, excedere nequit, ad spiritum videndum extendi non potest. *Dices* (1) cur ergò Scriptura usurpat terminum visionis? Resp. Propter dignitatem & certitudinem cognitionis, quæ per sensum visus fit, τὸ *videre* analogicè ad ipsam quoq; intellectus cognitionem porrigitur. *Dices* (2) Jobus *oculo suo in carne Deum* se visurum sperat, *cap. XIX, 26. Resp.* α. De *oculo mentis* id rectè accipitur, quomodo restitutus dicebat idem; *Nunc oculus meus videt te c. XLII, 5.* β. Non negamus *DEUM in carne*, h, e, servatorem incarnatum oculis corporeis evidenter abs nobis conspectum iri. Dices (3) Johannes *I. Ep. III, 2.* inquit, visuros nos eum, cum apparuerit, sicuti est *Resp.* id non incommodè ad apparitionem Christi in die judicii refertur. Interim non desunt, qui existimant, per potentiam Dei absolutam beatorum oculos ita glorificari, ac per lumen supernaturale ita evehi posse, ut ad ipsam divinæ essentiæ visionem pertingant. Vid. Svvaresium & Becanum. Quæ sententia apud nos fidem vix meretur, qui non negamus quidem elevatum iri oculos beatorum, sed tamen intrà sphæram sui objecti, quam si excederet visus, non amplius esset visus, vel in objecto facta esset mutatio. II. *intuitivam*, sicut §. 101. & 102. est probatum III. *simplicem & incomplexam.* Licet enim homini sit naturale per compositionem

Tom. II. disp. 30. art. 11. n. 2 p. I Theol. Schol. c. 9. q. 6.

poſitionem & diſcurſum cognoſcere, tamen ſupernaturaliter elevari poteſt ad altiorem cognoſcendi modum. IV. *apprehenſivam*, non judicativam. Non n. judicamus niſi componendo & unum alteri tribuendo. Sed, quid diſputamus de modo viſionis beatificæ? infantes ſumus, qui in his vix balbutire poſſumus. Præſtat modi hujus deciſionem futuræ experientiæ reſervare, quàm odiosè & morosè de ea contendere. Sic video decidere fœcundiſſimum, at modeſtiſſimum Auguſtini ingenium.

lib. XXX. de C. D. c. 29.

CAPUT. IX.
DE
Vitâ DEI.

§. 108. HActenus conſideravimus *eſſentiam* Dei, *quà exiſtit*, nunc videndum eſt de eâdem, *prout eſt actuoſa.* Non tamen ſic concipienda eſt in Deo eſſentia & vita, ſicut in creaturis, in quibus diſcriminantur, ſed tantùm, quoad diſtinctè concipitur eſſentia & vita DEI à creato intellectu.

§. 109. *Vita Dei* dicitur *vel* ſubſtantialiter, *vel* effectivè. *Subſtantialiter* iterum *vel* eſſentialiter, *vel* perſonaliter. *Eſſentialiter* accepta vita divina eſt communis omnibus Deitatis perſonis. *Perſonaliter* ſumpta refertur ad certam perſonam deitatis, ut *I. Joh. II.* filius Dei dicitur *Vita.* Licet enim Pater & Spiritus S. quoq; vita ſint, tamen *h. l.* perſonam ſecundam Deitatis intelligendam eſſe apparet, *tùm* ex *verſ. præced.* ubi vocatur *verbum vitæ*: *tùm* ex addito, quia dicitur, *vita* eſſe *apud Patrem*, & nobis *revelata.* *Effectivè* Deus eſt vita, quatenus eſt fons, ſ. cauſa vitæ *Pſ. XXXVI, 10.* & vivificat creaturas, largiens vitam,

vitam, *vel* naturalem *Actor. XVII, 28. Deut. XXX, 20. vel* spiritualem *Os. I, 10. II. Cor. IV, 11. Gal. II. 19. Eph. IV, 18. vel* gloriosam *Joh. XIV, 9. I. Joh. I, 2.* Hîc agitur de vita substantiali essentialiter spectatâ.

§. 110. Vita DEI essentialiter spectata est, quâ actu primo vivit, s. est modus, quo essentia divina in & per se est actuosa. Probat hanc Vitam Fides *Deut. XXXII, 40. Ezech. XXXIII, 11. Dan. IV, 24. Joh. I, 4.* Confirmant Rationes, quarum *prima* petitur *à signo*: Quod simpliciter in quibusdam creaturis est perfectio à Deo proveniens, id multò magis ipsi Deo competit. Vita in genere &c. E. *secunda ab effectu*: Quicunq; exercet actus vitales intelligendi, volendi &c. ille vivit. Deus &c. E. &c.

§. 111. Vitæ divinæ modi seu proprietates vel sunt eædem, cum modis essentiæ, & distinguuntur tantùm appellationibus ad vitæ respectum accommodatis: vel sunt aliæ.

§. 112. Eædem sunt spiritualitas, impatibilitas & immortalitas. Quia vita & essentia Dei non nisi mentis conceptu differunt, ideò proprietates eædem, quæ Deo ratione essentiæ tribuuntur, ad vitam ejus quoq; referendæ sunt. Quia enim essentia Dei est simplicissima & infinita, ideò vita Dei est talis. Hoc tantùm est discriminis, quod eæ proprietates ratione vitæ novum nomen sortiantur. Nam simplicitas Dei ratione essentiæ sic dicta, dicitur respectu vitæ spiritualitas: immutabilitas ratione vitæ dicitur impatibilitas: & æternitas eodem respectu dicitur immortalitas.

§. 113. *Spiritualitas* Dei est, quâ modo eminentiæ singulari molis corporeæ, omnisq; compositionis expers est. Probat eam Fides *Joh. IV, 24. II. Cor. III, 17.* Probat

bat Natura, eo ipso dum asserit Dei immaterialitatem. Est autem vox Spiritus in Scriptura Deo applicata, non unius significationis. Sumitur *vel essentialiter*, prout spiritualitas omnibus tribus Deitatis personis est communis: *vel hypostaticè*, & quoad characterem personalem tertiæ in SS. Trinitate personæ, quæ, præterquàm, quod est spiritualis essentiæ cum Patre & Filio, insuper vocatur spiritus, quia à Patre & Filio spirata spirando efficacissimè operatur.

§. 114. Proindè I. Deus est incorporeus. Probat Fides *Luc. XXIV, 24.* Confirmat Natura. Si enim Deus est corporeus, vel est ipsum hoc universum, vel pars ejus, vel corpus aliquod extrà illud. Non illud; quis enim dicat, Deum etiam esse id, quod pedibus calcatur? Non istud; sic enim ignobilius quid esset ipso mundo. Nec hoc; quia ibi nullum est corpus, ut in Physicis probatur. *Dices* 1. Scriptura Deo membra corporea tribuit. 2. Patres nonnulli, inprimis Tertullianus, Deum nominant corpus *Resp.* ad 1. α Cùm homines simus, humano more nobis loquitur Scriptura, per corporalia docens spiritualia & per visibilia demonstrans invisibilia, ut inquit Hilarius. Idcircò Deus ipse corporalium rerum modo loquitur, ut ad excellentiam divinarum rerum per corporalia nos attollat. Fieri enim non potest, ut ad divina intelligenda perveniat homo, nisi familiaribus quibusdam aut domestisticis exemplis sensim ad ea conscendat, figurisq; materialibus, & formis sensibilibus subvehatur tanquàm quibusdam scalis & gradibus ad eum, qui formæ & figuræ prorsus est expers, qui mole & tempore vacat. β. Fit hoc ob similitudinem effectuum, quos creaturæ non nisi membrorum illorum adminiculo producere solent. Hinc

l. V. I. de Trinit. & l. XII.

Dama-

Damascenus ea, quæ de Deo corporaliter dicuntur, vocat ἀκόνας, τύπους, σύμβολα divinarum operationum. Sic Oculi benevolentiæ & favoris *Deut. XXXII, 10. Ps. XVII, 8.* aures exauditionis vel auxilii *Psalm. XXXIV, 16.* os voluntatis *Es. XL, 5.* odoratus susceptionis. *Gen. VIII, 21.* Facies apparitionis *Ps. XXC, 4.* Manus efficacis operationis, potentiæ, protectionis, liberalitatis, perditionis *Job. X, 8. Ps. XXXI, 6. CXLV, 16. Hebr. X, 31.* Dextera auxilii *Exod. XV, 36.* &c. symbolum est. Ad 2. Patrum phrasis est catachrestica. Duplex autem est catachresis Patrum in voce corporis. Prima est, quâ corpus opponitur umbræ, phantasmati aut nihilo, & significat id, quod reverâ est, sicut Tertullianus suimet agit interpretem, dum; *omne quod est*, inquit, *corpus est sui generis, nihil est incorporale, nisi quod non est.* Hoc respectu omnia entia actualia possunt dici corpora. Tertullianus in hoc catachrestico significatu Deum vocat corpus, quia reverâ existit, uti Augustinus hanc Tertulliani phrasin explicat. Secunda est, quâ corpus dicitur à Patribus, quod aliquo modo est compositum, sicut Augustinus animam vocat corpoream, non, quod habeat membra corporea, sed, quia est composita ex potentia & actu. Et alibi Tertullianum *d. l.* secutus, Angelos appellat corporeos, h. e. compositos. Et hoc respectu catachreseos Deus non potest dici corpus. Quia autem posteà Anthropomorphitæ abusi sunt hisce Patrum testimoniis ad errorem suum palliandum, quo contendebant, Deum habere partes corporeas propriè dictas, ideò hæ Patrum phrases excusari quidem debent, & ex ipsorum sensu explicari, nequaquam tamen ad imitationem trahi.

l. I. de O. F. c. 14.

l. I de carn. Christi c. II.

l. c. & ad Praxeam.

lib. de Hæret. c. XXVI.

Tom: II. de Sp: & anim. c. 8.

Epist: CXV. & l. XI. de C. D. c. 28.

§. 115. II. Deus non potest sensibus, vel internis,

vel externis percipi naturaliter, quia est invisibilis, intactilis & inimaginabilis I. *Tim.* VI. *Col.* I. Contrà ejus invisibilitatem objici possunt duo (1) quod in V.T. in humana specie apparuit *Genes.* XVIII, 1. XXXII, 24. *Jos.* VI, 2. 2. *Dan* VII, 10. (2) quod in N. T. dicitur apparuisse & manifestatus esse in carne. *Resp.* ad 1. *a Assumtio corporis* potest fieri triplici modo 1. *per informationem*, sicut anima nostra illud resumet in resurrectione mortuorum 2. *per unionem hypostaticam*, sicut persona λόγου adsumsit corpus humanum. 3. *per unionem accidentalem*, sicut Angeli. Et hæc Unio potest rursus fieri dupliciter. *Vel* enim Angelus simpliciter est in corpore aliquo, & per illud loquitur aut agit quidquam, sicut Diabolus per serpentem locutus est, cùm deciperet Evam, hodieq; loquitur in obsessis; *vel* ita inest corpori, ut per illud, tanquàm suum, appareat, sicut sæpè Angeli in corporibus apparuerunt. Et hâc ratione Christus in V. T. apparuit in forma humana & membris corporeis, non, ut in parte suæ personæ divinæ, quia talem formam adsumsit per unionem tantùm accidentariam, seu per assistentiam, quâ tali formæ unitus fuit, tanquàm motor rei mobili, eum in finem, ut apparere posset hominibus, sicut & Angeli formas ac corpora humana, tanquàm vestes, assumserunt, & vicissim deposuerunt, ut Augustinus loquitur. Prætereà his apparitionibus voluit futuræ suæ incarnationis & à se assumendæ humanitatis præludium, typum & symbolum aliquod præbere, ut Irenæus & Tertullianus tradunt. Ad 2. Deus est manifestatus & visibilis factus, non in essentia sua divina, sed in carne adsumta, non accidentariè, sed hypostaticè, ita ut post incarnationem assumta caro ad integritatem personæ filii Dei pertineat.

l. de agon. Christi c. XXII.
l. IV adversus hæres. cap. 37.
l. III. advers. Marcionem & l. de carn. Christi

Factus

Factus est visibilis non in essentia divina, sed in carne personaliter sibi unitâ.

§. 116. Vita Dei sic est spiritualis, ut sit ipsa essentia Dei, & Deus ita est spiritus, ut simul sit spirituum cæterorum pater. Angeli quidem etiam sunt spiritus *Ebr:* I, 4. itemq; animæ *Ps.* CXLVI, 4. *Eccles.* XII, 7. sunt autem hi spiritus distincti, ut ab essentia s. forma, sic à vita sua: In Deo autem non sic. Proinde omnis imperfectio, quæ finitis spiritibus inest, à Deo est removenda, & sollicitè atque accuratè concipienda est vita Dei non ut actus accedens ad essentiam ejus, unitatis instar, quæ alteri unitati addita facit binarium: sed ut actus fluens ab essentia promovente se ad sui perfectionem, quemadmodum fluvius suo fluxu se promovet in longitudinem.

§. 117. *Impatibilitas* est modus consequens vitam Dei, quo ille est omnis passionis expers. Passionem hic accipimus, non pro qualibet receptione actionis. Nam hoc respectu potius essentiæ divinæ attributum esset: sed pro sensu læsionis realis, qui in Deum propter vitam spiritualem non cadit. *Dices* 1. blasphemari est pati. Deus ab impiis blasphematur. 2. *I. Pet. IV.* Deus passus est carne. *Resp.* ad 1. Passio hæc, cum Deus blasphematur, non est transmutativa, quæ realem efficiat mutationem in objecto, sed intentionalis, quâ aliquid determinat actionem, ut cum celum intueor, celum dicitur pati terminativè, non subjectivè. Idem judiciũ est de Deo, quatenus est terminus & objectum blasphemiæ, ac euomentium in ipsum blasphemias. Ad 2. Non in Deitate, sed in carne assumtâ. Sanguis, passio &c. sunt propria Deo filio, non per essentiam, sed per ἰδιοποίησιν ὑποστατικὴν. Hinc discriminandæ sunt hæ propositiones. *DEUS est passus*: & ; *Deitas est passa.*

Tom: II. p. 74. Eleganter Cyrillus *Etsi*, inquit, *proprias sui corporis passiones Deus verbum sibi appropriat, inque seipsum transfert, ipse tamen idem in terminis impassibilitatis permansit.* Instabant olim Tubingenses, urgendo dicta quorundam Patrum, quod in abstracto dixerint, Deitatem esse passam, item; vitam in ligno esse mortuam. Undè ipsi in primo gradu commun. idiom. non dubitârunt asseverare, Christum etiam secundùm divinam naturam passum esse. Sed dicimus (1) phrasis illa; *Deitas est passa*, à Patribus antè orta certamina Evtychiana est usurpata, & quidem minus accuratè ac propriè, ut loquitur Chemnitius. Hodiè autem à tali abusiva phrasi meritò abstinemus, tùm quia Scriptura nullibi eam usurpat; tùm ne præbeamus Adversariis ansam calumniandi, & Eutychianismi nos insimulandi. Graviter quoque Apologia F. C. censet, heterodoxam esse enunciationem istam; *Christus secundum utramque naturam est passus.* Cujus phraseos heterodoxia patet *α ex definitione proprietatis*: Proprietas uni, soli rei competit. Jam autem ipsimet concedunt, humanitatis proprium esse pati. E. Christus secundùm solam humanam naturam passus est. *β ex natura primi generis communic: idiom*: quod particulam distinctivam enunciat de ea natura, quæ recipit attributum illud de tota persona enunciatum, tanquàm suam proprietatem. Jam divinitas non recipit passionem. Deus enim carne patitur. Quare Christus secundùm divinitatem non est passus *γ ex inductione aliarum propositionum* ad hoc genus pertinentium. Sicut enim non possum dicere; Christus est ἀπάτωρ secundùm utramque naturam; est minor patre juxtà utramque naturam. Sed tantùm hoc rectè dicitur; Christus est ἀπάτωρ, est minor patre juxtà humanitatem. Ita

lib. de duab. Nat: Christi c. 15.

c. IV. p. 69.

quoque

quoque non rectè dico; Christus secundùm utramque naturam est passus. Sed ita dicendum est: Christus juxtà humanitatem passus est. (2) Dextrè est interpretanda phrasis Patrum, hoc sensu, Deitatem, sc. in concreto esse passam, secundùm Scholasticorum imitationem, definientium primùm gradum communic. idiom. quod secundum illum propria alterius naturæ prædicentur de natura in concreto. Deitas autem in concreto nihil aliud est, quàm Deus: atque sic vox DEUS personaliter sumenda, non essentialiter. (3) Hodiè autem propter calumniam adversariorum, Theopaschitarum errorem nobis adscribentium, non in imitationem trahendus est hic loquendi modus, præsertim, cùm significantissimè totum hoc mysterium Spiritus S. hâc phrasi; *Deus est passus:* elocutus fuerit. Insuper hæc propositio intelligatur, non verbaliter, sed realiter, & caveatur ἀλλοίωσις Zvvinglii, quâ dirimuntur naturæ. Nam realiter Deum esse passum, demonstrat 1. identitas hypostaseos, quâ Filius Dei carni assumtæ subsistentiam suam communicavit: pati autem caro non potest, nisi subsistat. 2. appropriatio carnis & proprietatum ejus. Quemadmodum enim λόγος sibi appropriavit carnem adsumtam & sanguinem, ut proptereà hic sanguis dicatur ἴδιος Dei sanguis. *Act. XX, 28. Ebr. IX, 12. XIII, 12.* item sanguis filii Dei *I. Joh. I, 7.* ita quoque appropriavit sibi proprietates carnis, sic ut Deus dicatur concipi, nasci, educari, ambulare, sitire, dormire, pati, mori &c. 3. communicatio virtutis meritoriæ & satisfactoriæ carni â λόγῳ facta Nisi enim Deus passus esset pro nobis, non possemus hâc passione redimi. (4) Altera propositio: *Vita in ligno moritur*; faciliorem habet explicationem, & conformis est Scripturæ. Intelligi-

ligitur enim non vita Dei essentialiter, sed personaliter sic dicta, Vita Dei Patris, quæ est periphrasis filii Dei *1. Joh. I, 2. V, 20.*

§. 118. *Immortalitas* est modus vitæ divinæ, secundùm quem nullo modo potest desinere & mori. Est fidei *Dan. VI, 26. 1. Pet. I, 23. 1. Tim. VI, 16.* & Naturæ. Unde Aristoteles ait: Θεῦ ἐνέργεια ἀθανασία, τῦτο ἢ ἐστὶ ζωὴ ἀΐδιος. *Dices*; etiam Angeli & animæ humanæ per naturam sunt immortales. *Resp.* α Accuratiùs dicerem, Angelos *naturaliter* esse immortales, quàm *per naturam*. β Immortale per naturam aliquid dicitur duobus modis, *vel simpliciter*, quod nullo prorsus modo potest desinere, *vel secundùm quid*, quod naturaliter quidem seu vi naturæ suæ non potest desinere, sivè juxtà potentiam naturalem, attamen potest juxta potentiam obedientialem, h. e. per respectum ad omnipotentiam & liberam voluntatem Dei. Priori modo solus Deus est immortalis per naturam. *I. Tim. VI, 16.* angeli autem & animæ humanæ, non per naturam, sed χάριτι καὶ τῇ δωρεᾷ gratiâ scil. creationis ac conservationis & dono sunt immortales, ut Justinus, Athanasius & Damascenus loquuntur. Et huc etiam Synodus Oecumenica VI. respexit, cum *Act. XI.* Angelos & Animas rationales immortales esse dicit, non natura, sed gratia. Et Ratio est, quia ceperunt, ut inquit Damascenus. Omne autem quod initio, idem etiam fine constat aliquo & termino κατὰ φύσιν. Angeli & animæ à Deo tanquam à primo ente dependent, ideoq; habent potentiam obedientialem naturæ suæ consentaneam, quà possunt Dei nutu deponi ab illa entitate, in qua sunt ab illo constitutæ, ut loquitur Scaliger hæc addens: *Tametsi sunt entia absoluta à subjecto*, (ita ut non inhæreant subjecto,) *& termino,*

l. II. de cælo c. 3.

quæst. XIII. orat. cont. idola p. 30. lib. II. de O. F. c. 3. l. c.

exerc. CCCVII. sect.

& termino, (ita ut non sint relativa,) *tamen non sunt absoluta à causa: sunt igitur per aliud, & ab alio.* At omne dependens, ab eo, à quo dependet, si hoc est voluntarium principium, mutari potest. Hinc immortalitas Angelorum Platoni dicitur ἐπίκτητος, seu *acquisita. Dii*, inquit, seu genii, *quorum opifex ego* (summus Deus) *paterq; naturâ quidem dissolubiles sunt: me autem sic volente, indissolubiles.* *in Timaeo.* Posteriore autem modo & Angeli & animæ humanæ per naturam sunt immortales, quia intrà se non habent principium corruptionis, nec possunt ab ulla vi creata in nihilum redigi *Matth: X, 28.* Annihilatio enim hæc non est nisi infinitæ potentiæ.

CAPUT X.

DE

Intellectu, Scientia & Sapientia DEI.

§. 119. PErgimus nunc ad modos, qui ex vita Dei propriè deducuntur, ut sunt, Intellectus, Voluntas & Potentia agendi. Hisce enim suis quasi facultatibus actuosa est vita Dei. Nam sicut in rebus intellectualibus creatis duas facultates intelligimus, quæ proprios actus internæ vitæ eliciant, sc. intellectum & voluntatem, quibus additur aliqua potentia operativa extrà ipsammet substantiam intellectualem. Sic etiam in Deo concipimus, modo tamen eminentissimo ac singularissimo.

§. 120. Intellectus, scientia & sapientia Dei essentialis sunt idem in Deo. Non enim intelligit Deus per modum potentiæ aut habitûs, sed actûs puri, ideoque scientia & sapientia ejus est ipsa actualis intellectio. Ceterùm, quod vocem sapientiæ attinet, notanda hic est homony-

monymia. *Sapientia Dei* ſumitur (1) *eſſentialiter*, prout eſt proprietas Dei, ſecundùm quam eſt omniſapiens (2) *hypoſtaticè*, prout deſignat filium, qui eſt perſonalis ſapientia Dei *Prov: I, 20. VIII, 1.* (3) *metonymicè*, prout applicatur ad creaturas, & quidem α ad ordinem ſapientiſſimum in creaturis *I. Cor. I, 21.* β ad doctrinam celeſtem, à quâ dicimur ſapientes *Deut. IV, 6 Pſ. XIX, 3.* γ κατ' ἐξοχὴν ad Evangelium. *I. Cor. II, 16.* Hic conſideramus ſapientiam DEI eſſentialiter ſic dictam.

§. 121. Scientiam ſeu intellectualitatem divinam probat Fides *Joh: XXI, 17. Hebr: IV, 13. I. Job: III, 20. Rom: XVI, 27.* Confirmat Natura, *tùm à priori*, & quidem (1) *ex ſpiritualitate Dei.* Omnis enim ſubſtantia ſpiritualis & immaterialis eſt intelligens, & quò magis eſt immaterialis, eò magis eſt intelligens. *Immaterialitas*, inquit Thomas, *alicujus rei eſt ratio, quod ſit cognoſcitiva, & juxta gradum immaterialitatis eſt gradus cognitionis.* Ideò Deus, ſicut eſt ſingulariſſimè immaterialis, ita quoque ſingulariſſimè intellectualis erit. (2) *ex perfectione divina.* Si intelligentiâ præditum eſſe, perfectio quæpiam eſt, imò inter omnes creaturarum perfectiones prima, maximè illa Deo competet: nihil enim tale in creaturis eſſe poteſt, quod non longè excellentius in ipſo ſit. Nonne ſumma eſſet imperfectio, Deum eſſe vivens brutum? *tùm à poſteriori*, ab effectis: Nullus effectus toto genere eſt nobilior ſuâ causâ. Aſt Angeli & homines ſunt effectus Dei: proinde, ut Angeli & homines, ita etiam Deus maximè erit intellectualis. Quinimò, Deus eſt cauſa ordinis hujus pulcherrimi: ergò non poteſt non eſſe ſapientiſſimus, & proindè intellectualis, cùm hic operandi modus ſit proprius naturæ intellectualis.

p. I. q. 14. a. 1.

§. 122.

§. 122. Intellectus seu *scientia divina* est proprietas Dei viventis, secundùm quam omnia & singula entia, realia & rationis, distincte & evidenter cognoscit. Hæc descriptio continet, *tùm* objectum, *tùm* modum scientiæ divinæ, à quo distinctiones ejusdem pendent.

§. 123. *Objectum* scientiæ divinæ est *vel* primarium, *vel* secundarium. Quamvis enim Deus unico & simplici actu omnia intelligat, tamen ordo quidam in objectis servatur respectu nostri, & quoad nostrum concipiendi modum.

§. 124. *Primarium* scientiæ divinæ objectum est ipse Deus, & quæ intrà eum sunt. Cognoscit enim suam essentiam, hypostases & relationes *Job. III, 27. I. Cor. II, 10.* Si seipsum ignoraret Deus, non esset summè perfectus. Quin! si creatura cognoscit Deum, ipse multò magis seipsum cognoscet. Imò, sicut Deus res est summè immaterialis, ita est objectum maximè intelligibile in actu: ergò per aliquam scientiam est scibile, & quidem maximè per suam, quia nulla potest ei esse magis proportionata, nec ullum objectum potest illi scientiæ esse magis proprium.

§. 125. *Secundarium* objectum sunt omnia alia, quæ sunt extrà Deum. *I. Sam. XVI, 7. I. Reg. VIII, 39. Job. XXVIII, 28. Ps. XCIV, 11. CXXXIX, 1. 6. Job. III, 20. Act. XVIII, 15.* Huc pertinent descriptiones omniscientiæ Dei per negationem *Job. XLII, 2. Ps. CXXXIX, 45. Ebr. IV, 13.* item, descriptiones factæ per ἀνθρωποπάθειαν *II. Chron. XVI, 9. Ps. XI, 7.* Probatur ex natura: Deus intelligit se perfectissimè. E. intelligit suam virtutem, & ea ad quæ hæc virtus se extendere potest. Jam verò Virtus divina se extendit ad omnia, quæ sunt extrà Deum, tùm creationis, tùm

vationis & cooperationis ratione. *Dices* 1. infinitum numero non poteſt cognoſci 2. inter res materiales & intellectum Dei immaterialem nulla datur proportio. *Reſp.* ad 1. verum eſt de intellectu creato & finito. Ad 2. eâdem ratione ſequeretur, Deum non cognoſcere accidentia, quia ipſe eſt ſimpliciſſima ſubſtantia. Proportio illa tantùm requirit qualemcunq; ſimilitudinem, non eandem entitatis ſpeciem. Notandum autem eſt ex Thoma phraſin hanc: *Deus intelligit aliquid extrà ſe*; eſſe æquivocam. *Vel* enim τὸ *extrà* refertur ad objectum cognitum & ſenſus eſt: Deus cognoſcit ea, quæ ſunt extrà ipſum. Et ſic veriſſima eſt. *Vel* ly *extrà* refertur ad modum cognoſcendi in ſubjecto cognoſcente, ut ſenſus ſit: Deus, quæcunq; intuetur, ea intuetur extrà ſe, h. e. non in ſe. Atq; ſic falſa eſt: omnia enim Deus per eſſentiam ſuam cognoſcit.

de potent. q. III., art. 16. ad 23.

§. 126. Proindè I. Deus novit omnia poſſibilia, etiam non futura, ſ. illa ſint poſſibilia per potentiam DEI ordinariam, ſ. per extraordinariam. Novit autem ex hypotheſi non-futura contingentia, nempè, ſi hæ vel illæ circumſtantiæ ponerentur. Sic noverat, poſſibilem eſſe traditionem Davidis in manum Saulis, ſub hâc conditione, niſi David fugeret ex urbe *I. Sam. XXIII, v. 16.* Ita Chriſtus novit cives Tyrios & Sidonios pœnitentiam acturos fuiſſe, ſi tanta ibi miracula facta fuiſſent *Matth. XI, 21.*

§. 127. II. Entia poſſibilia actu exſtitura videt Deus ſecundùm omnia tempora, vel, ut à condito mundo jam exſtiterunt, vel ut adhuc exiſtunt, vel ut futura ſunt. *Ebr. IV, 3.* Entium poſſibilium quæ actu exiſtere poſſunt, tria ſunt genera. Alia puro Dei actu, ſ. immediatè

diatè existunt; alia mediantibus creaturis, vel per ipsas, vel ab ipsis sunt; alia ipse Deus de actibus creaturarum vel sibi, vel actibus creaturarum convenienter facit. Omnia hæc objiciuntur scientiæ divinæ.

§. 128. III. Etiam futura novit, non tantùm quæ sunt necessaria sed & contingentia, eaq; videt, non tantùm in causarum incunabulis, sed etiam in propria natura. Cùm autem contingentia spectentur, tùm quoad rem, tùm quoad rei modum, utroq; respectu Deus cognoscit futura contingentia secundùm omnes circumstantias, quibus futura sunt *Ps. CXXXIX, 2.3.* Qui enim cognoscit se adæquatè, is quoq; cognoscit potentiam suam, quâ potêst creare & conservare res quasvis secundùm earum naturam. Deus &c. E. Item; Qui concurrit cum singulis actibus creaturarum, iisq; largitur essentiam, is cognoscit etiam objectum, h. e. actus creaturarum, ad quos concurrit. Deus &c. E. &c.

§. 129. IV. Non tantùm novit universalia, sed etiam singularia. Ideò Deus dicitur omnes capitis capillos nostri numerasse, h. e. distinctè & infallibiliter nosse *Luc. XII, 17.* *Dices*; singularia sunt ἄπειρα. *Resp.* non Deo, sed creaturis.

§. 130. V. Novit summa & ima, excellentia & vilia *Luc. XII, 17. Matth. X, 29.* Nec sequitur, divinum intellectum vilescere ex intellectione rerum vilium. Si enim non est despicabilis rerum vilium creatio & conservatio, neq; earundem cognitio Deo erit despicatui. Quinimò, nulla res in se considerata est vilis, sed tantùm comparativè, quomodo omnes res in collatione ad Deum dicendæ essent viles & indignæ cognitione Dei. Deindè cùm intellectum creatum non mutet, aut ignobilem red-

dat rei etiam vilissimæ cognitio, multò minus de intel-
in cap. I. Habac. lectu divino hoc statuendum est. Proindè cum mica sa-
lis accipi debent verba Hieronymi, ita scribentis: *Absurdum est, ad hoc deducere Dei majestatem, ut sciat, per singula momenta quot nascantur pulices, quotq; moriantur.* Hæc verba aliter salvari non possunt, quàm, si statuatur, Hieronymum hæc proferre κατὰ λόγον συγκαταβάσεως, deq; certo gradu notitiæ, & quidem practicæ. Sicut & Paulus ait: *Nunquid de bobus Deo curæ est?* h. e. Deus non curat boves, sc. eo gradu curæ, quo curat homines. *I. Cor. IV.* Quod ipse Hieronymus satis declarat sequentibus verbis: *Non sumus tàm fatui adulatores Dei, ut, dum potentiam ejus ad ima distrahimus, in nosmetipsos injuriosi simus, eandem rationabilium & irrationabilium providentiam esse dicentes.* At-
summ. sent. tract. I. c. c. l. I. dist 36. art. 4. l. III. de attr. div. c. 3. n. 4. que ita intelligunt etiam Hieronymum Hugo de S. Vict. Lombardus & Svvaretz.

§. 131. VI. Novit substantias & accidentia *Ebr. IV, 13. Act. XV, 18.* Nam omne ens creatum aut est substantia, aut accidens. Atqui Deus novit omne ens creatum. E. &c.

§. 132. VII. Et in specie novit omnes quantitates, relationes, actiones, passiones, earumq; circumstantias. Ita divinæ providentiæ est, cuilibet tribuere suam quantitatem *Matth. VI, 27.* investigat & cognoscit nos ratione qualitatum *Ps. CXXXIX, 1. Ebr. IV, 13. I. Joh. I, 5.* novit etiam actiones nostras, cogitata *Gen. VI, 1. Ps. XLIX, 11. Jer. XVIII, 23.* dicta & facta *Jer. XVI, 12.* passiones *Gen. XXXI, 12. Ps. LVI, 7.* situm *Ps. CXXXIX, 2.* existentiam in loco omni *II. Chron. XII, 19. Job. XXVII, 24.* existentiam in tempore hoc vel illo *Ps. XXXVII, 18.* habitum & amictum nostrum *Matth. VI, 31.*

§. 133.

§. 133. VIII. Novit entia rationis complexa & incomplexa, quorum entitas in imaginatione, mente & enunciatione existit aut existere potest *I. Job. III, 20.* Licet enim Deus non componat entia rationis, tamen cognoscit ea, prout à nobis cogitari possunt: quia hoc necessariò sequitur ex infinita comprehensione, quam Deus habet rerum omnium & potentiarum.

§. 134. IX. Bona simul & mala novit *Gen. VI, 5. Jer. XVI, 17.* Aliter tamen bona; aliter mala novit. Bona immediatè *Ps. XIV, 1.* mala nonnisi indirectè & per oppositum bonum. Malum enim per se non est intelligibile, cùm nihil aliud sit, quàm privatio boni. Ratio autem quâ Deum malorum notitiam habere probatur, hæc est: Qui scit actiones etiam objecta ipsarum novit. DEUS scit actiones suas circà mala. E. Minor patet. Nam permissionem, inhibitionem, directionem, determinationem, quæ sunt actiones Dei circà mala, Deus optimè novit. Cum autem dicitur Deus non videre malum *Hab. I.* & non novisse impios *Matth. VII, 23.* sermo est de notitia approbationis. Quæritur; *An Deus cognoscat malitiam actus, cognoscendo suam divinam bonitatem, an v. cognoscendo formaliter bonitatem actus oppositi?* Resp. Proximè & immediatè cognoscitur malum, per cognitionem illius formalis bonitatis, quâ privatur, non per bonitatem objecti, nisi remotè v. g. cæcitas cognoscitur proximè, non cognoscendo colorem seu lucem, quatenus est objectum visus, sed cognoscendo visum ipsum, quo cæcitas privat. Atq; sic omne peccatum proximè cognoscitur, quatenus privatur tali rectitudine, & bonitate sibi debitâ, Quia verò Deus omnem bonitatem creatam per suam essentialem bonitatem cognoscit, ideò rectè dicitur per suam bonitatem cognoscere omnem malitiam,

quasi remotè & radicaliter. Tantum de objecto; sequitur *modus* scientiæ divinæ.

§. 135. DEUS novit omnia *per suam essentiam*, seu per seipsum, non per imagines extrinsecùs acceptas. Nos homines intelligimus per species, s. imagines, quæ à rebus sensu perceptis abstractæ imprimuntur animo, tanquàm sigilla ceræ. Per tales species, ac similitudinem ejusmodi Deus non videt, quia est simplicissimum Ens absque omni potentia passiva: proindè non potest recipere imagines, ut quiddam patiens, & habere scientiam ab extrinseco aliquo principio ortam. Prætereà, quod Deus non cognoscat per species, patet ex remotione causarum, propter quas speciebus intelligibilibus utitur intellectus humanus, nempè (1) ut objectum absens intellectui cognoscenti uniant & approximent. Deus autem omnia sibi habet præsentissima; quapropter non indiget speciebus repræsentativis. Hinc Scaliger, *DEUS*, inquit, *non intelligit per speciem, sed per sui ipsius præsentiam.* (2) ut potentiam cognoscitivam, quæ ex se indifferens est ad hoc vel illud objectum, actuent & determinent. Divinus verò intellectus est actualissimus. Cessantibus ergò specierum causis, cessant ipsæ species. Optimè Thomas inquit: *Deus videt seipsum in seipso, quia seipsum videt per essentiam suam: alia autem à se videt non per seipsa, sed in seipso, in quantum essentia sua continet similitudinem omnium aliorum ab ipso*: h.e. Deus non intelligit aliud à se, per aliquid aliud à se, sed omnia per suam essentiam cognoscit distinctè & determinatè. *Dices*; ergò malum erit in essentia divina. *Resp.* Mala Deus non cognoscit, nisi indirectè per opposita bona, sicut mediante habitu cognoscitur privatio. DEUS malum intelligit, non mali speciem

exerc. CCCXLV. sect. 3.

p. 1. qu. 14. a. 5.

ciem in se aut sui essentiam recipiendo, sed seipsum & simul omnia intelligendo per oppositum malo bonum.

§. 136. Itaq; DEUS est αὐτόσοφος, à seipso sapiens *Es. XL, 23. Rom. XVI, 27.* Hinc neq; fides in Deum cadit. Fides enim oritur ex aliena relatione, quâ ignarus alicujus rei docetur.

§. 137. Scientia Dei est *simplex* tantùm & per infinitum intuitum, eumque non nudè apprehensivum, qualem etiam Angeli & beati post hanc vitam habebunt, sed comprehensivum. Noster intellectus non simul ac semel fertur in plura objecta, sed particulatim apprehendit & intelligit v.g in homine α animalitatem, β humanitatem, γ risibilitatem Deindè apprehendit non sallem simplices terminos, sed etiam complexos, faciendo propositiones, h.e. componendo ac dividendo, ex noto ad ignotum progrediendo, & unum post aliud complectendo. DEUS autem uno ac individuo actu distinctissimè cognoscit omnia, non distractus ipse in plurima, sed collectus in semetipsum. *I. Reg. VIII, 29. Ebr. IV, 13.* conf. Augustinus. Thomas elegantem adhibet similitudinem, quâ nostrum & divinum intelligendi modum declarat. Nostram scientiam comparat visui illorum, qui in loco campestri ambulant, & tantum successivè vident alios se insequentes: divinam autem notitiam confert visui illorum, qui ex editiore loco & monte excelso totam viam intuentur, & simul uno adspectu omnes eos vident, qui in ipsa via versantur. *l. XV. de Trin. c. 14. p. I. qv. 14. a. 13.*

§. 138. Ideoq; scientia Dei est *æterna*, immutabilis, & non successiva ratione temporis *Actor. XV. 8 Eph. I.* Si enim Deus de novo cognosceret aliquid, tunc, *vel* intellectio excederet essentiam Dei, quia jam plura intelligeret,

ligeret, quàm antea: *vel* adderetur aliquid perfectionis essentiæ divinæ novâ istâ cognitione. Sed consequens utrumq; est absurdum. *Illud*; quia per essentiam Deus intelligit: *Hoc*; quia essentia Dei est perfectissima. Breviter: Cognitio Dei est æterna, & ideò omnia tempora complectitur, & in ea secundum se nec præteritum est, nec futurum, atque adeò semper eodem modo omnia intuetur.

§. 139. Proindè scientia Dei est *Immutabilis* & invariabilis, etiam prout terminatur ad objecta maximè mutabilia & variabilia. Omnia Deus cognoscit, sic ut non varietur ejus scientia *Jac.1,7. Dices*; Deus nunc aliquid scit, quod ab æterno non scivit, nempè mundum esse creatum, quem ab æterno non creatum, sed creandum esse nôrat. *Resp.* non statim quando mutatur objectum, ipsa scientia mutatur, quia res mutabiles non primarium, sed secundarium tantum scientiæ divinæ objectum sunt, nec earum existentias, ut ipsæ in se mutabiles sunt, sed in sua essentia cognoscit: undè nec cognitio ejus à reb⁹ creatis, sed ab ipsa ejus essentia dependet. Accuratè hic notanda est determinatio, quā suprà posui, in scientia divina secundum se non esse, vel præteritū, vel futurū, sed saltē per denominationē extrinsecam temporū illi côexistentiū Ita ergò si consideremus scientiam Dei in sua æternitate, nihil in ea mutatur, nihil est præteritū, aut futurū, sed idē semper intuetur. Tametsi in rebus videt successionem, & in ordine ad temporalem durationem videt nunc rem esse præteritam, & anteà fuisse futuram, ipse tamen semper eam intuetur eodem modo.

§. 140. Est tamen scientia divina ordinata & *successiva* ratione ordinis. Quamvis enim Deus uno & simplici

plici actu intuetur omnia, tamen successio ordinis in objectis divinæ scientiæ meritò statuitur, eò, quod Deus (1) seipsum (2) omnia possibilia, sivè exstitura, sivè non (3) ipsa entia exstitura, sivè post mundi creationem aliquandò duraverint, & posteà prætereant, sivè præsentia sint, sivè adhuc futura, cognoscat.

§. 141. Scientia divina est *perfectissima* 1. *essentialiter.* Deus enim est ens perfectissimum: ad consummatam autem Dei perfectionem pertinet, ut omnia, quæ in Deo sunt, sint essentialiter summè perfecta. DEUS est item summè perfectus in gradu intellectuali. E. ejus scientia erit essentialiter summè perfecta in gradu scientiæ. Adde, quod scientia divina sit fons omnis creatæ scientiæ, cùm sola sit scientia per essentiam; reliqua omnis per participationem ab illa. Ergò in specie sua erit summè perfecta. Quæritur; *An anima Christi λόγῳ omniscio unita habuerit perfectissimam scientiam, an verò quicquam ignoraverit?* Posterius olim asseruerunt Agnoetæ hæretici, quorum meminit Nicephorus. Scholastici triplicem faciunt ignorantiam: pravæ dispositionis, privativam, & puræ negationis: & Christo homini non primam, nec secundam, sed tertiam tribuunt, nescientiam nempe puræ negationis, quod minimè ut homo comprehenderit divinam essentiam, atque adeò non omnia ea sciverit, quæ sunt in Deo eminenter. Verùm convenientiùs distinguimus inter humanam naturam Christi nudè consideratam & per se; & quatenus τῷ λόγῳ hypostaticè unita est. Priori modo rectè dicit Damascenus eam fuisse ignorantem, & Athanasius fuisse ignorationi obnoxiam. Posteriori modo gaudet illâ perfectionis prærogativâ, quam Christo Paulus assignat *Col. II, 3. Dices; Marc. XIII, 32. Resp.* Ambrosius

l. XVIII, c. 50.

l. III. de O. F. c. 21.

serm: IV. cont: Arrianos,

l. V. de Fid. ad Grat. c. 8. *in h. l.* *Homil: XXX* *hæres: LXVIII, LXIX.* *l. I. cont: Eunom.* *l. I. de Trin: c. 12.* *in c. XXIV. Matth:* *Homil: XIV. in Marcum.* *orat: IV. de Theol:*

brosius particulam hanc, neq; Filius, ab aliquibus hæreticis additam fuisse existimat. Theophylactus dicit Christum amphibologicè ad quæstionem curiosam aliud dixisse, aliud sensisse. Origenes Christum sentit locutum fuisse de corpore suo mystico. Epiphanius *nescit*, id est, non diligit, sicut illud: *nescio vos*. Secundùm Basilium, Augustinum, Hieronymum, Chrysostomum nescit ad dicendum. Omnium optimè Nazianzenus nescire Christum ait ex sese, vel naturaliter, quia omnia acceperat à Patre. 2. *intensivè*, propter summam perfectionem in omnibus conditionibus seu proprietatibus perfectæ scientiæ *Hebr. IV*, 13. 3. *extensivè*, non extensione entitativâ ex parte ipsius scientiæ, (est enim indivisibilis ac simplicissima divina entitas extensionis hujus incapax,) sed ex parte objecti, quia in se simplicissima existens ad omnia objecta scibilia se extendit, eaque intuetur. Omnis enim perfectio Dei est infinita. E. quoque scientia; adeoque erit comprehensiva omnis objecti scibilis. Hinc porrò scientia Dei est immensa, non crescens vel decrescens rerum creatarum cognitione, quantumvis multivariarum.

§. 142. Scientia divina est *certa* & infallibilis. *I. Sam. XXVIII.* Attingit enim veritatem cum perfectissimo lumine & simplicissimo intuitu, unumquodque verum intuendo, prout in se est, & de unaquaque veritate judicando secundùm mensuram ejus. Nititur autem hæc infallibilitas, non immutabili ipsius voluntate, sed infinitâ potentiâ adessendi creaturis, per quam omnia præsentissimè cognoscit. Non tamen necessitatem imponit rebus hæc sciendi infallibilitas, sed potiùs contingentiam in illis stabilit.

§. 143.

§. 143. Ideoq; in Deum non cadit *opinio*. Hæc enim certitudini opponitur, & conjecturis quibusdam nititur.

§. 144. Scientia DEI nulli errori est obnoxia *Es. XL, 13.*

§. 145. Hæc de modo scientiæ divinæ in genere. *In specie*, Deus seipsum novit totum *adæquatè*, συλληπτικῶς seu comprehensivè *Rom. XI, 13. I. Cor. II, 16.* Ut enim Deus maximè est aliquid γνωστὸν, seu res maximè cognoscibilis, ita est maximè γνωστικὸν, seu maximè se cognoscit, & talem planè ac plenè, qualis est. Deus ergò non solùm seipsum per seipsum intelligit, sed etiam comprehendit, voce comprehensionis non denotante inclusionem finiti, sed perfectissimam cognitionem.

§. 146. Res possibiles futuras Deus novit *tùm supereminenter*, prout in ipso & ejus intellectu sunt: *tùm adæquatè antecedenter*, prout adhuc latent in causis. Res enim possibiles habent aliquam entitatem possibilem. E. & veritatem (ens enim & verum reciprocantur,) ac proindè etiam cognoscibilitatem. Si Deus non cognoscit res possibiles adæquatè, ergò vel ipse non potest cognoscere; vel res possibilis non est aliquid γνωστὸν, nec potest esse objectum cognitionis divinæ. Non illud; quia ex dictis constat, scientiam Dei esse infinitam extensivè ratione objecti. Nec hoc: quia, qualiter res possibilis est, taliter etiam est intelligibilis. Atqui est in causis. E. in causis etiam est cognoscibilis. Quinimò, si Deus cognoscit res existentes in seipsis, E. etiam res possibiles, quia cognitio DEI verè nec dependet, nec specificatur ab objectis creatis. Res autem existentes Deus novit *adæquatè præsenter*, prout illæ sunt in propriis suis naturis.

§. 147. Deus futura contingentia cognoscit *intuitivè*, quia ex se independenter & necessariò omne tempus futurum complectitur. Scotus & ex recentioribus Doctoribus nonnulli opinantur, Deum futura contingentia cognoscere ex eo, quod ab æterno causas liberè agentes (ab his enim omnis contingentia propriè oritur,) ita determinare unoquoque tempore constituerit, ut ex diversis & contrariis, quæ pro libertate suo agere poterant, non hoc, sed illud præcisè faciant. Cùm enim nec Angeli, nec homines vel agant quidquam, vel agere possint, sine Dei concursu, sivè ille generalis sit *Actor: XVII, 28.* sivè specialis *Job: XV, 5.* ita per concursum istum agentia etiam libera ad unam partem contradictionis definiri statuunt, ut alterum amplecti tùm quidem nequeant, & Deum ideò certò prænosse, quid causæ illæ facturæ sint, quia ipse eas ita determinaturus est, ut non hoc, sed illud agant. Verum sententia hæc multis modis est erronea. Nam 1. si per concursum divinum causæ liberæ ita ad unum restringuntur, ut non possint agere alterum, unum illud necessariò agunt, & sic libertas ipsarum perit. 2. efficitur Deus hoc pacto autor peccati: Si enim homo per concursum divinum ad omnia illa, quæ agit, determinatur, determinatur etiam ad mala, adeoque non necessariò tantùm, sed Dei insuper instinctu & præfinitione peccat. 3. Nec verò etiam homo per gratiam divinam ad bona ità determinatur, ut eâ præsente aliter & malè agere nequeat: est omnino resistibilis gratia præveniens & adjuvans *Act. VII, 51.* Nos dicimus causam, quod Deus futura contingentia certò prævideat, ex parte quidem ipsius esse infinitam & eminentissimam perfectionem intellectus, ejusque summam perspicacitatem, quæ omnia perfectè

1. sent., dist. 38.

perfectè cognoſcit, quæcunque cognoſcibilia ſunt; ex parte autem rerum ipſarum, quod etiam futura contingentia verè futura ſint. Omne autem verum cognoſcitur ab eo, qui cuncta cognoſcit: ſivè ergò abſolutè, ſivè conditionaliter aliquando futura ſint, exactè ideò novit, quod verè futura vel ſunt, vel certè eſſent, ſi conditio hæc aut illa impleretur, quamvis à cauſis liberrimè agentibus proveniant.

§. 148. Non tamen hæc præſcientia divina futuritionem illam abſolutè neceſſitat, ſed poſitâ hâc ſcientiâ etiam poteſt non ſequi effectus contingenter futurus, idq; ſi ſcientia illa ſit ſub hypotheſi & certis circumſtantiis. Certitudo itaq; præſcientiæ divinæ libertatem non tollit, imò ne quidem tollere poteſt: non enim ulla rerum ideò futura præcisè eſt, quia Deus futuram præſcit, ſed contrà, ideò DEUS ab æterno futuram præſcivit, quia futura erat. Quia ergò præſcientia divina non eſt cauſa, ob quam res extitura eſt, ideò neceſſitatem eſſendi ei imponere nequit: hæc enim à cauſa rei oritur. Quin, ſicut Petrus, cum ſedere Paulum videt, non facit, ut propterèa neceſſitate quâdam ſedeat: ità nec Deus, cum prævidit hominem lapſurum, fecit, ut Adam ulla neceſſitate laberetur. *Dices*; Quæ Deus certò præſcit, illa neceſſariò eveniunt. *Reſp.* neceſſitate hypothetica, non abſolutâ, ſicut neceſſarium eſt, non id, quod à causâ neceſſariò agente provenit, ſed quod eſt; quomodo neceſſarium eſt, Petrum, qui contingenter & pro lubitu conſedit, dum ſedet, ſedere. Ea quæ Deus præſcit futura illa neceſſariò futura ſunt, non abſolutè, ſed ex hypotheſi. Sicut enim ſuppoſito me videre Petrum ſedere, neceſſe eſt illum ſedere, alioqui id non videam, nec tamen abſolute

& in se hoc necessarium est, sed plane contingens, ita quoque posito, quod Deus hoc vel illud præsciat, necessum est id fieri, non simpliciter, sed quia præscientia ejus falli nequit.

§. 149. Sequuntur distinctiones scientiæ divinæ à diverso ej⁹ respectu ad objecta desumtæ. Scientia Dei est quidem maximè una & simplicissima: reipsâ enim identificatur cum essentia Dei, quippe rationes attributales, quas intellectus noster in Deo concipit, realiter non differunt ab essentia divina, sed cum ea reciprocantur, & sunt ipsa essentia divina, aliter atq; aliter à nobis concepta. Nihil tamen obstat, quò min⁹ per rationis conceptus inadæquatos hanc unam scientiã Dei in plures distinguamus, non multiplicatâ interim divina cognitione, *tùm* ob multitudinem rerum, quæ sub illam cadunt, *tùm* ob varia munia, quæ in illa considerari possunt.

§. 150. *Scientia* Dei alia est *visionis*, alia *simplicis intelligentiæ*, quarum illa aliàs *intuitiva*, hæc *abstractiva* appellari solet; item, illa *libera*, hæc *naturalis*. Addunt alii tertiam, quam vocant *mediam* seu conditionatam. Scientiâ visionis Deus cognoscit res, ut in aliqua temporis differentia existunt, i. e. vel extiterunt aliquando, vel nunc existunt, vel extituræ sunt. Hoc modo videt Deus omnia creata, quæ aliquando futura sunt. Dicitur intuitiva, quia intuetur actualem rerum existentiam: libera, quia ratione creaturarum non est absolutè necessaria, sed solùm ex suppositione objecti futuri. Scientiâ simplicis intelligentiæ Deus cognoscit, non solùm res, quæ sunt, fuerunt, vel futuræ sunt, sed etiam quicquid possibile est esse. Cùm enim summè sit intelligens, omne id cognoscit quod cognosci ullo pacto potest. Tale autem non

non solùm est, quod aliquando existit, sed etiam quod existere potest. Deindè Deus & essentiam & potentiam suam perfectè cognitam habet: non solùm ergò novit, quæ fecit aut facturus est, sed &, quicquid facere potest. Vocatur scientia simplicis intelligentiæ, quia omne decretum voluntatis divinæ de rebus creandis antecedit: abstractiva; quia abstrahit ab actuali existentia objecti sui: naturalis, quia ut terminatur ad res possibiles, simpliciter necessaria est. Media seu conditionata est, quæ cognoscit ea, quæ absolutè quidem futura non sunt, essent tamen si hoc vel illud fieret, quod tamen sæpè non fit. *Matth. XI, 23* quamvis hæc commodè referri possit ad naturalem. Videantur Alvaretz & Tvvissus. *de Auxil: Disp: VII. de scient. med. l. I. p. 157.*

§. 151. Scientia Dei alia est *simplex*, seu nuda, alia *juncta cum voluntate*, alia *cum permissione*. Simplex est, quâ Deus sub ratione entitatis & veritatis res intelligit, alias dicta *Theoretica*. Conjuncta cum voluntate seu approbatione notitia Dei est, quâ res sub ratione boni, & ut objecta suæ voluntatis ac potentiæ considerat, alias dicta scientia *beneplaciti*. Scientia conjuncta cum permissione est, quà novit malum, ita ut non velit, sed permittat. Non enim existimandum est, mala fieri ignorante Deo, *tùm*, quod quæ positiva in iis sunt, ipsius concursu indigent; *tùm*, quod nec defectus in iis est & ἀταξία ulla, nisi ipso permittente. Hæc autem distinctio, quæ trimembris est, potest ad διχοτομίαν reduci, si notitia Dei dicatur, vel *theoretica*, vel *practica*, s. conjuncta cum *misericordia* aut *justitia* Dei. Quando autem sub practica notitia continetur permissio, tunc praxis illa seu actio Dei rectè intelligenda est. Non enim hic est sensus, quod Deus agat malum, cum permittere dicitur, sed quod aversetur

tur

tur malum, &, cum nolit physicè inhibere, sinat fieri à causa secunda, quæ ab ordine primi agentis exorbitat: jam aversatio mali, & concessio, ut alius agat malum, & non-inhibitio sunt etiam actiones. Hinc Thomas *Mala*, inquit, *licet à Deo non sint operabilia, tamen sub cognitionem practicam ipsius cadunt, sicut & bona, in quantum permittit, vel ordinat, vel impedit ea, sicut & ægritudines cadunt sub practicam scientiam Medici, in quantum per artem suam curat eas, & removet* &c. Huic practicæ scientiæ in sacris certo respectu opponitur *oblivio*, qua nihil aliud intelligitur, quàm dilatio auxilii à piis exoptati & judicii in impios statuendi.

p. 1. q. 14. a. 16.

§. 152. Hic notamus I. Simplex Dei scientia non est causa rerum. Sicut intuitus præsentium rerum non est illarum causa; sic scientia nuda non est causa futurarum. II. Deus scientiâ practicâ seu conjunctâ cum voluntate cognoscit possibilia actu tantùm futura: simplici autem seu nudâ notitiâ novit etiam possibilia non-futura actu

CAPUT XI.
DE
Voluntate DEI.

§. 153. COgnito intellectu, promovemur ad *voluntatem* Dei. Quamvis enim reipsâ idem sint esse, intelligere & velle Dei; tamen effectu discernitur intellectus à voluntate, &, pro captu notitiæ nostræ statuimus, Deum prius cognovisse, id quod vult.

§. 154. *Voluntas* dicitur tribus modis (1) pro potentia volendi (2) pro volendi actu, seu volitione (3) pro re volita.

re volita. Græci habent tres distinctos terminos, τὸ θελητικὸν, quod dicit *potentiam volendi*; τὴν θέλησιν, quæ dicit *exercitium illius potentiæ*; & τὸ θελητὸν quod notat *objectum volitum*. Itàquoq; in Deo distinguuntur id, quo vult aliquid, & actus ipse volendi, s. volitio *Gen. XLV, 8. Ps. CXV*, 4. *1. Cor. XII*, 11. In his locis significatur usurpatio divinæ potentiæ volendi. In primo autem significatu sumitur voluntas Dei, quando spectatur citrà ipsum volendi actum. Deniq; Voluntas Dei etiam significat rem volitam *Joh. VI, 39. 1. Thessal. IV, 3.* Postrema significatio huc propriè non pertinet: reliquæ autem sunt *h. l.* Ex natura demonstratur Voluntas divina iisdem rationibus, quibus suprà intellectus.

§. 155. Voluntas divina est appetitus Dei viventis, quo in bonum cognitum fertur ad agendum. Tenendum hic est, id, quo Deus vult, & ipsum volendi actum tantùm ratione & nostro concipiendi modo distingui, quatenus actus ille spectatur, ut est in ipso Deo. Nam & id, quo Deus vult, est ipsa Dei essentia, quamvis à nobis ut proprietas consideretur: ipsaq; actio volendi in Deo ratione sui ipsius spectato, est ipse Deus. Non enim Deus vult per potentiam quandam, aut habitum, sed per suam essentiam. Cum itaq; dico, Deus vult, idem dico, ac Deus est volens, & de Deo prædicatur essentia ejus, quatenus vult. Quando autem DEUS dicitur velle has vel illas res, essentia divina prædicatur non absolutè & simpliciter, sed ita, ut voluntati divinæ, quæ est ipse Deus, omnia bona subjecta dicantur hoc sensu: Deus est, cujus voluntati, quæ est ipsa essentia ejus volens, sunt subjecta omnia. Hinc facilè occurritur objectioni; Si identificantur in Deo voluntas & essentia, sequitur, Deo volen-

te omnia, quæ facit, eum esse omnia, quæ facit. *Resp.* Neg. conseq. in Maj. Quia Dei voluntas est ipsa ejus essentia, quatenus sc. in se spectatur voluntas & ratione sui: verùm respectu objectorum creatorum voluntas Dei ab ejus essentia differt.

§. 156. *Objectum* voluntatis divinæ est bonum tantùm: malum autem nullo modo velle potest, aut vult. Intelligimus malum culpæ, quod è diametro Deo adversatur. Unde David *Ps. V, 5.* de Deo enunciat, quod non velit peccatum. Complectitur autem illa non-voluntas DEI varios actus providentiæ divinæ circà peccatum, antequam illud committatur, *tàm* negativos, *quàm* positivos. Non vult peccatum, *tùm* non-incitando *Jac. I, 13.* *tùm* non-imperando *Syr. XV, 21.* *tùm* dehortando creaturas rationales, vetando peccatum, & comminando pœnas temporarias ac æternas: *tùm* interdum etiam impediendo. (Et quidem impedimentum ponit, vel physicum potentiæ, vel morale voluntati. Potentiæ, quando facit ut creatura actum, ad quem præstandum vires habet alioquin sat sufficientes, patrare non possit, idq; vel α per vitæ abbreviationem *II. Reg. XIX, 37.* β per virium privationem aut diminutionem, ut cum Jeroboamum, ne Prophetam Dei pœnas annunciantem læderet, impedit per arefactionem manus γ per objecti subductionem *Job. VIII, 39. Act. XIII, 10.* Voluntati autem argumentis impedimentum ponit, deductis, vel ab impossibili *Matth. XXII, 46.* vel ab inutili *Genes. XXXV*, vel ab inhonesto *Genes. XXXVII, 1. I. Sam. XXIV.*) *tùm* nonnunquam permittendo. Nam & ipsa permissio pertinet ad non-velle hoc: licet enim permissio sit voluntaria, & Deus volens permittat peccatum, non nolens, non tamen vult rem

permissam,

missam, nec peccatum adprobat, siquidem volitio immediatè versatur circà permissionem, permissio verò circà peccatum. Atq; ita distincta sunt objecta, unum, quod vult, nempè permissionem, alterum, quod non vult & permittit, nempè peccatum. Est autem permissio divina circà peccatum talis actus, quo Deus à creatura rationali id, quod prohibuit, fieri sinit, ita ut illud factum non approbet. Propterea accuratè loquitur Psaltes, Deum esse non-volentem peccatum. Nam ita includit generatim omnes illos actus Dei circà peccatum, antequam committatur, considerandos, quorum aliqui sunt perpetui, aliqui verò possunt alternari, ut impeditio & permissio. Hinc Bellarminus rectè distinguit inter velle, non-velle & nolle: nolle deindè iterum facit geminum, negativum & positivum. *Velle* idem est, ac eligere aliquid & approbare, ut fiat; *non-velle* est aversari aliquid, sed non impedire, verùm permittere; *nolle negativum* est simplex aversatio & reprobatio citrà resistentiam & impeditionem talem, quâ creaturæ potentia & voluntas inhibetur, ne velit & agat: *nolle* autem *positivum* est aversatio conjuncta cum efficaci impeditione. Alii distinctionem hanc exprimunt aliis phrasibus, & quod nos diximus nolle negativum, illi vocant non-velle, deindè, quod nos positivum nolle appellamus, ipsi simpliciter per nolle efferunt. Sed talis differentia horum verborum vix locum habere potest, si illa ponantur sola cum objectis v. g. non-velle & nolle peccatum. Nam & ipse Cicero nolle pro non-velle dictum esse putat, nec ullam inter nolle & non velle differentiam constituit: mediantibus tamen aliis verbis, ut fieri, agere &c. hæc vocula de objectis dicta non significat ipsam actionem simpliciter, sed

l. II. de causa pecc. c. 19.

determinationem actionis, quæ sit vel voluntaria, vel involuntaria, vel mixta, & tunc ostendi potest aliquod discrimen, ut facit etiam Aristoteles distinguens inter actionem voluntariam & non voluntariam. Nam velle non fieri aliquid est aversari aliquid, sinere tamen, ut alius agat. Hoc autem inprimis notetur, minus commodè ex *h. l.* Aristotelis DEI nolle negativum dici actionem mixtam, quia mixta illa actio est ab impotentia agentis, & planè diversa est permissio divina à permissione humana. Nam permissio humana est vel à voluntate infirma, aut injusta, v.g cum permittuntur & non puniuntur scelera: vel ab impotentia, quando id fit, quod homo impedire nequit: at enim permissio divina longè aliter se habet. Non enim permittit Deus, ut *inscius* virium & affectuum creaturarum rationalium in peccata ruentium, quia est omniscius: non *invitus*, quia potuisset creaturam peccantem aut non-creare, aut peccaturam abolere: non ex *impotentia* impediendi, quia est omnipotens: nec ut *otiosus* spectator aut ejus, quod agitur, negligens. Nam peccatum & antequam patratur, vetat, & dum patratur, determinat, certâ illi metâ positâ, illudq; contrà naturam suam dirigit in bonum finem, qui est, vel ostensio justitiæ in peccati punitione, vel demonstratio misericordiæ, in ejusdem remissione. Frustrà autem sunt Calviniani, quando dicunt, Deum quidem non velle peccatum, seu ἀταξίαν, ut causam subsequentis peccati, velle tamen α *ut pœnam* antegressi peccati β *ut occasionem* boni divinâ voluntate indè orituri. Nam *Resp.* ad α Peccatum ut peccatum non habet rationem pœnæ, sed ut permittitur à Deo, atque sic permissio peccati posterioris est pœna peccati prioris. Neque enim voluntatis divinæ obje-

ctum

l. III. Eth. Nicom.

ctum est peccatum, (quippe quod Deus semper aversatur & odit,) sed permissio peccati. Volenter quidem DEUS permittit peccatum, sed nullo modo, ne quidem permissivè vult. Ad β occasio boni, quæ emergit ex malo culpæ, non est præbita à malo illo, (hoc enim suâ naturâ nihil boni potest producere, sed pœnam temporalem & æternam meretur,) sed ab ipso Deo occasio illa per summam sapientiam sumitur, & contrà naturam mali culpæ ad bonum finem accommodatur, non malum ipsum, sed permissio mali. *Dices* 1. Deus deserit hominem peccaturum ope gratiæ. E. vult peccatum 2. voluit redemtionem generis humani ut decretum. E. quoque voluit ejus exsecutionem, nempè crucifixionem Christi, adeoq; peccatum Judæorum. *Resp.* ad 1. Deus subtrahendo auxilium suum exsequitur justitiam vindicatricem & consequentem suam voluntatem, ac præsupponit meritum defectionis culpâ hominis contractum. Ad 2. Disting. inter exsecutionem decreti, & vitium exsecutioni adhærens. Deus voluit passionem Christi, non autem passionis illum modum & illas circumstantias. Potest aliquis rem velle; modum autem rei nolle. Sic Deus generationem hominis vult, incendia verò conjugum ex vitiosæ concupiscentiæ fonte promanantia non vult, sed saltem permittit, & ut loquitur Lutherus, τροποφορεῖ, tolerat ejusmodi ineptias maritales. Crucifixio Christi est quidem unum factum Dei & hostium, sed modus operandi est diversus. *Primum* discrimen est *in causa finali:* Diabolus cruciatibus infernalibus Christum affligit, & Judæi crucifigunt eum; ille quidem, ut salutem hominum ex passione hac oriundam intervertat: hi autem ut vindicent increpationes & anathematismos, quibus illos

Christus perstrinxerat, nec non religionem & populum totum in tranquillo, ut quidem sibi imaginabantur, collocent *Joh. XI, 48.* Deus autem alium, eumq; geminum finem sibi habet propositum, nempè ἔνδειξιν τ̃ δικαιοσύνης, ostensionem justitiæ suæ vindicatricis, quâ peccata generis humani in Christo hominum sponsore & incercessore puniit; deindè, ejusdem generis humani redemtionem ac reconciliationem. *Secundum* discrimen consistit *in principio operandi*: Diabolus enim & Judæi ex malitia & invidia nullo DEI impulsu aut motu ad cruciandum Christum moti sunt; Deus autem hanc malitiam non voluit, sed ea permissâ usus es, prout novit saluti hominum & gloriæ suæ conducere. Neq; enim necesse fuit, Judæos Christum crucifigere necessitate simplici, sed tantùm conditionatâ, quatenus malitia eorum non fuit immutâta; & hanc Deus prævidens decrevit se permissurum, id quod etiam volunt duo loca *Act. II, 23. IV, 28.* Nam prior locus non hoc intendit, quod Deus voluerit, ut Judæi Christum trucidarent, sed tantum, quod definito consilio & præscientia traditus sit in potestatem illorum, qui volebant eum necare. Neq; aliud ex loco posteriori evinci potest. Præordinavit enim Deus, filium suum tradere in manus hostium, ut ab iis pateretur, quæ Judæi pro sua malitia & odio ipsi inferre statuerant. Undè sequitur, illam προωρισμένην βουλὴν, seu illud definitum Dei consilium, quo filium suum in manus hostium tradidit, esse decretum consequens, & quidem non beneplaciti, sed permissionis, quâ Deus potentiam & voluntatem hostium non impedire decrevit. Quod ut melius intelligatur, sciendum est, duplicem esse permissionem Dei circà actiones humanas. *Una* est quâ Deus actum aliquem non

non adstringit lege h. e. non jubet aut vetat, sed illum facit arbitrii creaturæ rationalis: sic permittit actiones adiaphoras, & in V. T. hoc modo permittebat populo suo libellum repudii. *Altera* est, quâ Deus actum permittit potentiæ, affectui & voluntati creaturæ. Priori permissione Deus hostibus non permisit crucifixionem filii sui, sed lege eam circumscripsit & vetuit, quæ erat de non-occidendo insonte homine *Joh. VII, 17.* Posteriore permissione autem Deus Judæis permisit crucifixionem filii sui, & quidem volens. Ideò aliquoties anteà impedivit, argumento à difficili seu impossibili, ne principes sacerdotum Christo citius inferrent manus *Matth. XXI, 46.* Huic permissioni autem præcedanea est πρόγνωσις, s. præscientia malitiæ in Judæis, quibus facta est permissio, existentis, eidemq; permissioni conjuncta est determinatio Dei, quousq; hostes progredi in cruciando vellet. Ideò, quæ ipse non voluit permittere in hac passione, impedivit, v. g. crurifragium. Propterea *Actor. IV.* additur vocabulum χειρὸς, per quod nihil aliud intelligitur, quàm virtus & potentia Dei, sicut ex *vers. 30.* & *33.* apparet. Proindè passio Christi non quidem facta est citrà voluntatem Dei, puta voluntatem permissionis *Joh. XIX, 2.* facta tamen est citrà voluntatem beneplaciti. *Tertium* discrimen est *in forma ipsa*, seu *jure infligendi passionem.* Deus tradidit filium suum in mortem, quia jus habuit eum sic tractandi, & Christus habuit ἐξουσίαν ac jus semetipsum tradendi *Galat. II, 30.* Itaq; Deus passionem & mortem Christi, si spectetur citrà modum illum, quo prævisâ Judæorum malitiâ crucifixionem filii sui permisit, antecedente voluntate decrevit, motus dilectione ergà genus humanum *Joh. III, 16. Es. LIII, 10.* atq; ita activè à Deo est

passionis

passionis hæc immissio, tàm quoad voluntatem, quàm quoad exsecutionem, absolutè & antecedenter spectatam absque modo per prævisam Judæorum malitiam ex consequente voluntate permissam, interveniente. Nam de antecedente voluntate DEI & activa traditione filii loquitur Scriptura in sequentibus locis *Es. LIII, 6. 10. Joh. III, 16. Rom. VIII, 32. II. Cor. V. v. ult.* Similiter & in Christo sponsio satisfactionis ab æterno præstita & passionis hujus pœnalis susceptio voluntaria est & activa. Undè sequitur, duplicem esse respectum voluntatis Dei circà passionem Christi, ut & necessitatis hinc oriundæ. Nam si consideretur passio Christi, prout Judæorum malitiâ, divinitus permissâ, fuit peracta, hactenus & hoc modo DEUS illam non voluit voluntate antecedente, sed permisit: neque necesse fuit, Christum per Judæos crucifigi, nisi necessitate consequente. Si verò consideretur dilectio DEI ergà lapsum genus humanum, & intercessio filii pro eodem, tunc passio Christi activè est à Deo, qui immensâ misericordiâ motus voluit per Filium ultrò se ad hoc officium offerentem, suæ justitiæ satisfieri: itaq; ut voluntas hæc est antecedens & absoluta, ita & satisfactio pro lapso genere humano est absolutè necessaria. Judæi v. nullum habuerunt jus tradendi Christum in mortem, quia hoc illis non erat mandatum: tribuitur quidem Judæis Christum captivantibus ἐξȣσία *Luc. XXII, 53.* & Pilato potestas Christum crucifigendi: sed illa potestas non est justa vel legitima, sed potestas τȣ͂ σκότȣς; hinc χεῖρας ἀνόμȣς illis Petrus adscribit *Act. II, 23.* Hæc tertia differentia est omnium præcipua, quia actiones non tantum fine & modo, sed inprimis formâ distingvuntur, quæ est justitia, vel injustitia. Nec sequitur; si Judæi Christum

crucifi-

crucifixissent eum in finem, ut genus humanum redimeret, illos non peccasse: quia interdictum ipsis erat divinitus, ne insontem occiderent, nec habebant speciale aliquod mandatum, quod huic generali derogaret, quale quidem dabatur Abrahamo, ut mactaret filium suum: adde, quod facinus Judæorum fuerit malum morale, quale patrare non licet, ut indè bonum eveniat, aliàs Saul à peccato excusatus fuisset, cum armenta Amalekitarum ad sacrificandum servaret *I. Sam. XV.*

§. 157. *Bonum*, circà quod versatur voluntas Dei, aliud est *summum*, ut DEUS; aliud *à summo ortum*, ut res creatæ.

§. 158. DEUS hoc ipso, quod summè bonus est, maximè se vult & amat. Nam (1) Summum Bonum est summè appetibile (2) DEUS à seipso non abest, ideoq; se vult, non per appetitum desiderii, qui, notante Scaligero, est affectus habendi id, quod nondum adest: sed appetitû complacentiæ, qui dicit acquiescentiam in bono, quod habetur. Atq; hoc modo Deus appetit & amat suam ipsius essentiam & bonitatem.

§. 159. Bonum ortum à summo est quatuor generum. Vult enim DEUS (1) omnia, quæ ex possibilibus sibi entibus universis per sapientiam suam judicavit facienda *Psal. CXV*, 3. & postquàm facta sunt, ergà illa affectus est suâ voluntate, prout vestigium aliquod eius, vel similitudinem aliquam cum ipsius natura obtinent *Gen. I*, 31. (2) quæ æquum esse judicat, ut à creaturis intelligentibus fiant. Et hæc volitio significatur præcepto aut interdicto *Exod. XX*, 1. 2. *Mich. VI*, 8. (3) permissionem peccati, aut etiam suspensionem impedimenti efficacis; cum creaturam sinit facere id, quod vetuit, & omittere, quod

ipse jussit *Ps. LI, 13. Es. V*, 4. (4) illa, quæ secundùm infinitam suam sapientiam judicat facienda de actibus creaturarum intelligentium, h. e. præmia & pœnas *Gen. XXII. 16. Es. V*, 5.

§. 160. Deus directè vult se, ut finem & summum Bonum: reliqua autem vult indirectè, ut media ad finem non sibi quidem acquirendum, quia ipse sibi finis est, sed aliis communicandum.

§. 161. Objectum voluntatis increatæ duplex est: *primarium*, quod est finis ultimus: & *secundarium*, quò pertinent media ad finem. Sic DEUS vult se primariò, ut finem; reliqua omnia propter seipsum *Prov. XVI*, 4.

§. 162. Media ad finem Deus vult per se, nempè; quæ simpliciter bona sunt, non tantùm moralia, sed etiam utilia & jucunda; per accidens verò mala pœnæ. Mala pœnæ aliquo respectu sunt mala, sc. injucunda creaturæ, eamq; sepè destruentia: non tamen simpliciter mala sunt, & quia creaturæ suis peccatis talia merentur, ideò Deus per suam justitiam aliter facere non potest, nisi ut positis peccatis pœnas etiam velit, cùm primariò nil nisi bona simpliciter & præmia offerat: undè præmiari dicitur proprium Dei opus; punire verò alienum. Indè patet, mala pœnæ Deum velle non saltèm permittendo, sed etiam agendo. Nihilominus tamen, quia non vult hoc malum propter ipsum, sed propter rationem aliquã boni majorem, vel magis universalem; ideò dicitur hæc mala non per se velle, sed qs. per accidens, non quòd illa reverâ non velit, directè, & in se, sed quia solùm illa vult, ut necessariò consequuntur ex aliis bonis, vel qs. coactus ex alia ratione boni. Sicut in Philosophia dicuntur agentia naturalia non per se, sed per accidens corrumpere.

§. 163. *Voluntas* Dei ratione objecti variè distinguitur. Nam, *vel* est necessaria, *vel* libera. Quemadmodum enim volitio creaturarum in summum bonum & finem ultimum fertur necessariò; ad media verò tendit liberè: sic & infinita illa voluntas seipsam vult naturali inclinatione, reliqua omnia, quæ extrà ipsam sunt, liberè.

§. 164. *Necessaria* voluntas est, quâ Deus secundùm modum naturæ fertur in seipsum & bonitatem suam necessariò tàm quoad specificationem, quàm quoad exercitium. Nam Voluntas infinita ad objectum infinitum se habet perfectissimo modo se habendi: sed voluntas divina est hujusmodi, igitur ad summum diligibile, quod est divina essentia, se habet perfectissimo modo, quo possibile est aliquam facultatem se habere ad ipsum, hoc autem non esset, nisi seipsum necessariò, & actu adæquato diligeret. *Deindè*, Deus necessariò est beatus, quia prorsus repugnat, quod non sit beatus actu: ergò necessariò videt & diligit objectum beatificum, quod est divina essentia. Nam beatitudo perfecta consistit in visione & dilectione essentiæ divinæ. Hinc incongrua, &, si rigidè examinetur, falsa est phrasis, quâ dicitur, Deum esse liberè justum, veracem, misericordem &c. Si enim hoc est, potest esse non-justus, non-misericors, non-verax. Si liberè esset bonus, etiam seipsum liberè cognosceret & amaret, & omnes actus ad intrà liberè exerceret, liberè Pater generaret Filium, liberè Pater & Filius spirarent Spiritum S. quæ omnia sunt longè absurdissima. *Dices*; misereri, punire &c. est contingens effectum voluntatis divinæ. Miseretur enim cujus vult misereri. *Resp.* distingv. inter voluntatem & ejusdem exercitium.

Illa naturalis est; hoc quoad certa objecta certo respectu liberum. Adeoq; non confundenda est miseratio cum misericordia, punitio cum voluntate puniendi.

§. 165. *Libera* Dei voluntas est, quá fertur in objectum, quod extrà ipsum est sic, ut positis omnibus ad agendum & volendum requisitis, possit tamen illud nonvelle, & non agere. *Deut. IV, 35. Eph. I, 11. Apoc. IV, 11.* Idem probat Natura. Si Deus quæ vult & facit, omnia vult & facit necessariò, nihil in rerum universitate est contingens. *Dices*; summi boni natura est, ut se diffundat & aliis communicet. E. necessariò aliquid extrà se produxit. *Resp.* disting. inter communicabilitatem & communicationẽ actualem: illa est necessaria; hæc libera. *Dices*; Decreta Dei sunt reâpse idem cum essentia divina. E. sunt necessaria. *Resp.* disting. inter decreta divina, prout spectantur in se, & ratione entitatis suæ; & prout respiciunt creaturas & ad eas terminantur. Priore modo sunt necessaria; posteriore libera, sicut nostrum velle, prout fertur in bonum universale, necessarium; prout fertur in bonum particulare, liberum est. *Deindè* aliud est, liberè, aliud, mutabiliter decernere. Hic notetur tamen, Deum, licet non velit creaturas necessariò necessitate absolutâ, velle tamen necessariò ex suppositione, non solùm eo modo, quo omne, quod est, quando est, necesse est esse, sed etiam necessitate immutabilitatis, quia, quod semel vult, semper necessariò vult, & quod ab æterno non voluit, semper, ac necessariò non vult in sensu composito.

§. 166. Proindè, Deus est liberrimum agens ratione objecti, quod est aliud ab ipso *Ps. CXI, 3. Eph. I, 11.* Si enim creatura intellectualis agit liberè, longè liberius, imò liberrimè aget essentia infinita.

§. 167.

§. 167. Libertas hæc se habet ad utrumq; oppositorum, tùm contradictoriorum, tùm physicè contrariorum membrum æqualiter. Sic Deus potuit creare mundum, & non creare, sic in contrariis physicis potest huic morbum infligere, potest etiam sanum conservare. Moraliter autem contrariorum membrum utrumque Deus non potest velle aut facere, non potest esse justus & injustus: quia simpliciter non vult mala, nec in potestate ejus est, velle mala; per naturam enim & necessariò justus est.

§. 168. Omnis actio Dei ad extrà est libera. Deus agens in objectum quod est à seipso aliud, s. ipsi sit unitum in intellectione & volitione, in quod tendit actu interno; sivè reipsâ ab illo separatum, in quod tendit actu externo, agit liberè, & propter hoc res dicitur absolutè contingens. Sic Deus decrevit liberè mundum condere, & liberè etiam condidit. Potest tamen liber actus Dei fieri necessarius ex consequenti, positâ sc. conditione, quam volebat Deus: sic DEUS creavit necessitate hypotheticâ, quia creaturas, ut posteà fecit, voluit in tempore creare; ita non potuit non Davidi semen dare, postquam ipsi promiserat.

§. 169. Voluntas Dei libera est *vel* arcana, *vel* revelata.

§. 170. *Arcana* est, quâ Deus statuit aliqua efficere, quæ nos latere voluit *Ps. XXVI, 7. Rom. XI, 15.* proptereà, quod illorum revelationem ad salutem nostram neque necessariam, neque utilem esse judicavit.

§. 171. *Revelata* est, quà nobis patefacere voluit ea, quæ ad salutem nostram sunt necessaria & utilia. *Job. VI, 40. Eph. IV, 30. 1. Thess. IV, 3.* Ad hanc pertinent

non tantùm omnia mandata Dei, ſed etiam illa decreta, quæ Deus ad ſalutem nobis patefacere voluit *Act. XX,20.* Ad arcanam autem voluntatem referenda ſunt omnia illa decreta, quibus Deus ſtatuit aliquid facere aut permittere, quod nobis voluit eſſe occultum. Ubi notandum eſt, quædam revelata eſſe à DEO certo tempore, quædam verò nunquam. Nam etiam quædam eorum, quæ Deus de nobis vult, fuerunt certo demum tempore revelata, & antè illud arcana fuerunt: ſic in ſtatu integritatis decretum Dei de permittendo lapſu Adamitico, deque redimendo genere humano & peccatore per fidem juſtificando non fuit revelatum: ſimiliter Evangelium ſtrictè ſic dictum, h. e. concio de exhibito Meſsia non fuit revelata, priusquàm illa exhibitio facta eſſet *Rom. XVI,25.* Ita ratione illius temporis, quo DEUS non vult plura revelare, patefactio illorum, quæ Deus populo ſuo per ſcripturam θεόπνευστον communicare voluit, ſufficiens exiſtit.

§. 172. Voluntas revelata non eſt contraria arcanæ. Calviniani quidam eas opponunt, & dicunt in negotio ſalutis Deum externâ voluntate velle etiam reproborum ſalutem, quamvis nolit interiùs. Vide Bezam. Ideoque Piſcator, Calvinus, Zanchius locum Paulinum *I. Tim. II,4.* de voluntate revelata verum, de abſcondita falſum eſſe enunciant, atque ſic Deo ſanctam quandam ſimulationem tribuunt. Verùm hæc oppoſitio voluntatum iſtarum eſt falſiſſima & contrà leges bonæ oppoſitionis, quia non fit κατὰ τὸ αὐτὸ, circà idem ſubjectum. Aut enim Voluntas Dei ſimpliciter & omni tempore abſcondita conſideratur, & hæc, quæ per iſtam voluntatem voluit, ſunt prorſus diverſa ab illis, quæ per revelatam

part. II. reſponſ. ad act. colloq. Montisb. p. 173.

cont Schaffman. th. CVI. *p. 143.*

in Ezech. XVIII, 23. *p. 353.*

de Nat Dei l.V. c.2. p.4.

latam voluntatem nobis communicavit, ceu ad salutem necessaria & utilia. Aut consideratur voluntas DEI arcana secundùm quid & ratione certi temporis: & tunc arcanæ voluntatis, cujus patefactio ad certum tempus differebatur, (v. g. Messiam nasciturum esse temporibus Augusti,) interpretatio est revelata voluntas. Sic itaque hæ duæ voluntates sibi non sunt adversæ: & falsum, imò blasphemũ est, Deum voluntate revelatâ, quâ vult vocare ad salutem, simulare desiderium salvandi reprobos, & arcanâ voluntate nolle salutem illorum: falsum quoq; est, Deum actu negativo ullum hominẽ absolutè reprobasse. Enervat hoc dogma Scripturam *Os. XIII, 9.* (quem locum à corruptelis Piscatorianis vindicatum reperies apud Helvicum) *Ezech. XVIII, 23. XXXIII, 11 Job. III, 16. 36.* restringit superabundantissimam Dei misericordiam *Rom. XI. 32.* tollit meriti Christi sufficientiam. *I. Job. II, 2.* lacrymas Christi suspectas reddit. *Luc. XIX, 41.* explodit juramentum Dei *Ezech. XVIII, 23.* exsibilat ministerium spiritûs *I. Tim. II, 4. Matth. XXVIII, 19. 20. Col. I. 28.* subvertit creationis beneficium *Sap. II, 24.* convellit Christi reparationem *Rom. V, 18.* labefactat vocationis nostræ gratiam *Luc. XIV, 17.* enervat baptismi efficaciam *Gal. III, 27.* eludit sacræ synaxeos institutum *I. Cor. X, 16. 17.* intercludit pœnitentiæ aditum *Act. XVII, 30.* impedit benè vivendi studium *Tit. II, 11. 12.* perimit verum Christianorum solatium *II. Pet. III, 9.* obscurat Dei gloriã, *Rom. V, 20 21.* turbat precationis officium *I. Tim. II, 1.* Imò, si præter revelatum verbum ulla in DEO occulta voluntas esset, quæ simpliciter hominis vellet exitium, orando, ut Dei voluntas fieret, vel imprecaremur nobis ipsis in peccata & gehen-

in vindiciis fol. 342.

hennam præcipitium, vel voluntati divinæ reluctaremur. Hoc profanum; illud precum fini partibusque repugnat.

§. 173. Arcanam voluntatem, quatenus talis, h. e. vel nunquam revelanda, vel nondum revelata est, non debet opus Dei scrutari, aut temerariâ curiositate indagare *Prov. XXV*, 27.

§. 174. Voluntas Dei alia est placiti, alia signi. *Aliquando*, inquit Hugo de S. Victore, *in sacro eloquio voluntas Dei accipitur, illa, quæ verè est in ipso, & eadem cum ipso, & coæterna ipsi: aliquando secundùm quandam dicendi figuram, voluntas ejus vocatur, quæ secundùm proprietatem non est voluntas ejus, sed signum voluntatis ejus.* Scholastici ex Lombardo primam nominant voluntatem beneplaciti, sed incommodè: quia vox εὐδοκία h. l. non significat bonitatem moralem, sed utilem seu salutarem, ideoq; εὐδοκία est voluntas, quâ quis alteri statuit benefacere. Nec obstat locus *Matth. XI*, 28. ubi videri possit vocem εὐδοκίας sumi generatim pro placito Dei, comprehendente in se non tantùm voluntatem benefaciendi, sed etiam puniendi. Sed falsum hoc est. Nam (1) voluntatis hujus, de qua Christus loquitur, causa efficiens est φιλανθρωπία Dei (2) si Christus gratias ageret Patri pro sapientum hujus seculi præteritione, non oraret pro sapientibus, istis. Ratio in copulato est qui enim orat pro aliquo, non potest Deo gratias agere pro ipsius interitu. At Christus orat pro sapientibus hujus seculi *1. Cor II*, 8. E. &c. Proindè, qui ex *l. c.* probare volunt, quamvis voluntatem Dei, etiam illam, quâ exsequitur justitiam punitivam, esse Dei beneplacitum, illi committunt fallaciam compositionis. Nam vox εὐδοκίας referenda

part. IV. lib. de sacram. c. 2.

l. I. sent dist. 45.

renda eſt ad proximum membrum, non ad utrumque, quemadmodum etiam Chryſoſthomus interpretatur. *Deindè*, voluntas Dei eſt, non tantùm, quâ ſtatuit ſalvare, ſed etiam, quâ ſtatuit permittere & punire: ideoque in diviſione generali talis vox eſt ſumenda, quæ includit generalem rationem, qualis eſt vox placiti.

§. 175. *Voluntas placiti* eſt internus actus voluntatis Dei, quo vult aliquid, aut non-vult. Ut jam diximus; Scholaſticis catachreſticè & per ſynecdochen ſpeciei pro genere voluntas placiti vocata eſt voluntas beneplaciti, ita, ut complecteretur non tantùm voluntatem benefaciendi, ſed & permiſſionem reprobationis infidelium & eorum damnationis decretum. Nos dicimus, voluntatem placiti aliam eſſe beneplaciti, aliam permiſſionis, aliam punitionis.

§. 176. *Voluntas ſigni* eſt, cum Deus certo ſigno ſignificat ſe velle aut nolle aliquid v. g. præcipiendo, prohibendo, comminando &c. Conſideratur hæc voluntas *vel formaliter*, ut abſtracta eſt à re ſignata ſ. volita, & ſic potius eſt ſignum voluntatis, quàm voluntas: ita præcepta divina formaliter nihil aliud ſunt, quam ſigna, quibus oſtendit Deus, ſe aliquid mandare, vel vetare. *Vel materialiter* ſumitur & concretivè, prout ſignificat rem volitam, certo ſigno à Deo ſignificatam. Juxtà priorem conſiderandi modum voluntas ſigni non opponitur voluntati placiti, ut eſt voluntas, ſed tantùm ratione adjuncti, ut eſt interna voluntas, & ut Deus apud ſe aliquid interiùs voluit; voluntas autem ſigni, ut eſt externa, & quatenus certo ſigno eſt ſignificata. Juxtà poſteriorem conſiderationem voluntas placiti non magis eſt voluntas, quàm ſigni, licet voluntas placiti tantùm ſit volun-

tas signi materialiter considerata; neque enim omnia decreta Dei divinitùs revelantur. Licet ergò voluntas signi non sit omnis voluntas placiti (cùm hæc quædam sit revelata, quædam arcana,) tamen quædam voluntas placiti est quædam voluntas signi. Notandum autem est, quod sint, qui voluntatem signi appellatam putent ab eo, quod sæpè fit in sacris, dum Deus præcipit quædam, quasi ea præcisè vellet, cùm tamen nolit ita, ut præcipit, v. g. quando Abrahamo mandat mactationem filii, non cædem Isaaci, sed explorationem obedientiæ Abrahamiticæ tantùm intendebat *Gen. XX, 2.* item cum permittit peccata, quæ severè prohibuit, videtur ea quasi velle, quia non impedit *Rom. IX, 22.* Sed hoc modo partialis tantùm esset ratio appellationis: nec omnia præcepta essent voluntas signi.

§. 177. Signa voluntatis divinæ id significant, quod Deus reverâ vult, non autem quod primo adspectu apparet eum velle. Quæ apparent, & videntur quibusdam, cùm tamen non sint, ea Deus non vult. Itaque hæc ita apparent non omnibus, sed iis tantùm, qui voluntatis divinæ modos objectaq; varia non benè distinguunt: iis autem qui rectè judicant de modis illis & objectis, voluntas signi nunquam aliter apparebit, atque est, & nequaquam contrariari videbitur voluntati placiti, licet ab ea diversa sit. Frustrà ergò est Piscator quando inquit: *Deus interdum verbo significat, se velle, quod tamen non vult. Deum, quod linguâ profitetur, idem velle, non semper, nec in omnibus verum est. Ex verbo Dei constat, Deum etiam reprobos aliquos ad salutem vocare: & interim tamen nolle, ut ullus reproborum salvus fiat, quippè quos omnes immutabili decreto ad exitium destinavit.* Similia videbis apud

contr. Schaffman. th. LXXV. LXXVI.

Ferrium

Ferrium, Calvinum, Wendelinum, Bezam. *Dices* (1) obstat exemplum Abrahami, cui Isaaci mactationem præceperat Deus, quam tamen non volebat (2) exemplum Ezechiæ, cui Deꝰ mortem annunciavit per Esaiam, quam tamen non voluit (3) exemplum Ninivitarum, quibus internecio intra diem quadragesimum denunciata, non tamen exsecutioni data est. (4) exemplum Pharaonis, cui Deus præceperat dimissionem populi Israelitici *Exod. V.* 1. *IX,* 1. & tamen induraverat cor ejus, *Exod: VII,* 3. *X,* 27. (5) exemplum Simei, in collatione locorum, *Exod: XXII,* 28. & *II. Sam. XVI,* 18. (6) hâc ratione voluntas signi & placiti non essent distinctæ, sed eadem. *Resp.* ad 1. α si literæ insistas, exsecutio optimè concordat cum mandato: mandatum hoc erat, העלהו לעלה fac adscendere in holocaustum, h. e. actus sacrificiales adorna, in eum finem, ut Isaac sit holocaustum. Hoc exsecutus est Abraham *Hebr. XI,* 17. β fuit mandatum hypotheticum, *h. m.* nisi posteà aliud jussero. γ dist. inter mandatum & *δοκιμασίαν*. Ad 2. Hiskias moriturus erat, si spectes naturæ cursum & media ordinaria, vel secundùm decretum ordinis divini; non moriturus secundùm decretum privilegii extraordinarii. Ad 3. erat denunciatio conditionata, nisi resipuerint. Ad 4. Mandare Pharaoni dimissionem populi & indurare ejus cor fluunt ex decretis disparatis, non conformatis. Prius erat nomotheticum; posterius criticum. Ad 5. dist. inter voluntatem approbantem & permittentem. Ad 6. Si signa spectes, ut à Deo ipso per ea aliquid designatur, reverâ concordant voluntas signi & voluntas beneplaciti: at enim ut à nobis primo adspectu concipi solent, non præcisè id significant, quod Deus reverà vult. Et hinc divisio illa orta est.

in spec: schol: orth: p. 384. 386. l. I: Inst. c. 18 n. 4. l. I. Christ. theol: c. 1. thes: 18. part: II resp. ad act colloq: Montisb: p. 174.

§. 178. Voluntas Dei libera *alia* est, quâ vel ipse pro se aliquid vult aut facere, aut permittere creaturæ, ut à se non impedita faciat, quod velit: *alia* est, quâ vult à nobis aliquid fieri. Hæc divisio est Augustini, estq; utilissima, ac transfunditur per totius Theologiæ latifundium. Exempla prioris voluntatis sunt decretum creationis, conservationis, redemtionis: posterioris exempla sunt, quum vult nos in Christum credere. *Job. V*, *36.* & sanctè vivere *I. Thes. V.* Posterior voluntas iterum est duplex: aut enim fit absque ulla ad faciendum id, quod vult ipse, cooperatione nostrâ, aut respicit actum hominis, quem vult ab ipso fieri, eumq; vel antecedit, vel sequitur.

in Enchirid. c. C.

§. 179. Voluntas hæc *vel* est absoluta, *vel* conditionata.

§. 180. *Absoluta* est, quâ Deus simpliciter & sine ulla conditione sivè præsenti, sivè futurâ; vel consequenter & post impletam conditionem vult aliquid. Sic absq; ullâ conditione vult Deus creare mundum, mittere filium in mundum: consequenter verò & conditione prius positâ jam impletâ vult aliquid simpliciter & determinatè v. g. fideles salvare, impœnitentes damnare. De utriusq; generis voluntate absolutâ valet illud *Es. XLVI*, *10. Perficio omne*, *quod volo.*

§. 181. *Conditionata* voluntas est, quâ Deus sub certâ conditione præstandâ vult aliquid, aut non vult. *Matth. XXIII*, *37.* Calvinianorum non pauci prorsus negant, dari voluntatem conditionatã in Deo. Ita Piscator, Maccovius, Wendelinus, Spanhemius, sed contrà expressa Scripturæ loca, quæ nonnisi conditionatè intelligi possunt, ut *Num. XIV*, *12.* (nisi mediator interveniat.) *I. Sam. XIII*, *13.*

ad tract. Vorstii de Deo p. LVIII, art: 4.
disp. III. de prædest. p. 8.
l. I. Theol. Christ. c. I. p. 71.
de grat: univers. p. 2 9.

XIII, 13. (si steterit in obsequio. Ubi ipse Piscator sui oblitus, *Sententia*, inquit, *conditionalis, videl. pendens ab hac conditione, si Saul mandatis divinis obedivisset.*) *Dices*; volitum fuit conditionatum, non ipsa voluntas. *Resp.* utrumque, & res volita, scil. regni continuatio, & voluntas continuandi divina. Addi possunt loca in quibus leguntur promissiones conditionales, quæ supponunt voluntatem conditionalem *I. Sam. II, 30.* (si Eli maneret Deo fidelis,) *Dices*; non sequitur illatio. *Resp.* Qualis effectus, talis causa. Polanus concedit quidem, conditionatam esse DEI voluntatem quandam, statuens Deum absolutâ voluntate electos velle salvare, eundem etiam reprobos velle salvare, si credant in Christum: sed ille defectum hujus conditionis adscribit Deo, cùm certum sit, & electos per fidem salvari, non verò absoluto decreto, absq; intuitu conditionis impletæ, (ubi nota, quod, quando docemus, Deum promittere salutem absq; ullâ conditione, vel cum solâ conditione fidei, tunc (1) non separamus opera à fide, sed tantùm à salute, & negamus, esse ea conditionem, sub quâ Deus salutem nobis dare vult. Non enim nisi unicam conditionem novimus, sub quâ nobis Deus salutem offert & dare vult, quæ fidei est, non ut opus illa est, aut qualitas, sed ut organum, & quidem non operans salutem, sed saltem recipiens objectum ad salutem nobis propositum, quod est Christus cùm omni merito suo in justitiam nobis imputabilis, & solus salutem afferens. Undè apparet, ad rem non facere, quod Bellarminus replicat, gratuitum non debere opponi conditionali, nec esse idem quod absolutum, alioqui nec promissionem evangelicam fidei conditionem requirere. τὸ gratuitum enim non opponitur organo recipienti

in qq. ad h. l. p. 155.

l. II. syntagm: c. 9.

l. V. de justif: c. 2.

ad salutem, sed saltèm conditioni operum, ut perpetua sit oppositio inter conditionem operum & gratiā *Rom: XI, 6.* (2) non negamus, promissiones remuneratione pietatis pollicentes ad Evang. pertinere, sed non ad essentiam salutis illæ spectant, verùm ad ea, quæ salutē nudè antecedunt. Neq; opera, quibus aliquid promittitur, aliter considerant, quàm partim ut signa fidei, per quam jus vitæ æternæ jam obtentum; partim ut conditio sunt & qualitas subjecti salvandi, ex amore Dei sese ritè componentis ad voluntatem & in honorem Dei, sanctèq; caventis, ne fide excidat & promissâ spe frustretur) & defectum conditionis quærendum esse in homine. *Dices* (1) Ergo Dei voluntas pendet ac determinatur à causa externa (2) E. extrà Deum in creaturis est aliquid Deo prius, majus & præstantius (3) E. aliquid in DEO est effectum creaturæ (4) Ergò temporale prius est æterno, & creaturæ actio in tempore, actionibus internis Dei ab æterno (5) E. est in Deo voluntas indefinita, confusa & universalis, adeoque transitus voluntatis divinæ ab indefinita ad definitam. (6) E. Deus vult concursum suum voluntati humanæ accommodare, si homo vult: adeoq; fingitur destinare tanquam futurum, quod jam præsupponit futurum (6) Deus istas conditiones aut vult evenire, aut non, aut neq; vult, neque non vult, h. e. quid de eventu ipsarum fiat, non curat. Non illud *Ps. CXV, 3.* Non istud; quia alias frustrà destinat finem. Nec hoc; quia hoc modo neq; curabit finem s. salutem. *Resp.* ad 1. Divina scientia præsupponit scibile, absq; illius ab hoc dependentia, determinatione ac reali præexistentia. Quando g. à quibusdam dicitur; voluntatem DEI conditionatam depen-

dependere à volitione hominis, locutio est non propria, sed abusiva. Nam strictè loquendo, pendere ab aliquo est legem & normam actionis ab aliquo accipere: jam Deus à voluntate humana non accipit legem & normam volendi, quia est αὐτεξούσιος & suæ voluntatis author: proinde in volendo nullius arbitrio est subjectus, sed pro libero arbitratu statuit volitionem creaturæ tali vel tali volitione & non aliâ excipere. Ad 2. α conditio prævisa propriè non est causa volitionis divinæ. β neq; omnis causa est nobilior effectu; eqvus equi generati causa est, haud sane nobilior. Ad 3. nulla est sequela: non enim statim est passivum in Deo, quod nos passivè concipimus v.g. generatio, spiratio &c. Ad 4. Non statim, quod concipitur prius, etiam reapse prius est, adeoq; nec temporale præexistit æterno. Finis in intentione prius concipitur, licet in exsecutione nondum sit. Disting. inter conditionem actu positam & præscitam. Ad 5. Aliud est, indefinitum esse simpliciter, aliud individualiter v. g. definitissimè verum est regem Galliæ esse immortalem, licet quoad hoc individuum falsum sit. Deindè aliud est confusè concipi in via inquisitiva, aliud, ut universale proponi in via auscultativa. Prior confusio Deo repugnat; non autem hæc posterior. Ad 6. disting. inter velle & non repugnare. Non illud, sed hoc homo potest in sui conversione. Ad 7. Vult Deus utiq; conditionem fidei evenire, sed non absolutè, verùm, si homo non repudiet.

§. 182. Conditionata voluntas non est prorsus alia ab ea, quæ respectu consequentiæ absoluta dicitur. Duo includit conditionalis voluntas 1. *formaliter* & expressè actum simplicis complacentiæ, 2. *eminenter* & implicitè efficacem aliquam, & absolutam voluntatem, quæ

quidem

quidem actu non est, donec conditio in Dei intellectu infallibiliter prævisa impleatur, esset tamen, si conditio præstaretur: Prout verò manente simplici complacentiâ in absolutam vertitur per præstationem conditionis; ita ex parte conditionis est conditionata. Actus ergò voluntatis divinæ, quo Deus vult omnes salvos fieri, est (1) conditionatus ex parte objecti, quo DEUS omnes homines salvos fieri vult, si modò ipsi velint debita salutis media adhibere, ut ex Patribus censent Chrysosthomus, Ambrosius, Theophylactus, Oecumenius: ex Doctoribus Scholasticis, Thomas, Sotus, Catharinus, Gregorius de Valentia, Molina, (2) etiam ex parte objecti absolutus, complacentiæ tantùm cujusdam simplicis, non efficacis voluntatis, qui virtualiter continet alium actum efficacem, qui esset, si conditio ex parte objecti poneretur, docente Vasquetzio. Utrumq; verum esse potest, & nihil obstat, duos hos actus ratione nostrâ distinctos dari in Deo, ut tandem fatetur Svvaretz. Alius enim est actus simplicis complacentiæ de re quapiam; alius est actus per modum insecutionis & q.s. intentionis conditionatæ, nec unus repugnat alteri.

T. I. d. 83. c. 3. f. 329.
l. IV. de præd. c. 2. n. 10.

§. 183. Conditionalis voluntas semper impletur, etiamsi conditio non impleatur. Ut enim conditionata voluntas uni eidemq; homini propositas simul promissiones ac minas complectitur; sic semper in homine impletur alterutrum. Nam ut homini salus, si credat; damnatio, si non credat, denunciatur: sic is, qui credit, certò salvatur: qui non credit certò damnatur. Voluntas enim Dei, quæ ante illam determinationem est conditionalis & inabsoluta, post illam determinationem humanæ voluntatis transit in simplicem & absolutam, quæ statuit vel

tuit vel præmiare, vel punire, prout homo, de quo Deus aliquid vult, ſuam voluntatem determinavit.

§. 184. Voluntas ſalvationis eſt conditionata includens conditionem fidei. Probat hoc (1) Scriptura plurimis in locis *Act. XIII, 48. Joh. III, 16. 36. XVII, 20. Rom. XI, 20, 22, 23. Eph. I, 4. III, 1. 17. Jac. II, 5. Hebr. XI, 6. Tit. I, 1. I. Tim. I, 16. I. Pet. I, 1. 2.* Inprimis præclarus locus eſt *II. Theſſ. II, 13.* εἵλετο ἡμᾶς ὁ θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, καὶ πίστει ἀληθείας. Hic Paulus ponit *α ſubjectum eligens*, quod eſt Deus *β objectum electionis* in voce ὑμᾶς, quâ ſpecificativè deſignantur dilecti Theſſalonicenſes, repræſentativè etiam alii homines peccatores, non quatenus homines, nec quatenus peccatores, ſed ut finaliter Chriſtum recepturi *γ tempus* in voce ἀρχῆς, quæ hic non notat principium ἔναρχον, ſ. prædicationis Evangelicæ, ut vult Vorſtius, ſed ἄναρχον *Mich. V, 2.* quod pro- *in h. l.*
bant Tarnovius, Chriſtophorus à Caſtro, Paræus *δ me-* *Comm. h. l.*
dium exhibitivum à parte DEI, ἁγιασμὸν πνεύματος ſ. mini- *p. 138.*
ſterium verbi *II Tim. I, 9. Joh. XVII, 7. ε medium receptivum* *comm. h. l.*
à parte noſtrâ, nempè πίστιν ἀληθείας, fidem infucatam (2) *p. 335.*
rationes. *α* Electio facta eſt κατὰ πρόγνωσιν. Prævisio autem *l. II. Calv. Judaiz.*
DEI reſpicit fidem Chriſtum apprehendentē, undè ad ſan- *opp. c. 42.*
guinis adſperſionem, quæ nonniſi per fidem fit, refertur *p. 304.*
I. Pet. I, 2. β Electi ſumus in Chriſto: E. intuitu fidei. Re- *in act. Sy-*
gerunt Embdani aliud eſſe, in Chriſto eſſe, quod fit in *nod. Dordr.*
tempore per fidem: aliud, in Chriſto eligi, quod factum *p. I. p. 581.*
eſt ab æterno. Et Ameſius dicit τὸ ἐν χριστῷ referri debere, *in coron.*
non ad electionis objectum, vel homines electos, quaſi *collat. Hag.*
in Chriſto priùs fuerint, ſed ad actionem Dei. Idem di- *art. I. c. 3.*
cit Triglandus τῷ (*in ipſo*) non referendum eſſe ad prono- *in Tract de grat. elect.*
men (*nos*) ſed ad verbum (*elegit*) Maccovius contendit, *p. 198.*

in colleg: Theol. quæst. de prædest. Franekeræ Anno 1618. & 1619. publicè disputatarum Disp. VI.

Eph. I, 4. 5. verba ἐν αὐτῷ per trajectionem posita esse, nec referenda ad ἐξελέξατο, sed ad τὸ εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους. Rationes affert α quia τὸ εἶναι construendum est necessariò cum ἐξελέξατο, cùm nullum sit aliud, quod præcedat infinitivum *Esse*. Sensus ergò hic foret: *elegit nos esse in Christo* β ostendit hoc versus antecedens tertius, cui respondet hic quartus. Nam dicit, benedixisse nos Deum omni benedictione, quæ est in Christo: & docet, electos nos esse ad hoc ab æterno, ut in illo nobis benedictiones istas conferret. Sed *Resp.* (1) in genere: In Christo hic nihil aliud est, quàm intuitu Christi ejusque meriti fide finali apprehendendi, per ac propter Christum. Eligere in Christo, est eligere propter Christum, sic ut Christus electionis hujus causa sit ac fundamentum; fides v. causa organica, Christum cum omni suo merito recipiens. Electi sumus in Christo, quatenus intuitu pretii â Christo pro nobis exsolvendi, nobisq; per fidem finaliter applicandi electi sumus. Nam particula ἐν hic non saltem est characteristica ordinis, sed etiam causalitatis, & notat causam meritoriam ac fundamentum. Hinc resolvitur in characteristicam causalem διὰ v. 5 Quin & particula ἐν, per usitatum Hebraismum, sæpè significat propter. Sic dicimur justificari per redemptionem in Christo, quatenus virtute meriti redemtionis, quæ in Christo infinita est, coràm tribunali Dei absolvimur à reatu. *Rom. III, 24.* conf. *Gen. XXIX, 18. Deut. XXIV, 16 Ezech. XVIII, 17. 18. Luc. XXII, 20. 28. Rom. XII, 5. XV, 17. I. Cor. XV, 22. Gal. II, 17.* (2) in specie: ad 1, ratione prævisionis fidei electi sumus ab æterno: ratione ipsius actus inserimur Christo in tempore. Ad 2. nulla ratio probabilis afferri potest, cur determinatio illa ἐν Χριστῷ, referatur tantùm ad

Deum

Deum eligentem, non verò simul ad homines electos, cùm tamen iidem legantur ἐν χριστῷ benedicti in tempore *v.3.* Ad 3. & quidem ad α Non valet conseq. Infinitivus esse regitur à verbo ἐξελέξατο. E. τὸ ἐν αὐτῷ referendum est ad τὸ εἶναι ἡμᾶς non ad ἐξελέξατο. Eâdem facilitate contrà Maccovium concluderem: Participium προορίσας *v.5.* regitur à verbo ἐξελέξατο. E. τὸ ἐν αὐτῷ referendum est ad participium προορίσας, non ad τὸ εἶναι ἡμᾶς. Ad β characteristica similitudinis καθὼς arguit eandem esse causam temporalis benedictionis, atq; æternæ electionis, quia utraque dicitur facta esse in Christo.

Contrà hanc conditionatam voluntatem salvationis Calviniani multa regerunt. Embdani & Ursinus quatuor inprimis opponunt (1) Deus prædestinavit nos in adoptionem. E. adoptione est prædestinatio, adeoque & fide prior (2) Deus prædestinavit nos εἰς αὐτὸν *in se.* E. nihil extrà se, adeoq; nec fidem consideravit. (3) εὐδοκία tollit prævisam hominis fidem: est enim beneplacitum Dei, ex quo fidem dat, fide prius, ac proinde fides ejus causa movens esse nequit, (4) prædestinavit nos ad laudem gloriosæ gratiæ suæ. Hæc gratia omni modo gratuita esse non posset, si aliquid in homine foret, quo ad gratiam hanc conferendam moveretur Deus: nec solius DEI hâc ratione gloria esset. *Resp.* ad (1) confunditur electio cum exsecutione: adoptio est effectus electionem consequens. Et sic electio est prior adoptione. Fides considerata sub ratione causæ organicæ Christi meritum apprehendentis, concipitur, non ut prior vel merito Christi, ad quod tanquàm ad suum correlatum terminatur, vel electione, cujus περιφέρειαν ingreditur, sed prout simul est cum merito Christi & cum electione. Breviter: Fides simul est cum electione, ratione

part: I. act. in judicio de art. I. p. 582. in expl. catech. p. II. p. 215.

tione prævisionis: posterior eâ ratione exhibitionis & actualis apprehensionis. Ad (2) *a* per concessionem largiendo, posse verba εἰς αὐτὸν, habere vim exclusivæ, excludentis non quodvis, sed causam meritoriam extraneam, qualis est meritum operum & ipsa fides habitualiter spectata. Undè Vorstius & Paræus fidem ut medium ad finem electionis ordinatum admittunt. *β* καθ' ἄνθρωπον, quod Piscator verba εἰς αὐτὸν, non restringit ad causam efficientem, sed finalem. Ad (3) committitur fallacia ignorationis elenchi: confunditur gratia cum ipsa electione. Concedimus principalem electionis causam esse εὐδοκίαν in Christo, & hoc modo fidem non esse electionis causam, sed dilectionis divinæ in Christo effectum, quo pacto omnia Christi beneficia dicuntur esse effecta divinæ electionis & dilectionis. Ratione gratiæ electionis fides posterior est; ratione ipsius electionis simul est, ceu organica causa cum suo causato. Ad (4) est elenchus oppositorum. Fides considerata ut organum apprehensivum non opponitur gratiæ gratuitæ, sed operibus *Rom. IV, 16. XI, 6.* Hoc loco autem non consideratur ratione dignitatis suæ, ut meritum, sed ratione πίστεως, ut organum apprehendens Christum redemtorem. Hinc dicimur electi esse non ob, vel propter fidem, sed in fide, per fidem, s. secundùm fidem, κατὰ πρόγνωσιν, juxtà præscitū fidei perseverantis. Paræus, Molinæus, Embdani, Censores Leidenses ex illis verbis *Eph. I.* εἶναι ἡμᾶς ἁγίους, probant fidem electione esse posteriorem, quia fides est sanctitatis pars. Verum *Resp.* Fides consideratur vel absolutè & habitualiter, prout est virtus primi præcepti, pertinens ad art. de L. & B. O. vel relativè, prout Christi meritum apprehendit. Priori modo est primaria pars sanctitatis ad I.

in LL. CC. ad Eph. I. in comm: ad Rom. IX. dub. 6. in Anal: Log: h. l:

in Act. Synod: p. I, p. 294. ibid p. 396. p. 582. Censf. ?, XVIII, p. 247.

Tab.

Tab. pertinentis: posteriore modo non existit quidem solitaria extrà sanctitatis consortium, sola tamen antecedenter ingreditur actum electionis. Duplex enim fidei actus est, primarius alter, alter secundarius. Ille consistit in fiduciali apprehensione obedientiæ Christi, prout est imputabilis ad salutem: hic in exercitio vel studio bonorum operum *Gal. V, 6.* illa ipsa quidem fides, quæ per charitatem efficax est, ingreditur actum electionis, sed non quoad hunc actum, s. quatenus per charitatem operatur. Alia est propositio; Fides, quæ operatur, est causa electionis organica: alia; Fides quia, vel quatenus operatur. Illa est nudè specifica, & objectum ab adjuncto nudè describit: hæc verò ostendit principium, quo influit in effectum. Sicut rectè dico; Pater, qui est Christianus, me genuit: non autem; Pater, quatenus Christianus. Prior enim à nudo adjuncto specificat subjectum; posterior verò modum influxus subjecti in prædicatum importat. Alii ex *Actor. XIII, 48.* probare conantur, electionẽ esse priorem fide, quia sit causa fidei: causa autem prior est suo causato. Sic enim Lucas ait: ἐπίστευσαν, ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. *Resp.* 1. Propositio Lucæ non est reduplicativa causæ, sed specificativa subjecti. 2. Evangelista non dicit προτεταγμένοι, sed τεταγμένοι. Ordo autem ille respicit media divinitùs instituta, per quæ in hominibus ordinem istum observantibus Spiritus S. fidem accendit, ista verò repuentes in incredulitate sua relinquit. Patet hoc ex contextu. Nam, cùm Judæis verbum annunciaretur *v. 43. 44.* ipsi contradixerunt *v. 45.* indè eis pœna denunciatur *v. 46.* quod nimirùm gentibus verbum debeat annunciari. Harum igitur vocatio confirmatur *v. 47.* studiumq; ipsarum & reverentia ergà ver-

bum Dei commendatur *v. 48*. Quare de his ordinem divinum præscriptum non adspernantibus dicitur: crediderunt, quotquot erant ordinati, h.e. crediderunt illi, quos Deus ordinem salutis observaturos esse præviderat, & illius intuitu ad salutem & vitam æternam destinârat.

§. 185. Voluntas Dei alia est *antecedens*, alia *consequens*. Distinctione hâc non tollitur simplicitas voluntatis divinæ, sed designantur diversi actus volendi ex distincta objectorum habitudine & consideratione orti. Sive; distinctio hæc accipitur non ex parte ipsius voluntatis divinæ in se, sed ex parte volitorum. Habet hæc distinctio fundamentum in Scripturâ. Sic voluntate antecedente voluit Deus regnum Saulis stabilire super Israel in sempiternum *I. Sam. XIII, 13.* Sic antecedente voluntate ad nuptias vocantur per servos ut venirent, qui invitati erant: consequente verò voluntate indigni ejiciuntur in ignem æternum *Matth. XXII, 23.* Sic *Matth. XXIII, 36.* Christus voluntate antecedente, quantum in se erat, volebat congregare filios Israel, ut gallina pullos sub alis congregat, sed voluntate consequente, quia nolebant congregari, volebat domum eorum desertam relinqui *v. 37.* Sic *Matth. XXV, 14.* Dominus servis suis antecedente voluntate tradebat talenta, &, quantum in se erat, volebat illos iis benè uti, consequente autem voluntate, quia quidam malè illa collocaverant, ab illis ea, ut justitia requirebat, volebat auferri. *v. 28.* Sic *Act. XIII, 46.* volebant Apostoli antecedente voluntate, quantum in se erat, Judæis prædicare verbum salutis, eosque convertere, sed cum verbum repellerent, jubente justitiâ, quæ sequitur malefacta, nolebant ipsis amplius prædicare, conversi ad gentiles. Usi sunt hâc distinctione Patres; Jam tum

seculo

ſeculo III. Tertullianus, *Bonitas*, inquit, *Dei prior ſecundùm naturam; ſeveritas poſterior ſecundùm cauſam.* Etiam Hieronymus, Gregorius, Damaſcenus & Theophylactus ejus non obſcurè meminerunt. Anshelmus quam alii *primam* & *antecedentem*, ipſe vocat *voluntatem miſericordiæ*; quam alii *conſequentem*, ipſe *voluntatem juſtitiæ.* Addit Chryſoſtomum Voſſius, de quo tamen haud immeritò dubites. Patrum veſtigia preſſerunt Scholaſtici tàm veteres quàm recentiores, Thomas, (*a*) Bonaventura, (*b*) Scotus (*c*) Svvaretz, (*d*) Vasquez, (*e*) Tannerus, (*f*) Becanus, (*g*) Gregor. de Valentia (*h*) Calvinianorum nonnulli eam in dubium vocant, maximè, ubi agitur de ſalute hominum, inprimis Molinæus (*i*) & Maccovius (*k*) *Opponit* Maccovius 1. quod hæc diſtinctio Deo affingat vota imbecillia & deſiderium inefficax 2. quod inferat, Deum aliquid intendere, quod ab æterno cognoverit non futurum, & ſibi propoſuiſſe finem, ad quem ſciverit ſe non perventurum. 3. quod ſtatuat, voluntatem antecedentem pendere incertam, donec conditio, ſub quâ Deus aliquid antecedenter velit, vel impleatur vel infringatur. 4. quod inferat, voluntatem humanam præcedere electionem divinam. Verùm non usque adeò magni hæc ſunt momenti. Nam ad 1. *reſp.* voluntatem Dei antecedentem *ordinatam* eſſe & conditionem includere, quæ ſi non impletur, propterea non inefficax eſt voluntas, quippe quæ quod voluit nonniſi ſub conditione voluit. Ad 2. non abſolutè, ſed ordinatè Deus voluit vel damnum æternum, vel ſalutem æternam, hinc nulla ei imprudentia attribui poteſt. Intentio divina fuit, par-

(*h*) *diſp*: I. *de vol*: *Dei qv*: 19. (*i*) *de vol*: *Dei* 8. 27. (*k*) *Colleg*: I. *de præd*: *diſp*: 4.

lib. II. cont. Marc. c. II.
Ad Malach. I
lib. II. in lib. I. Reg: c. 2.
lib. II. de O F. c. 29.
Comm: in Eph: I, & I. Tim. II.
in Matth. VI. Homil: I.
in Ep. ad Eph. l. VII. Hiſt: Pel: th: 7.
(*a*) *part. I. qv: 19. art: 6.*
(*b*) *I. ſent: diſt.* 4.
(*c*) *in I. diſt: 66. qv unic.*
(*d*) *lib. III, de attr: D. poſ. c. 8.*
(*e*) *diſp: XXCIII. c. 3. f. 329.*
(*f*) *diſp. II. de Deo qv: 10, dub: 3. Tom: I. fol: 522.*
(*g*) *Tom: I. op: Theol: fol: 43.*

cere

cere Sodomæ & Gomorhæ propter 50 justos *Gen. XVIII, 23, 24, 25. 26.* at verò ea non fuit impleta, &, ut in tempore non impleta fuit, ita ab æterno eam non implendam Deus scivit. Ergone verò intendit imprudenter? Ad 3. voluntatem Dei antecedentem comitatur certitudo scientiæ certorum objectorum vel damnandorum, vel salvandorum, ad quam terminatur voluntas consequens: simul illa in Deo sunt, in nostro verò intellectu sese insequuntur. Nec tamen propterea definit voluntas antecedens quasi expuncta à consequente. Manet idem affectus salvandi, qui antea fuit conditione nondum impletâ; quâ impleta & perfecta non ampliùs antecedens est sed subsequens. Ad 4. intuitus fidei humanæ conjunctus est cum electione divinâ, sic ut Deus nos eligat non propter, sed per fidem, quæ non à nobis, sed in nobis per Spir. Sanctum inhabitantem perficitur.

Nos hic observamus, voluntatem antecedentem & consequentem relativè dici, ideoque attendendus est respectus. Est verò hic respectus geminus: unus est volitionis divinæ ad volitionem divinam, illius ut antecedentis, ad hanc ut consequentem. Unum enim volitum Deus prius vult, quàm alterum. Alter est volitionis divinæ ad volitionem & actum hominis vel antecedentem, vel consequentem: & hujus respectu dicitur antecedens; illius respectu consequens. Uterq; respectus huic distinctioni causam dedit, non verò, ut Calviniani volunt, prior tantùm. Sanè est quoq; ordo divinorum volitorum, antecedentis & consequentis, in quo omnia actum creaturæ præcedunt: sed insuper etiam est alius ordo inter volita, quorum unum præcedit, alterum verò sequitur volitionem & actum creaturæ. Verum enimverò uterq;
ordo

ordo in hac distinctione includitur, quia voluntas Dei antecedens dicitur etiam respectu voluntatis humanæ, quam antecedit, & consequens, quæ volitionem humanam sequitur. Ita voluntas creandi præcedit actum hominis *Ps. CXV, 3.* voluntas puniendi sequitur voluntatem hominis malam *Os. XIII, 19.* Cùm enim omne objectum prius sit actione agentis circà illud versantis, opus est, ut etiam peccator & actus peccato perpetratus sit in mente Dei præscitus, priusquàm de pœnis peccatoris statuatur.

§. 186. Voluntas Dei *antecedens* est, quâ vult aliquid creaturæ rationali, antè omnem vel certum actum illius. Propterea enim vocatur antecedens, quia considerationem obedientiæ & inobedientiæ hominum præcedit, & respectu constat simplici, quo benefica Dei voluntas æqualiter se habet ergà omnes. Voluntas *consequens* est, quâ vult aliquid creaturæ rationali, post actum aliquem, seu etiam post actus multos illius. Consequens appellatur in negotiò salutis, quia considerationem obedientiæ & inobedientiæ subsequitur, & respectu constat determinato, prout eadem voluntas se habet ad homines τάξιν illam mediorum ipso actu vel sequentes, vel negligentes.

§. 187. Antecedens & consequens voluntas Dei non sunt contrariæ. Contrariæ Dei voluntates tum inducerentur, si statueretur, duas volitiones sibi opponi circa unum, idemq; & uniforme objectum: quod hic dici nequit. Prior enim voluntas Dei versatur circà hominem, quà homo est, non habitâ ratione circumstantiarum in objecto: posterior verò attendit circumstantias & versatur circà hominem, quatenus est vel fidelis & obe-

diens, vel incredulus & inobediens. Sic antecedente voluntate Deus vult omnes homines salvare, si credant; si verò non credant, vult eos damnare voluntate consequente. Itaq; distinctæ quidem, non tamen contrariæ sunt voluntates, quia licet volitum, quod Deus consequenter vult, contrarium sit ei, quod est volitum voluntate antecedente, quorum unum est salus, alterum damnatio: tamen volitio non est contraria propter diversam rationem objecti, secundum quam voluntas antecedens, & consequens diversum vult: neq; verò mutatur vel corrigitur voluntas antecedens, sed, quæ prius erat voluntas conditionata, posteà ex prævisione DEI impletâ conditione transit in absolutam.

§. 188. Antecedens voluntas Dei, si comparetur cum voluntate determinata, est potius velleitas & desiderium, quàm voluntas, quia ipsa non est determinata: reverà tamen est voluntas secundum quid, quia idipsum secundum quid volumus, quod antecedenter volumus, docent Thomæ. Ratio est, quia voluntas determinata respicit res prout in seipsis sunt: tunc enim dicimus determinatè & simpliciter velle, quando aliquid volumus consideratis omnibus circumstantiis. Interim non negari potest, hoc desiderium aliquo modo vocandum esse voluntatem secundum quid: Quodcunq; enim pertinet ad intellectualem appetitum Dei, id non potest nisi ad voluntatem ejus referri. Sed desiderium &c. E. &c.

p. I. qu. 19. a. 6.

§. 189. Antecedens voluntas, & desiderium Dei, quod ea includit, non tollit ejus perfectionem: Deus enim nihil desiderat, ut habeat, sed ut creaturæ habeant: & id, quod Deus desiderat, absq; ullâ passione, inordinatione & infirmitate desiderat: & sicut, si voluntas ante-

antecedens impletur, nihil ex illo ad Deum ipsum, sed ad creaturas aliquid accedit perfectionis; ita quoq; etsi non impleatur desiderium, Deus non destituitur aliquâ perfectione, aut infirmus est, aut ægritudinem inde acquirit. Non itaq; tollit antecedens voluntas Dei sapientiam, justitiam, potentiam & beatitudinem. *Non sapientiam*; quia Deus nihil desiderat ratione hominum, quod non congruat cum divina sapientia. & si sæpè non obtinet finem particularem, separatim & distinctè consideratum, semper tamen obtinet generalem finem, eoq; nunquàm frustratur. *Non justitiam*; nam ex naturali bonitate s. propensione ergà homines desiderium Dei est beneficum: ex justitia autem Dei decreta sunt justa, sancta & perfecta. Quinimò determinata voluntas Dei de singulis incredulis damnandis est conjuncta cum desiderio eos salvandi, nisi incredulitas eorum impediret. Duplex autem est amor in Deo: unus ergà creaturam; alter verò ergà justitiam suam: hic exigit, ut ita tantùm Deus amet creaturam & bonum ejus, ne impingat in justitiam propriam, sed creaturam peccantem odio habeat ac puniat. Nam amori creaturarum Deus præfert amorem justitiæ suæ, quippè quam amat ex necessitate naturæ, nec potest seipsum abnegare, cùm creaturas saltèm amet liberè, easq; etiam possit non-amare. Proindè justitia est moderatrix bonitatis in DEO, quæ bonitas, & quæ ex ea est, velleitas Dei, semper manet etiam cum secundum justitiæ præscriptum determinatâ voluntate vult damnari creaturam peccantem. *Deut. XXVIII, 63. Ps. XI, 5.7. Es. I, 25. LXVI, 4.* *Non potentiam*; posset enim Deus, si vellet, tali potentia uti in homine salvando, quâ salus cuivis eveniret, sed justitia (cujus cum potentia datur

suavissima harmonia,) ejus hoc impedit requirens ab homine fidem & pœnitentiam, ceu actus liberos, postquàm homo à gratia Dei præventus accepit supernaturales vires. Ideoq; modum illum salvandi hominem, s. velit, s. nolit homo credere, exercitio potentiæ divinæ justitia non permittit. *Non beatitudinem*; tùm, quia ex bono creaturæ, quod Deus desiderat, si desiderium hoc impletur, non Deus, sed creatura redditur felix; tùm, quia, si desiderium hoc non impletur, per contumaciam creaturæ Deo resistentis, ipsa quidem creatura redditur infelix, sed beatitudini divinæ nihil decedit.

§. 190. Voluntas antecedens *ordine* tantum, nõ autẽ *duratione* prior est voluntate consequente. Sunt enim ambæ hæ volitiones ab æterno, quia Deus unico & individuo actu vult, quæcunq; vult: nec necesse est ut exspectet tempus, quo conditio ponatur, sed ab æterno eam prævidet, & secundum prævisionem fidei vel incredulitattis eligit vel reprobat, & vult vel beare vel damnare. Rectè tamen voluntas Dei ex objecto ratione modi & ordinis, secundum quem in objecta fertur, potest distingui, undè fit; ut voluntas ejus distinctè hunc vel illum, cum eum spectat ut hominem, velit salvare conditionatè, si credat, & eodem tempore illum, quatenus credit, ac ut talem considerat, præcisè velit salvare.

§. 191. Itaq; antecedens voluntas non tollitur aut rescinditur per consequentem. Quemadmodum enim voluntas conditionata duo includit, scil. formaliter simplicem complacentiam, & eminenter voluntatem absolutam vel determinatam judiciariam, quæ tamen actu non est, donec conditio non impletur: sic manente simplici complacentiá & desiderio, antecedens voluntas Dei transit in absolutam. Deindè, non desinit voluntas

tas antecedens, quando consequenti locus est, sed positâ voluntate antecedente conditionali, reipsâ ponitur absoluta, vel præcisa, vel determinata: & ut Deus determinatè idem velit, quod voluit sub conditione antecedenter, non requiritur aliud, quàm conditionis vel præsentia, vel absentia: imò verò quando positâ conditione præcisè aliquid vult de illius, quod ita consequente voluntate volitum est, (si objectum bonum est,) opposito, manet in DEO velleitas, h. e. antecedens voluntas v. g. tunc, quando Deus vult aliquem damnare ob incredulitatem, nihilominus est in illo desiderium salvandi talem hominem si incredulus non esset.

§. 192. Salus hominum à Deo primitùs intenditur, nequaquam verò perditio: primò enim & per se vult Deus bonum creaturæ, malum non intendit, nisi creatura peccet, & malum pœnæ mereatur *Ef. XXVIII, 21.* Exhinc lucem accipere potest illud Tertulliani, quando ait: *de resurrect.*
Deum de suo optimum, de nostro justum esse, h. e. Deum ex *carnis.*
intrinseca bonitate benefacere: quod verò exerceat justitiam vindicatricem & puniat, ex nobis esse, qui nostrâ culpâ voluntatem eam mereamur. Nequaquàm tamen hinc sequitur, ratione ipsius Dei voluntatem salvandi meliorem esse voluntate puniendi: Hominis quidem respectu præstat salvari, quàm damnari: quoad Deum verò ista comparatio locum non habet: sivè enim salvetur, sivè damnetur homo, gloria Dei, nempe justitiæ ejus distributivæ semper patefit.

§. 193. Itaq; Deus voluntate antecedente seriò intendit omnium hominum salutem. Porismati huic probando unicus Scripturæ locus sufficiet. *I. Tim. II, 4.* θεὸς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.

θεῖν. Hic habeo (1) *voluntatem Dei*, quæ intelligitur ſeria & efficax, quantum ex parte Dei, adeò ut filium redemtorem miſerit, & tùm propenſione animi naturali, tùm liberâ determinatione velit nos ſalvos facere (2) *objectum voluntatis* divinæ *perſonale*, quod ſunt omnes homines, voce omnis non διαιρετικῶς, ſed πληρωματικῶς ſumtâ. Nam illos ſalvari vult DEUS, pro quibus offerendæ ſunt precum & deprecationum hoſtiæ; pro quibus Chriſtus factus eſt victima, λύτρον ἀντίλυτρον; quos vult ad veritatis intellectum pervenire. Atqui omnes &c. *Marc. XVI. 15.* E. &c. conf. *Matth: XXVIII, 19. Act. XVII, 30. Eſ. LXV, 2.* (3) *objectum voluntatis reale*, quod eſt ſalus, nempè ſpiritualis & celeſtis, quam ſolam conſequimur agnitione veritatis, & cujus participes reddimur Chriſti mediatoris acquiſitione & merito (4) *medium ad ſalutem*, quod eſt agnitio veritatis *Joh. VI, 40. XIV, 6, XVII, 3. II. Cor. II, 14. 16.* Variè hunc locum diſtorquent adverſarii.

de prædeſt. & grat. Dei oper: Theol: f. 138.

Guilielmus Perkinſius dicit 1. locum intelligendum eſſe non de omnibus Adami poſteris, ſed propriè de hominibus in ultima ætate mundi 2. Deum velle omnes ſalvos fieri, eos nimirum, qui ſalvantur. 3. Deum velle non ſingula generum, ſed genera ſingulorum. 4. Paulum loqui ex affectu ſecundum judicium caritatis, non ſecundum judicium occultæ & infallibilis certitudinis, ſ. prout

de Nat: Dei l. V. c. 2 p. 4. cont: Schaffman. th: CVI p. 143 fol: 461.

ſe res habet juxtà veritatem eſſentiæ. Zanchius, Piſcator explicant *h. l.* 1. de voluntate ſigni, non beneplaciti 2. συνεκδοχικῶς, quâ totum accipitur pro parte. Petrus Strigoſus Bonaventuræ commentator dicit, Paulum loqui de Chriſto homine, qui ſecundum voluntatem humanam tantum velit omnium ſalutem.

de prædeſt. l. VII, c. 6. f. 105.

Daniel Chamier dicit, velle Deum σωθῆναι omnes, ſed nolle σώζειν. Petrus Moli-

næus dicit, velle hîc nihil aliud esse quàm invitare & vocare, ut sensus sit: Deus invitat, non seriò cupit. Lambertus Danæus & Paræus dicunt, Deum velle omnes servari, si ad veritatis agnitionem perveniant. Piscator & Calvinus dicunt, Deum velle omnes salvos fieri voluntate revelatâ, non absconditâ. *Alii* distinguunt inter voluntatem approbationis & decreti: *Alii* inter ἐυαρεστίαν & ἐυδοκίαν Dei, *alii* aliter. Verùm omnes hæ opiniones à veritate nimium quantum! deviant. Perkinsii interpretatio prima falsissima est, *tùm* quia non est analoga fidei *Ezech. XXXIII*, 11. *tùm*, quia contradicit textui, qui omnium hominum meminit: *tùm*, quia aliquid alieni textui affricat, nempè, particulam *nunc*. Secundam habent quidem Augustinus, Fulgentius, Anshelmus & Haymo. Amplexus quoq; eam olim fuit Lutherus adhuc Augustinianus sed recessit posteà ab ea. Sufficiat nobis, quod eam refutet, infantilemq; vocet Chamier. Conf. Vasquetz. Tertiam quoq; ipse Chamier minus accommodam ac duram vocat. Quod quartã attinet, distinguimus inter Dei δόσιν & nostram λῆψιν. Δόσις, quæ in verbo Dei explicatur, nobis non cadit sub judiciũ caritatis, sed veritatis *I. Job. V*, 10. Λῆψις verò an fiat à proximo meo, certitudine statuere non possum, sed locum ibi habet illud Pauli, *I. Cor. XIII*, 7. charitas omnia credit, omnia sperat. De me ipso verò prævia probatione debitâ certò possum statuere *II. Cor. XIII*, 5. *Gal. II*, 20. Interim quoad alium possum ex effectis judicare de causa *II. Tim. I*, 5. Zanchii & Piscatoris primæ explicationi obluctatur id, quod voluntas signi non est propriè voluntas, seu volitio aliqua

in anatome Arrianismi cap: XXVI, f. 174.
Isag: part: V. f. 199.
in Irenico f. 259.
cont: Hemming: de grat: Dei p. 151.
in Ezech: XVIII, 23. p. 353.
l. I. de prædest: sanct: c. 8. l. de corrept: & grat: c. XIV.
l. IV. cont: Julianum c. 8. & Epist: CVII. ad Vitalem.
l. de incarn: & grat: Christi cap: XXXI.
in h. l. Tom. II. Germ. Jenens. f. 489.

Tom. I. Lat: Witteb: f. 438. & in c. II. Mich: Tom: IV, Lat: Jenens: f. 551. Disp: XXCIII, c. 1. 2. f. 1054.

Dei,

Tom: I. disp: 2. qv. 19. dub: 30. f. 522.
Tom: I. Disp: XXCIII, c. 2. f. 83.
in I. Tim: Tom: III. f. 448.

Dei, ſed impropriè tantum & metonymicè ſic dicta, notante, præter Vetuſtiores, Tannero, cum quo hanc expoſitionem rejicit Vasquetz. Secundæ opponimus canonem illum Theologicum: Proprius & literalis dicti Biblici ſenſus retinendus eſt, niſi neceſſitas cogat ad figuras profugere. Strigoſi errori opponimus, quod voluntas Chriſti in negotio ſalutis non diſcrepet à voluntate & conſilio patris cœleſtis *Joh. V, 30. VIII, 40.* Quinimò, Deus eſt ipſa caritas: quomodo ergò humana voluntas Chriſti poteſt propenſior eſſe in ſalutem, quàm Dei? *I. Joh IV, 8.* Veriſſimè Ambroſius inquit, *Dei & Chriſti una eſt voluntas in ſalvandis hominibus.* Chamier inſigniter errat, dùm σώζειν & σωθῆναι tanquàm ἀντικείμενα habet. Quis dabit σωζομένους ἄνευ θεοῦ σώζοντος? *Matth: XVIII, 11. I. Tim. I, 15. IV, 10.* ſalvatio paſſiva præſupponit activam. Molinæus gratiam facit ſimulatam, non ſeriam, contrà *Ezech: XVIII, 23. Matth. XXIII, 47.* Danæus impium Sophiſtam agit, dum duas affirmativas ſimplices in unam compoſitam cogit, ſed hypotheticam. Fortiſſima contradictio eſt: Deus vult omnes ad agnitionem veritatis pervenire. Et; non vult omnes ad agnitionem veritatis pervenire, loquendo de eodem genere volitionis divinæ. De ultima opinione ſuprà egimus. Noſtra ſententia ſuper *h. l.* eſt, Deum voluntate antecedente omnes homines velle ſalvos; voluntate verò conſequente non niſi eos, qui finaliter credunt.

§. 194. Voluntas alia eſt *efficax*, quæ ſemper impletur: alia *inefficax*, cui reſiſtitur ab hominibus, quoties peccant. Hæc diviſio eſt Auguſtini, dextrè accipienda, ne Deo imputetur hæc inefficacia, ſed hominis malitiæ: per accidens enim fit inefficax, quatenus Deus non vult efficere,

efficere, nisi prius actus, quem ab homine fieri vult, præstetur: postquàm verò actus iste, quo posito Deus vult operari, ab homine præstitus est, efficax etiam est voluntas quoad actum secundum, h. e. vult efficere ac producere actionem à se intentam v. g. Christus Judæos voluit ad se congregare *Matth. XXIII, Joh. V, 34.* Hic voluntas Christi, quæ antecedit fidem à Judæis requisitam, h. e. quâ vult eos salvare, si credant, potest non-impleri, quia fieri potest, ut homines, quos Deus vult credere, non credant: & cum credunt, voluntas Dei impletur semper, nec ei resisti potest: vult enim Deus credentes præcisè justificare, &, si perseverent, salvare omnipotentia sua, eâdem sc. quâ Christum excitavit ex mortuis. Ubi simul observetur, incommodè allegari pro voluntate efficaci *Rom. IX, 20.* nec contineri ibi verba Apostoli, sed Judæorum doctrinæ Pauli se opponentium.

§. 195. Adjuncta voluntatis divinæ præcipua sunt simplicitas, infinitas, æternitas, immutabilitas, sanctitas.

§. 196. Volitio divina est *simplicissima.* Nam 1. unico & simplicissimo actu appetit *tùm* seipsum & bonitatem suam, *tùm* omnia bona creata in sua ipsius bonitate *Es. XLIII, 7. Eph. I, 5. 6.* Neque multitudo objectorum, ad quæ terminatur voluntas Dei, simplicitati ejusdem repugnat. Nam voluntas divina non habet rationem potentiæ volentis, quæ transeat in actum, cum in alia, atq; alia objecta tendit, sed est ipse actus ultimus, nec dependet ab objectis, ut ab iis in actum traducatur & perficiatur, sicut voluntas humana. 2. Si in creatâ volitione sæpè possunt uno actu plura objecta appeti; multò magis fieri hoc potest in volitione infinita: sed verum prius. Nam potest homo unâ volitione appetere finem & desti-

natum ad finem v. g. ægrotus sanitatem & pharmaca. Ergò etiam Deus bonitatem suam ut finem, reliqua omnia ut destinata ad finem unico actu potest appetere.

§. 197. Volitio Dei est *infinita* s. *independens*. Non enim movetur Deus ab aliqua causa extrinseca, imò, ne ab objecto quidem, quod non sit ipse: quin & volitio ipsius finis non est ei causa volendi media ad finem ducentia, quanquàm velit media ad finem adipiscendum apta ordinari in finem: creatura tamen ejusq; actio & passio licet non sit causa προηγουμένη, potest esse προκαταρκτικὴ *I. Sam. II, 30. Jer. XVIII, 17.*

§. 198. Volitio Dei est *æterna*: nihil enim de novo vult, quia nihil ei de novo potest bonum esse vel videri. Est tamen *ordinata*, s. respicit ordinem rerum, circà quas versatur. Sic ordine prioritatis vult creationem: post, præviso lapsu, restitutionem hominis lapsi: post, dationem sponsoris & satisfactoris: post, ordinationem mediorum: post, prædestinationem eorum, qui media amplectuntur, & reprobationem eorum, qui media repudiant.

§. 199. Volitio Dei est *immutabilis Mal. III, 6. I. Sam. XV, 29.* Id enim quod Deus intrà se velle cognoscitur, nihil aliud est, quàm immutabilis ejus essentia: cum autem voluntas consideratur circà objectum ad extrà, tùm distinguendum inter mutationem voluntatis & rerum volitarum. Deus non vult res mutabiliter; vult tamen rerum pro hac vel illa circumstantia mutationem: si enim Deus mutabiliter vellet res, tùm vel desineret velle id quod ab æterno voluit, eo modo quo voluit fieri, esse & manere res in tempore; vel inciperet velle, quod vel omninò noluit fieri, vel, ut nondum fieret, decrevit.

Illud

Illud argueret in Deo boni anteà ignorati subsequentem cognitionem: *hoc* fieret ex improvisa rei mutatione, aut suscepti consilii retractatione, quod utrumque est absurdum. Nam, quod semel Deo bonum fuit, aut tale visum est, perpetuò quoq; bonum est, & tale videtur. *II. Tim. II, 19. Ps. CXIX. 39.* Eleganter Augustinus. *Cum Deus mutare dicitur voluntatem, ut quibus lenis erat, v. g. reddatur iratus: illi potius quàm ipse mutantur, & eum quodammodo mutatum in his quæ patiuntur inveniunt: Sicut mutatur sol oculis sauciatis, & asper quodammodo ex miti, & delectabili molestus efficitur, cùm ipse apud seipsum maneat idem qui fuit.* Conveniunt ea, quæ habet Thomas. *Considerandum est, quod aliud est, mutare voluntatem, & aliud est, velle aliquarum rerum mutationem: potest enim aliquis eâdem voluntate immobiliter permanente velle, quod nunc fiat hoc, & posteà fiat contrarium. Sed tunc voluntas mutaretur, si aliquis inciperet velle, quod prius non voluit, vel desineret velle quod voluit.* Per hoc facile resolvi potest, quod Scriptura Deo pœnitentiam tribuit *Gen. VI, 6.*

l. XXII. de C. D. c. 2.

p. I. qu. 19. a. 7.

§. 200. Dei volitio est *sancta*, & nonnisi in rectum fertur. Sanctitas divina est tale adjunctum voluntatis Dei, quâ ab omni peccato est libera, & nihil potest nisi rectum velle *Lev. XI, 44. Job. XXIV, 19. Ps. XCVI, II. Pet. I, 19. Apoc. VI, 10.*

CAPUT XII.
DE
Sanctitate DEI.

§. 201. Sanctitas DEI etiam dicitur rectitudo & æquitas, item, justitia universalis: *rectitudo*; quia

nunquam à recto deflectit: *æquitas*; quia habet justi & æqui respectum: *justitia universalis*; quia quicquid boni est & justi in omni affectuum, virtutum & propensionum genere, hoc sanctitati Dei convenit θεοπρεπῶς, ut illud velit & agat.

§. 202. Dei sanctitas est summa & immensa *Exod. XV*, 11. *I. Sam. II*, 2. *VI*, 20. Hinc meritò concludit Eusebius Cæsariensis Episcopus neminem ex creaturis sanctum sanctorum appellandum. Sunt quidem etiam creaturæ intelligentes per operationem Spiritûs S. sanctæ, verùm non per essentiam, sed per gratiam. Et quamvis Angeli boni & beatæ animæ nunquàm labantur actu, & ad miseriam redigantur, tamen in eas cadit peccati ac miseriæ possibilitas, cùm nemo nisi Deus sit per essentiam sanctus. De hâc possibilitate intelligendus videtur locus *Job. XV*, 16. *ne cœli quidem*, h. e. exponente Schindlero, celites *coràm te mundi sunt*, munditie essentiali, ac tali, quæ non possit admittere oppositum, nempè possibilem immunditiem.

lib. VIII. Evang. demonst. c. 2.

in Lexico.

§. 203. Quia Deus summè sanctus est, ideò non agit contrà naturam, nec contrà legem suam. Zvvinglius respondere volens ad objectionem, (*si Deus homines ad peccata impellit, sequitur ipsum peccare*,) negat consequentiam, *tùm* quia Deus sit exlex, nec ab aliis leges accipiat: *tùm* quia sit justus, justo autem non sit lex posita *I. Tim. I*, 9. *tùm*, quia habeat jus absolutum in omnes creaturas, ac potestatem faciendi, quicquid velit: proindè quamvis hominem impellat ad peccandum, ipsum tamen non peccare censet. Sed rectè Calvinus hanc sententiam perstringit, statuens, Deum suammet legem esse: licet ergò non sit alterius legi subjectus, tanquam altissimus, non tamen est exlex, sed eius bonitas, sanctitas, sapientia, veritas

Tom. I. serm. de provid. c. 5.

lib. III. Inst. c. 23. sect. 2.

ritas ipsi pro lege sunt. Qui verò nihil facit contrà naturam suam sanctam, ille etiam nihil facit contrà ἐκτύπωμα & effigiem naturæ suæ sanctæ; Atqui Deus II. Tim: I, 13. E. &c. Ad I. rationem Zvvinglii. *Resp.* verum quidem esse, quod DEUS à nemine legem accipiat ad agendum, ipsum tamen sibimet ipsi esse legem, nec posse aliquid velle aut agere, quod cum seipso pugnet. *Deindè*, si Deus ideò potest velle malum, & ut homo peccet, quia nullas leges ab alio accipit, sequitur etiam Deum posse velle mentiri, quia normam dicendi verum ab alio non accipit. In 2. ratione manifesta est ψευδερμήνεια loci citati, quia Paulus loquitur de maledictione legis, quæ justo non κεῖται, h. e. non ita est posita, ut eum premat: minimè verò agit de lege ipsa, quæ lata est, ut sit norma sanctitatis. In 3. ratione malè extendit Dei liberum jus & potestatem ad moraliter contraria, cùm Dei libertas versetur tantùm circà contradictoriè opposita, & circà physicè, non ethicè contraria. *Dices* 1. si Deus sibi lex, sequitur Christum non satisfecisse; quia legem posuit ne innocens pro nocente luat. 2. Deus voluit α polygamiam & incestum Jacobi. β mendacium obstetricum Ægyptiacarum γ furtum Israelitarum vasa Ægyptiorū auferentium δ rebellionem Israelitarū contra Rehabeam. E. vultea, quæ sunt contraria suæ legi. *Resp.* ad I. Aliud est lex, aliud legis dispensatio. Potest Deus dispensare circà legem à se latam, non violando eam, nec detrahendo ei aliquid, sed transferendo impletionem ejus ab eo, qui non potest implere, in eum, qui potest, & qui sponsorem se offert ad satisfaciendum: sic Christus non de jure plectitur, sed quia seipsum obtulit sponsorem. Ad 2. & quidem ad α (1) Deus Polygamiam neutiquam præcepit. Sed pro sua indul-

gentia in viris illis sanctis toleravit, & ad tempus dissimulavit, nullam illis propterea vel censuram rigidiorem, vel pœnam irrogando, quia sciebat cordium inspector, *non ullo libidinis ardore succensos, nec formæ captos decore, sed posteritatis quærendæ, sobolisq; propagandæ studio, vel ancillarum usos contubernio, vel plures simul uxores habuisse*, ut ait Ambrosius. (2) Conjugium Jacobi non fuit propriè incestus, nec per se malum: Nam non omnia peccata sunt sua natura mala, sed quædam mala, quia DEUS ea non vult; quædam verò ideò Deus non vult, quia injusta sunt & mala. Jam ducere sororem conjugis, est malum ideò, quia Deus illud non vult, sed certo tempore lege prohibuit, non verò ideò est malum, quia natura sua tale est, aliàs sequeretur, Adami filios non potuisse ducere suas sorores: longè enim majus est suam ipsius sororem, quàm uxoris sororem ducere. Nec obstat, quod incestus cum jure naturæ pugnare dicatur; hoc enim verum est de jure naturæ secundario, quod vocatur jus gentium; non autem de jure naturæ primævo. Quando ergò multiplicati sunt homines, aut nulla alia fuit causa divinitùs approbata, ob quam quis duceret uxoris sororem, jus naturæ secundarium violari cepit. Quinimò DEUS ipse in Judaica politia legem sanxit, ut quis duceret fratriam, h. e. fratris sui nullum semen post se relinquentis uxorem, quam non potuisset statuere, si ducere fratriam suâ naturâ & simpliciter esset malum quoad jus naturæ primævum: sequeretur enim Deum abnegasse seipsum, & contrà naturam, h. e. contrà seipsum aliquid jussisse, quod est absurdum. Sicut ergò Deus in politia judaica ex certa causa voluit, ut in hoc casu, si frater non reliquisset semen, unus ex fratribus ejus duceret uxorem;

lib. I. de Abr. Patr. c. 4.

ita quoque potuit Jacobus in hoc casu, ubi deceptus fuit à Labano, retinere Leam à se jam maritali congressu agnitam, & nihilominus quoque Rahelem, cui jam anteà promiserat matrimonium, superinducere. *Unde illi* (Jacobo) *acciderit, quatuor habere fœminas, de quibus duodecim filios & unam filiam procreavit, cùm earum nullam illicitè concupisceret, divina indicat Scriptura; Ad unam quippe accipiendam venerat, sed cum illi altera pro altera supposita fuisset, nec ipsam dimisit, quâ nesciens usus fuerat in nocte, ne ludibrio eam videretur habuisse, & ex eo tempore, quoniam multiplicandæ posteritatis causa plures uxores lex nulla prohibebat, accepit etiam illam, cui uni jam futuri conjugii fidem fecerat*, inquit Augustinus. Ad β. Simulasse obstetrices Ægyptiacas quidquam falsi probatū hactenus nondum est. Certè neglectionis postulatæ causam non falsam commentantur τὴν εὐτοκίαν Hebræarum, quod vividiores inq; partu expeditiores essent Ægyptiacis. Sed demus, eas simulasse, ubi, quæso, à Deo legitur ista simulatio approbata? Si *regeras*, benefaciendo approbasse *Resp*: dici Deum benefecisse non להן illis obstetricibus, sed להם illis filiis Israel. At, *inquias*, masculinum pro fœminino poni per enallagen generis in sacris usitatam. *Resp.* non esse boni interpretis sine necessitate ad enallagen recurrere. Sed ponamus enallagen, benefecit illis Deus, non quod mentitæ sunt, mentiendo enim peccârunt; sed quod misericordes fuerunt in infantes, eorumque parentes, quæ responsio est Augustini. Ad γ 1. Furtum est peccatum, non ideò, quia sua natura malum est, sed, quia Deus id non voluit, verùm prohibuit: jam illa, quæ tantùm ideò mala sunt, quia Deus ea non vult, potest permittere certas ob causas & certo respectu, 2. ablatio vasorum

lib. XIV. de C.D. c. 28.

libr. contr. Mend. c. XV.

sorum Ægyptiacorum non fuit furtum propriè dictum, *tùm* quia non fuit ablatio rei alienæ; Quæ enim Deo placuit ad suos transferri, aliena censenda non sunt; *tùm* quia illa ablatio non fuit fraudulenta aut injusta. *Hebræis* enim *Ægyptii non solùm rerum, sed & vitæ suæ debitores erant, propter Josephi Patriarchæ præcedentem benignitatem, qui tum ipsos, ne fame perirent, conservârat, tum regnum totum per multos annos summâ cum fide, prudentia & æquitate gubernârat*, ut ait Irenæus. Certè vel hinc patet ab omni fraude actionem Hebræorum abfuisse quamplurimùm, quod, ut ex ipso textu liquet, non ea mutuò petierunt ab Ægyptiis, nec illi quasi repetituri mutuò dederunt: *tùm*, quia, si facta est invito Domino inferiore, facta tamen est jubente Domino supremo, qui mercedem Israelitis pro labore à Pharaone debitam voluit hâc ratione reddere. atq; ita ab Ægyptiis abstulit jus dominii, quo abusi erant *Sap. X*, 17. Homines enim sunt quidem proprietarii bonorum suorum Domini respectu aliorum hominum, Dei autem respectu tantum sunt usufructuarii. Sic quando Magistratus tollit mandatum de non-venando, non amplius peccant subditi. Ad δ voluit permissionem rebellionis ex justa ira.

§. 204. Sanctitas DEI spectatur in affectibus & virtutibus.

CAPUT XIII.
DE
Affectibus DEI.

§. 205. Affectus Deo tribuuntur *vel* propriè & per se *vel* κατ' ἀνθρωποπάθειαν & similitudinem quandam ab humanis affectibus desumptam. §. 206.

§. 206. *Propriè* Deo tribuuntur affectus, qui simpliciter perfectionem in se includunt, & propter illam primariò Deo, secundariò verò creaturis intelligentibus competunt: quamvis enim hi affectus præter perfectionem quam significant, etiam aliquas imperfectiones in creaturis involvant, tamen his remotis, id, quod perfectum est in talibus affectibus, DEO est tribuendum.

§. 207. Affectus DEO propriè competentes sunt *Amor* & *Odium*.

§. 208. *Amor* Dei est affectus, quo cum re amata unitur. *Objectum* amoris divini est vel primarium, vel secundarium. *Primarium* est Deus ipse, ejusq; attributa, seu proprietates. Nihil enim amat Deus ut seipsum, ceu summum & perfectissimum bonum, quia ipsi nihil est par, multò minus ipso aliquid superius; quod si ipso esset aliquid majus & præstantius, tùm illud magis quàm se diligeret. *Secundarium* objectum amoris divini est creatura *Sap. XI, 25.*

§. 209. Amor Dei, quo seipsum amat, est, cum in suæ naturæ & subsistent: perfectione sibi complacet, seque ipso fruitur. Sic Deus amat justitiam suam, & Deus Pater amat filium, idque necessariò & naturaliter *Matth. III, 10. XVII, 5. Joh. III, 35. V, 20. XIV, 31. Col. I.* *Dices*; Filius traditur à Patre pro mundo. E. mundum magis amat, quàm filium. *Resp.* traditur in mortem non tolerandam ratione divinæ naturæ, cujus respectu intimè amatur, sed ratione humanæ naturæ: ex gratiâ autem diligit filium, quà homo & creatura est. Deindè, si mansisset filius in morte, aut periisset, magis dilexisset mundum, nunc autem non item.

§. 210. Amor Dei ergà creaturas est, quo pro-

pendet ad unionem cum creaturis, ut iis bonum suum communicet, & vocatur *Bonitas* Dei ergà creaturas. *Nota:* Amor s. charitas Dei in Scriptura dicitur vel *passivè*, quâ DEUS à nobis amatur *I. Joh. III, 17.* vel *activè*, quâ Deus nos diligit *Rom. V, 5.* Posterior significatio est *h. l.* Communicat autem Deus bonum suum, quando vult condere creaturas, & inclinat ad benefaciendum creaturis jam existentibus. Undè etiam generali nomine dicitur χρηστότης, s. (utilis) Bonitas Dei *Tit. III, 4.*

§. 211. Bonitas illa vel est *benignitas*, vel *misericordia*.

§. 212. Benignitas Dei est propensio ad benefaciendum creatutis, *vel* quâ talibus, *vel* quâ officium facientibus. Ebraicè hæc specialis bonitas dicitur חסד *à benefaciendo*; quæ vox sepè etiam vertitur *misericordia*: sed misericordia propriè est affectus ergà homines, & quidem miseros factos: Benignitas autem latior est, & extenditur ad quosvis Dei beneficiarios. Bonitatis Dei generalis *actus* s. exercitium est quadruplex (1) *circà nihilum* nempè creatio *Gen. I, 31. Prov. IV, 11.* (2) *circà creaturam, quatenus creatura est*: Deus enim ex bonitate sua creaturam vult conservare, movere, & cum actionibns ejus concurrere *Ps. XXXIII, 5. XXXVI, 4.* (3) *circà creaturam officium facientem juxtà verbum Dei.* Deus enim taliter se habentem creaturam ex bonitate mera evehit ad statum feliciorem, & majus illi bonum communicat, quàm per creationem obtinuit, & per generalem conservationem obtinet *Ps. XXXIV, 11. Es. LXII, 6. Thren. III, 25.* (4) *circà creaturam peccatricem*, propter peccatum miseriæ obnoxiam. Hanc enim Deus ex mera bonitate liberat à peccato, & quoad reatum damnationis, per remissionem in justificatione s. re-

ne s. regeneratione; & quoad dominium per sanctificationem in renovatione *Ezech. XVI, 6. Rom. V, 9.*

§. 213. Misericordia Dei est propensio voluntatis, quâ creaturæ miseræ, & quidem seductæ, non obstante peccato, vult opem ferre. Addo, *seductæ*: quia non diaboli, sed solius hominis à diabolo seducti miseretur: undè & φιλανθρωπία dicitur *Tit. III, 5.* Cæterùm misericordia sæpè latè usurpatur (1) pro ipso amore & bonitate, quatenus ad omnes creaturas se extendit, & nihil aliud est, quàm bonitas latissimè dicta *Ps. CXLV, 16. Mal. V, 45.* (2) propriè de affectu Dei ergà miseros speciali, in quo significatu non rarò etiam generis nomine appellatur *Psal. XXXVII, 1. CVIII, 1. CXIX, 68. CXXXVIII, 3. Jer. XXXI, 11. Thren. III, 25. Neh. IX, 25.* ubi bonitas pro misericordia usurpatur.

§. 214. Misericordiæ effectus est duplex: unus, *peccati remissio*; alter *pœnæ* vel *mitigatio*, vel *ablatio.*

§. 215. Misericordia in Deo est propriè ac per se. Nam omnis amor DEI ergà creaturas propriè ac per se inest DEO, quod docet abstractiva locutio I. *Joh.* III, 4. Quæ autem in contrarium afferuntur definitiones misericordiæ ex Aristotele, Cicerone, Senecâ, Augustino, quod sc. *misericordia sit ægritudo animi concepta ex alterius miseria*: hæ, inquam, non nisi humanam misericordiam describunt. *Dices*; Justitia est in Deo. E. non misericordia: sunt enim contraria. *Resp.* Insunt, sed pro diverso respectu subjecti: alio enim respectu res objicitur miserationi divinæ; alio respectu justitiæ ejus vindicatrici: & huic quidem quoad meritum, ac reatum peccati; illi verò tùm quoad decretum, quo Deus voluit amissam salutem iterùm fieri communicabilem; tùm quoad illum actum,

lib. II. Rhetor.
IV. Tuscul.
l. de clement.
l. X. de C. D. c. 5.

quo voluit reddi placabilis per satisfactionem Christi. Nam misericordiæ divinæ ergà homines miseros sunt distincti *actus*: (quorum tamen unus alteri arctissimè innectitur,) *primus* est, quo homini à Sathana seducto voluit salutem, salvâ justitiâ, fieri reparabilem: *secundus* est, quo voluit satisfieri justitiæ suæ pro homine, misso filio, & reconciliationem per ejus obedientiam perfectissimam legi præstitam acquiri: *tertius*, quo vult obedientiam filii sui per fidem applicare homini peccatori, necessitatem & indigentiam suam agnoscenti, ac propterea vult, ut omnes credant, & si credant, salventur: *quartus* est, quo jam actu credentes gratis salvat. Diversus igitur hic est respectus: Justitia versatur circà peccatorem *vel* promeritum iram, *vel* facientem, ut ira super ipsum maneat: Misericordia autem circà hominem (1) quatenus per Sathanam seductus est. Et sic miseria hominis Deo est occasio, non præbita per hominem, (homo enim peccato suo præbet occasionem ad iram,) sed à DEO contrà naturam peccati sumta (2) ut jam per satisfactionem Christi ipsi reconciliatio est acquisita (3) ut per fidem sibi applicat reconciliationem acquisitam. Misericordia temperat justitiam, non per ablationem aut remissionem debiti, sed per translationem à reo in vadem exactissimè satisfacientem: creditor non læditur, modò solvatur debitum, s. id fiat à debitore, s. ab alio. Justitia vindicativa requirit quidem eandem personam ratione legis, sed ratione Evang. admittit personam aliam.

§. 216. Amoris & bonitatis divinæ adjunctum quoddam est *Gratia Dei*, secundùm quam DEUS creaturas amat, & earum miseretur, non tantùm *gratiosè*, s. benevolè, sed & *gratis*, h. e. non ex debito, aut beneficiarii

merito,

merito, neque, ut sibi aliquid accedat, sed tantùm, ut benè sit rei amatæ: hinc Deus distinctè misericors dicitur & gratiosus *Psal. XXCVI, 15. CIII, 8. CX, 4.* Vox gratiæ accipitur *vel* passivè & per metonym. effecti, ac notat *donum gratuitum*, per gratiam concessum gratis: *vel* activè & propriè designat ipsam *benignitatem Dei* & misericordiam gratis exhibitam hominibus, quæ proindè in hominibus non *subjectivè*, sed *objectivè* est, quatenus mens regenerata eam in DEO ergà se agnoscit. Porrò actus gratiæ totidem sunt quod bonitatis, sc. *gratia* creationis; conservationis; *gratia* ergà hominem lapsum, prout ei DEUS salutem amissam iterum vult fieri communicabilem, misso filio suo in mundum, ut pro eo satisfaciat; *gratia* placabilitatis, quâ Deus per satisfactionem hominibus lapsis factus est iterum placabilis, ita ut velit eos salvare, si credant in Christum; *gratia* imputationis, quâ per imputationem meriti Christi fide apprehensi actu placatur peccatori; *gratia* sanctificationis &c.

§. 217. Quæritur; *An Deo competat odium?* Thomas, Ferrariensis & Capreolus videntur simpliciter negare, Deum aliquid odio habere. Thomæ verba tamen Svvaretz restringit ad odium personarum, aut rerum existentium, ut tales sunt, juxta *Sap. XI, 25.* Nos dicimus, Deum omninò odio habere peccatum. Nam illud odio habetur, quod secundùm se ita displicet, ut illius destructio appetatur: sed voluntati divinæ maximè displicet peccatum ratione suæ malitiæ, ob quam illud destrui cupit: ergò est in Deo verum ac proprium odium peccati. Et consequenter est etiam odium peccatoris, non ut homo, sed ut peccator est. Proindè hæc phrasis; *Deus odio habet impium, & odit omnes qui operantur inquitatem*, licet

I. cont. gentes, c. 96.

l. III. de attrib. Dei. c. 7. n. 5.

in sensu materiali sit valdè impropria, tamen formaliter intellecta de odio peccati & peccatoris, ut peccator est, propriissimè intelligenda est, quia licet natura hominis non displiceat Deo secundùm id, quod ab ipso habet, displicet tamen peccator ratione ἀταξίας, quam à se habet.

§. 218. *Odium* Dei est appetitus removendi creaturam peccatricem & ejus peccatum. Differt ab ira Dei: *hæc* enim est affectus mixtus ex tristitia & ulciscendi desiderio; *illud* verò absque tristitia esse potest. Etenim sapiens, nullo tristitiæ affectu interveniente, odium habere potest ergà ea, quæ virtutibus obsunt: *Odi ingratum*, inquit Scaliger, *neq; commoveor: non offendit me iniquus judex, quam tamen odi, ut meritus est.*

§. 219. Odium Dei ergà creaturam peccatricem, quatenus peccatrix est, *naturale* est. Dum enim Deus amat se & sanctitatem suam, non potest non odisse & aversari impietatem, & creaturam, quæ rea est impietatis, licet eandem creaturam, quâ creatura est, amet, ejusq; felicitatem appetat. Ideoque existente peccato necessariò illud Deus aversatur, & propter illud creaturam peccatricem: Undè malè fit Photinianis, qui dicunt, *Deum liberè odisse malum*, si enim liberè odit, potest etiam non-odisse, atq; ita amare malum, contrà *Ps. V, 5.*

§. 220. Odium Dei non est collaterale amori Dei, quoad omnes amoris actus. Nam (1) odium non opponitur amori, quò Deus seipsum diligit (2) quo creaturam diligit, quà creatura est, & hominem, quâ homo est, quia nihil eorum, quæ Deus fecit, quatenus facta sunt, potest odisse. Sed (3) illi actui amoris ergà creaturam, quo vult placari homini propter Christi meritum, si credat,

si credat, opponitur odium generale de quo *Rom. V*, 8. & 10. & deinque (4) illi actui amoris divini, qui dicitur amor complacentiæ, & se exserit ergà credentes, opponitur odium speciale, quo excludit incredulos à salute, sicut per amoris illius actum beatitudine *tùm* spirituali, *tùm* æternâ afficit credentes.

§. 221. Affectus *impropriè* Deo competentes sunt, qui Deo per analogiam quandam ab humanis affectibus desumtam, propter affectus quosdam Dei creaturarum sic affectarum affectibus similes tribuuntur. Differunt, à prioris classis affectibus affectus hujus generis 1. quia *illi* sunt primitivi & versantur circà bonum & malum in communi: *hi* autem sunt derivativi, s. à primis orti, ac versantur circà bonum & malum, quatenus præsens, vel absens est 2. *illi* propriè Deo competunt præter imperfectionem, quæ in creaturis sic affectis tantùm reperitur: *hi* autem non propriè, sed metaphoricè de Deo dicuntur.

§. 222. Affectus Dei per ἀνθρωποπάθειαν denominantur ab affectibus hominis, *vel* in concupiscibili, *vel* in irascibili animæ parte consideratis. Hæc distinctio facta est nostro considerandi modo, & ad ea, quæ in concupiscibili ac irascibili animæ nostræ parte sunt, analogiam habet.

§. 223. In *concupiscibili* animæ nostræ parte affectibus nostris similes sunt in Deo, desiderium, abominatio, gaudium, dolor & pœnitentia.

§. 224. *Desiderium* est voluntas Dei seria, quâ requirit à creaturis rationalibus fidem & bona opera, ac vult illis præmia dare. Differt ab amore. *Illud* enim est rei absentis; *hic* præsentis: undè *illud* impropriè, & per meram similitudinem; *hic* propriè ac per se Deo competit.

Illud

Illud hominibus est, ad habendum aliquid, quo perficiantur, Deus autem desiderat tantùm ad agendum. *Dices*; Deo omnia sunt præsentissima. E. nullum in eo desiderium. *Resp.* Absentia est *vel* temporis, *vel* loci: *illius* ratione datur desiderium. Tempus quidem de Deo negatur, quatenus sc. ipse non est in tempore: aliàs ratione creaturarum Deus quoque spectat tempus. Infallibilitas Dei non aliter quidem se habet ad creaturas, (modo scientiæ divinæ,) ac si essent præsentes: interim tamen easdem quoque spectat, ut futuras, aliàs nesciret contingentia. Futurum tempus Deo est præsentissimum, non quoad existentiam, sed quoad præscientiam. Aliud autem est esse præsens; aliud, se habere ut præsens, sc. ratione divinæ prævisionis.

§. 225. *Abominatio* est, quâ exsecratur peccata, *tàm* quod repugnent suæ justitiæ; *quàm*, quod impediant præmia gratuita, quæ alioquin paratus est nobis largiri.

§. 226. *Gaudium* est affectus Dei ex rei convenientis præsentia. Res Deo convenientes sunt, fruitio sui ipsius, obedientia creaturæ *Ps. LXXXI, 24.* & communicatio bonitatis suæ *Es. LXII, 6.* nec non hostium suorum interitus: qui postremus affectus est voluntas judiciaria *Prov. I, 24. 25.*

§. 227. *Dolor* est affectus, quo Deus offenditur sibi odiosâ inobedientiâ creaturarum, & occasione blasphemandi nomen Dei præbitâ à populo suo *Gen VI, 6. Jer. XXVIII, 9. 10.* Dolor in genere est offensio animi, indè orta, quod patitur aliquid, à quo dissentit, tanquàm ab eo, à quo se lædi sentit: & ad dolorem pertinet *pœnitentia*, quæ propriè est dolor hominis de suis factis *vel* ex errore commissis, *vel* ex infirmitate judicii, *vel* ex incon-

inconstantia voluntatis & affectuum editus. Talis dolor & pœnitentia Deo nequaquam convenit *Num. XXIII.* quia in Deum non cadit ignorantia vel error, nec voluntatis mutabilitas: ideoque nonnisi metaphoricè illi dolor tribuitur, quando homines impietate suâ illum provocant ad puniendum. Et pœnitentia itidem de Deo prædicatur metaphoricè, quatenus est mutatio voliti vel facti prioris ob creaturæ rationalis improbitatem *Gen. VI,* 6. *I. Sam. XIII,* 29. Aliud est, mutare voluntatem, quod absit, ut Deo tribuamus: aliud verò mutationem rerum aliquarum velle hoc tempore, ac cessante conditione sub qua Deus voluit prius rem eandem esse. *Mutatio* non datur *in DEO*, sed *in rebus*: mutatio *effectorum*, non *voluntatis*.

§. 228. In *irascibili* animæ parte affectus DEO per similitudinem tributi sunt Spes, Desperatio, confidentia & ira, nec non metus, spei affirmativè oppositus.

§. 229. *Spes* est, quâ exspectat Deus obedientiam à creaturis rationalibus gratiâ suâ præstabilem. *Deut.* XXX, 2. *Luc.* XXIII, 6. *Ef.* V, 4. In spe vel exspectatione hominum tria sunt consideranda (1) contingens possibilitas rei expectatæ (2) persvasio exspectantis de re exspectata (3) rei exspectatæ desiderium in sperante. Sed in divina spe duo tantùm locum habent (1) quod res, quam Deus ab homine exspectat, sit contingens, & ita futura, ut fieri etiam non-possit: licet enim Deus concurrat ad hominum opera bona, tamen, eo non obstante auxilio & cooperatione, ab hominibus contingenter fiunt. (2) quod verè & sincere desideret bonum & actionem, quam ab homine dicitur exspectare. Respectu verò persvasionis de rei speratæ contingentia Deo non competit spes, quia

DEUS non probabiliter, sed infallibiliter & præsenter novit rerum speratarum contingentiam, quam illæ habent, *tùm* in se, *tùm* in divina scientia. Itaque Deus exspectare dicitur id, quod à nobis gratiâ suâ præventis desiderat, idq; nondum existit actu, sed potest esse quatenus est contingenter futurum, *h. e.* tale, quod vel fieri, vel non fieri possit. *Dices*; multis hominibus non confertur gratia præveniens. *Resp.* Probandum est, Deum non velle conferre omnibus gratiam sufficientem, cùm tamen omnibus notitias naturales implantaverit, non quidem ut sint medium agnitionis divinæ, sed occasio, sicut in forum prodire non est medium, sed occasio inventi forte thesauri. Interim sufficit contrà Calvinianos, nullum dari exemplum inter vocatos, cui non sit data gratia sufficiens, audito verbo: de iis autem qui extrà ecclesiam sunt, nostram ignorantiam profitemur, certi nihilominus de voluntate Dei, quod seriò omnes homines velit salvos.

§. 230. *Desperare* dicitur Deus cum creatura pertinaciter gratiæ divinæ se opponit, & Spiritui S. resistit *Jer.* XIII, 13. *Dices*; Deus omnibus mandat fidem in Christum. E. ab omnibus exspectat obedientiam, adeoq; non potest desperare. *Resp.* Exspectat Deus fidem, sc. debitam, sed non ab omnibus præbitam, qui malitiosè resistunt. Quoad primam & generalem intentionem Deus ab omnibus exspectat obedientiam, non autem quoad executionem oblatæ gratiæ, Omnibus mandatur fides quatenus omnes possunt habere media fidei, non quatenus omnes usurpant. Gratia præveniens tollit *naturalem* resistentiam, non *malitiosam*: aliàs omnes auditores converterentur, quorum tamen multi resistunt Spiritui S. Resistentia naturalis potius *privativè*, quàm *positivè* est exponen-

ponenda, scil. de impotentia credendi, quæ tollitur per oblatum verbum & collatas vires supernaturales, quibus tamen homo potest non-uti. *Instas*; homo in conversione habet se merè passivè. E. non potest resistere. *Resp.* habet se merè passivè, quoad certum actum gratiæ prævenientis, quæ est collatio virium supernaturalium, quas sentit, ut possit non-consentire; Quoad exercitium verò virium collatarum requiritur hominis cooperatio, undè homines dicuntur *σύνεργοι*. Gratia præveniens est irresistibilis, quatenus nemo potest impedire, quin Deus ipsi offerat gratiam; interim ratione assensus homo eidem potest resistere.

§. 231. *Confidentia* Dei est, quâ bonum desideratum prosequitur, & malum exosum repellit *Deut. XXXII, 35. Es. LXIII, 3. Ezech. XIII, 13.*

§. 232. *Ira* Dei est, quâ creaturæ paccatrici infert malum pœnæ, & vindictam sumit de ea, ceu indicem amoris ergà justitiam suam, & odii ergà peccatum. Ira est affectus depulsionis, quo id, quod displicet, depellimus. Propriè est cupiditas depellendi id, quod displicet, & dolorem inferendi ei, quod læsit, orta ex fervore & ebullitione sanguinis circà cor. Videantur Aristoteles, Augustinus, Lactantius, Hugo. Hæc omnia DEO propriè non competunt, quia essentia ejus spiritualis est, atque adeò nec cor habet, nec sanguinem, quo possit effervescere, nec cupiditatem quandam seu affectum: Deo autem tribuitur *θεοπρεπῶς*, ratione punitionis. *Neque enim ejus perturbatio significatur, qualis est in animo irascentis hominis: sed ex humanis moribus translato vocabulo, vindicta ejus, quæ non nisi justa est, iræ nomen accepit*; inquit Augustinus. Et quidem sicut ira de homine dicitur *vel formaliter*, prout notat

II. Rhetor. cap 3. epist. CXVI. lib. de ira Dei c. XVII. in lib. de sacram. in enchirid. c. XXXII.

notat affectum puniendi, *vel metonymicè*, prout notat pœnam; (sicut magistratus *Rom. XIII.* dicitur vindex esse in maleficos εἰς ὀργὴν h. e. *iram* s. pœnam infligendam,) sic etiam Deo tributa sumitur duobus modis (1) prout notat voluntatem puniendi in Deo, quæ, si gravior est, dicitur furor *Deut.* XXIX, 30. quatenus fert sententiam in peccatore exsecutioni dandam, vocatur judicium, *Rom. II, 3.* quatenus latam sententiam exsequitur, nominatur vindicta *Ebr. X, 30.* (2) effectivè, pro ipsa pœna divina, quæ ex ira infligitur *Ps.* II, 11. *Mich.* VII. 9. *Rom.* VI, 15. XIII, 5. Porrò, ira Dei, prout notat pœnā ipsam, quandoq; significat Dei castigationem paternam; *Mich.* VII, 9. quandoq; rigidam & severam pœnam oppositam castigationi in judicio: quandoq; punitionem exemplarem, ad quam potentiæ divinæ notificatio requiritur *Rom.* IX, 22.

§. 233. *Metus* Dei est, cum ipse malum creaturæ imminens aversatur. Datur & alia species timoris, qui est ergà superiorem, &, cum Deus timetur, religio vocatur. Hæc in Deo non est, quia neminem habet superiorem, neminem colit.

CAPUT XIV.
DE
Virtutibus DEI.

§. 234. Virtutes, quæ in affectibus illis divinis relucent, sunt; Justitia, Patientia, Mansvetudo, Facilitas & Clementia. Non omnes Virtutes Ethicæ DEO propriè competunt: non *fortitudo*; quia nec mors, nec alia formidabilia DEO propriè objiciuntur: non *temperantia*;

rantia; quia non utitur cibo potuque, circà quorum moderationem temperantia versatur: nec *liberalitas*, quam toties Socinus Deo tribuit: liberali enim decedit id, quod alteri dat: DEO autem nihil decedit, etiamsi dona sua nobis communicet, ipse tamen manet αὐτάρκέστατος, sibiq; sufficientissimus. Sanè Patres Latini gratiam DEI vocant *liberalitatem*, sed eam non opponunt justitiæ Dei vindicatrici ut Socinus facit, verùm designant misericordiam Dei quatenus illam nobis exhibet citrà ullum nostrum meritum. Eadem est ratio *Magnificentiæ*, quatenus notat erogationem magnorum sumtuum, quæ similiter in Deum non cadit propter eandem rationem, quia Deo nihil decedit, quicquid etiam nobis largiatur. Deniq; nec *Urbanitas* Deo est tribuenda, quia non jocatur. Si tamen abstrahas ab imperfectionibus, quas in homine connotant, aliquo modo eas ad Deum applicare potes.

§. 235. *Justitia* Dei est duplex: vel *in dictis*; vel *in factis*.

§. 236. Justitia Dei in dictis iterùm est vel *Veritas*, vel *Fides* s. fidelitas.

§. 237. *Veritas* seu Veracitas Dei est, quâ semper, prout res est, & in se, & ab ipso concepta, eandem enunciat. Suprà egimus de Veritate Dei, ut est modus essentiæ divinæ; hic agitur de ea, ut est sanctitas quædam & perfectio voluntatis. Hæc autem veritas divina includit duo (1) convenientiam rei cum voluntate Dei, (2) convenientiam enunciationis cum ipsis rebus & conceptu divino *Ps. XXXI, 6. Apoc. VI, 10.* Proindè removetur á Deo non tantùm mendacium, hypocrisis & duplicitas *I. Sam. XV, 29.* sed omne simpliciter falsiloquium, quia verax est, ita ut rem, non aliter ac se habet, enuntiet, nec aliter de

illa cogitet ac sentiat. *Dices* 1. Deus Bileamo abeunti irascitur, quem tamen anteà abire jusserat *Num. XXII, 20. 35.* 2. Christus dicit, se non esse missum propter gentiles, reipsâ tamen contrarium demonstrat. E. aliud loquitur, aliud sentit. *Resp.* ad 1. verba (*surge, vade,*) sunt permissiva, ut & illa Christi ad Judam: *quod facis, fac citò.* Ad 2. Christus loquitur de missione, non πρὸς σωτηρίαν καὶ ἀπολύτρωσιν, sed διακονίαν personalem, quâ ore suo debuit concionari Judæis tantùm & non gentibus *Rom. XV, 8.* Deindè, præconium Christi personale fuit *vel* ordinarium, *vel* extraordinarium. *Illud* tantùm extitit apud Judæos; *hoc* interdùm etiam fuit apud gentes *Job. IV.* Alio modo possunt verba Christi *inclusivè* explicari, quia oves perditæ sunt omnes homines *Es. LIII, 6. Ps. CXIX, 176.* atq; sic etiam hæc fœmina, non quidem secundùm carnem, attamen secundum spiritum ex Israele oriunda *Joh. X, 16. Gal. VI, 16.* Quinetiam *comparativam* verba Christi admittunt significationem: Hebræa lingua enim duas res diversas inter se comparans, sic unam alteri præferre solet, ac si eam penitus rejiceret, cùm tamen id non ita sit intelligendum, sed tantùm ex collatione posterius priori postponendum *Os. VI, 6.* ut loquitur Chemnitius.

in harm. super Matth. XV, 24.

§. 238. *Fides* seu Fidelitas Dei est, quâ constanter servat promissiones, & bona promissa communicat *Ps. LXXI, 3. C, 5. CXVII, 2. CXLVI, 6. Rom.* III, 4. I. *Cor.* I, 9. II. *Tim.* II, 13.

§. 239. Justitia Dei in factis est triplex: alia potest dici *communicativa*; alia *dispositiva*; alia *compensativa.*

§. 240. *Communicativa* est, quâ Deus communicat homini bonum, *vel* creando & conservando illum,

vel

vel regenerando & convertendo, nec non justificando ac sanctificando, & denique salvando illum.

§. 241. *Dispositiva* justitia est, quâ vitam hominum gubernat, ac præscribit iis officium, proponendo præmia & pœnas. Juxtâ hanc justitiam Deus est justus legislator, & quod requirit à nobis, justè omninò exigit.

§. 242. *Compensativa* justitia est, quâ Deus creaturæ rationali ex pacto cum ipsa inito, reddit, quod ipsius est *II. Thess. I, 6. Apoc. II, 23.* Quæritur; *An hæc justitia propriè Deo competat?* A. *tùm*, quia naturaliter amat justa, & odit injusta; *tùm*, quia non punit nisi sontes, nec eos graviùs punit, quàm merentur. Quæritur? *An Deus vitam æternam bonis operibus tribuat ex justitia, eâq; an commutativa, an distributiva?* Sic Scriptura asserit *II. Thess. I, 4. 5. 6. II. Tim. IV, 8. Heb. VI, 10. Jac. I, 12.* & ambabus palmis id arripiunt D. D. Scholastici ac Pontificii. Nos dicimus). Attributio vitæ æternæ propriè & simpliciter non est opus justitiæ, sed misericordiæ divinæ (3) quia vita æterna propriè non est merces *Rom. IV, 4. Dices*; vocatur merces *Gen. XV*, 1. *II. Par. XV*, &c. *Resp.* negando, quod his in locis ipsius essentialis gloriæ consecutio dicatur merces. *Priori* dicitur, quod Deus sit merces Abrahami; *posteriori*, quod Levitarum diligentia mercedem habitura sit. Posito verò *Resp. α* merces *h. l.* non sumitur *propriè*, sed *impropriè*, prout Apostolus explicat *Col. III, 23.* & agnoscit Nicolaus Lyranus quando inquit: *Gloria cælestis non propriè dicitur merces, sed tantummodò largè, in quantum omne, quod redditur in præmium laboris, dicitur merces.* conf. Hilarius & Lutherus β Disting. ergò inter mercedem *legalem* & *Evangelicam*: *illa* infert relationem ad meritum; *hæc* est planè gratuita ac indebita & nudam

in cap. X. Joh. can. XX. in Matth. lib. de serv. arbitr. Tom. III. Lat. p. 192.

respi-

respitcit sequelam. γ. nusquàm, quod rectè monent Nostrates, vita æterna dicitur merces, sed in celo dicitur futura merces *Matth. V*, 12. quoad præmia accidentalia, & gradus gloriæ δ Vocantur præmia celestia merces, *tùm*, quia dantur pro labore vel afflictione, cujus sunt gratuita & indebita remuneratio, quâ vel labor, vel detrimentum externum ex gratia compensatur: *tùm* quia, sicut nisi certanti nulla corona datur, ita etiam nulli nisi laboranti & post præstitam operam hæc præmia dantur: *tùm* quia Deus promisit in verbo, se benè operantibus daturum præmia celestia. (2) quia vocatur χάρισμα & quidem in oppositione ad ὀψώνιον s. mercedem propriè dictam *Rom VI.* Quod advertunt Augustinus, Ambrosius, Chrysostomus, Fulgentius. Egregiè Tertullianus: *Stipendia delinquentiæ mors est, donativum autem Dei vita æterna in Christo J.* Donativum est vox Romana militaris, & notat tale præmium, quod militi præter & supra debitam pro militiæ labore mercedem ex liberalitate donabatur. Inprimis autem notari debet appendicula, quam Paulus addit: *In Christo JESU.* Quæ ostendit, χάρισμα illud non præsupponere meritum operum, sed alienum, nempe Christi, fide apprehensum. conf. *Joh. III*, 39. 1. *Joh. V*, 11. 12. *Act. IV*, 12. Advertit hoc Cajetanus; *Non dicit, quod stipendia justitiæ sint vita æterna, sed donum Dei vita æterna, ut intelligamus, non ex nostris meritis, sed gratuito Dei dono assequi nos pro fine vitam æternam. Propter quod & subdit: in Christo Jesu: En meritum: ecce justitia, cujus stipendium est vita æterna: nobis autem est donum ratione ipsius J. C.* II. Impropriè tamen & *secundùm* quid dici potest *a* Deus elargitur vitam æternam credentibus ut justus judex *secundum justitiam universalem*, quâ ipse observat legem suæ justitiæ

in Enchirid. c. CVII. Epist. I: hom. XII. in Epist: ad Rom 7. l. ad Monim. c. 21.

in comm. h. l

justitiæ *Ps.* XI, 7. β Deus in distribuendis gradibus gloriæ æternæ observat *justitiam distributivam*, (laxè loquendo,) non tamen *propter* sed *secundùm* opera, non quasi præmia habeant *proportionem causalem* ad labores vel passiones majores vel minores (hæc enim infert æqualitatem *vel* absolutam, *vel* ex compacto s. congruitatis,) sed *proportionem ordinis*, quia decrevit ex gratia magna opera magnis compensare præmiis, sicut ei, cujus in bello fortitudo duplo major est quàm alterius, juxtà proportionem Geometricam tribuitur duplo majus præmium. conf. *Durandus de Portiano*. γ Quoad *justitiam commutativam* (supposito, eam dari in divinis si non strictè, ad minimum laxè) adjudicat Deus credentibus vitam æternam, non propter fidem ipsam, aut opera, sed propter justitiam Christi fide à credentibus apprehensam & in justitiam illis imputatam: Christus enim juxtà strictam Dei justitiam commutativam legi divinæ pro nobis satisfecit. δ Non omne, quod datur ex justitia, datur ut merces merito, *v. g.* promisisti alteri imperialem, hunc quando solvis ex justitia solvis, quia debitor ejus es ex promissione, nec tamen das ei imperialem ut mercedem meritis debitam, præsuppono enim te illi promisisse ex gratia, absq; omni cujusvis operis interventu. Sic etiam Deus credentibus vitam æternam reddit ex justitia, non quia debetur operibus, sed quia justus & bonus est, ac promisit. Quod agnoscit Joh. Ferus Minorita, quem vide.

l. II. sent. dist. 28. q. 2.

in Matth. XX, 8.

§. 243. Compensativa justitia est vel *remunerativa*, vel *punitiva*, s. vindicativa. *Illâ* movetur Deus ad præmia piis conferenda; *hâc*, ad pœnas inobedientibus infligendas. Socinus voluntatem Dei ἀνταποδοτικὴν negat in sacris vocari justitiam, & quam nos vocamus justitiam vindicativam,

l. I. & III. de serv. c. 8

tivam, ipse in sacris nominari dicit vel *severitatem*, vel *iram*, vel *vindictam*. Sed apertè hoc falsum est. Nam (1) *Rom. III, 26.* finis cruentæ mortis Christi dicitur esse ἔνδειξις justitiæ divinæ: ubi non intelligitur veracitas DEI, aut justitia, quam Deus nobis donat, ut Socinus vult: sed ἀνταποδοτικὴ justitia, quæ in Deo est, Conjungit enim simul & gratiæ s. bonitatis divinæ, quâ in creaturas fertur; & justitiæ, quæ recti ordinis & compensationis custos est, demonstrationem manifestam, quin & adjecta ibidem ipsa vox *sanguinis* & *placaminis* ostendit de tali justitia agi: insuper connectit Apostolus impetrationem cum applicatione. Impetratio est per sanguinem; applicatio per fidem, quâ Christi sanguis ad Deum placandum effusus creditur. Deniq; etiam justitiæ hujus divinæ demonstratio ex forma satisfactionis & causa antecedente rectè colligitur: pœnæ finis est demonstratio justitiæ compensativæ, circà peccata, & causa antecedens est meritoria, nempè peccatum: jam, non potest alicujus actionis causa impellens esse meritoria, nisi finis sit τὸ ἀνταποδοῦναι. *Dices*; illa justitia hic intelligitur, quæ διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων ostenditur, quæ non est justitia judiciaria, sed Evangelica. *Resp.* α præcedentia peccata spectant ad V. T. his tribuitur πάρεσις; peccatis autem N. T. tribuitur ἄφεσις s. remissio. πάρεσις est transmissio (conf. *Act. XVII, 30.* ὑπεριδὼν) quâ Deus transmittit peccata V. T. ob certissimam filii satisfactionem instantem, sicut debitori remittitur debitum & carceris pœna, si adsit fidedignus sponsor. Aliàs effectus non est prior suâ causâ sc. in naturalibus, non in civilibus β justitia Dei vindicativa *vel* revelatur in lege, & hæc est *stricta*, postulans, ut ille ipse puniatur, qui peccavit: *vel* in Evangelio, quæ est

temperata cum misericordia, & admittit sponsorem. Hæc posterior ostenditur in remissione peccatorum duobus modis α *ratione causæ meritoriæ*, s. satisfactionis: nulli enim Deus remittit peccatum, nisi pro eo sit satisfactum suæ justitiæ β *ratione applicationis* s. medii apprehensivi, quia Deus nemini vult peccatum remittere, nisi satisfactionem Christi fide apprehendat, ad eamq; provocet in judicio Dei. *Instas*; gratis Deus proponit placamentum. E. hoc modo non ostenditur justitia ejus punitiva. *Resp.* remissio peccatorum *ratione meriti Christi* non est gratuita, sed tantùm *ratione nostri*. *Inst.* Christus eodem sensu dicitur ἱλαστήριον, quo olim arca, quæ Deum non placavit, placamentum tamen dicebatur, quia Deus in ea placatum se præbens responsa dabat. *Resp.* Arca V. T. dicitur placamentum, *partim ostensivè*, ratione futuræ placationis per Christum; *partim organicè*, ratione applicationis placationis posthâc acquirendæ: sicut omnes typi V. T. 1. notabant tantùm acquisitionem salutis, non autem habebant vim in se acquirendi salutem, ac placandi Deum. 2. quoad applicationem erant organa Dei dativa, quibus offerebat, applicabatq; salutem à Christo acquirendam: solus autem Christus est placamentum, s. causa meritoria salutis per sanguinem suum (2) idem potest ex effectu probari: Qui enim dicitur ἀνταποδοῦναι justè, is est justus justitiâ distributivâ. Atqui Deus &c. E. &c. *Minor* probatur *II. Thess. I, 6. Ebr. II, 2. Rom. III, 8.* &c. (ubi eleganter παρaφράζει Syrus: *quorum condemnatio justitiæ reservatur*:) *Act. XVII, 31.* Undè & δίκη vocatur illa ipsa justitia Dei puniens *II. Thess. I, 9. Jud. v. 7.* & δικαίωμα τοῦ θεοῦ dicitur hoc esse, quod, qui committunt aut adprobant malum, digni sunt morte *Rom. I, 32.* (3) ab æquipollentiâ:

lentiâ: Nam ἡμέρα ὀργῆς & δικαιοκρισίας pro iisdem habentur *Rom. II, 5.* (4) à derivatis vocibus: quæ sunt; ἔνδικος *Rom. XIII, 4. I. Thess. IV, 6.* & ἐκδίκησις pœnæ exactio *Luc. XXI, 22. I. Pet. II, 14.* cujus vis explicatur verbo ἀνταποδοῦναι *Rom. IX, 19. & seqq. Heb. X, 30.*

§. 244. * Justitia Dei ἀνταποδοτικὴ, ut & omnis justitia Dei in factis Deo est *naturalis*. Socinus negat iustitiam compensativam Deo esse naturalem, statuitque liberam esse, & à DEO indifferenter exerceri, cum potestate secus faciendi. Sed contrarium probatur sequentibus rationibus. (1) Quicunq; vult naturaliter se & attributa sua, ei quoq; naturalis est sua iustitia. Deus &c. (2) Qui necessitate absolutâ odit peccatum, is naturaliter est iustus: odisse enim peccatum est effectus iustitiæ. Deus &c. *Psal. V, 5. XLV, 8. Roman. II, 22.* E. &c. (3) Cuius δικαίωμα gentibus naturaliter notum est, illius quoque δικαιοσύνη est naturalis. Sed δικαίωμα divinum in retribuendis malis & bonis &c. E. &c. *Rom, I, 22.* Probatio *Majoris* est, quia, si Deo mutabiliter inesset iustitia & ius compensandi benè & malè facta; notiones illæ non essent naturales & immutabiles. Obiicit Socinus sequentia 1. *Jus & potestatem Dei*, quæ est absolutissima & libera. Qui liberè odit, is non per naturam suam odit. Deus &c. E. 2. *contrarietatem misericordiæ & iræ.* Naturalia in Deo non habent contrarium. 3. *inæqualitatem harum proprietatum.* Proprietates naturales non sunt inæquales. Justitia & misericordia sunt &c. Nam dicitur tardus ad iram E. 4. *infinitatem Dei*: Omnis proprietas Dei naturalis est infinita: Justitia non &c. aliàs Deus infinitè ultor erit, & nunquam peccata condonabit. E. Sed *Resp.* ad 1. Falsum est, Deum liberè odisse peccatum, si vocabulum libertatis

disp. de serv. p. I. c. 1. & 2.

tatis

tatis accipitur indeterminatè ad oppositum obiectum morale: Dei libertas non versatur circà moraliter contraria, iustitiam & iniustitiam: Hanc namq; Deus nec vult, nec potest velle, non imbecillitate voluntatis, sed perfectione naturæ. Ad 2. Justitia & misericordia non contrariantur sibi invicem, quia in se & reipsâ unum sunt: *effectus* autem differunt, quia *illa* punit, *hæc* miseretur: sicut sol & liquefacit, & indurat lutum, & tamen unus idemq; sol est, nec sunt in ipso contrariæ qualitates: ità quidem iustitiæ opus, nempè punitio; & misericordiæ, nempè miseratio, sunt contrarii effectus, non tamen ipsa iustitia & misericordia sunt contrariè opposita. Quinimò nec inter opera servantur leges iustæ contrarietatis. Nam iustitia & misericordia modò dicuntur diverso respectu, modò quoad diversa obiecta. Respectu iustitiæ Deus homines lapsos iudicat esse damnabiles; misericordiæ autem generalis respectu iisdem à Sathana seductis est placabilis: (quippè ita est iratus hominibus, ut non aversetur omnes iræ deponendæ vias ac rationes.) Deindè, intuitu mortis Christi constituit & promittit, se iram depositurum, quam aliàs nomine iustitiæ servaret, si absq; Christi satisfactione esset: specialissimè autem consideratæ misericordiæ opus differt etiam obiectis à iustitiæ opere. Misericordia enim accipit in gratiam fideles; iustitia autem damnat infideles, quod iram peccatis promeritam apprehensione satisfactionis Christi non averterint, sed sub ea manserint. Ad 3. Disting. inter *naturam* justitiæ ac misericordiæ, & earundem *exsecutionem*. Ex natura sua Deus æquè justus est ac misericors, sed exsecutio misericordiæ est celerior, tardior autem justitiæ: ratio est, quia Deus per Christum est reconciliatus mundo,

& voluntate antecedente omnes vult salvos fieri, omnium misereri: repudiantes autem hanc in Christo oblatam gratiam punit demum voluntate consequente. Quo respectu apud Esaiam Deus dicitur in puniendo alienum opus facere, non, quod contrà naturam suam agat, sed quod nonnisi conditionem fidei ad salutem requisitam adspernantes puniat. Ad 4. Justitia Dei est infinita *quoad entitatem* suam, non quoad *actum*. Non sequitur; Deus habet infinitam potentiam creandi, & per infinitam potentiam res creavit. E. infinita fecit, & in infinitum creat. *Dices*; Justitia DEO mutabiliter inest, quia non semper punit. *Resp.* non sequitur: disting. inter propensionem naturalem ad puniendum, & inter exercitium propensionis illius. *Instas*; at in hoc, non in illâ, formalis ratio justitiæ punitivæ consistit: hoc autem est liberum, sic ut Deus punire & non-punire possit. *Resp.* Peccata considerantur dupliciter, *vel in se*, & ut sunt meritoria mortis, *vel* ut sunt expiata per Christum. In se spectata Deus naturaliter vult punire: ut autem sunt expiata per Christum, Deus potest non-punire, salvâ justicia: Hactenus justicia est libera, & differri potest ex longanimitate, ut homo agat pœnitentiam. Nam quod Deus naturalem justitiam non statim exercet homine peccante, hoc adscribendum est intercessioni Christi. Quare ante promulgatam primam promissionem Evang. peccatum simpliciter fuit mortis meritorium: post factam autem sponsionem filii Dei ad satisfaciendum pro homine, nulla peccata simpliciter & immediatè sunt inductiva mortis, sed secundùm quid & mediatè, si expiatio peccatorum non applicetur fide, sed repudietur per incredulitatem. Et hoc est, quod Lutherus dicit, *nullum malum opus damnare*,

minare, sed solam incredulitatem. Ubi non considerat opus malum absolutè & in se, quà malum est, sed respectivè in relatione ad expiationem sanguine Christi factam, quâ omnia peccata expiabilia fecit, ut, licet in se merea- antur mortem, tamen non eveniat ipsis damnatio, nisi per incredulitatem venia & remissio peccatorum impediatur. *Judicium Christi condemnat infideles*, inquit Chemnitius, *non propriè, quia peccârunt; potuissent enim remissionem peccatorum in Evang. oblatam recipere, sed quod magis dilexerunt tenebras, quàm lucem.* Imò incredulitas ipsa, prout est meritoria damnationis, non immediatè damnat, sed prout est impedimentum apprehensionis meriti Christi. Ob peccata reliqua merentur homines damnationem, sed damnatio ipsa non evenit, si eorum expiatio à Christo facta per fidem applicetur in justificatione: incredulitas autem prout est privatio medii damnationem promeritam avertentis causat eventum damnationis. c. XXVIII. Harm. Evang. p. 16.

§. 145. Cùm justitia Dei naturalis sit, DEUS non potest non peccata punire, vel in peccante, vel in peccatoris sponsore. Punit Deus peccatum, vel in ipso transgressore, ut, in Diabolis: vel in peccatoris sponsore, Christo. Hoc ipsum diligenter notandum est contrà Socinum, qui negat Christum veras pœnas sustinuisse, eumque tantum κατηχηστικῶς punitum, *h. e.* afflictum esse statuit, ut possit negare satisfactionem Christi, quâ pro peccatis nostris sibi imputatis luit pœnas nobis sufferendas.

§. 146. Sequitur *Patientia* s. *Longanimitas* Dei, quâ suffert peccatores, nec ad vindicandū malum pœnis suis, simul ac illas meriti sunt, properat, sed exspectat eorum pœnitentiam. Græcis dicitur μακροθυμία, *h. e.* longanimitas *Rom. II, 4.* quâ voce & *inducias* appellant, quod per

per eas bellum inhibeatur ad tempus. Hebr אפים ארך *Nares* Deo tribuuntur per ἀνθρωποπάθειαν & metonymicè significant *iram*, quæ naribus ac spiratione narium concitatur & notificatur *Num. XIV. 18. Ps. III, 8. Nah. I, 3. Jon. IV, 2.* Sunt itaque duo *requisita* longanimitatis, pœnæ dilatio, & exspectatio pœnitentiæ à peccatoribus *II. Pet. III, 15.* quia Deus non tantùm tolerat, sed tolerando etiam agit & incitat ad pœnitentiam. *Roman. II, 4.* *Exemplum* longanimitatis divinæ est, *tùm* in Ninivitis, *Jon. I. tùm* in mundo primo *II. Pet. III, 15.* ubi particula *semel* spectat tempus à Deo præfinitum pœnitentiæ agendæ, quo elapso perseverantes in impœnitentia puniturus erat Deus. *Causa impulsiva* longanimitatis divinæ est gemina (1) desideriũ salvandi peccatores etiam induratos, modò nõ maneant tales *II. Pet. II, 9. 15.* (2) intercessio Christi *Ebr. I, 3.* *Finis* longanimitatis est duplex 1. ut peccator ad pœnitentiam invitetur 2. ut piis ostendatur, quam copiosa sit bonitas Dei ergà sibi obedientes, ad præmiandum illos. *Consequens* verò prioris finis est eorum, qui manent indurati, punitio gravior & exemplaris.

§. 247. *Mansvetudo* Dei est propensa ejus voluntas, quâ iram temperat in vindicando, ne puniat pro scelerum magnitudine *II. Sam. XXII, 36. Ps. XVIII, 36.* Vocatur etiam *Lenitas* generali nomine.

§. 248. Mansvetudo iterum est duplex: *Facilitas ad ignoscendum, & clementia.*

§. 249. *Facilitas* ad ignoscendum est, quâ Deus facilè se præbet exorabilem, & iræ suæ ponit modum ac terminum, ne magnitudini peccati adæquetur s. propter illam in æternum duret *Jerem. XXX, 5. Joel. II, 13.*

§. 250. *Clementia* Dei est, quâ pœnas nobis debitas mo-

tas moderatur, & dispensat in stricta justitiæ suæ lege. Seneca clementiam definit *lenitatem superioris ergà inferiorem in constituendis pœnis.* Cicero generatim vocat *lenitatem*, ac definit, *justitiam positam in moderatione animadvertendi.* Aristoteles vocat πρᾳότητα, ac definit ἀρετὴν τοῦ ἀρχοντος. Id, quod benè notandum est contrà Socinum, qui in materia de satisfactione Christi perpetuò Deum considerat ut creditorem, qui possit pro lubitu debitum remittere, ideoque eum etiam vocat *liberalem.* At Deus in peccatorum remissione spectatur, non ut creditor, quia citrà satisfactionem creditor potest debitum remittere: sed ut rector vel regens, qui impunitatem peccatori non concedit, nisi vel ipse transgressor, (quod strictum jus postulat:) pro delicto satisfaciat, vel alius pro ipso puniatur, & tunc, quando impunitatem transgressori concedit, satisfaciente alio, Rector s. magistratus summus dicitur *clemens.* Est autem duplex beneficentia Dei in clementia illustris (1) quod DEUS, cùm magno odio incitaretur adversus peccatum, possetq; tám nobis parcere omninò nolle, quàm peccatoribus angelis omninò parcere noluit, tamen, ut nobis parceret, non modò solutionem vel satisfactionem loco & bono nostro præstitam admisit, sed etiam ultrò eam ipse invenit (2) quod filium suum proprium & unigenitum morti dedit ad satisfaciendum pro nobis. *lib. V. Eth.*

CAPUT XV.
DE
Potentia DEI.

§. 251. POtentia Dei sumitur vel *essentialiter*, vel *personaliter.* Essentialiter iterum vel *formaliter*, de

ipsa Dei proprietate, quâ potens est ad efficiendum aliquid; vel *metonymicè*, de instrumento, per quod efficaciter operatur *Rom.* I. 16. I. *Cor.* I, 18. Personaliter dicitur de ipso Christo *Luc.* I, 35. I. *Cor.* I, 24. Græcis potentia propriè est δύναμις, & notat *vim agendi*, distincta ab ἐξουσία, quæ est potestas & *jus agendi*: quomodo etiam distinguuntur παντοκράτωρ & παντοδύναμος. Nam, *illud* propriè notat eum, qui imperium tenet in omnia; *hoc* verò eum, qui potentiam s. vim habet faciendi omnia. Et hanc posteriorem vocem Athanasius tribuit Deo. Nunc agimus de potentia essentiali.

in Symb.

§. 252. Essentialis potentia DEI est proprietas intellectum & voluntatem ordine sequens; quâ Deus ex libera sua voluntate potest ad extrà operari omnia absolutè possibilia, & operatur, quæcunq; vult operari. Probat eam Fides *Genes.* XVII, 1. XVIII, 14. XXXV, 11. *Deut.* XXXII, 39. I. *Sam.* XIV, 7. *Es.* XIV, 27. XLII, 38. LX, 2. *Jer.* XXXII, 17. *Luc.* I, 37. *Apoc.* IV, 8. XI, 7. Probat Natura: Quis enim ignorat effectum non posse esse toto genere nobiliorem suâ causâ? Si ergò creatura est potens, utique multò magis creator, quippè, de cujus potentia res creatæ solùm participant. Imò, omnis perfectio simpliciter in Deum cadit: at potentia est perfectio simpliciter. E. &c. Adde rationem à posteriori, quod Deus produxit omnes creaturas, ergò per aliquam potentiam, tanquam principium activum.

§. 253. Potentia Dei est ipsa Dei essentia, quatenus est operans ad extrà, s. ad alia, quæ extrà Deum sunt. Nam, sicut cœtera attributa ἐνεργητικὰ in ipso Deo non distinguuntur; sed tantùm ratione diversorum objectorum externorum, ut in Sole vis exsiccativa & liquefactiva: sic

& essen-

& essentialis potentia Dei non nisi ratione differt ab essentia, & à cæteris attributis essentialibus distinguitur objecto adæquato: Undè perspicuum est 1. potentiam divinam non esse qualitatem secundæ speciei, nec habitum, s. potentiam proximè determinatam ad agendum, sed actum primum: potentia enim Dei est ipsa essentia, in quam non cadit accidens, atque ita nec potentiale, nec habituale quicquam. 2. Potentiam Dei non esse passivam, sed activam tantùm. Nam α potentia passiva est tantùm habentium materiam, vel sensibilem, vel intelligibilem. β est tantùm contingentium, s. illorum, quæ possunt non-esse. Deus autem est simplicissimus actus & summè necessarium, h. e. infinitum ens.

§. 254. Potentia Dei ad extrà est *libera*, & non simpliciter necessaria. Potentia illa Dei secundùm duo propria actionis, duplex est: naturalis, s. necessaria, & voluntaria, s. libera. In homine vides potentiam naturalem, cum necessitate, quam sola natura fundat citrà voluntatis arbitrium, & uno actu tantùm terminatur: sic sensus nostri naturali potentia sentiunt. Vides liberam potentiam, quam intellectus dirigit, eique voluntas imperat. Ita in Deo est gemina potentia, *naturalis* una, altera *libera*. *Illa* actibus Deitatis ad intra est occupata, qualis est potentia volendi bonum, & aversandi malum; potentia generandi in patre, nascendi in filio. *Hæ* potentiæ sunt necessariæ, quia Deus in seipso ex naturæ necessitate simpliciter hos actus agit. Libera autem potentia Dei mensuratur voluntate ejus. Et de hâc *h. l.* tantùm agimus.

§. 255. De hâc potentia Dei quæritur; *an sit infinita?* Sanè *à posteriore* hoc probare planè est impossibile, ut rectè censet Occam. Et potius à posteriori collige- 1. dist. 42.

 rem,

rem, potentiam Dei esse finitam, quia nullus detur ejus

l. XII. Metaph. c. 41. disp. XXXIII sect. 17. n. 3.

effectus infinitus, sicut & concludit Averroes. Excipit quidem Svvaretz, potentiam Dei infinitam esse, posse à posteriori ex actione Dei probari, non tàm ratione termini producti, cùm is semper finitus sit, quàm ratione modi, quia scil. ex nihilo totam universi machinam produxit: sed modus creationis creaturæ ut tali planè est incognitus. Si hic aliquid dicendum est, audiendus erit

in Theol. Scholast. cap. XVII. qu. 2. n. 5.

Martinus Becanus, Vir in hoc studio acutus & eruditus, qui exindè putat à posteriori cognosci posse, quod potentia Dei sit infinita, tùm, quia non producat tot effectus, quin possit plures producere: tùm, quia non faciat tàm perfectos, quin possit perfectiores efficere. *A priori* facilè demonstrari potest, potentiam divinam esse infinitam: Nam essentia & potentia in Deo sunt ταυτὸ & consequuntur se invicem: si ergò essentia est infinita; utique etiam potentia. At essentia est infinita. Si enim Deus esset suâ essentiâ finitus, quæsiverim, undè habeat hanc finitudinem essentialem? *aut* à seipso, *aut* ab alio, *aut* à nullo. Non *à seipso*, quia aliàs simplicissimus Deus simul erit limitans & limitatus, agens & patiens: finiri enim est pati: quod manifestam contradictionem implicat: aut sequitur, Deum non esse simplicissimam substantiam, sed ex forma limitante s. finiente, & materia limitata compositum, quod impium, blasphemum & absurdum est. Nec *ab alio*, siquidem Deus omnium rerum primum & absolutissimum principium, à quo cætera omnia dependent, nec suprà, nec penes se vel majus vel æquale principium habet. Adde, quod potentia Dei *vel* est finita, *vel* infinita. *Non illud*; quia imperfectionem arguit, habere potentiam limitatam; imò facit DEUM non-Deum, σιδηρόξυλον. Nam

à quo

à quo limitabitur potentia divina? E. erit hoc. *Dices* 3. à quo pendet hæc infinitudo potentiæ divinæ? 2. exceditur à scientia, quia DEUS potest plura scire, v. g. mala, quàm facere. E. non est infinita. *Resp.* ad 1. infinitas potentiæ divinæ est *vel* entitativa s. intrinseca; *vel* extensiva; *vel* intensiva. *Illam* habet ab essentia; *istam* ab objecto, quia non producit tot effectus, quin possit plures producere: *hanc* ab actione transeunte, quia non operatur tàm perfectè, quin possit perfectiùs operari. Ad 2. *a* potentia Dei, intrinsecè iuxtà suam entitatem considerata, non exceditur à scientia, quia sunt ταυτὸ β potentia divina considerata extrinsecè, quoad objectum, non exceditur à scientia quà proportionem, quia, sicut scientia se extendit ad omnia scibilia, sic potentia ad omnia possibilia. γ exceditur tamen, quà numerum, quia actu plura cadunt sub scientiam, quàm sub potentiam.

§. 256. *Objectum* potentiæ Dei sunt omnia alia à Deo, & absolutè possibilia. *Dico* 1. *alia à Deo* h. e. opera & actus Dei ad extrà. Quà limitatione excluduntur opera ad intrà, quæ ex necessario naturæ divinæ principio proveniunt, nec à voluntate Dei pendent: si enim in nobis actus naturales non sunt ἐφ ἡμῖν, *hoc est*, nostro arbitrio non subjacent, multò minus in Deo erunt liberi. Sed verum est prius, quia crescere, procreare simile, sitire &c. non est in nostra potestate, sed à natura, vel ut natura est, vel, ut corrupta. *Dico* 2. *absolutè possibilia*: *tùm* quatenus possibile sumitur *positivè*, prout denominatur à potentia; (neque sic petitur principium, nec dubium per æque dubium, obscurum per æque obscurum probatur,) *tùm*, in quantum ly possibile sumitur *negativè*, & denotat omne id, quod non implicat contradictionem, s. quod non

excludit possibilem factibilitatem passivam per repugnantiam ad illam. Undè autem sumi debeat repugnantia à posse esse, docet Thomas statuens, solum id, quod contradictionem involvit ex parte rei, esse verè repugnans ex seipso, & ideò solum illud esse extrà objectum divinæ omnipotentiæ. Nihil ergò est, quod Deus non possit facere, nisi ex se & sua natura sit impossibile, adeoque non contineatur in latitudine entis tàm possibilis, quàm actualis.

p. 1. qu. 25. art. 3.

§. 257. Continentur ergò sub objecto potentiæ divinæ omnia illa, quæ non implicant contradictionem, s. repugnantiam veram. Implicare autem contradictionem, est negare & evertere essentiam, ac proinde, in hac materia de potentia Dei circà res ad extrà id implicat contradictionem, quod evertit essentiam *vel* potentiæ divinæ, *vel* objecti, circà quod potentia divina occupata est, *vel* utriusque. Diligenter verò distinguendum est inter contradictionem *veram* & *apparentem*. Nam potest quidem nobis secundùm legem naturæ tantùm judicium ferentibus aliquid videri contradictorium, quod tamen ex lumine gratiæ rem æstimantibus diverso respectu secundùm utramque partem verum esse possit. Sic Calvinus nimis impudenter negat, *Deum posse facere, ut corpus unum sit in pluribus locis*. Quod cũ Calvino docent Theodorus Beza, Daniel Chamier. Licet enim hoc per naturã s. ordinariam Dei potentiã fieri nequeat, tamen per extraordinariã hoc evenire posse testatur doctrina celestis de sacra cœna & regno Christi. Ejusdẽ impudentiæ reus est Crocius docens, *accidentium propriorũ à substantia separationem implicare*, propterea, quod incommunicabile fieret communicabile. Sic blasphemè fingunt Sociniani contradictionem adjecti

l. IV. Inst. c. 17. n. 47.
part. 1. resp. ad act. colloq. Momdelg. p. 44.
Tom. II. lib. II. c. 1. n. 14.
p. 20.
part. II. convers. Pruten. c. 6.

adjecti in hac propositione: *Deus est incarnatus*; *Deus est homo*. Proindè cautela hæc semper ob oculos habeatur: Quandocunque in rebus captum nostrum excedentibus non manifestè apparet implicatio contradictionis, tunc potiùs silentio veneranda est Dei potentia circà illas res, quàm temerè aliquid constituendum. Deus enim superabundanter operari potest supra ea, quæ petimus aut intelligimus *Eph. III, 20*. Cumque ea sit supinitas nostri intellectus, ut sæpissimè non possimus rimari essentias rerum, non possumus etiam certò enuntiare de contradictionis implicatione s. essentiæ destructione. Alio modo in hac materia ex Augustino describi possunt absolutè possibilia, quod nempè sint illa, *quæ DEUS velle potest*. Verùm tunc distinguendum est inter actionem ipsam & determinationem actionis moralem. *Illam* Deus vult liberè; *hanc* vult necessariò, quia est objectum voluntatis ad intra. Sic Deus non potest injustè facere, justè tamen potest facere vel non facere hoc vel illud, ita, ut facere & non facere sit libertatis; justitia autem quam facit, aut non facit, naturæ divinæ.

§. 258. Atque hinc Potentia Divina rectè dicitur *omnipotentia*, non quasi complectatur omne genus potentiæ, quia non complectitur potentiam passivam, sed ratione objecti. Nam omnipotentia est, quæ omnia illa, quæ absolutè sunt possibilia, efficere potest. Talis est potentia infinita: aliàs non infinita, sed limitata & certis cancellis circumscripta esset. Rationem aliam addit Suvarezz, quæ desumitur ex natura relatorum, *d. l. n. 4.*
quia, si aliquid est possibile, per aliquam potentiam possibile est, hæc enim duo correlativa sunt. E. vel illa potentia est in Deo, & habemus, quod intendimus, vel est

in ali-

in aliquo alio ente, & indè etiam necessariò concluditur, multò magis & perfectiùs esse in primo ente, quia non potest aliquod aliud ens illam habere nisi participatam à primo.

§. 259. Absolutè autem impossibilia Deus facere non potest, propter contradictionem in apposito. Potentia extendit se ad id, quod per eam potest actuari: Sic potentia visiva versatur circà objectum visibile, cui non repugnat ly posse videri. Impossibile autem non potest actuari, sed excludit omnem rationem factibilitatis. Tenenda hic est distinctio τ̃ impossibilis, quam affert Flandrensis, impossibile aliquid dici, (1) *secundùm seipsum*, s. ratione discohærentiæ terminorum, quod implicat affirmationem & negationem simultaneam *v.g.* hominem esse irrationalem. Et hoc nullius potentiæ activæ est, quia potentia activa terminatur ad esse (2) *respectu potentiæ intrinsecè*, quod propter defectum potentiæ ipsius ex seipsâ fieri nequit *v.g.* hominem volare. Ad hunc enim effectum potentia hominis non potest se extendere, propter ἔλλειψιν naturalem. (3) *respectu potentiæ extrinsecè*, cum potentia alicujus ab extrinseco aliquo ligatur vel impeditur. *v.g.* lignum viride urere. Ea, quæ sunt impossibilia *naturæ* secundo & tertio modo, Deus facere potest, quia ejus potentia, cùm sit infinita, in nullo defectum patitur, nec ejus potentiæ aliquid resistere, vel eam aliquid impedire potest. Quod autem suâ *naturâ* primo modo est impossibile, Deus facere nequit, non propter defectum suæ potentiæ, sed propter defectum possibilis. Et in hoc casu rectè docet Thomas, verius dici, contradictoria non posse *fieri* à Deo, quàm, Deum non posse ea *facere*, cùm causa, ut fieri non possint, non sit à parte Dei, sed à parte impossi-

l. V. Met. qu. XIII, a. 4.

p. 1. qu. XXV. a. 2.

impossibilium, quorum naturæ τὸ fieri repugnat. Illustrat hoc tali simili Armandus de Bello Visu, *Quod Deus non potest facere, dicitur impossibile, non propter defectum divinæ potentiæ, sed propter defectum rei factibilis, quæ non est capax. Sicut Magister in Theologia de potentiâ absolutâ potest docere Theologiam: sed, quod non possit docere asinum, non est defectus potentiæ in Magistro: sed est defectus asini, qui non est capax doctrinæ.*

§. 260. Impossibilia absolutè sunt, quæ Deus velle non potest, *vel* ratione suæ potentiæ, *vel* ratione objecti, *vel* ratione utriusq;.

§. 261. Impossibilia Deo *ratione potentiæ* sunt, quæ naturæ ejus sunt contraria, & quidem, vel *simpliciter*, vel *secundùm quid.*

§. 262. Simpliciter contraria adeoque absolutæ impossibilitatis sunt ea, quibus simpliciter negatur essentia divina. Quæ phrasis, quia citrà expositionem durior videtur, ideò statim explicanda, aut communioribus verbis explicanda est *h. m.* Deus non potest facere res, quæ fieri non possunt, s. quæ, ut ab ipso fiant, ejus natura, quæ sancta, justa, misericors, simplicissima & verax est, non permittit. Atque adeò (α) *Deus non potest falli*, quia hoc repugnat infinitæ ejus sapientiæ, secundùm quam unico ac simplicissimo actu omnia & singula entia, tàm realia, quàm rationis, distinctè, evidenter & ἐν τῷ νῦν cognoscit, idque infallibiliter, quæ infallibilitas nititur infinitâ potentiâ adessendi creaturis, per quam omnia præsentissimè cognoscit. (β) *non potest peccare*, quia hoc repugnat sanctitati ejus (γ) *non potest mentiri*, s. quod idem est, facere ut duæ contradictoriæ simul sint veræ. Si enim Deus diceret, duas contradictorias simul esse veras, tunc

non esset verax, & deficeret à prima veritate, atque ita à seipso. (δ) *non potest mori, nec vinci.* *Illud* enim repugnat
l. V. de C. D. c. 16. infinitati essentiæ; *hoc* infinitati potentiæ. Rectè Augustinus ait: *Non minuitur potestas Dei, cum dicitur mori non posse: sic enim hoc non potest, ut potius, si posset, minoris esset utique potestatis. Rectè quippè omnipotens dicitur, qui tamen mori non potest: dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non, patiendo quod non vult.* (ε) *non potest peccatorem absq; satisfactione & illius applicatione impunitum dimittere.* Hoc enim est contra ipsius justitiam, quæ necessariò exigit luitionem pœnæ, s. illa sufferatur ab ipso transgressore, quod fit in ordinariis judiciorum processibus; s. per temperamentum misericordiæ transferatur in sponsorem peccatoris, quod est extraordinarium & fit ex gratiâ. (ζ) *non potest innocentem & non-peccatorem damnare.* Quia sic vellet potentiam injustè aliquid faciendi: semper autem voluntas Dei circumscripta est terminis justitiæ, nec creatura ita est in potestate creatoris, ut de eâ possit promiscuè facere, etiam contrà naturam suam. Nam Dei potentia in creaturas non nititur infinitate essentiæ, sed communicatione istâ, quâ illis essentiam communicavit, quæ communicatio Deo hoc juris tribuit, ut creaturis possit adimere τὸ esse, quod citrà ullum meritum eis dedit: ut verò miseriam infligat citrà meritum, non permittit justitia. Miserum enim esse, est pejus, quàm non esse, ac proptereà, non est eadem potestas inferendi miseriam atque auferendi essentiam citrà culpam creaturæ: aufert enim Deus quod dedit, & potest de suo facere, quod vult; at miseriam inferre innocenti non potest. Minimè ergò potuit ex informi massa creare quosdam homines liberè ad dedecus & condemnationem, sicut locum *Rom. IX, 21, 22.* Cal-

22. Calvinianorum nonnulli depravant, nisi homo se anteâ dignum fecisset pœnâ & dedecore per suam prævaricationem. Hoc, quod dicimus, Augustinus aliquot in locis inculcat. *Deus*, inquit, *reddit mala pro malis, quia justus est: bona pro malis, quia bonus est: bona pro bonis, quia bonus & justus est: solùm non reddit mala pro bonis, quia injustus non est*. Et alibi; *Bonus est Deus, justus est Deus, potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est: non potest quenquam sine malis meritis damnare, quia justus est*. Conf. *Sap. XII, 15.* Alia hujus impossibilitatis causa est *voluntas DEI*, quia Deus sic se revelavit, quod nolit condemnare eos, qui nihil mali sunt meriti. Quam posteriorem impossibilitatis rationem plerique D. D. Scholastici afferunt: in eo tamen errant, quod statuunt, Deum non posse damnare innocentem, impossibilitate tantùm hypotheticâ, & propter voluntatem in contrarium declaratam, cùm simpliciter hoc ipsum, etiam per justitiam, Deo sit impossibile. Nec valet, quod objiciunt, de potentiâ absolutâ & citrà respectum ad justitiam considerata: aliud enim est facere; aliud factum damnare. Illud requirit potentiam; hoc justitiam actionis, cujus Deus potens est.

in lib. de grat. & lib. arb. cap. XXIII.

l. III. cont. Julian. cat.

§ 263. Impossibilia potentiæ divinæ *secundùm quid* sunt duplicis generis: quædam sunt impossibilia Deo *quoad certum agendi modum*; quædam *quà certam hypothesin*.

§. 264. Impossibiles Deo *quoad certum modum agendi* sunt actus naturales, quatenus eos in seipso non exercet, nec exercere potest. Sic non potest edere, nutriri, ambulare, dormire, loqui &c. & tamen hi actus verè sunt possibiles. Quare dicimus, eos DEO non simpliciter esse impossibiles, (alioquin Deus quoddam possibile non posset;) sed tantùm secundùm quid, nempè, quatenus

tenus in seipso eos non exercet: ἐνεργητικῶς autem illos actus in creaturis efficere potest. Alio modo dici potest, Verbum *posse* sumi dupliciter, vel *latissimè*, prout quamvis potentiam, etiam passivam, suo sub nomine complectitur: sic aqua dicitur posse calefieri, & hoc modo non sumitur, cum DEUS dicitur omnia posse. Vel *strictè*, quatenus importat potentiam merè activam, exclusâ omni passione. Jam verò posse ambulare, edere &c. infert potentiam passivam in iis, qui ab his actibus denominantur: sunt enim quidam motus; at, id quod movetur, patitur, dùm aliquid in se recipit. Undè, licet ambulare, edere &c. sint possibilia, tamen si DEO tribuantur immediatè, contradictionem involvunt: mediatè verò DEO tribui possunt per verbum *facere*. Potest enim Deus facere edere, bibere &c. *h. e.* ut homo edat, bibat &c.

§. 265. *Ex hypothesi* impossibiles Deo sunt actus, quos decrevit non-facere, & quorum contrarium prædixit, promisit, aut comminatus est se facturum *v. g.* Deum non judicaturum mundum, credentibus denegaturum vitam æternam &c.

§. 265. Impossibilia Deo *ratione objecti* sunt, quæ destruunt essentiam objecti. Hoc modo Deus non potest facere creaturam absque relatione ad seipsum: creatum enim necessariò refertur ad creatorem, tanquàm dependens ad id à quo dependet. Sic Deus non potest facere hominem, qui non sit animal rationale. Quæritur I. *An Deus possit facere alium Deum?* Resp. *Neg.* Contradictionem implicat in adjecto, esse Deum, & nihilominus dependere: dependentia repugnat Deitati simpliciter. Adde, si Deus faceret alium Deum, ille Deus foret omnipotens, atq; adeò æqualis virtutis cum ipso, & per consequens illi

posset

posset resistere. II. *An Deus possit simul facere, quæ fecit?* Resp. (1) in eo non consistit infinitas potentiæ divinæ, simul facere quamcunque rem possibilem: quando ergò dicimus, objectum omnipotentiæ divinæ esse omne possibile, non volumus id intellectum collectivè, sed divisim s. sigillatim, signando quamcunque rem (2) non est necessarium ad divinam omnipotentiam, ut Deus omnia simul facere possit, sed sufficit ut quodlibet comparatum ad divinam potentiam ex vi illius ita in re possit constitui, sicut dicitur esse possibile. III. *An Deus potuerit facere, ut, quæ præterierunt, non præterirent, aut etiam nunc facere possit, ut aliquid, quod cæteroquin futurum erat, non fiat?* Resp. Potuit Deus facere, ne essent, quæ præterirent, & ita non præterirent: potest etiam adhuc facere, ne fiant, quæ futura alias erant. Sed postquam jam aliquid præteriit, non potest nunc facere, ut non præterierit, & supposito, quod aliquid reverâ futurum sit, fieri nequit, ut idem simul sit non futurum. Eleganter Augustinus, *Quisquis*, inquit, *ita dicit, si omnipotens est Deus, faciat, ut quæ facta sunt facta non fuerint, non videt se hoc dicere, si omnipotens est, faciat ut ea quæ vera sunt eo ipso quo vera sunt, falsa sint.* IV. *An Deus, quæ fecit, possit meliora facere, quàm fecit?* Resp. (1) Disting. inter rem consideratam ratione suæ essentiæ, s. *essentialis*; & ratione *accidentalis* bonitatis (2) inter rem, quæ manet *eadem numero*, & quæ fit *alia numero* ac essentia. Deus non potest facere rem bonitate essentiali meliorem, si debet manere eadem numero. Nam αἱ οὐσίαι, inquit Aristoteles, εἰσὶ πως ἀριθμοὶ, *s.* ratione definitionis ac essentiæ. Sic arbor, quamdiu manet arbor, non potest fieri homo, quamvis ex arbore, si non ampliùs maneat arbor, Deus potest facere hominem.

lib. XXVI. cont. Faustum c. 5.

lib. III. Met. c. III. Text. 10.

nem. Bonitate autem accidentali rem essentiâ eandem manentem potest facere meliorem *v. g.* ex pumilo procerum, ex stulto sapientem. *Dices*; Quicquid Deus fecit, optimum est. *Resp.* respectu eorum quæ *sunt*, non autem eorum, quæ *possunt esse*: adeoq; *comparativè* non *absolutè*.

§. 267. Impossibilia Deo *ratione utriusq;*, & potentiæ & objecti sunt, quæ utriusq; essentiæ simul repugnant. Hoc modo Deus non potest producere effectum numero aut magnitudine infinitum. Nam (1) effectus universi natura est, ut sit finitus (2) si produceret divina potentia effectum infinitum, destrueretur ejus essentia, & illa fieret finita: nihil enim amplius producere posset, quod effectui isti adjiceret. Sed consequens est absurdum, quia omni effectui potentia Dei potest aliquid adjicere, inque infinitum procedere apta est, neque unquàm eò devenire potest, ubi sistere cogatur propter suum defectum.

§. 268. Hic nota 1. Dei potentia est *infinita*, undè Deus dicitur omnipotens, *tùm* quia omnia possibilia potest, quæ sanè sunt innumerabilia, adeò, ut non possint tot numerari, quin plura possit Deus, nec tanta ponderari, quin majora possit; *tùm* quia potentiæ divinæ, si velit immediatè & absque conditione agere, nihil resistere potest, cùm omnia ab illa, tanquàm causâ, tàm quoad essentiam quàm, quoad essentiæ continuationem, dependeant. 2. Quamvis autem *potentia* sit infinita, *actus* tamen semper est finitus: effectus enim infinitus à Deo effici nequit. 3. Ex potentiâ Dei non potest aliquid concludi, nisi simul constet de voluntate Dei. Sic nos in doctrinâ de Cœnâ non niteremur potentiâ Dei, nisi certi essemus de voluntate Christi, quâ corpus & sanguinem suum in Cœnâ distribuendum sancivit. Scitè Chemnitius, *Sim-*

in Exam. C. T. p. 100.

plex

plex, inquit, *& vera regula est, quod gratia Dei, meritum Christi & efficacia baptismi in renatis operetur: quomodo, & quo ordine, statuendum est ex verbo Dei, non ex argumentationibus à possibili.*

§. 269. Hæc potentia divina licet in se & suâ naturâ simplicissima sit, & maximè una, quia identificatur cum ipsa essentia Dei, eique nihil reale superaddit: admittit tamen distinctionem intellectûs agentis, quæ fundatur in conceptibus inadæquatis. Atque sic distinguimus potentiam Dei in *absolutam & actualem*. Plerique hanc faciunt distinctionem ut dicant, eam esse vel absolutam s. *extraordinariam*, vel *ordinariam*. Sed hæc divisio non est adæquata suo diviso, nam ordinaria & extraordinaria Dei potentia est actualis: Deus autem plura potest, quàm vult agere & agit. Proindè hic absolutam Dei potentiam non intelligimus, quatenus à communi ordine divinitùs sancito est absoluta, s. ad eum non alligata; sed prout est absoluta ab actu, *h. e.* potest agere, at non agit, quia DEUS non vult agere.

§. 270. *Absoluta* Dei potentia est, quâ omnia potest, quæ velle potest, & plura potest, quàm vel vult, vel, aut ordinariè, aut extraordinariè, facit. Sic Deus posset 1000. mundos condere, posset ex lapidibus sibi suscitare semen *Matth. III, 7.* posset facere κάμηλον ingredi per foramen acûs *c. XIX, 24.* Objici autem hic solet Tertulliani, Augustini, aliorumve Patrum autoritas, dicentium, *DEUM nihil posse, quod non velit.* Sed *Resp.* ipsos per τὸ *velle* nihil aliud intelligere, quàm posse per naturam velle, sic rectissimè dicitur; DEUS nihil potest agere, nisi, quod potest per naturam velle. Atque ita (1) excluduntur mala moralia à Dei potentiâ, quæ DEUS, ut non potest

velle,

velle, ita nec poteſt operari; ut non vult, ita nec operatur. (2) tollitur imperfectio potentiæ, quæ in creaturis cernitur, quæ ſæpè aliquid volunt, quod tamen facere nequeunt: DEUS autem omne id quod vult, facit: & quod poteſt velle, poteſt etiam facere.

§. 271. *Actualis* potentia Dei eſt vel *ordinaria*, vel *extraordinaria*. Hæc diſtinctio facta eſt juxtà exſecutionem potentiæ, & petita eſt à duplici agendi modo.

§. 272. *Ordinaria* potentia eſt quam exercet conformiter ordini & legibus liberè à ſe ſtatutis. *Ordo* ille duplex eſt, vel *naturæ*, vel *gratiæ*. Naturæ ordo eſt, quo Deus ſecundùm leges naturæ à ſe poſitas operatur v. g. poteſt conſervare vitam per alimenta. Hinc rectè ipſa Natura à Scaligero dicitur *ordinaria Dei adminiſtra*. Gratiæ ordo eſt, quem Deus ſervat in regeneratione & renovatione hominis, poſitis certis mediis: ſic poteſt per verbum & ſacramenta homines convertere.

§. 273. *Extraordinaria* Dei potentia eſt, quâ præter & ſuprà omnem ordinem communem agit. Hæc Scaligero & aliis frequentius dicitur *abſoluta* potentia, ſc. ab ordine communi. Exempla multa ſunt in ſacris *Dan. VII, 22. Exod. XIV, 12. II. Reg. VI, 6. Exod. XXII, 18.* Sic Deus poteſt facere, ut homo Chriſtus quoad omnes ſui partes ſimul ſit alicubi, alibi autem ſecundùm ſolam carnem, quæ cum pane ſacramentali comeditur, quod peſſimè negat Bellarminus. Sic poteſt revocare defunctos, & mortales æternitate donare, quod furiosè inficiatur Plinius. Poteſt juxtà promiſſionem ſuam facere, & facit, ut Chriſtus quoad humanam naturam in ſtatu gratiæ præſens ſit eccleſiæ, eamq; guberne & defendat, quod hodiè Calviniani blaſphemè negant.

exerc. CCXXIV. ſect. 3. & exerc. CCCLXIV. ſect. 8.

T. III. de converſ. l. IV. c. 21; l. VII, c. 55.

§. 274. Cum

§. 274. Cum Deus extraordinariè agit, non agit *contrà*, sed *præter*, & *suprà* naturam: alioquin, si contrà naturam ageret, contrà semetipsum ageret, & seipsum everteret. Ubi commodè etiam distinguitur inter impossibilia *naturæ*, & impossibilia *naturâ*. *Illa* sunt, quæ per naturam fieri nequeunt; *hæc* verò quæ ex se & suâ natura fieri nequeunt, & destruunt essentiam vel potentiæ divinæ, vel objecti, circà quod Deus operari dicitur. *Illa* à Deo possunt fieri; *hæc* non item.

CAPUT XVI.
DE
Sufficientia DEI.

§. 275. Sufficientia Dei est interminabilis tota simul & perfecta essentiæ ac vitæ divinæ possessio *Exod. VI, 3. Hag. II, 8. Act. XVII, 28. Jac. I, 17.* Non autem agimus hic de perfectione Dei, quâ ei singulæ proprietates *seorsim* spectatæ, & quà est, & quà vivit, perfectissimè competunt, tanquàm simplicissimo & infinito enti: sed de ea, quâ omnia attributa *conjunctim* spectata habentur ab illo numero perfectissimo & sufficientissimo.

§. 276. Solus Deus est αὐταρκέστατος, *h. e.* sibi maximè sufficit, atque infinities omnem creaturarum sufficientiam superat, & quoad objecta, & quoad principium habendi, & quoad modum. Deus enim (1) non aliquas tantùm perfectiones obtinet, sed omnes (2) non habet necesse, ut aliunde accipiat: creaturæ autem omnem suam sufficientiam habent à Deo *Rom. XI, 1. XIII, 18. 1. Cor. IV, 7.* (3) omnia habet modo perfectissimo *Matth. V, 28. II. Pet. I, 4.* Creaturæ autem determinato modo & secun-

dum quid perfectionem obtinent, quatenus *vel* imaginem, *vel* vestigium quoddam Dei habent, & quò proximiùs ad archetypum accedunt, eò sunt perfectiores.

§. 277. Ex sufficientia Dei, mediante intellectu & voluntate ejus, oritur *Beatitudo*; interventu autem alicujus respectus extrinseci, oritur *Gloria Dei.* Intellectus divinus comprehendit objectum, quod est ipse Deus: sed ejus actus circà objectum non esset actus felicitatis, nisi Voluntas perpetuò objecti beatifici, *h. e.* essentiæ divinæ intuitum quasi desideraret, & in eo acquiesceret.

§. 278. *Beatitudo* Dei est actus vitæ Dei, quo ille fruitur sufficientiâ suâ per intellectum plenè cognita & per voluntatem summè amatâ *Genes. XVII, 5.*

§. 279. *Gloria* Dei est excellentia Dei super omnia *Rom. I, 29. IX, 5. Ps. VIII, 6. Es. VI, 3.* Dicitur autem variis modis: vel enim *absolutè* sumitur, & significat perfectionem Dei, s. potentiam, sapientiam, bonitatem, quatenus est gloriosa, *h. e.* fundamentum & materiam gloriæ præbet *Exod. XXXIII, 18. 20. XXXVI, 8.* Vel *relativè*, quoad creaturas, à quibus celebrari & glorificari debet *Es. XLII, 5. Job. XI, 4. Job. VII, 19. IX, 24. Rom. IV, 20.* vel *per Metonym. effecti* notat beneficia Dei gloriosa *II. Cor. III, 18. Eph. III, 16.* inprimis æternam felicitatem, quæ maximè est gloriosa. *Rom. IIX, 18. II. Cor. IV, 4.* vel *per metonym. signi* dicit symbolum gloriosæ majestatis divinæ *I. Sam. IV, 21. Psalm. LXXIX, 61.*

§. 280. Omnis actûs divini finis ultimus est gloriæ divinæ illustratio. Proprietates enim Dei gloriosæ se exserunt per actus & opera illis conformia, & quidem eo ordine ac modo, qui accommodatur statui, vel potius, mutationi objecti circà quod DEUS proprietates illas exserere

serere statuit. Peccatum itaque, cùm non sit opus DEI, non est medium per se illustrandi gloriam DEI, sed tantum occasio, non quidem data in hunc finem, (utpotè ad quem non accommodatum est suâ naturâ) sed à Deo sumta, & per mirabilem suam sapientiam usurpata: non peccatum ipsum, sed divina permissio peccati est occasio illustrandæ gloriæ divinæ.

§. 281. Ex gloriâ Dei resultant incomparabilitas, admirabilitas, & adorabilitas.

§. 282. *Incomparabilitas* DEI est, quâ ei nihil potest ullo modo æquiparari *Deut. III, 24. Dan. IV, 32. Sap. XI, 23.* Hinc Augustinus inquit: *Inspexi cætera infrà te, & vidi, nec omninò esse, nec omninò non esse: esse quidem quoniam abs te sunt; non esse, quia id, quod tu es, non sunt: id enim verè est, quod immutabile est.* Conf. Lombardus. Egregiè Scaliger: *Omnia hæc, non dico, singula, sed omnia, atq; etiam cuncta perfecta, ita ut ex iis unum fiat, si cum DEO conferantur, non solùm mutila & manca, sed etiam nihil, atque etiam, si liceat, si non liceat dicere, minùs quàm nihil sunt.* l. VIII. conf. cap. 11. l. 1. sent. dist. IIX. lit. A.

§. 283. *Admirabilitas* Dei est, quâ universæ creaturæ intellectualis intellectum suspendere potest, ut, licet omnem vim adhibeat, non tamen satis rimari possit naturam DEI, sed vix queat subinspicere in ejus proprietates. Rectè dicit Aristoteles, *Deus semper est quiddam mirabile.* l. 11. Metaph. c. 7.

§ 284. *Adorabilitas* Dei est, quâ ipsi debetur cultus religionis. Sub hoc cultu comprehenduntur omnes virtutes primæ Tab. Decalogi, Fides, Spes, Caritas, primariò in ipsum directa, & propter ipsum exercita, invocatio, juramenti religiosi præstatio. Quæ omnia sunt exercitia adorabilitatis divinæ, quibus homines DEUM glorificare

dicuntur, quando eum, ut ſapientem, juſtum, miſericordem, & συλλήβδην ut αὐταρκέστατον, agnoſcunt & celebrant. Nam ſufficientiam & beatitudinem Dei actus religionis & dignè, & utiliter apud creaturas conſequitur: *dignè*; quia â ſe eſt, & creaturas omnes facit: *utiliter*; quia religioſi cultus perfectionem & beatitudinem ipſis communicat.

§. 285. Modi, quibus Deus patefacit gloriam ſuam, ſunt duo generales: *Unus* per effecta ſufficientiæ ac excellentiæ ejus convenientia *Pſal. XIX, 1. Job. I, 14. II, 11.* *Alter* per ſigna, nempè, patefactionem verbi, lumen uſitatum *Matth. XVII, 2. Luc. II, 9.* vel etiam oppoſitam luci denſam tenebroſitatem *Exod. XVI, 20. II. Reg. VIII, 11.*

CAPUT XVII.
DE
Creatione.

§. 286. Actus divinæ potentiæ generales ſunt duo, *Creatio* & *Gubernatio* ſivè Providentia.

§. 287. De creatione, quid ſit, variant Doctorum Scholaſticorum ſententiæ, *nonnullis* ſtatuentibus, eſſe volitionem divinam: *aliis*; relationem creatoris ad creaturam: *aliis*; actionem tranſeuntem. *Primum* falſum eſſe, conſtat ex eo, quod volitio divina eſt creationis principium, & æterna. *Secundi* abſurditas facile demonſtratur, quia eo pacto creare nihil aliud eſſet, quàm referri ad creaturas: referri autem ad creaturas, ſupponit creaturas eſſe. Quoad *tertium*, diſtinguimus inter mutationem *latè*, ac *in rigore* ſumtam: *illa* eſt quævis rei inceptio & deſitio; *hæc* verò tranſitus ſubjecti ab uno termino in alium.

Illa

Illa datur in creatione, quia tunc res incipiunt esse, quæ anteà non erant: *hæc* verò non datur, cùm in creatione nullum præexistat subjectum, quippè, quæ fit ex nihilo. Remanet ergò, creationem esse *actionem realem*, quia Deus creando verè & realiter agit, *h. e.* actualiter influit in effectum. *Dices*; actio realis non fit sine mutatione. *Resp.* creatio potiùs fit per emanationem, quàm per propriè dictam efficientiam; emanatio autem fit sine motu: sic risibilitas à ratione, calor ab igne manat sine motu intercedente.

§. 288. De Creatione DD. Scholastici ad unum omnes docent, quod sit *productio rei ex nihilo*: quæ assertio habet suum fundamentum in Scriptura *Es. XLI, 24. Rom. IV, 17. Hebr. XI, 3.* sed ritè explicanda est. Nam etiam species intelligibiles & formæ sunt ex nihilo, nec tamen concesserim, eas creari. *Si dixeris*; species illas & formas esse ex materiâ præjacente, non tamen exindè sequitur eas generari, quia etiã anima Adami fuit ex materia præjacente, nec tamen producta fuit per generationem. Distinguendum ergò hìc est inter productionem ex *materiâ ingrediente*, & ex *materiâ præjacente*: quæ posterior rursus est duplex: vel *cum dependentia naturali*, vel *cum obedientiali*; posteriorem tantùm creatio admittit; priorem respuit. Definitur ergò creatio, quod sit *constitutio entis ex non ente negativo, sine dependentiâ naturali ad materiam physicam.*

§. 289. Creationis distinctè consideramus *tùm* causas, *tùm* adjuncta, *tùm* effectum.

§. 290. *Causa efficiens* est unus verus & solus DEUS. *Dico* I. Verum Deum esse causam efficientem creationis. Deus trinus in personis est verus Deus. E. &c. *Gen. I, 16.* De Patre constat ex *Act. IV, 24 Hebr. I, 2.* De Filio *Ps.*

XXXIII, 6. *I. Cor. VIII*, 6. *Joh. I*, 3. Frivolum est, quod ad locum ultimum excipit Socinus, per Christum omnia dici non *creata*, sed *facta*, all Dinge geschehen durch sie/ ut habet Versio N. T. Photiniana, Nam *α* istud *facere* explicatur per *creare Col. I*, 16. *β* non sine causa adhibet Johannes terminum *facere*, sed respicit ad loca V. T. in quibus ly *facere* pro *creare* usurpatur *Gen. I*, 7. *II*, 2. ostensurus insuper, omnia per Christum esse facta, non solùm quæ immediatè ex nihilo constituta, sed & quæ posteà ex materia præjacente facta sunt. *γ* universalitas objecti in creaturas visibiles & invisibiles divisi *Col. l. c.* non permittit ut aliter explicetur. Angeli enim à Christo non sunt redemti, regeniti & sanctificati. Et mundus, qui per ipsum factus dicitur, ipsum tamen dicitur non cognovisse *Joh. I*, 10. at absurdum est statuere regenitos Christum non agnovisse. *δ*. Christus extitit antè omnia à se facta *Joh. I*, 1. 2. & creata *Col. I*, 17. at juxta Socinianos non extitit antè omnia renovata, cùm multi in V. T. renovati atque sanctificati sint, Christo nondum existente, secundùm illos: non igitur omnia renovata possunt esse omnia facta vel creata per Christum. *Dices*; nullibi tamen Scriptura Christum vocat *creatorem*, tantùm dicit, per ipsum omnia facta. *Resp. α*. Etiam in casu recto de ipso dicit, *Tu initiò, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt Cœli. Hebr. I*, 10. ex *Ps. CII*, 26. & Quæ Pater facit, eâdem cum Patre potentia atque Majestate facit quoque filius *Joh. V*, 16. *β* Quod *per* filium omnia facta esse dicuntur, fit *tùm* quia potentiam creandi per æternam generationem à Patre accepit Filius; *tùm* quia ipse est substantialis virtus & potentia Patris *I. Cor. I*, 24. De Spiritu S. *Psalm. CIV*, 30. Ubi nota (1) causam efficientem crea-

creationis esse saltem *unam*, non plures. Creatio enim est effectus omnipotentiæ divinæ: sicut ergò non rectè dico, 3. esse omnipotentes, sic nec, 3. esse creatores, (2) malè à Goclenio 3. personas dici *causas socias* creationis. Nam in causis sociis una sufficit ad effectum producendum, & in causando una non agit id, quod agit altera. In creatione verò non sunt multæ partiales operationes, quarum una huic, altera illi personæ competat, sed est una simplicissima actio, propter unitatem essentiæ & potentiæ. *Dices*; Basilius in *Orat. de Sp. S.* patrem vocat creationis causam προκαταρκτικὴν, filium δημιουργικὴν, Spir. S. τελειωτικήν. *Resp.* Saltèm indicat diversum attributionis modum, & agendi ordinem. (3) malè à Samosatenianis Filium dici *creationis instrumentum*: creat enim virtute propriâ, non alienâ. *Dices*; ipsa Scriptura dicit, omnia esse creata à patre *per* filium. *Resp.* α particulæ distinctivæ non diversitatem, sed ordinem agendi notant. β ly *per* Scriptura etiam tribuit agenti principali *I. Cor. I, 9. Gal. I, 1.* *Dico* II. Solus Deus creat, & creare potest. De fide illud omninò certum est, quia Scriptura ex potentiâ creandi verum Deum æstimat, & ab aliis distinguit *Psalm. XCVI, 5. Es. XLV, 5. Jer. X, 10.* Nec reclamat Ratio: Nam si creatura posset aliquid producere ex nihilo, vel produceret independenter à Deo, vel dependenter. *Non illud*; quia, sicut non est independenter, ita nec independenter operari potest: cui enim innititur in esse, ei etiam innititur in actione. *Nec hoc*; quia ἐκ τῶν μὴ ὄντων aliquid producere posse, est virtutis infinitæ *Phil. III, 21.* cùm sit infinita distantia inter ens & non-ens. Jam simpliciter implicat, esse creaturam, & habere potentiam infinitam, s. dependenter, s. independenter. Falsus ergò est Durandus, qui

in II. d. I. qv. 4. asserit, potentiam creandi posse creaturæ communicari ut causæ principali, licet non secundùm totum suum ambitum, (quia tunc idem seipsum creare posset,) tamen quoad aliquem peculiarem effectum. Quæritur; *An creatura possit esse creationis instrumentum?* Resp. Neg. de instrumento physico & verè ac propriè activo, s. agat per vim intrinsecã & connaturalẽ, s. per communicatã. Videantur Joh. Rada & Vasquetz. *Dices* 1. aqua Baptismi elevatur ad efficiendam gratiam 2. ignis infernalis ad torquendos spiritus 3. verba consecrationis ad transsubstantiandum. Hæ sunt rationes Svvaresii. *Resp.* ad 1. ipsi Theologi Scholastici docent, sacramenta non operari physicè ad effectum suum, sed solùm, ut instrumenta moralia. Videantur Vasquetz, Scotus, Melchior Canus, Mart. Ledesma, Gulielmus Parisiensis, Becanus. Ad 2. Non elevatur ignis ut instrumentum physicè concurrens ad illum effectum, quia ex se non habet virtutem ad talem effectum. Ad 3. Figmentum est Transsubstantiatio Pontificia, sicut alibi pluribus docetur: ut taceamus, quod Vasquetz docet, *Verba sacerdotis in consecratione non operari physicè ad transsubstantiationem; sed solùm, ut instrumentum morale per modum impetrationis.*

p. II. contr. II. p. 45. & seqq.
Disp. XXIIX c. 2.
Disp. Met. XX, Sect. III. n. 7.
l. c. c. 6.
in IV: dist. I. qu. I.
in Relect. de sacram.
in IV, dist. I, q. 3.
l. I. de Sacr.
Sum. Theol. Schol. p. III, tract. II. c. 3.
l. c.

§. 291. Creationis *causa impulsiva* est Dei bonitas secundùm quam propendet ad bonum suum nobis communicandum *Ps.* CXV, 3. CXXXV, 7. Rectè Damascenus docet causam rerum omnium esse ὑπερβολὴν ἀγαθότητος divinæ. Causa *Ordinatrix* est Dei Sapientia: *Exsecutrix* est potentia divina.

§. 292. *Materia* creationis *ex quâ* est nulla. Hoc est, quod vulgò dicitur, *omnia creata esse ex nihilo.* Fuerunt olim *Hermogeniani*, ab auctore sic dicti, s. *Materiarii*, eò quod

eò quod ethnicos Philosophos subsecuti materiam Deo coævam & ex seipso ortum chaos, de quo omnia Deus fecerit, confingerent. Contra quos Tertulliani extat liber. Hi ex *Sap. XI*, 18. argumentati sunt, mundum minimè ex nihilo conditũ, propterea quod dicatur ex informi materia effectus. Esse ex Photinianis & Calvinianis, qui idem premant sub pectore virus si dixeris, fortasse non erraveris. Nos præmittimus α particulam *ex* h. l. non esse characterem *causæ efficientis*, ut *Rom. XI*, 36. nec *materialis*, ut *Gen.* II, 7. sed designare *terminum* & *ordinem* quendam inter nihil & rem, ita ut ipsum nihil in mente nostra concipiamus ut terminum à quo, & potiùs *post nihilum*, quàm *ex nihilo* mundum creatum dicamus; cùm nihil antè fuisset, nullâ re præsupposità aut præexistente. Sic *nihil* accipitur non *privativè*, ut neget aliquid de certo subjecto, sed *negativè*, ut etiam subjectum ipsum neget. β cum creatio actuatio non-entis statuitur, non intelligere nos *non-ens*, quod ità enti opponitur, ut existere repugnet, nec aliud nisi esse objectivum habet in intellectu. Tale enim ens ut actuetur, ne quidem sub infinitam Dei potentiam cadit: sed exprimi saltem termino *non-entis* negationem existentiæ, salvâ tamen essendi aptitudine. γ τὸ *Nihil* hìc excludere, non solùm concursum causæ materialis, ut vult Svvarez, sed præexistentiam rei creandæ, secundùm quodcunque sui. His præmissis, dicimus, mundum creatum esse ex nihilo. Assertum est Fidei *Prov.* VIII, 24. *Heb.* XI, 3. *Rom.* IV, 17. II. *Cor.* IV, 6. Certè quæ ita non apparent ut nec sint rectè dicuntur nihil. Et quæ ex nihilo producta dicuntur, ut lux è tenebris, illa τὸ *Nihil* non habent pro materia, sed pro termino. Confirmatur rationibus. Nam qui est omnipotens, non indiget

Disp. Met. XX. sect. 1. n. 1.

præjacente materiâ. Et firmissimè colligitur: Antè creationem *aut* aliquid fuit extra Deum, *aut* nihil. *Non illud*; quia hoc foret Deo coæternum, & ex substantiâ Dei, adeoque ipse Deus. E. hoc.

§. 293. Ex nihilo creata sunt omnia, *vel* immediatè, *vel* mediatè. Ubi suppone duplicem esse *immediationem*, sc. *efficientis*, & *materiæ*: *illa* côefficientem s. sociam causam; *hæc* materiam præexistentem excludit. *Priore* sensu omnia sunt ex nihilo creata immediatè; *posteriore* non item. Hinc rectè distinguit Damascenus inter creationem *immediatam* & *mediatam*; Illa est productio rei ex nihilo; hæc ex materia quidem præexistente, sed indisposita, nec ullâ causarum secundarum vi disponibili ad termini productionem, in qua sola datur potentia obedientialis, s. non-repugnantiæ in ordine ad causam primam infinitâ virtute agentem. Creatio immediatè facta est ex nihilo *absolutè*, tàm *materialiter*, quàm *formaliter* considerato; mediatè verò ex nihilo *secundum quid* vel *formaliter tantum*.

lib. II. de O. F. c. 5.

§. 294. *Immediatè* ex nihilo creata sunt celum & terra, *h. e.* nondum disposita & exornata naturalium corporum materies & seminarium.

§. 295. Hæc materia primitùs condita non caruit omni planè forma. *Dices*; in *lib. Sap.* vocatur ἄμορφος. *Resp.* ratione consecutæ distinctionis & exornationis. Undè malè nonnulli hanc materiam primitùs conditam confundunt cum materia prima Aristotelis. Nam materia prima Aristotelis dicitur *prima*, non ratione creationis, sed generationis: Deindè materia prima non omni caret forma: (sed mente saltèm abstrahitur à sua forma,) materia verò primitùs creata dicitur carere formâ, scil.

câ, quæ

eâ, quæ posteà sine alteratione ex nihilo corporibus naturalibus fuit inducta.

§. 296. Materia primitùs creata consideratur vel *ratione substantiæ*, sic fuit partim terrea, partim aquea & lutosa: vel *quoad quantitatem*, sic fuit ingens & quasi sine fundo moles; vel *quoad qualitatem*, sic fuit tenebricosa & ἀόρατος, *h. e.* caruit omni luce, virtute & efficaciâ.

§. 297. *Mediatè* ex nihilo creata sunt opera naturalia, quæ ex rudi illâ indigestaque massâ fuerunt formata. Rectè & hæc dicuntur *ex nihilo* creata 1. quia materia illa primitus creata fuit rudis & indisposita, adeoque naturaliter inhabilis ex se ad recipiendam talem formam qualem ei creator sine alteratione induxit: ejusmodi autem materia respectu materiati pro nihilo ferè haberi potest, *v. g.* limus terræ respectu viri, costa viri respectu fœminæ, non quidem pro nihilo merè negativo, sed per indispositionem, quia non habuit potentiam naturalem, sed obedientialem tantùm eamque nonnisi in ordine ad divinum agens. 2. quia forma, quæ dedit esse rei, ex nihilo producta est à Deo 3. quia illa ipsa materia indisposita ex nihilo fuit producta. Ideo *rectissimè creditur, Deum ex nihilo fecisse omnia, quia etsi jam omnia formata de ista materia facta sunt, hæc ipsa tamen materia de nihilo omninò facta est*, inquit Augustinus. *lib. I. cont. Man. c. 6.*

§. 298. *Forma interna* creationis continetur in *genere*, quod est actio, & quidem, per emanationem; *externa* est in modo & ordine creationis, quod, citrà alterationem, dicendo facta est.

§. 299. *Finis* creationis est *vel* ὃ, sc. gloria & cultus Dei *Ps. XIX, 1. CXLV, 10. Es. XLIII, 32. Apoc. IV, 11. 12.* *lib. III. de princ.*
(Pessimè ergò censuit Origenes, creaturas naturales non-

nisi ex occasione & per accidens fuisse factas: nimirùm, ut in eis, ceu in ergastulis, punirentur diversi spiritus, qui multo antè productionem rerum corporatarum diversimodè peccassent: quæ sententia multos olim invenit sectatores, teste Cyrillo, quamvis contraria Scripturæ, quod ostendit Augustinus.) *Vel ū* bonum creaturæ, inprimis hominis.

l. I. in Joh. c. 9. l. XI. de D. C. c. 23.

§. 300. *Adjuncta* creationis *ex causâ efficiente* sunt 1. quod sit *libera*: hinc nec citiùs, nec tardiùs mundum creavit. 2. ἀκίνητος, s. *vacua à mutatione* in creatore, Non enim nova voluntas creatorem subiit, sed novum tantùm opus externum secundùm æternam ejus voluntatem prodiit. Ideoque Deus creando non transivit *α ab otio ad negotium*: minimè enim tale otium, vel quies DEO convenit, quæ sit privatio motûs. Nam si moveri non potest, quiescere quoque nequit. *β à potentia ad actum*: ipse mundus potiùs à *potentiâ*, non quidem *positivâ* (nihil enim erat, in quo mundus esset potentia,) sed *negativâ* in actum quodammodo exiit.

§. 301. *Adjuncta ex modo* sunt 1. quod creatio est ἔναρχος, facta in & cum temporis principio. Ubi intellige *tempus extraordinarium*, s. durationem aliqualem. Nam propriè dictum tempus, quod mensurat motus celi, nondum erat, quia celum demum quarto die conditum. *Gen.* I, 1. Aristoteles, qui mundum ab æterno extitisse putat, rectè quidem contrà Antiquos disputat, in tempore eum generatum non esse, (non enim generatus sed creatus,) errat tamen vehementer, cum ab æterno esse contendit. Rationes Aristotelis, Procli & Averrhois solvit Thomas. Quæritur; *An mundus per omnipotentiam divinam ab æterno produci potuerit?* Gregorius Ariminensis, Suaretz, & alii

p. I. qu. XLVI. a. I. & l. II. cont. gent. c. 31. II. sent. dist. I.

& alii affirmant. Sed rectè neget Henricus Gandavensis. Nam implicat, esse creaturam, & esse ab æterno. Idem ex Recentioribus docent Toletus, Rapinæus, Leon. Lessius, Gvilielmus Estius, Camerarius. Expressè sane Hugo de S. Victore, *Fugit*, inquit, *divinam virtutem, ut aliquid sibi coæternum faciat.* Conf. Damascenum, Augustinum, Fulgentium, Athanasium. Vide etiàm suprà, ubi de æternitate egimus 2. est ἐξαήμερ☉. Augustinus statuere videtur, omnia ἀθρόως, καὶ ἐν ῥοπῇ condita esse, sed ipse sibi non constat, sicut mox patet ex *c. 28* Quæritur; *An Deus potuerit omnia in momento condere?* Aff. quia hìc nulla contradictio, nec ex parte Dei creantis, nec ex parte creaturæ.

l. 6. Sect. VI n. 5. quod lib. I qv. VII. lib. VIII. Phys. c. II. q. 2. Disp XLII, Philos qv. 7. l. IV de persect. div c. 2. in II. d. 1. §. 11. part. II, q 23. l. 1, de sacr. cap. 10. l. 1, de O. F. c. 8.

§. 302. *Effectus* creationis sunt omnes res tàm substantiæ, quàm accidentia: quarum *illæ* dicuntur creatæ; *hæc* concreata.

§. 303. Rerum creatarum *adjunctum* est bonitas. *Gen. 1, ult. Sap.* I, 14. quæ loca probant, quod nulla res vel in se mala, vel in ordine ad aliud noxia fuerit creata. Vis noxia, quæ hodiè in nonnullis creaturis cernitur, aliundè accessit, nempè, à corruptione naturæ, &, quæ ex corruptione hâc proficiscitur, præposterâ ac perversâ rerum applicatione *Rom.* VIII, 20. Quæritur; *undè ergò malum?* Resp. (1) malum *formaliter* non est *res* aliqua, sed *rei privatio* vel corruptio: res enim habens entitatem realem & bonum reciprocantur. Sententiam hanc non solùm Græci, sed Latini etiam Patres ambabus palmis amplexantur. Ex Græcis consule Clementem Alexandr. & Athanasium. Præ ceteris egregiè Basilius: ὅλως μήτε θεὸν αἴτιον ἡγοῦ τῆς ὑπάρξεως τοῦ κακοῦ, μήτε ἰδίαν ὑπόστασιν τοῦ κακοῦ εἶναι φαντάζου. οὐ γὰρ ἐστιν ὑφεστὼς ὥσπερ τι ζῶον ἡ πονηρία, οὔτε οὐσίαν αὐτῆς ἐνυπόστατον

l. cont. Felician. c. VII. l. de F. ad Petr. c, III. orat. II. cont. Arianos. l. IV. de Genes. ad lit. cap. 20.

l. IV Strom. in Orat. cont. gent.

 συστατον

στατον παραστῆσαι ἔχοιμεν, στέρησις γὰρ ἀγαθοῦ ἐστι τὸ κακόν. Ex Latinis vide Augustinum & Ambrosium (2) malum semper est *in* aliquo *bono*, sicut claudicatio in pede, cæcitas in oculo. Et hoc est, quod Bonaventura inquit, *malum substantificari in bono*. Hinc Augustinus. *Si bonum non esset, in quo malum esset, prorsùs nec malum esse potuisset.* (3) Malum est *à bono*, non quidem καθ' αὑτὸ, (sic enim malum non habet causam,) sed *per accidens*. Nam *aut* malum mali causa est, *aut* bonum: *non illud*; quia malum per se nihil est. *E. hoc.* Sic docent Augustinus & Ambrosius (4) malum non habet *causam formalem*, quia est absentia formæ: nec *materialem*, nisi quatenus est in bono, ut privatio in subjecto: nec *finalem*, quia finis aliquid bonum est; malum autem quâ malum non intenditur: sed *efficientem*, quæ *vel* efficiendo, *vel* deficiendo producat. (5) malum aliud est *suâ naturâ* tale, aliud πρὸς τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν; ut distinguit Damascenus, vel, ut Tertullianus, aliud *delicti*, aliud *supplicii*. Deindè, malum aliud est *naturale*, quod privat bono aliquo naturali *v. g.* cæcitas, mors &c. aliud *morale*, quod privat rectitudine morali, quale est omne vitiũ & peccatum. (6) Malum pœnæ est à Deo I. *Sam.* II, 6. *Es.* XLV, 7. *Amos* III, 6. & immittitur εἰς γυμνασίαν, ut loquitur Macarius, & ad utilitatem nostram, sicut prudens Medicus dolores inducit corpori ægroti ad sanitatem, ut dicit Basilius *Conf. Sap.* I, 13. causa tamen originaria hujus mali est in nobis ipsis. (7) Malorum naturalium Deus autor aliquo modo dici potest, non deficiendo, sed efficiendo. Absurdum enim est, potentissimum ac sapientissimum Deum aberrare ac deficere in agendo. (8) Malum morale nullatenus est à Deo, quia Deus est ipsa justitia *Ps.* V, 5. Inventi olim sunt quidam, Blastus & Florinus nominati, qui Anno Christi

l. VII. conf. c. 12.
l. I. c. 8. Hexaem.
in enchir. c. XIV.
l. cont. jul. c. 3.
l. VII. de Isaac. & anima.
l. IV. O. F. c. 20.
l. II. advers. Marcion.
homil. VII.
l. c.

CIICII.

CIICII. affirmare ausi sunt, malum esse à Deo, & Deum mala facere: adversus quos Irenæus duobus pugnavit libris, teste Eusebio & Nicephoro. Idem dixerunt Seleuciani & Hermiani, teste Augustino. Ut Marcionitas & Manichæos taceam, Calviniani, qui se Orthodoxos prædicant, Deum peccati causam statuere non formidant. Vide Piscatorem, Zanchium &c. Horrendum dogma, quod etiam sanioribus ethnicis probari non potuit. Aurea vox est Platonis *l. II. de Rep.* Κακῶν φᾶναι θεὸν αἴτιον τινὶ γίνεσθαι ἀγαθὸν ὄντα διαμαχητέον πάντι τρόπῳ, μήτε τινὰ ταῦτα λέγειν ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει, εἰ μέλλει εὐνομήσεσθαι, μήτε ἀκούειν μήτε νεώτερον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε ἐν μέτρῳ, μήτε ἄνευ μέτρου μυθολογοῦντα, ὡς οὔτ' ὅσια ἂν λεγόμενα εἰ λέγοιτο, οὔτε ξύμφορα ἡμῖν, οὔτε ξύμφωνα αὐτὰ αὐτοῖς. Plura vide suprà.

l. V. Inst. Eccles. c. 20. *l. IV, c. 20.* *l. de hæres. c. LIX.* *in disp. de prædest.* *in Miscell.*

CAPUT XIIX.

DE

Gubernatione & Providentiâ.

§. 304. Alter potentiæ divinæ actus est actus *Providentiæ.* Adstruitur *tùm* ex creatione: quis enim otiosum credat esse rerum omnium conditorem? *tùm* ex Dei bonitate, quæ cùm summa sit, non potest non infinities major esse curâ animantium etiam ἀλόγων: *tùm* ex ipsius sapientiâ, quæ non potest non in optimâ gubernatione & administratione relucere. Optimè Chrysostomus. *Si navis, quantumvis firma & instructa, tamen in fluctibus consistere non potest sine gubernatore; quantò minus orbis universus constare potest, sine curâ & gubernatione Dei?* Homil. XIX. in Eph. ad Eph.

§. 305. *Objectum* providentiæ divinæ sunt res omnes, etiam minutissimæ & vilissimæ. Nam, *si non est*

injuria

injuria & probrum Dei, minutissimas quasque res fecisse; multò
1. l. de off. c. 13. *minus probrum illius eas factas regere*, inquit Ambrosius. Vide Scripturam *Sap. VI, 8. VIII, 1. Hebr. I, 3. Eph. I, 11.* Cum autem dicimus objectum providentiæ divinæ esse omnes res, loquimur de providentia *generali*, ejusque objecto *adæquato*, non *primario*, quod est homo *I. Cor. IX, 9.*

§. 306. Actus providentiæ divinæ sunt *conservatio* & *gubernatio*.

§. 307. *Conservatio* est vel *existentiæ*, vel *virtutis*. Conservatio *existentiæ* est essendi, vel *existendi continuatio*,
exerc. CCL. ut definit Scaliger. Probat eam Scriptura *Sap. XI, 26. Act. XVII, 28. Col. I, 17. I. Tim. IV, 10. Hebr. I, 3.* Et confirmat naturalis ratio, quia creatio & conservatio realiter non differunt, sed saltèm connotatione: illa dat essendi initium; hæc continuationem, rebus incorruptibilibus quidem, ita esse earum prorogando, ut ab initio dedit, per continuam productionem ex nihilo; corruptibilibus verò in locum earum, quæ corrumpuntur, semper nova individua sufficiendo, idq; non solùm *per causas secundas*, sed & *per seipsum* immediatè. Concurrit enim tanquam causa universalis ad fieri, esse & operari omnium creaturarum. Et hæc conservatio est vel *totius speciei*, vel *individuorum*. *Virtutis* conservatio est, quâ Deus conservat qualitates & quantitates.

§. 308. *Gubernatio* Dei est, quâ actionibus & passionibus creaturarum præsidet, easque ad certum finem ordinat. Hanc adserit Fides *Gen. VIII, ult. Job. IX, 5. Psalm. CXLVII, 8.* Confirmat Ratio: Nam Deus omnia propter finem fecit, ergò etiam omnia ad finem ordinat. Quin, omne bonum est à Deo: pulcerrimus autem rerum ordo & harmonia est maximum aliquod bonum. *Dices*; quæ con-

exciderunt; *illa*, quia possunt impediri; *hæc*, quia mediis præscriptis possunt non-uti. *Resp.* Sic providentia divina frustratur quidem *fine particulari*, qui est bonum creaturæ intentum: non tamen *universali*, qui est manifestatio majestatis, bonitatis & justitiæ divinæ. Sicut enim in vitæ æternæ donatione bonitas; sic in damnatione justitia Dei patefit.

§. 309. Gubernationis actus speciales sunt motus, auxilium, concursus, permissio, de quibus omnibus ad nauseam Theologi moderni.

§. 310. Gubernatio divina I. est vel *mediata*, vel *immediata*. *Mediata* est, quando Deus ministerio causarum secundarum utitur ad certa opera perficienda. (Ubi nota (1) Deus mediis s. instrumentis utitur, non *necessariò*, sed *liberâ voluntate*. Non enim indiget Deus causarum secundarum adminiculo, sed eas effectûs societate honorat (2) media, quibus utitur providentia divina, non sunt à providentiâ *excludenda*, sed in eam *includenda*. Ordinatio enim, quæ providentiæ est actus, non tantùm finis est, sed etiam mediorum.) Media s. instrumenta gubernationis divinæ sunt *α* vel *animata*, vel *inanimata*: *illa* sunt vel *intelligentia v. g.* angeli, homines, vel *bruta v. g.* Bileami asina. *Inanimata* sunt terra, celum, pluvia, sulphur, ignis &c. Ubi nota I. Deus ad omnes actiones creaturarum concurrit, quia aliàs actio creaturæ esset ens independens, & sic ipse DEUS. *Dices* 1. dependet remotè à Deo. *Resp.* Ergò non tanquam à causâ primâ & principali 2. si creatura non habet sufficientes vires ad suas actiones, erit tanquàm causa instrumentalis. *Resp.* disting. inter causam sufficientem ac perficientem. II. Creatura est suæ actionis causa principalis. Aliàs enim homo non ageret cum liberta-

bertate, ſed ageretur, nec eſſet cauſa peccati. III. Deus concurrit cum creaturis, non ſolùm vim agendi naturalem, quam illis dedit, conſervando, ut voluit Durandus; nec ſolùm movendo & applicando illas ad agendum, ſicut homo applicat cultellum ad incidendum movendo ipſum: quam ſententiam tenent Thomas, Capreolus, Ferrara; ſed eandem numero actionem producendo, & eundem numero effectum attingendo. Adeoque Deus non tàm influit in cauſam ſecundam, quàm in actionem ejus, nec concurſus Dei eſt prior actione cauſæ ſecundæ, ſed ſunt ſimul. *Dices*; una numero actio non poteſt immediatè provenire à duobus agentibus. *Reſp.* poteſt omninò, quando agentia ſunt ſub ordinata. Actio creatoris *formaliter* & *reduplicativè* ſumta *ut ſic* non eſt actio creaturæ, ſicut nec creatum creatura eſt; *materialiter* tamen eadem utriusque eſt actio, quæ fluit à Deo, ut *cauſa univerſali*, à creatura, ut *cauſa particulari*. *Dices*; E. ſunt duo concurſus. *Reſp.* ſecundùm rem nonniſi unus eſt, ſicut una actio: ſecundùm denominationem ſunt duo, quia duæ cauſæ concurrentes. Fruſtra ergò eſt Alvaretz & Jacobus Revius qui Svvareſium carpit, quod Dei & creaturæ eandem numero actionem eſſe ſtatuat, easque pro realiter diverſis habent. Sed, ſi actio Dei eſt diſtincta ab actione creaturæ, aut antecedit, aut ſequitur, aut comitatur. *Si illud*; (quod vult Revius, qui negat concurſum ſimultaneum in ordine cauſandi, & prævium defendit:) neceſſitat: *ſi iſtud*; eſt fruſtranea: *ſi hoc*; actio creaturæ non dependet immediatè à DEO, ſed ab aliquo effectu DEI, quod abſurdum eſt ſtatuere. IV. Sæpè homines in ſuâ actione non cogitant de eventu, quem Deus intendit, hinc fit, ut frequenter imprudens impingant. Sic Auguſti-

Diſp. XIX. §. 7. concl. 7. in Svvareſ. Repurg: ſ. in Notis ad Diſp. XXII. Met. Sect. III. c. 2.

Augustus Cæsar indicens censum toti terrarum orbi, non cogitavit de nativitate Messiæ. V. Irritæ sunt causæ secundæ, nisi à prima juventur, *Ps. CXXVII, 1. Os. II, 8.* VI. In mediis itaque divinæ providentiæ non hærendum, sed ad causam primam semper respiciendum. VII. Positis causis secundis in actu, nihilominus divina providentia effectum istum inhibere vel mutare potest (quod patet de igne Babylonico) β vel *necessaria* vel *contingentia*. *Illa* sunt, quæ secundùm naturam suam necessariò certum producunt effectum: *hæc*, quæ contingenter. Et necessariorum vicissim alia sunt per se ac absolutè, s. *necessitate consequentis*; alia ex hypothesi & *necessitate consequentiæ necessaria*. Contingentiũ ratio ἐπὶ τὸ πλεῖστον attribuitur causis & effectis ratione futurorum casualium, fortuitorumq;. Quæritur; *An hæc subjecta sint gubernationi divinæ?* Aff. propter exempla, venditionis Josephi, eamq; insequentis tantæ prosperitatis *Gen. XLV, 8. I, 20.* hominis cum hydria discipulis occurrentis *Luc. XXII, 13.* Thomas docet, quomodo aliquid simul & provisum & fortuitum esse queat: *hoc*, in quantum effectus ordinem particularis causæ effugit: *illud* respectu causæ universalis, à cujus ordine subtrahi non potest. Conf. Augustinus. Etsi ergò eventus fortuiti ratione decreti divini sint necessarii, tamen necessitas illa est conditionata, quæ non tollit contingentiam. Potest enim effectus esse contingens, propter causam proximam contingentem & indeterminatam, cùm Dei decretum sit causa remota. *Deindè*, providentia DEI non mutat rerum naturas, sed res omnes gubernat juxtà earum naturas, atque ita contingentes causas regit, ut contingenter agant. γ Sunt vel *bona*, vel *mala*: *Illa* sunt tùm *naturalia*, ut substantiæ, motus, actiones, perfectiones rerum;

l. 1. cont. Acad. c. 1. & l. 1. retract. c. 1.

rerum; tùm *voluntaria* & moralia, qualia sunt virtutes. *Hæc* sunt, tùm *pœnæ*, tùm *culpæ*, hoc tamen discrimine, ut priora Deus *efficiat*, posteriora saltèm *permittat*. Malum pœnæ est, quod Deus ex justissimo judicio peccatoribus per aliquam boni privationem irrogat, fitque interdum, ut malum pœnæ etiam sit malum culpæ, sed diverso respectu: malum culpæ est efficienter, prout fluit à causâ exorbitante ab ordine agentis primi; malum pœnæ est permissivè. Deindè etiam alium finem sibi propositum habet efficiens, alium permittens. Gubernatio *immediata* est, quâ Deus absque ministerio causarum secundarum res gubernat *Matth. IV*, 4. ex *Deut. VIII*, 3. Sic *Gen. II*, 5. cùm nondum pluisset super terram, omnia tamen florebant.

§. 311. Cœterùm, de providentia divinâ circâ *actus malos* breviter aliquid dicendum est. Providentiæ hujus actus considerantur, *vel* circà initium; *vel* circà progressum; *vel* circâ finem & terminum peccati: *Circà initium* Deus agit, *vel* impediendo, *vel* permittendo. *Impeditio* ratione objecti est triplex. Nam impedimentum ponitur *vel* potestati, *vel* potentiæ, *vel* voluntati. *Potestati* per legislationem divinam, quâ actus creaturæ ita circumscribitur, ut non sit amplius liber, nec citrà peccatum vel præstari possit, si vetitus; vel omitti, si mandatus. *Potentiæ* ponitur impedimentum, quando Deus impedit, ne creatura possit producere actionem, ad quam ex se propendet, & vires sufficientes habet. Sicut autem ut creatura aliquid efficere possit, requiritur, *tùm*, ut potens sit; *tùm* ut potentia nulla major vel æqualis ei opponatur; *tùm*, ut objectum habeat, in quod suâ potentiâ agere possit; sic inprimis quatuor modis à DEO ponitur impedimen-

dimentum potentiæ α per eſſentiæ, quæ fundamentum eſt potentiæ, ablationem *II. Reg. I. Eſ. XXXVII*, β per potentiæ ipſius ademtionem, vel diminutionem *I. Reg. XIII*, *4. Rom. VI.* γ per majoris aut æqualis ſaltèm potentiæ oppoſitionem *v. g.* abductioni Lothi per Abrahamum. δ per objecti, in quod tendit, ſubductionem *Job. VIII, 59. Voluntatem* impedit Deus, quando facit, ne creatura velit actum producere, ad quem alioquin propendet & vires ſufficientes habet. Hæc impeditio fit per actionem, quâ DEUS in voluntatem agit ſecundùm modum libertatis ipſius, quæ actio dici poteſt *Svaſio*, quando Deus aliquo argumento voluntatem flectit, ne velit actum patrare, ad quem alioquin fertur. Sicut autem argumenta Svaſionis ſunt tria (1) quod ſit actus facilis & præſtabilis (2) utilis, amœnus & jucundus (3) honeſtus, juſtus, decorus: ita etiam triplici ſvaſione Deus impedit, ne quis actum vitioſum perpetrare velit. Perſvadet enim menti, actum eſſe præſtitu difficilem, vel etiam prorſus impoſſibilem, aut inutilem, aut injucundum, aut inhoneſtum &c. *Matth. XXI, 46. II. Reg. III, 26. 27. I. Sam. XXIV.* Impeditioni oppoſita eſt *Permiſſio*, quæ eſt actus voluntarius Dei, quo efficientiam ſibi poſſibilem ſuſpendit, nec impedit potentiam vel voluntatem creaturæ. Et eſt triplex: *Una*, quâ Deus actum aliquem facit liberi arbitrii creaturæ rationalis, ſic, ut non adſtringat illum lege. *Altera*, quâ actum permittit potentiæ creaturæ. *Tertia*, quâ voluntati permittit. Permiſſio primi modi non eſt *h. l.* Nam *h. m.* DEUS ſemper impedit peccata: poſterioribus modis permittit, quatenùs non impedit, impeditione efficaci. Permiſſionis conſideramus diſtinctè cauſam, objectum, & modum. *Cauſa efficiens remota* eſt jus permitten-

mittendi; *proxima* & immediata ipsa voluntas. *Objectum* est actus vitiosus, non quà materiale, s. quatenus actus, (hic enim ex se indifferens est ac indeterminatus, moraliter nec bonus, nec malus, & ad hunc concurrit Deus efficienter) sed quà formale, s. quatenus ἄτακτος, inordinatus, vitiosus. Probè verò hic distinguendum est inter objectum voluntatis & permissionis, quarum quidem *hæc* ab *illâ* non distinguitur ut sic, (permissio enim Dei est voluntaria,) sed objectivè, quia voluntatis objectum immediatum est permissio; permissionis verò peccatum. Deus non vult peccata, vult tamen permitere peccata ob fines bonos. Hinc peccata substant providentiæ divinæ, ut materia tantùm; res verò bonæ, ut materia simul & effectus. *Modus* permissionis est suspensio efficientiæ alicujus, quâ usurpatâ Deus impediret actum potentiæ vel voluntatis. Nam actus, qui permittuntur, ab agente perficiuntur, non à permittente: permittens enim cessat ab actione, quam permittit, & sinit aliũ agere. Hinc permissio divina non potest dici causa peccati. *Circà progressum peccati*, Deus agit dirigendo & determinando. *Directio* est *vel* in objectum, *vel* in finem: *In objectum*, quando Deus peccatum, quod creaturæ permittit, non pro ejusdem arbitratu in quodvis quovis modo obvium objectum ferri patitur, sed interdum in objectum à peccante vel priùs non petitum vel saltèm non præcisè petitum dirigit. *Prov. XXI, 1. In finem*, quando peccatum, quod permittit, non cuivis fini, quem creatura intendit, servire patitur, sed in illum finem dirigit, quem ipse vult *Genes. XLII, 21. Determinat* Deus peccatum hominis, quando permissioni suæ modum, & peccato terminum figit. *Modus* iste & terminus ponitur, *vel* per circumscriptionem tempo-

temporis, *vel* per magnitudinis determinationem; Circumſcribit tempus, *vel* quoad punctum quando fieri; *vel* quoad durationem, quamdiu durare debeat. *Punctum temporis* determinat DEUS, cum peccatum, ad quod patrandum propendet creatura, non illo tempore permittit fieri, quo vellet quidem creatura, ſed, ut alio tempore fiat, ſapienter ordinat *Job. VII, 30. Modum durationis* ponit, quando ſpatium temporis, quo peccatum permiſſum durare poterat, circumſcribit *Matth. XXIV, 22. Hoſ. II, 6 7.* Magnitudini peccati ponit terminum, cum non permittit peccatum excreſcere & majores vires ſumere *I. Pet. II, 9. I. Cor. X, 13. Circà finem peccati* agit Deus puniendo, vel remittendo. *Pœna* eſt *vel* futuræ, *vel* hujus vitæ. *Futuræ vitæ* eſt triplex, *α damni*, ſ. privatio omnis gloriæ celeſtis *II. Theſſ. I. β ſenſus* ſ. incredibilis cruciatus, in animâ & corpore ſuſtinendus *Matth. IIX, 12. Eſ. LXVI, 24. γ Separationis Sap. IV, 10. Matth. III, 20. Apoc. XIX, 20.* Pœna *hujus vitæ* eſt *vel* externa, eaque *vel* privativa, *vel* poſitiva, quæ corpus tangit: *vel* interna, eaque *vel* privatio gratiæ, *vel* traditio in poteſtatem mali. *Privatio gratiæ* eſt *vel* gratiæ habitualis, *vel* gratiæ, quæ in aſſiſtentiâ divinâ conſiſtit. *Illa* dicitur excœcatio, obduratio cordis; *hæc* deſertio. *Deſertio* autem eſt *vel* παιδευτικὴ πρὸς σωτηρίαν; *vel* ἀπογνωστικὴ πρὸς τελείαν κόλασιν *Traditio in poteſtatem mali* eſt *vel* in mentem reprobam & efficaciam erroris; *vel* in deſideria carnis & cupiditates peccati; *vel* denique in poteſtatem Sathanæ *Rom. I, 28. II. Theſſ. II, 9. II. Cor. IV, 4.* Remittit Deus peccatum, quando reatum peccati condonat & pœnam peccato debitam aufert.

§. 312. II. Eſt vel *ordinaria*, vel *extraordinaria*. *Ordinaria* eſt, quâ Deus juxtà ordinem à ſe inſtitutum *vel* imme-

immediatè *vel* mediatè res gubernat. Estque duplex: vel enim fit κατὰ τάξιν φυσικὴν s. *naturæ*; vel ἱερατικὴν, s. *gratiæ* ordinem. (Ubi nota, quod Deus in gubernando institutum à se naturæ ordinem ordinariè conservet, *tùm* ut declaret bonitatem suam, naturam cooperationis consortio dignantem; *tùm*, ut eò crebriùs in memoriam nobis revocet, naturam à se creatam, ac proptereà in abusum non trahendam esse; *tùm*, ut ostendat dominium suum in naturam; *tùm*, ut commoneat nos, ne præfidente quâdam temeritate, & providentiæ divinæ prætextu, media naturalia divinitùs ordinata negligamus.) Opus providentiæ divinæ κατὰ τάξιν φυσικὴν, est opus naturæ, quod Deus in rebus efficit secundùm illum modum, quem in primâ creatione indidit. Opus verò κατὰ τάξιν ἱερατικὴν est opus gratiæ, quod efficit Deus secundùm beneplacitum voluntatis suæ in regenerandis & salvandis hominibus. *Extraordinaria* Providentia Dei est, cum vel immediatè, vel per instrumenta extraordinaria s. extraordinariè adhibita, operatur extrà & supra ordinem suum, vel ἱερατικὸν, vel φυσικὸν. De priori operandi modo hîc non est dicendi locus: posterioris effectus sunt *miracula*.

§. 313. *Miracula* alia facta sunt καθ' ὁμιλίαν, alia καθ' οἰκονομίαν. *Priora* Deus in seipso edidit, sed ad hominem & hominis causâ, idq; *forma* vel *evanidâ*, vel *perpetuâ*: *illâ*, cum in revelationibus suis se conspiciendum audiendumve præbuit, tali formâ, quæ post completum opus evanuit *Exod. III, 2. XIV, 19. Matth. III, 16. Act. II, 3. hâc* nonnisi in solâ incarnatione Filii Dei. *Posteriora* Deus vel *in creaturis*, vel *circà creaturas* facit, idque vel *immediatè*, vel *mediatè*; *priori modo*, sine omni creaturæ operâ, *v. g.* creatio, redemtio. *Posteriori modo*, per creaturas, tanquàm organa *Exod. VII, 8. 9. Jos. X, 12.* §. 314. Utraq;

§. 314. Utraque sunt *vel* positiva, *vel* privativa. *Positiva*, cum efficitur aliquid novum, idque triplici modo (1) *per rerum conversionem*, cum unum in alterum divina potentia est mutatum *Exod. IV*, 3. *VII*, 12. *IIX*, 17. (2) *per productionem*, cum res miraculosè procreantur, vel multiplicantur *Gen.* VII, 19. *Matth.* XIV, 19. 21. (3) *per mutationem*, quando id, quod erat præter naturam, mutatur in id, quod est juxtà naturam *Gen.* XVII, 16. I. *Sam.* I, 19. *Job.* IV, 9. *Matth.* XV, 30. XXI, 19. *Act.* III. 7. *Privativa* miracula facta sunt, cum *vel* effectus aliquis naturalis fuit inhibitus, *vel* destructio aliqua miraculosa facta est in parte aliquâ naturæ, rerumve creatarum specie *Jos.* X, 13. *Luc.* XXIII, I. *Reg.* XIX, 8.

CAPUT XIX.
DE
Tribus Personis in Deitate.

§. 315. Hactenus de essentia divina *ut sic* & *absolutè*: nunc, ut *relatè* spectatur in tribus Personis.

§. 316. Annisus valdè est Scotus ex naturæ lumine Trinitatis dogma probare, sed σκολιῶς ferè & futilitèr. Latè eum impugnat Biel. Scoti sententiam incrustat Raymundus de Sabaude. Sed in iis, quæ sunt meræ fidei, ratiocinationem quærere, est debili oculo umbraculum subtendere, ne perstringatur insigniori lumine. Nos cum Thoma & Theologis super *h. l.* statuimus (*a*) seclusâ omni revelatione divinâ, impossibile esse per evidentem demonstrationem cognoscere, in DEO esse plures personas. Conclusio est de fide *Matth.* XI, 27. XVI, 17. *Joh.* I, 18. *Hebr.* XI, 1. Confirmatur ratione: Ubi nullum est medi-

1. sent. dist X. q. 1.
in Theol. nat. à c. XLVI. ad LV.
1. p. q. 32. a. 8.

um, naturali lumine cognoscibile, quod pluritatem personarum in divinitate demonstret, ibi nulla est naturalis cognitio istius mysterii. Atqui in natura &c. E. &c. *Minor* probatur, quia omne medium demonstrationis est *vel* causa, & parit demonstrationem *propter quid*, *vel* effectus, & dat demonstrationem *quia*. Hic neutra habet locum: non *illa*; quia in Deitate non licet concipere causam: non *hæc*; quia omnes effectus creati procedunt à Deo, ut unus est; nec Trinitas personarum per se requiritur ad operationes ad extrà. *Dices* 1. multi Philosophi antiqui hujus mysterii mentionem fecerunt. 2. & Patres multas similitudines ex natura adhibuerunt. Sic Augustinus, *Tria*, inquit, *in sole considerantur, quod est, quod lucet, quod calet, h. e. substantia, radius, calor. Ut radius de sole nascitur, sic Filius de Patre generatur: calor ab utroque progreditur: sic spiritus ab utroque spiratur.* *Resp.* ad 1. Philosophi illi loquuntur ex traditione, aut fide humana, quæ orta aliquo modo ex revelatione divina, saltèm remotè. Ad 2. similitudines Patrum non probant, sed tantùm adumbrant, & à posteriori declarant hoc mysterium. (β) Non tamen hoc mysterium est contrà, sed suprà naturam. *Probatur*; Nam veritas veritati, nec Deus sibi ipsi contrarius esse potest: Jam Deus est auctor luminis naturalis, & ratio naturalis, si non erret, veritas est. Goslarius existimat dogma Trinitatis evertere (1) principium omnium primum, *Quodlibet est, vel non est*, Quod ita probat, *Paternitas idem est realiter cum essentia. Essentia est idem realiter cum filiatione, E. paternitas est idem realiter cum filiatione.* (2) principium hoc; *Quæ in uno tertio sunt eadem, inter se sunt eadem.* Nam, inquit, paternitas & filiatio sunt eadem res cum essentia, & tamen non inter se. (3) principium expositorii

l. IX. de Trin. c. 41.

part. II. resp. Keckerm.

sitorii hujus Syllogismi; *Essentia est Pater*, *Essentia est Filius*, *E. filius est Pater.* Conf. Catechesis Racoviensis & Ostorodus. Sed quod ad (1) attinet, 1 iste Syllogismus, prout stat & jacet, est in nullo modo & habet 4 terminos 2 si formetur hoc modo, *Essentia est idem realiter cum paternitate Essentia est idem realiter cum filiatione*, *E. quoddam quod est realiter idem cum filiatione* &c. concedimus totum. Paternitas & filiatio idem sunt, & distincta diverso respectu: idem *materialiter*, ratione essentiæ; distincta *formaliter*, ut relationes diversæ. 3 si argumentum formetur in 1. fig. h. m. *Essentia divina est paternitas. Filiatio* est &c. *E. resp.* procedi à non-distributo ad distributum. Neque enim dici potest, *Omne quod est essentia, est paternitas*, quia essentia est cõmunicabilis pluribus, paternitas non. Ad (2) *resp.* 1. *Quæ in uno tertio incommunicabili sunt eadem* &c. sequeretur alias, Petrum & Paulum inter se esse eadem, quia in humanitate conveniunt. 2. Quæ in uno tertio sunt eadem, inter se sunt eadem, *quoad illud tertium*, *in quo sunt eadem*. Sic conceditur totum. 3. omnium rectissimè dicas; Quæ sunt eadem uni tertio *non realiter tantùm, sed & formaliter ac virtualiter*, illa sunt idem prorsus inter se. Sic limitatâ Majore negatur Minor. Relationes enim in divinis, utut ab essentia non differant realiter, differunt tamen formaliter s. virtualiter per rationem ratiocinatam. Ad (3) dicimus, Syllogismum propositum expositorium non esse, quia in expositorio medius terminus debet esse aliquid incommunicabile & angustius prædicato majoris ac minoris. At in dato Syllogismo medius terminus est *Essentia*, quæ latiùs patet quàm Pater & Filius. Ita verò per terminum medium incommunicabilem concluditur; *Hæc essentia paternitate affecta est Pater*,

cap. I. Inst. c. IV.

Hæc essentia paternitate affecta est Filius, E. Filius est Pater. Quis non videt falsam esse Minorem? Sunt & alia quæ huic mysterio videntur objici posse ex ratione 1. Essentia Dei τῷ εἶναι à singulis personis differt. Quaternitas ergò erit in Deitate, non Trinitas. 2. Pater vel adhuc generat, vel desiit generare. Si illud, filius Dei nondum est perfectus; si hoc, mutatio facta est in Deo. 3. Filius & Spiritus S. sunt producti. E. non sunt Deus, quia productio infert dependentiam ab alio, quæ repugnat Deo. *resp.* ad 1. Non statim, quæ differunt τῷ εἶναι s. definitione, differunt etiam realiter, *v. g.* misericordia & justitia in Deo. Ad 2. Filius Dei adhuc generatur, in quantum generatio est continua à patre emanatio; idem ab æterno generatus est, in quantum ab æterno completè Patri suo coextitit. Ad 3. Etsi non desint ex Patribus, qui statuant Filium & Spir. Sanctum, utut habeant esse *independens*, habere tamèn id *dependenter* à patre; nos tamen ab hoc loquendi modo abstinemus & dicimus, dependentiam in producto præsupponere in producente principium causale, quod in divinis propriè loquendo non datur. (γ) Ratio naturalis quodammodo declarat, non esse impossibile hoc mysterium; Sic enim rectè colligo *tùm* ex bonitate Dei, quia bonum est communicativum sui, ergò ad perfectionem summi boni spectat, ut summo modo se communicet: hæc autem communicatio non est, nisi sit in eâdem naturâ; *tùm* ex perfecta Dei beatitudine, ad quam spectat amicitia & societas; ergò hanc debet Deus habere in seipso, sine indigentia creaturarum: non est autem amicitia & societas, sine distinctione aliqua personarum.

§. 317. Dicturis nobis de tribus personis in Deitate, primò occurrit definitio personæ, quam Boethius talem

talem tradit: *Persona est rationalis naturæ individua sub-* *l. de duab.*
stantia. Suggillat hanc descriptionem D. subtilis (1) *nat. & una*
quia etiam competat animæ, & DEO, ut à personis distin- *pers. Christ.*
guitur (2) quia individuum propriè Deo non competat, *in l. dist. 23. qu. un.*
sed indivisibile, adeoque Deus non esset persona (3) quia
rationalitas nonnisi per κατάχρησιν de Deo prædicetur (4)
quia in Deitate sint 3. personæ, non tamen 3. substantiæ,
sicut Augustinus inquit: *Quia nostra loquendi consvetudo* *l. V de Trin.*
jam obtinuit, ut hoc intelligat, cum dicimus essentiam, quod *c. IX.*
intelligitur, cum dicimus substantiam, non audemus dicere
unam essentiam, tres substantias, sed unam essentiam, vel sub-
stantiam, tres autem personas. Conf. Hieronymum. Imò, *Epist. LVII.*
si substantia dicit personam, filius non rectè creditur patri *ad Dama-*
consubstantialis: nec enim is personam, sed essentiam *sum.*
cum patre communem habet. Correxit definitionem
Boethii, eamque clariorem reddidit Richardus de S. Vict.
hanc substituens. *Persona est intellectualis naturæ in-*
communicabilis existentia; ubi pro *rationalis* ponitur *intel-*
lectualis, pro individua *incommunicabilis*, pro substantia
existentia; (vel, quod malim, *subsistentia*) quæ omnia
propriè in divinis reperiuntur, & in omnibus naturis
intellectualibus completis. *Dices*; hâc ratione etiam
anima separata est persona. *Resp.* incommunicabile du-
plex est, *ut quod*, &, *ut quo.* *Illud* est, quod nulli commu-
nicatur, de quo possit in recto prædicari, *v. g.* Petrus,
Paulus, & omnia individua. *Hoc* est, quod nullius potest
esse forma & pars. Utraque requiritur ad personam. Jam
animæ separatæ prior incommunicabilitas quidem com-
petit, quia non habet sub se aliquod inferius, cui com-
municetur: non autem posterior, quia nata est esse for-
ma, quâ aliquid est tale.

 §. 318. In

§. 318. In Deitate sunt *plures personæ*, quod negavit Praxeas apud Tertullianum, Noetus apud Epiphanium, Hermogenes apud Augustinum. Probat Fides (1) in illis locis, in quibus vox אלהים in plurali numero cum verbo singulari constructa reperitur *Gen. I, 1.* (2) in quibus attributa pluralia de voce Dei singulariter acceptâ enunciantur *Jos. XXIV, 19. Jer. X, 10* (3) in quibus locutio pluralis est de Dei actionibus *Gen. I, 26. III, 22. Es. LIV, 5.* (4) in quibus plurium personarum expressa fit mentio *Genes. XIX, 24. Ps. II, 7 Os. I, 7.* Natura pluralitatem personarum non esse impossibilem declarat, non quidem *positivè*, per aliquod medium, quia nullum hactenus inventum est, nec excogitari potest; sed *negativè*, solvendo rationes, quæ contrà adducuntur. Quæritur; *An in Deo sint plures subsistentiæ s. hypostases?* Resp. Litis serram olim hoc nomine Ecclesia Latina cum Græca reciprocavit, Græcis tres hypostases, Latinis unam tantùm hypostasin & tres personas dicentibus. Et apertè Hieronymus. *Taceantur tres hypostases, si placet, & una teneatur.* Sed quia vox hypostasis ex usu loquendi, non tàm naturam, quàm naturæ suppositum designat, ideò progressu temporis etiam à Latinis recepta fuit, ut personam & hypostasin juxtà dicerent, sicut contrà Græci quoque ad imitationem Latinorum 3. πρόσωπα s. personas dixerunt. Vid. Nazianzenus & Cyrillus. Qr; *An in Deo sint plures substantiæ?* Resp, Rejecerunt Hieronymus & Augustinus, quibus addimus Richardũ de S. Vict. Contrà admiserunt Hilarius & Anshelmus. Nos advertimus, vocem substantiæ ambiguè dici, & (1) coincidere cum termino essentiæ (2) prout à substando denominatur, formaliter dicere relationem substantis ac accidentia sustentata (3) prout dicitur à subsisten-

l. cont. Prax. *hæres. LVII.* *hæres. XLI.* *l. c.* *Orat. XXI.* *l. I. in Joh. c. 21.* *ll. cc.* *l. IV. de Trin. c. 6.* *l. de Synod.* *de incarn. verbi c. VIII.*

sistendo, s. per se essendo, notare id, quod non inexistit alii, tanquàm subjecto. Juxtà *primum* vocis significatum, nonnisi una substantia est in divinitate: juxtà *secundum*, nulla, quia Deus nullis substat accidentibus. Quo sensu Augustinus ait, *Deum abusivè dici substantiam.* Juxtà *tertium*, 3. personæ sunt 3. substantiæ, non tamen absolutæ, sed relativæ, quia alias essent accidentia. Rectè autem hic monet Suvaretz; propter ambiguitatem, &, quia vox (*substantiæ*,) simpliciter dicta, juxtà communem modum loquendi de hoc mysterio, magis videtur significare essentiam, absolutè non esse illam locutionem proferendam, sed cum aliquo addito quod æquivocationem tollat, ut si dicamus, esse 3. substantias communicabiles. l. VII. de Trin. c. 5.

§. 319. In Deo sunt *tres personæ*, & non plures. Assertio est de Fide, & fundatur, *tùm* in distinctâ enumeratione trium, & non plurium personarum *Gen. I, 1. Psalm. XXXIII, 6. Matth. XXVIII, 19. Luc. I, 36. Joh. XIV, 16. 1. Joh. V, 7. tùm* in θεοφανείᾳ circà baptismum & transfigurationem Christi. *Matth. III, 16. XVII, 15. tùm* in trina repetitione vocis יהוה & Domini *Numer. VI, 24. 25. 26. Psal. LXVI, 8. Deut. VI, 4. Es. XXXIII, 22. tùm* in trisagio illo Angelico *Es. VI, 3. tùm* in usu μορίων διακριτικῶν *Rom.* XI, 36. *Col.* I, 16. Rationes suppeditat Thomas, qui videatur. I. p. q. XXX a. 2.

§. 320. In personis Deitatis consideramus *partim* ὁμοουσίαν essentialem; *partim* discrimen personale.

§. 321. Ὁμοουσία trium personarum Deitatis est, quâ in Patre, Filio & Sp. S. est una numero Deitas, & quâ Pater, Filius & Spir. S. sunt unius essentiæ & naturæ. Probat eam fides (1) in dictis Script. *tùm* generalibus, quæ unitatem Dei asserunt *Deut.* VI, 4. I. Cor, VIII, 4. *tùm* specialibus, quæ duas tresve personas nominatim expressas, unum esse

esse testantur *Joh.* X, 30. I. Joh. V, 7. (2) in prædicatione essentialium attributorum de singulis personis. Declarat ratio, quia in Deitate multiplicantur personæ: si ergò multiplicarentur Deitates, multiplicarentur dii, multiplicarentur infinita, quod absurdum. *Dices*; produci repugnat Deitati. E. Filius & Sp. S. non habent essentiam divinam. Antecedens probatur 1. quia repugnat, esse Deum, & non habere esse à se: Deus enim est ipsum esse per essentiam 2. omne productum est dependens: dependentia autem intrinsecè dicit imperfectionem 3. quod est productum, aut est ex nihilo, aut ex aliquo. Si illud; ergò erit creatum. Si hoc; ergò aliquod materiale compositum: quippè nec particula *ex* intelligi potest sine habitudine materiali. *Resp.* 1. *in genere*; Supponimus hîc (α) non repugnare, productum recipere idem numero esse, quod est in producente, quia esse divinum est infinitum, & ideò communicabile omnibus personis, cum quibus non habet oppositionem (β) solam illam productionem, quæ communicat aliud esse, imperfectionem includere: nam, si productum aliud recipit, quàm est in producente, jam est in producto esse participatum, quod imperfectionem dicit. Suppositâ hâc veritate, facile intelligitur, & verum Deum posse esse productum, & talem productionem nullius imperfectionis ream agi posse. *Illud*; quia, qui habet esse divinum, est verus DEUS, s. illud habeat à se, s. communicatum ab alio; *hoc*; quia ipsamet natura divina omnem imperfectionem excludit. 2. *in specie* ad 1. disting. inter esse ab alio Deo, & esse ab alio, qui sit idem DEUS. *Illud* ponit manifestam imperfectionem, quia dicit pluralitatem deorum, & distinctionem in natura producentis & producti. *Hoc* nullam dicit imperfectionem.

ctionem. Quo sensu Hilarius ait: *Quamvis Pater major sit auctoritate dantis, tamen filius minor non est, cui idem esse communicatur.* Et hâc ratione non pugnant, esse ipsum esse per essentiam, & esse personam productam, quia per productionem accipit ipsummet esse per essentiam. Et eâdem ratione persona producta potest dici *esse à se*, *tùm* prout à se excludit principium extraneum s. alterius naturæ; *tùm* prout in producente negat omnem causalitatem & dependentiam; *tùm* prout habet naturam, quæ producta non est, quamvis ei per productionem sit communicata. Ad 2. productio ut sic non includit causalitatem, vel dependentiam, multò minus, quando productum non est aliud à producente. Ad 3. Utrumque excluditur ex eodem principio posito. Nam cum per hujusmodi processionem communicetur personæ productæ eadem substantia producentis, necesse est, ut persona producta non sit ex nihilo, sed ex substantia producentis. Nec sequitur alia ratio de compositione, quia substantia illa, ex qua dicitur esse talis processio, non se habet, ut potentia, nec ut pars naturæ, sed ut purissimus actus, qui est tota natura, & essentia rei productæ, in re ipsa non distincta à personali ejus proprietate. l. IX. de Trin.

§. 322. Ex ὁμοουσίᾳ fluit 1. περιχώρησις personarum in Deitate essentialis, quam Theologi Scholastici *circumincessionem*; alii *inexistentiam* vocant, & de quâ eleganter Augustinus inquit: *Singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & unum omnia.* Et Fulgentius. *Per hanc unitatem naturalem totus Pater in Filio, & Spiritu Sancto, totus Filius in Patre & Sp. S. est, & totus Sp. S. in Patre & Filio.* Fundat hanc περιχώρησιν Fides *Joh. X, 38. XI, 18. XIV, 10. XVII, 21.* Si quæras de l. VI. de Trin. c. ult. de fide ad Pet. c. 1.

 modo

modo hujus immanentiæ, (qui quidem nobis est incomprehensibilis) non unam reperies in Scholis sententiam.
p. I. qu. XLI, art. 5. Thomas vult personas divinas esse in se invicem, *tùm* secundùm suam essentiam, quia essentia patris est in filio, & è converso, filii in patre: *tùm* secundùm relationem, quia unum relativum est in alio, juxtà intellectum: *tùm* secundùm originem, quia filius & Sp. S. à patre producuntur per actum immanentem: jam de ratione talis actus est, ut productum ratione productionis maneat in producente. lib. I. de O. F. c. 9. Quam rationem etiam indicat Damascen. comparans hanc productionem emanationi lucis ab igne, quia *lux*, inquit, *ab igne gignitur, & ab eo non separatur, sed semper in eo est.* Sed quod *primum* modum attinet, sanè, sola essentia divina non potest esse ratio inexistentiæ unius personæ in aliâ: sequeretur enim, Patrem per περιχώρησιν esse in seipso, quia habet essentiam, cùm tamen hæc περιχώρησις exposcat distinctionem realem inter personam existentem, & eam, in qua inexistit. Quoad *secundum & tertium* modum, nec sola relatio originis potest esse ratio inexistentiæ personæ in persona: quia relationes originis non sunt ejusdem rationis in relatis, atque adeò personæ non erunt in se invicem uniformiter. Nos antequàm hîc aliquid dicamus, supponimus, circuminsessionem esse alicujus subsistentis in subsistente realiter distincto, mutuam & intimam præsentialitatem in eâdem numero natura. Atque adeò ad circuminsessionem requiri (1) identitatem naturæ numericam (2) subsistentiam cujuslibet (3) realem subsistentium distinctionem (4) mutuam & intimam præsentiam. Quibus suppositis, dico, præcisam & adæquatam causam inexistentiæ unius personæ in alia esse unitatem s. identitatem naturæ cum
rela-

relatione. Patet 1. quia hic modus inessendi est subsistentis in subsistente: sed essentia & relatio constituunt rem subsistentem. 2. Quia hæc inexistentia mutua nihil aliud est, quam intima quædam præsentia divinarum personarum inter se: hanc verò habent non solum in essentia, (aliàs rectiùs dicerem, tres personas esse unam naturam, quàm unam personam esse in alià) sed in propriis etiam relationibus. Et hoc est, quod Hilarius inquit, *Personas divinas esse in sese per unitatem, & proprietatem naturæ. Dices* *l. VII. de Trin.*
1. E. inter personas divinas est confusio. 2. E. in Patre est filiatio, ac, per consequens, Pater est filius, quia forma denominat id, in quo est. 3. Quod exit ab alio, non est in eo. Sed Filius &c. E. &c. *Resp.* ad 1. inexistentia subsistentis in subsistente non præcisè infert confusionem. Rectè monet Damascenus περιχώρησιν hanc intelligendam esse sine contractione, commixtione & confusione. Ad 2. concedo, filiationem esse in Patre, eo modo essendi in, quo filius est in Patre, *h. e.* per intimam præsentiam. Indè autem non sequitur; E. Pater est filius. Nam ab esse in, per intimam inexistentiam, ad esse in, per modum formæ, non rectè arguitur. Ad 3. exitus filii â patre est processio producti à producente: hæc autem processio est immanens. *l. 1. de O. F. cap. 19.*

§. 323. II *Unitas*. Undè tres personæ verè ac propriè dicuntur *unus DEUS*. Non defuerunt, qui hanc propositionem (*tres personæ sunt unus DEUS*,) reipsâ pro impropriâ habuerunt, quamvis ad vitandas hæreses eâ uti concesserunt. Vide Marsilium & Petrum de Aliaco. Sed propriam esse (1) demonstrat Fides *Deut. VI, 4. XXXII. 39. 1. Cor. VIII, 4.* ex quibus locis sic colligo: Verus Deus est unus numero Deus. Pater, Filius & Sp. S. &c. E. &c. (2) *in 1. qu. V. art. 3. ad 4. in I. qu. III.*

declarat ratio, *tùm*, quia unitas DEI est in se omninò vera ac propria: *tùm*, quia aliàs negativa propositio esset magis propria, nam inter contradictoria non est medium, ac proinde erunt multi dii. (3) Confirmant Patres. Sic
l. 1. de Fid. c. 2. enim Ambrosius. *Pater & Filius unum sunt, non confusione personæ, sed unitate naturæ.* Fulgentius. *Unum rectè*
l. de Fid. ad Petr. c. 1. *credimus, & dicimus Deum, quia una prorsus æternitas, una immensitas, & una naturaliter est trium personarum divinitas.* *Dices* 1. Deus est habens Deitatem: sed in Trin. sunt tres habentes Deitatem E. tres Dii. 2. Verus & unus Deus est pater Christi. Tres personæ non sunt pater Christi. E. 3. Pater est ingenitus, Filius est genitus. E. unus Deus simul est genitus & ingenitus, quod implicat. 4. Esse genitum & ingenitum sunt substantiæ, quia in Deo nullum accidens. Jam Pater & Filius differunt secundùm esse genitum & ingenitum. E. substantialiter. *Resp.* ad 1. concedo in Trin. esse tres habentes Deitatem *adjectivè* (nam in omnibus tribus est eadem numero Deitas,) non autem tres Deos *substantivè*. Ad 2. est quaternio in argumento, quæ oritur ex variatione suppositionis. Nam in *Maj.* Vox *DEUS* ponitur *particulariter & distinctè*, prout determinat personam patris: in *conclus.* sumitur *universaliter confusè*, pro Deitate, quæ communis est tribus personis. Ad 3. Hæ duæ propositiones, *Deus est ingenitus*, & *Deus est genitus*, non sunt contradictoriæ, *tùm*, quia ambæ sunt affirmativæ, *tùm*, quia subjectum non sumitur eodem modo in utrâq;. Nam in *illâ* nomen Dei restringitur ad personam patris: in *hâc* ad personam filii. Utrumque prædicatum non convenit Deo, quà Deus, sed quatenus talis persona est. Ad 4. Processio, quam negat ingenitum, & dicit genitum, non est accidens, sed substantia: nec tamen

men est substantia absoluta, sed relativa. Concedimus g. patrem à filio differre substantialiter relativè, non absolutè: quamvis in rigore ab hâc phrasi abstinendum.

§. 324. III. *Identitas.* Identitatem autem intelligo 1. *essentialem*, quâ omnes tres personæ habent eandem numero essentiam 2. *attributalem*, quâ habent eadem numero attributa essentialia. *Dices* 1. Pater est omninò improductus: non sic F. & Sp. S. 2. Pater est æternus, non solùm, quatenus æternitas dicit durationem sine principio vel mutatione, sed etiam, quatenus dicit necessitatem essendi: non sic F. & Sp. S. 3. Filius dicitur Sapientia & veritas; Sp. S. amor &c. non sic Pater. 4. Pater habet potentiam generandi ac spirandi: non item Filius & Sp. S. *Resp.* ad 1. *α* esse improductum, sicut competit Deo, in quantum Deus est, ita omninò omnibus personis convenit. *Dices*; Filius & Sp. S. habent esse productum. *Resp.* N. aliud est, habere esse *productum*: aliud; habere esse per *productionem*. Divinitas ipsa non producitur, communicatur tamen personæ per productionem. *β* esse personam improductam, non est essentiale, sed personale Dei attributum: nec convenit Patri ex vi solius deitatis, sed ratione proprietatis personalis. Ad 2 Æternitas trium personarum eadem est, & ejusdem rationis in omnibus personis, quia convenit illis ratione ejusdem esse, per essentiam in omnibus existentis, & cum æquali necessitate. Nā licet Pater sit à se, & filius à Patre, tàm necessariò tamen habet illud esse filius, sicut Pater, & Pater ipse tàm necessariò generat, sicut est. Ad 3. Fit ejusmodi accommodatio propter majorem quandam affinitatem ad proprietates personales hujus vel illius personæ. Ad 4. (1) potentia productiva ad intra non pertinet ad omnipotentiam DEI,

am DEI, quia non versatur circà ens factibile. Omnipotentia est potentia faciendi: potentia autem generativa vel spirativa est potentia cõmunicandi idem esse increatum, quod non est facere, sed producere (2) potentia generandi est in filio quoad esse absolutum, seu, quantũ ad id, quod habet rationem potentiæ: non autem prout connotat relationem paternitatis, quæ est conditio necessaria, ut talis potentia exeat in actum. Videatur Svvaretz *l. c.*

§. 325. *Æqualitas.* Hîc supponimus (1) æqualitatem fundari in quantitate: in Deo autem non esse quantitatem molis, sed perfectionis. (2) ad æqualitatem tria requiri 1. distinctionem inter ea, quæ debent dici æqualia 2. quantitatem ejusdem rationis, s. propriam, s. metaphoricam 3. quantitatis paritatem, ut in uno non sit major, quam in altero. His suppositis dico: in divinis est perfectissima æqualitas inter divinas personas in essentia & attributis, & in omnibus, secùndùm quæ ibi attenditur æqualitas. Conclusio est de fide *Joh. V*, 19. Hinc Athanasius in Symbolo: *Totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales.* Præterea, eadem numero magnitudo essentiæ est in tribus personis sic, quod in ea nulla alteram excedit, nec ab alia exceditur: ergò necessariò inter eas est æqualitas. Patet consequentia: quia ad æqualitatem sufficit extremorum realis distinctio, & communicatio in eâdem magnitudine. Ex hoc puncto damnamus illam Grynæi & Sohnii locutionem, quâ Filium dicunt esse *patre inferiorem.* Nec ità commodè à quibusdam Pater κατ' ἐξοχὴν Deus dicitur.

§. 326. V. *Similitudo.* Evitârunt has voces sancti Patres tempore Concilii Niceni, & durante Arianorum errore, quæ solam similitudinem inter personas divinas signifi-

significare videbantur, qualis erat vox ὁμοιούσιον, i. e. similis essentiæ, quia hæretici iis abutebantur ad negandam consubstantialitatem inter Patrem & Filium, prout videre est in Epiphanio & Theodoreto. Et certum est vocem *similitudinis* ex vi suæ significationis non requirere unitatem realem in forma, sed conformitatem; nec præcisè postulare conformitatem in gradu perfectionis, cùm duæ albedines dicantur similes, etiamsi non sint æquè intensæ. In sensu tamen orthodoxo possumus usurpare hanc phrasin, ut dicamus, unam divinitatis personam alteri esse similem, inprimis cùm videamus etiam Epistolam ad *Hebr. c. I.* adhibuisse nomen *imaginis*: nulla autem est imago absq; similitudine. Adstipulatur Augustinus. Et ratio est, quia, licet similitudo præcisè non requirat æqualitatem, tamen eam non excludit. Exsulet hic omnis imperfectio.

hæres. I. XXIII. l. II. Hist. cap. 6.

l. VII. de Trin. c. ult.

§. 327. Ὁμοουσίαν excipit discrimen personarum. In hoc explicando geminus scopulus est vitandus, Sabellii, qui negans pluralitatem Personarum, solam in ipsis nominum & rationum differentiam ponebat: & Arrii; qui διαίρεσιν introducebat substantiæ, & tres, juxtà personarum numerum, ab invicem separatas essentias inferebat. Unde Augustinus: *Ita fidelium cordibus disponendus est Dei cultus, ut non admittatur vel in unitate separatio contrà Arrium: vel in Trinitate permixtio contrà Sabellium.* Dicimus ergò 1. discrimen personarum non est *rationis*. Damascenus dicit personas Trinitatis non differre τῷ πράγματι, reipsâ, sed τῇ ἐπινοίᾳ. Verùm reipsâ differre & essentiâ differre Damasceno tantundem significant, quod patet, *tùm* ex ratione, quam addit suæ negationi, quod nempè propterea personæ non differant reipsâ, quia summa sit inter eas

Serm. XXIX de tempore.

l. I. de O. F. c. II.

ταυτότης

ταυτότης essentiæ, potentiæ, voluntatis, consilii, virtutis: quinimò una sit essentia, una potentia, una virtus: *tùm*, ex declaratione suæ assertionis, quando ipsi τῇ ἐπινοίᾳ differre idem est, ac per alium atque alium subsistendi modum differre. Hodiè, ne quis cum Noetianis, (de quibus videatur Epiphanius) ἐννοηματικὴν saltem differentiam constituisse videatur, ab hâc locutione abstinemus. II. Non est *modale*. Keckermannus voluit, personas distingui modaliter. Abusus autem est Justino Martyre, qui personas Deitatis dixit τρόπῳ ὑπάρξεως differre. Sed aliud est, esse τρόπον, aliud; differre τρόπῳ. Præterea, metonymicè locutus est Justinus Martyr, non quasi personæ sint ipsi τρόποι ὑπάρξεως, sed iis subsistendi modis constituantur. Undè Cyrillus dixit: Persona τριῶν τινῶν συνδρομῇ, trium concursu constat, essentiæ, personalium relationum, & ipsorum idiomatum. III. Discrimen personarum non est *essentiale*, nec *accidentale*. Non *illud*; quia una est trium personarum essentia: non *hoc*; quia Deus est purissimus actus, nullius accidentis capax. IV. Discrimen personarum est *reale*, & fit secundum originem unius personæ ab aliâ. Probat Fides, non quidem formaliter, attamen materialiter, quando dicit, esse *tres I. Joh. V*, 7. inprimis voce *alius Joh. XIV*, 16. Nam una res omninò indistincta non est alia à seipsa. Et verbo *procedendi Joh. XV*, 26. nam producens & productus realiter distinguuntur. Adde; unaquæque persona divina in se spectata est vera res per se subsistens, & una non est alia, ergò est distinctio realis inter ipsas, nam realiter distingui, nihil aliud est, quàm esse veras res quarum una non est alia. Et hoc ipsum probat substantialis productio: hæc namque non est, nisi inter res realiter distinctas.

hæres. LVII. Tom. I. lib. II.

§. 328. Ex

§. 328. Ex distinctione resultat *ordo* & *numerus*. Quæritur ergò I. *an inter personas Trin. sit ordo naturæ, item prius & posterius?* Supponimus hîc (1) prioritatem (& proportionaliter posterioritatem) esse multiplicem. α *perfectionis*: sic in unoquoq; genere, quod est perfectissimum, est primum. β *generationis*: partes sunt priores toto, radices, truncus floribus, flores fructu. γ *durationis* v. g. æternitatis, ævi, temporis, δ *naturæ*: estq; vel *essentialis dependentiæ* v. g. inter causam & effectum: vel *essentialis eminentiæ* & perfectionis v. g. inter hominem & equum; vel *inter naturam & ejus perfectiones*, quæ cum ipsa identificantur v.g. inter intellectum & essentiam, cujus est. ε. *originis*, quæ est originantis ad originatum (2) Ordinem non intrinsecè & essentialiter includere prioritatem & posterioritatem secundùm exigentiam suæ naturæ, sed sepè dicere nudam σχέσιν & habitudinē inter extrema, maximè in divinis. (3) solam prioritatam temporis & durationis esse simpliciter prioritatem: reliquas nonnisi cum addito. His præsuppositis dico 1. In divinis non est prioritas perfectionis, nec generationis, quia ibi nihil est imperfectum. 2. In divinis non est prioritas durationis, quia omnes tres personæ mensurantur quoad existentiam æternitate. 3. In divinis non est ordo naturæ essentialis dependentiæ, quia dependentia exigit alietatem naturæ, & non est, nisi causati ad causam, vel causati posterioris ad causatum primum: in Deitate verò non est aliud atque aliud, nec causale & causa. 4. In divinis non est ordo naturæ essentialis eminentiæ: quia in hoc ordine necessariò datur excedens & excessum; in divinis verò nihil potest excedi, quia aliàs formaliter finiretur, quod repugnat. 5. In divinis datur ordo originis, tùm in ha-

bendo esse, tùm in modo causandi esse in creaturis. Pater enim habet esse à se, & agit à se, quia virtutem operandi à se habet: filius verò habet esse ab alio & agit ab alio, quia virtutē activam à patre recipit: & proportionaliter Filius respectu Sp. S. habet sic esse, ac si à nullo alio recepisset. 6. Hic ordo originis juxtà Thomam vocatur ordo naturæ, s. (rectiùs,) naturalis originis, quia non est liber, sed naturalis & suo modo necessarius. 7. Hoc modo explicatus infert prioritatem originis: quia tamen reverâ originatio in divinis fit sine omni prioritate, & Athanasius expressè in Symbolo inquit: *in hâc Trinitate nihil prius aut posterius*: dicimus, 8. unam personam ex naturâ rei non esse priorem origine aliâ, quia illa prioritas esset *vel* quoad absolutum esse, *vel* quoad relativum. Non *illud*; omne enim absolutum est planè idem numero in tribus personis. Nec *hoc*; quia correlativa sunt simul. 9. Pater tamen ut pater, & Filius ut filius sunt priores Spiritu Sancto, nostro intelligendi modo, cum fundamento in re.

§. 319. Quæritur II. *An statuendus numerus in Trinitate?* Rectè notat Biel numerum sumi *vel strictè*, prout requirit has tres conditiones (1) ut sit multitudo quædam uno mensurata (2) ut sit quâlibet suâ parte major; (3) ut unitates inter se sint essentialiter distinctæ: atq; sic in divinis non est numerus, quia ibi nec est essentialis distinctio, nec compositio: *vel latè*, pro quâlibet pluralitate rerum, s. essentialiter distinctæ sint, s. non. Si loquamur de numero transcendentali, qui ultrà unitates nihil addit, nisi negationem, quod una non sit alia, & simul hanc excellentiam huic numero tribuamus, quod non excludat identitatem rerum numeratarum, nihil prohibet, quò minùs in divinitate numerum ponamus. Hoc modo

I. sent. dist. XXIV. q. 2.

Conci-

Concilium Toletanum de Deo dicit, quod *nec recedat à numero, nec comprehendatur numero.* Et Bernhardus. *Ha-* *l. V. de conf.*
bes, inquit, *quod numeres, & quod non numeres, substantia una est, personæ tres sunt.*

§. 330. Discrimen personarum Deitatis sumitur à *proprietatibus.*

§. §. 331. Proprietates personales sunt *vel* internæ, *vel* externæ.

§. 332. *Internæ* sunt tres: Patris proprietas est *generatio*; Filii *nativitas*; Spiritus S. *processio.* Hæ proprietates personarum συστατικῶς, non magis communicari possunt aliis personis, quàm una persona potest fieri alia. Vulgò: *Opera Trinitatis ad intrà sunt divisa* s. propria, h. e. non sunt communia tribus personis. Ideoque hi actus interni non sunt deliberantis voluntatis, sed necessitatis.

§. 333. *Externæ* proprietates personales sunt opera & officia ergà creaturas, præsertim ergà homines, & maximè, ergà ecclesiam. Hæ quoad summum principium sunt indivisæ & communes; quoad terminum verò proximum sunt divisæ ac propriæ. Ideoque nec merè essentiales sunt, nec merè personales, sed medii generis: Etsi enim communis est omnium personarum in talibus operatio, tamen, si consideretur ordo agendi & terminus ultimus, intelligitur una persona agere immediatè, alia mediatè, quia terminus principalis, per quem effectus promanat foràs, est persona; licet principium actûs sit virtus divina communiter se habens ad omnes tres personas.

CAPUT XX.

DE

Processionibus.

§. 335. PErsonæ multiplicantur per processiones, *Processio* autem nihil aliud *est*, quàm *emanatio unius personæ ab alia.* Talis realis processio ad intrà necessariò est ponenda in Deo, ut personæ multiplicentur. Conclusio est de Fide. Nam Scriptura expresse processionis meminit *Joh. VIII, 42. XV, 26.* Nec rationes desunt: Nam in Deo sunt plures personæ, & non est nisi una improducta, ergò necesse est, ut aliæ sint productæ: ergò necessaria est in Deo realis productio ad multiplicationem personarum. *Deindè*, si persona una reverâ est Pater, altera gignitur, unam ab alterâ procedere & originem trahere necesse est, cùm Filium alicujus esse, nihil aliud sit, quam ab eo procedere, s. produci. *Dices*; primum principium non potest ab alio procedere. Deus &c. E. &c. *Resp.* ad Maj. QQ. est primum principium tàm ad intrà, quàm ad extrà. Sic limitatâ Maj. nego Minorem, si vox Deus supponat indeterminatè pro essentia divina, ut est in omnibus tribus personis. Nam Filius & Sp. S. non sunt principium primum ad intrà, (quia sunt de principio;) sed tantùm ad extrà, respectu creaturarum.

§. 336. Processiones in DEO reales saltèm *duæ* sunt. Assertio est Fidei, quia Scriptura tantùm duarum processionum meminit, *ll. cc.* nempè Filii à Patre; Spiritus S. verò à Patre & Filio. Rationem hanc addunt Thomas, Alensis, Bonaventura, Gabriel, quia hæ processiones sunt per actus proprios intellectualis naturæ: in natura au-

l. c.
1. p. q. XLVII m. 7.
in 1. dist. II. q. 4.
dist. X. qv. 1.

ra autem intellectuali non sunt, nisi duæ facultates, & duo genera actuum immanentium, sc. intellectus, & voluntatis. E. neque in Deo possunt esse plures processiones, quàm duæ. Quæ ratio constabit ex dicendis. Quamvis autem modum processionum divinarum penetrare non possimus, liceat tamen ad meliorem intelligentiam Theol. Schol. ex Doctoribus Scholasticis quædam hîc attigisse.

§. 537. Formale & immediatum principium harum processionum non est natura, ut natura. Durandus opinatus est, processiones esse immediatè per naturam, sicut prima Trinitatis persona à se in suo esse divino & personali constituta, producat personam secundam formaliter, quatenus est ens infinitum, habens naturam infinitè fœcundam. Pro intelligentia quæstionis, supponimus (1) naturam divinam ejusque proprietates (intellectum & voluntatem,) non distingui actu in re, sed saltem ratione, cum fundamento tamen in re, sic, ut nos juxtà nostrum concipiendi modum intelligamus aliquid convenire naturæ divinæ præcisè, sub ratione naturæ, aliquid sub ratione proprietatis, naturâ tamen nonnisi formaliter exclusâ: sicut rectè dico, Deum per justitiam punire, & per misericordiam parcere. (2) principium productivum aliud esse *quod*, aliud *quo*. *Illud* est, quod agit, s. suppositum, cui propriè tribuitur actio: *hoc* est, quo, s. per quod fit actio, & cui propriè non tribuitur actio tanquàm agenti, sed tanquam rationi agendi. Sic in naturalibus suppositum est, quod generat, forma verò est ratio generandi. *v. g.* Ignis generat ignem, ut principium quod; forma verò substantialis ignis generantis est principium quo. Sic in divinis Pater est principium quod

in I. dist. VI, q. 2.

filii, de principio quo hic quæritur, *an sit natura, ut natura?* His suppositis, dicimus: *Principium quo processionum divinarum non est natura, ut natura.* Patet; quia alias productiones divinæ non essent per modum actuum vitalium, sed naturalium; non immanentium, sed transeuntium: ac per consequens, filius non esset filius, quia non quæcunque res genita, sed illa, quæ procedit per vitalem generationem, Filius appellatur. *Præterea*, si processionum immediatum principium est natura ut natura, nulla dari potest causa, cur processio filii sit generatio, & non processio Spiritus S. nam utraque processio fit per naturam. *Dices*; ex infinitate divinæ essentiæ provenit, quod sit communicabilis tribus personis, & processio pro fundamento habet fœcunditatem naturæ divinæ. E. est immediatum principium. *Resp.* Nulla est sequela in ratione. Nam divinæ personæ etiam possunt dici esse ex fœcunditate naturæ, non quia ipsa natura ut sic sit proxima ratio talium processionum, sed quia ex infinitate ejus provenit radicalis fœcunditas & communicabilitas necessaria ad illas productiones.

§. 338. *Principium quo* processionum divinarum est *intellectus & voluntas*, non tamen *in actu intelligendi & volendi*, ut vult Thomas; sed per *actum dicendi & spirandi*, ut docet Scotus. Circà *prius* membrum conveniunt, præter Durandum, Theologi Scholastici pleriq; omnes,
1. p. q. 27. Thomas, Alensis, Bonaventura, Gabriel, Scotus. Et
1. p. qv. 42. m. 2. probatur ex Fide. Nam quod Filius Dei per intellectum
in 1. dist. X. producatur, probat Scriptura in illis locis, in quibus Fi-
dist. VII. qv. 7. lius Dei vocatur verbum *Genes. I, 2. Ps. XXXIII, 6. CVII, 20. Job. I, 1. I. Joh. I, 1. 3. V, 7. Apoc. XIX, 13.* Jam de ratione ver-
in 1. dist. II. qv. 7. bi mentalis est, quod procedat per dictionem & locutionem

nem mentalem: Deus autem non loquitur immediatè per essentiam, sed per intellectum: ergò principium immediatum, quo producitur filius DEI, non est natura, sed intellectus: Et, sicut nos, intelligendo rem aliquam, producimus Verbum mentis, *h. e.* efformamus vitalem imaginem illius rei, quam intelligimus: sic Deus Pater intelligendo seipsum, producit verbum, *s.* vitalem imaginem sui ipsius *Col. I, 15.* Nec est quod Revius vult, vocem λόγȣ hic debere tropicè sumi: Dicit enim hoc, & non probat. A proprietate vocum non est discedendum, nisi Fides jubeat. Quod autem Spiritus S. per voluntatem producatur patet, quia est amor & charitas Patris ac Filii *Rom. V, 5. Gal. V, 6.* Amor autem ad voluntatem pertinet. Et sicut nos, amando rem aliquam, producimus vitalem propensionem in rem amatam: ita Pater & Filius amando suam essentiam producunt Spiritum S. qui est quasi vitalis inclinatio in rem amatam. *Posterius* membrum claret ex proprietate ipsius Verbi: nihil enim aliud est Verbum, quàm intrinsecus terminus locutionis. Et de Verbo vocali manifestum est, produci per actionem dicendi vocaliter: in mente quoque tunc Verbum efformamus, quando interiùs loquimur: eâdem proportione intelligendum est verbum divinum, ejusque productio. Distinguendi ergò hic sunt *actus essentiales*, qui sunt *intelligere & velle*, à *notionalibus*, qui sunt *dicere & spirare*. Non *illi*, sed *hi* sunt activæ productiones personarum: hi tamen illos includunt, & relationem addunt personæ producentis ad productam. *Dices* 1. Si filius intelligendo, & Spiritus S. volendo producitur. E. intelligere soli Patri; velle soli patri & filio competet: cùm tamen intelligere & velle non sint actus personales, sed essentiales. 2. E. processio-

l. c. Disp. XXX. sect. XIII. n. 4.

cessiones divinæ non different realiter, cùm intellectus & voluntas in Deo identificentur. *Resp.* ad 1. *aliud* est intelligere & velle; *aliud* intelligendo & volendo producere, s. dicere & spirare. *Illi* actus sunt essentiales; *hi* notionales. Ad 2. N. conseq. Processiones divinæ non propterea differunt realiter, quod una est per intellectum, altera per voluntatem, sed quod sibi realiter sunt oppositæ, &, qvod una fit dicendo, altera spirando; sicut ergò generatio activa & passiva realiter differunt ex reali oppositione, licet utraque sit per intellectum, ita etiam processiones in divinis.

§. 339. Processiones divinæ *partim* conveniunt, *partim* discrepant.

§. 340. Conveniunt 1. in eo, quod utraque est *immanens*, non *transiens*. In creaturis dupliciter unum ab altero procedit (1) *immanenter*, sic ut illud, quod procedit, intrà principium suum, sivè rem, ex quâ emanat, maneat: qualis est processio conceptus ab intellectu (2) *transitivè*, sic ut productum extrà suum principium transeat, qualis est processio caloris ab igne in aquam. In divinis quoque duplex est: Creaturæ à Deo procedunt *ad extrà*, quia ab eo accipiunt naturam distinctam à natura divina: Filius & Spir. S. *ad intrà*, quia accipiunt naturam numero eandem, quam habet Pater. 2. in eo, quod neutra admittit, nec admittere potest sui similem, quæ sit ejusdem rationis. Non enim possunt esse in divinis plures generationes, vel spirationes. Probatur hæc conclusio ratione ducente ad impossibile: Si in divinis possunt esse plures ejusdem rationis processiones, ergò & infinitæ, & si infinitæ esse possunt, necessariò sunt actu infinitæ, quia in divinis idem est esse & posse, sed esse infinitas ge-

nes generationes actu est prorsus impossibile. Vel alio modo; Quicquid est plurificabile in plura ejusdem rationis, quantum est de se, non determinatur ad certam pluralitatem, sed potest in infinitum plurificari. (sicut patet comparando commune ad singularia, causam ad causata,); Sed productio in divinis juxtà te &c. E. &c.

§. 341. Differunt processiones in divinis, *tùm* principiativè sivè per ordinem originis, *tùm* formaliter.

§. 342. *Principiativè* differunt duplici modo (1) per respectum ad principium *quod*; quia Filius procedit à solo Patre: Spiritus S. à Patre & Filio simul. (2) per respectum ad principium *quo*, quia filius procedit per actum dicendi; Spiritus S. per actum spirandi.

§. 343. *Formaliter* differunt *seipsis*, quia processio Filii est propriè generatio, non item Spiritus S. Prius probatur ex Scriptura, quæ productionem filii nominat generationem *Psalm. II, 7. Es. LIII, 8.* & confirmatur, quia generatio propriè dicta est processio viventis à vivente, (tanquam à principio productivo) juxtà similitudinem naturæ ex vi processionis. Quæ descriptio competit processioni Filii *Joh. V, 26. Heb. I, 3.* Posterius itidem probat Scriptura in illis locis, in quibus Filium vocat unigenitum *Joh. I, 18. III, 16.* Hinc expressè Symbolum Apostolicum: *Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium DEI unigenitum.* Symbolum Athanasianum: *Spiritus S. à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Confessio Chalcedonensis: *Unum & eundem Jesum Christum, Dominum unigenitum.* *Dices* 1. etiam Salomon vocatur unigenitus, qui tamen fratrem habuit uterinum. *Prov. IV, 3.* 2. etiam Christus dicitur primogenitus *Rom. VIII, 29.* *Resp.* ad 1. (*α*) Salomon se non vocat unigenitum,

sed *unicum*, idque non propriè, sed metaphoricè, *h. e.* unicè dilectum, sicut vox exegetica in fonte suadet רך ויחיד & LXX. reddunt: ἀγαπώμενος ἐν προσώπῳ μητρὸς (β) si tamen vis propriè accipere, dic Salomonem fuisse unigenitum ex legitimo conjugio. Ad 2. Primogenitus dicitur *vel* per negationem alicujus prius geniti, nullo habito respectu ad secundò genitum; *vel* per comparationem ad secundò genitum. Priori modo Christus dicitur primogenitus, quà Deus: quà homo autem non excludit alios fratres, saltem non propriè, sed metaphoricè dictos. *Dices* amplius; terminus formalis productionis Spiritus S. idem est cum formali termino generationis filii, nempe esse divinum. E. productio Spir. S. est generatio. *Resp.* non semper productiones distinguuntur ex terminis, sic ut ex distinctione vel identitate terminorum liceat inferre distinctionem vel identitatem productionum, sicut *in I. dist. II. qu. VII. lit. I.* eleganter probat & exemplis demonstrat Scotus.

CAPUT XXI.
DE
Relationibus.

§. 344. EX processionibus resultant *relationes*: nam sicut filius non est pater, quia gignitur à patre, & pater non est filius, quia generat filium, & pater ac filius non sunt Sp. S. quia spirant s. producunt Spiritum S. nec Spiritus S. est Pater & filius, quia à Patre & Filio spiratur, s. procedit; sic illa ipsa distinctio personarum in eo sita est, quod Pater sit Pater, & non Filius aut Spiritus S. Filius sit Filius, & non Pater aut Spiritus S. & Spiritus S. sit procedens à Patre & Filio, non verò ipse Pater aut Filius.

lius. Priora horum productionem, posteriora relationẽ dicunt. Hic autem inprimis recolo, quod etiam suprà notatum est, relationes quasdam Deo competere *ad extrà*, quibus ipse refertur ad creaturas: quasdam *ad intrà*, quibus intrà essentiam divinam una persona refertur ad alteram, vel duæ ad tertiam. Priores *aliæ* fundantur super actionibus Dei transeuntibus, & ex tempore ei tribuuntur *v. g.* relatio creatoris, redemtoris &c. *Aliæ* super actionibus immanentibus, & ab æterno ipsi conveniunt, *v.g.* relatio prædestinantis, reprobantis &c. Posteriorum *quædam* versantur circà certas essentiæ divinæ personas, ut, paternitas, filiatio, spiratio activa & spiratio passiva; *quædam* omnibus personis communes sunt, ut essentiæ identitas &c. De postremis nobis sermo est. Ejusmodi relationes in divinis esse, expresse equidem & formaliter nusquam dicit sacer codex, materialiter tamen, quatenus personas appellat nominibus relativis, qualia sunt Patris & Filii: Huc spectat, quod Augustinus dicit. *Solam substantiam & relationem propriè in Deo inveniri*, & alibi, *quod de Deo dicitur, non secundùm substantiam, relativè dici.* *l. V. de Trin c. 8.* *l. XV. c. 3.*

§. 345. Ceterùm: cùm relatio dicat respectum unius ad alterum, adeoque distinctos terminos requirat, inter quos versetur, hi autem interdum reipsâ distincti sint, interdùm ratione tantùm distinguantur, fit ut relationes *aliæ* sint reales; *aliæ* rationales tantùm. Relatio *realis* est, quæ inter veras res, & quatenus eæ reipsâ distinctæ sunt, intervenit; *rationalis*, quæ vel non est verarum rerum, vel certè iis non convenit quatenus realiter, sed saltem nostro concipiendi modo distinguuntur. Quæritur; *quid de relationibus divinis ad intrà sentiendum*? Dico

I. relationes, quæ sunt communes omnibus tribus personis, non sunt reales, non quod non sint reale quid in Deo, sed quod personis divinis non competant ut realiter distinctis, verùm ut habent idem numero esse. II. Relationes, quæ versantur circà certas Deitatis personas, sunt reales. Probatur (1) quæcunque relationes personas divinas faciunt realiter differre, illæ sunt reales. Atqui relationes dictæ &c. E. &c. *Major* patet, quia relationes rationis distinctionem realem efficere nequeunt. *Minor* ita ostenditur: Pater distinguitur à Filio, per id, quod est Pater, & Filius à Patre, per id, quod est Filius, uterque à Spiritu S. quatenus est spirator ejus, & ab utroque Spiritus S. quatenus ab utroque procedit. E. differunt omnes tres personæ ab invicem per paternitatem, filiationem, spirationem activam & passivam. (2) ubi nihil deest eorum, quæ ad relationem realem necessaria sunt, ibi est relatio realis. Atqui in divinis &c. *Major* suo jubare radiat. *Minor* claret, quia in divinis est (α) realis distinctio extremorum, s. personarum (β) realis processio unius personæ ab aliâ, quæ solet esse sufficiens indicium relationis (γ) fundamentum reale, quod est divina essentia.

§. 346. Ex eo, quod diximus relationes reales ad intrà in Deitate non dari, præter eas, quas vocant relationes originis, fluit, relationes reales divinas non posse esse vel plures, vel pauciores, quàm *quatuor*, nempè *Paternitatem*, *Filiationem*, *Spirationem activam* & *passivam*. Non *plures*; quia duæ saltèm sunt origines s. processiones intrâ Deum, ergò relationes ad summum quatuor. Nam ex unaquaque processione non consurgunt nisi duæ relationes, quia una processio tantùm habet unum principium, & unum terminum. Atq; ita in processione quæ fit dicendo,

dicendo, sunt relationes generantis & geniti: in processione quæ fit spirando, sunt relationes producentis s. spirantis, & procedentis s. spirati. Non *pauciores*; nam sublatâ earum unâ, Trinitas personarum tollitur.

§. 347. Relationes hæ *conveniunt* partim, partim *discrepant*.

§. 348. Conveniunt, *tùm*, quod omnes quatuor habent esse reale, terminum realem, & reipsâ distinctum, habitudinem realem ad illum terminum, & perfectionem relativam: *tùm* quod omnes sunt, non accidentia, sed substantiæ.

§. 349. Discrepant (1) quod paternitas, filiatio & spiratio passiva sunt relationes *personales*; spiratio activa est relatio *non-personalis*: ac proindè (2) sola spiratio activa est communicabilis pluribus personis; reliquæ non. *Illud* patet; quia spiratio activa est in patre & filio, per simplicem identitatem cum utroque, nec opponitur vel immediatè, vel mediatè omnibus relationibus personalibus, sed uni tantùm, sc. processioni: & ideò manet communicabilis aliis duabus. *Hoc* constat; quia alias non possent esse personales, vel constitutivæ personarum: nam ad esse personæ pertinet incommunicabilitas. (3) relationes personales per se & ex propriis conceptibus subsistentes sunt; spiratio activa non, sed per identitatem habet subsistentiam à personis, quibus inest, nostro intelligendi modo. Plura de hâc materiâ vide in Suaresio. *de SS. Trin lib. V. cap. 9. p. 101.*

§. 350. Ceterùm accuratiùs paulò considerandum est, quomodo relationes hæ distinguantur, *tùm* à se invicem, *tùm* ab essentia divinâ, *tùm* à personis, quas referunt.

§. 351. Circà *Primum*, dico I. tres relationes perso-

 nales

nales differunt *realiter*, quod ex eo patet, quia constituunt tres personas realiter distinctas, & inter eas talem faciunt oppositionem, vi cujus una persona non sit nec possit esse altera. Imò, unaquæque persona solùm est suamet relatio subsistens, undè per illam constituitur in suo esse personali, & ab aliis etiam personaliter distinguitur. II. Spiratio activa realiter differt à spiratione passivâ, quia sunt relationes oppositæ secundùm realem originem. III. Spiratio activa non differt realiter à paternitate & filiatione, sed saltem virtualiter, aut fundamentaliter. Probatur, *tùm*, quia alias inveheretur quaternitas in Trinitate personarum: *tùm*, quia spiratorem esse, non excludit aut negat ly Patrem aut Filium esse, sed tantùm esse Spiritum S. cùm spirator non illis, sed spirato saltèm opponatur. *Dices* 1. Pater & Filius spirant Spiritũ S. sed per aliud Pater est Pater, & Filius Filius, per aliud spirator. E. sunt 4. res & relationes distinctæ 2. spiratio activa communicatur Filio non communicatâ paternitate. E. non sunt realitèr idem quid. 3. generari & spirari differunt realiter. E. etiam generare & spirare. *Resp.* ad 1. N. antecedens: infert enim compositionem realem in Deum. Pater per unũ idẽq; & Pater est & spirat. Ad 2. in divinis idẽ est reipsâ communicabile, & incommunicabile, quatenus distinguitur virtualiter: essentia divina & paternitas ac filiatio reipsâ identificantur, & tamen essentia communicatur, non communicatâ paternitate, vel filiatione; quod facit virtuale discrimen. Ad 3. Neg. sequelam. Ut τὸ generari & spirari realiter differant, sufficit, quod generare & spirare, tanquam principium istorum, virtute distincta sint.

§. Quoad *secundum*, Gilbertus Porretanus docuit,

relatio-

relationes ab essentiâ distingui realiter; Scotus formaliter ex naturâ rei; Thomas solâ ratione. Nos dicimus I. Relationes ab essentia in divinis non differunt realiter ut res à re. Nam α Quicquid realiter distinguitur ab alio, id ei superaddit aliquid reale, adeoq; facit compositionem realem. Atqui relationes divinæ essentiæ non &c. E. &c. β Quicquid infert rerum quaternitatem in Trinitatem, id non est statuendum. Atqui realis distinctio relationum ab essentia in divinis, &c. E. &c. II. Relationes ab essentia in divinis non differunt formaliter ex natura rei, tanquam in re una realitas s. formalitas una ab alia. Fieret enim hoc pacto, ut essentia divina in potentia sit ad relationem, & ab eâ quasi actuetur: item, ut aliquid sit in Deo, quod non sit formaliter ipse Deus: item, ut unaquæq; persona sit composita ex duobus formaliter inter se distinctis ex natura rei. *Dices* 1. essentia est formaliter communicabilis pluribus; relatio non. 2. essentia formaliter dicit aliquid absolutum; relatio nonnisi aliquid relatum. 3. per essentiam conveniunt personæ divinæ; per relationem distinguutur. E. differunt formaliter. Sed omnia hæc argumenta nihil aliud probant, quàm distingui relationes ab essentia virtute & eminenter, quod nos concedimus. III. Inter essentiam & relationes divinas datur discrimen rationis, non raciocinantis, (quod nudo nostro conceptu constet,) sed raciocinatæ, quod habeat occasionem aut fundamentum in re. Sicut enim attributa divina, sic etiam essentia & relationes differunt virtute, & habent distinctos effectus: misericordia miseretur, justitia punit: paternitas refertur ad filium; essentia ad nihil: essentia communicatur pluribus; paternitas minimè. IV. Licet essentia & relatio divina

vina formaliter identificentur, non tamen relatio præcisè spectata est de intrinseca ratione essentiæ, nec essentia concepta ut essentia est de intrinseca ratione relationis. *Prius* probatur (1) quia relatio dicitur ad aliquid; essentia absolutè tantùm (2) relatio generat; essentia nõ (3) essentia communicatur; relatio non. *Posterius* probatur (α) quia Pater, ut Pater est, differt à Filio; ut essentia, minimè. (β) paternitas, quatenus talis, non infert essentiam; illa est propria; hæc communis.

§. 353. Quà *Tertium*, Dico I. Relationes non distinguuntur actu à personis, nec realiter, nec formaliter, quia persona nihil in se includit, nisi essentiam, & relationem constituentem: jam verò relatio nec realiter differt ab essentia, ut modò dictum. *Adde*, quod si illa, quæ, nostro concipiendi modo, se habent ut componentia, inter se non distinguuntur, etiam ipsum constitutum non poterit ab illis distingui. Imò, minus potest relatio distingui à persona, quàm ab essentia, quia cum essentia non identificatur adæquatè, s. convertibiliter, cum persona autem habet identitatem adæquatam, cùm sint æq; incommunicabiles. II. Relationes distinguuntur ratione à personis, quarum relationes sunt. Quod constat ex Dictis §. præced.

CAPUT XXII.
De
Notionibus.

§. 354. PErsonas divinas constitui proprietatibus relativis, ex dictis constat. An verò istæ proprietates collocandæ sint in originibus personarum divinarum,

rum, s. actibus notionalibus, *h. e.* an Patris persona constituatur per generationem activam, Filii per generationem passivam, Sp. S. per processionem; an verò in relationibus originis, *h. e.* an Patris personam constituat paternitas, Filii filiatio? disputant Scholastici. Prius tenet Bonaventura, Posterius Thomas. Sed nullâ hîc opus est subtilitate. Nam origines cum relationibus planè coincidunt, nec distinguuntur, nisi ratione ratiocinante, sine fundamento in re, quia intellectus noster eandem rem modò ut relationem, modò ut actionem concipit. Patet, quia relatio & origo de se invicem prædicantur in abstracto: rectè enim dico; Generatio est Paternitas; & Paternitas est generatio. *1. sent. dist. 26.* *p. I. qu. XL. art. 2.*

§. 355. Atque hâc occasione aliquid dicendum est de *notionibus*. Ubi præsupponimus (1) dari in divinis notiones. Hinc Augustinus, *Alia est notio, quâ intelligitur genitor, alia quâ ingenitus.* Basilius declarat, quid sit notio, dicens, *Notionem esse cognoscibile signum*; adde; *proprium & discretivum.* Nam sicut in creaturis proprietates individuantes unamquamque rem, & distinguentes illam ab aliis, dicuntur notiones; sic in divinis proprietates, quæ sunt ita propriæ personarum, ut unamquamque velut specificent & individuent in ratione talis personæ, dicuntur notiones, fortassis ab hoc quod nobis ad notificandas personas inserviunt. (2) relationem & notionem non differre realiter, sed tantùm denominatione extrinsecâ, vel, relatione notionis ad nostram cognitionem. Relatio enim dicitur secundùm respectum realem, quem in se habet: notio autem vocatur eadem relatio, quatenus per eam distinctio alicujus personæ notificatur. *l. V. de Trin. c. 6.* *Epist. XLIII.*

§. 356. Scholastici vulgò 5. notiones tradunt (1) *innascibilitatem*, (2) *generationem activam*, s. *paternitatem*, (3) *filiationem*, (4) *spirationem activam*, (5) *spirationem passivam*. Hunc numerum salvare non possumus, nisi supponamus α dari notionem, quæ non sit relatio *v. g.* innascibilitatem, hæc enim est relationis negatio β dari notionem, quæ non sit proprietas, *v. g.* spirationem activam γ adeoque 3. saltem notiones esse proprietates personales, quæ personam constituant in esse personæ, nimirùm, paternitatem, filiationem, & processionem. Si jam dicas spirationem activam non esse notionem, quia est communis pluribus personis, responsum habes numero β *Dices* 1. si innascibilitas est notio Patris, E. inspirabilitas est notio filii 2. non notificat personam Patris, E. non est notio. *Resp.* ad 1. Notiones negativæ non sunt multiplicandæ sine necessitate. Necessitas autem improducibilitatis ad oculum patet. Nam ad duas processiones divinas necessarium est supponi aliquam personam improductam, quæ sit primum principium utriusque processionis: ergò necessaria erat notio, quâ primam personam in ratione primæ, & talis principii agnosceremus. Ad 2. innascibilitas notificat personam Patris, quia non tantùm dicit negationem generationis, sed absolutè negationem omnis productionis ad intrà.

§. 357. Accuratè tamen loquendo, nec innascibilitas, nec spiratio activa veræ notiones sunt. Non *illa*; cùm enim personæ per origines suas constituantur, per eas etiam cognoscuntur & distinguuntur; innascibilitas verò est negatio originis. Nec *hæc*; quia vera notio uni personæ propria esse debet: spiratio autem est Patri & Filio communis.

§. 358. Sic-

§. 358. Sicut in divinis ab essentiâ dicuntur actus essentiales, qui ratione essentiæ Deo competunt, omnibusque personis communes sunt: sic à notione dicuntur *actus notionales*, qui personas constituunt & distinguunt, ita tamen, ut propriè non sint actiones, sed relationes tantùm, ad modum actionum significatæ. Tales actus sunt *generatio* & *spiratio activa*.

§. 359. Hi actus notionales non sunt *liberi*, nec *voluntarii*, (nisi certo modo,) sed *naturales* & *necessarii*. Ad hujus asserti intelligentiam præsupponimus. (1) Omne principium activum *vel* agere per modum libertatis, s. liberè *h. e.* ex se non determinatè: *vel* per modum naturæ, s. naturaliter, *h. e.* ex se determinatè. (2) libertatem esse multiplicem. Alia est *contradictionis*, quæ est ad actus contradictorios *v. g.* ad velle & non velle, quâ libertate fruitur homo respectu actus *v. g.* comedendi. Alia est *contrarietatis*, quæ versatur inter duos actus contrarios & positivos respectu alicujus objecti *v. g.* inter velle & nolle respectu cælibatus &c. (3) necessitatem quoque esse multiplicem. Quædam est *coactionis* & violentiæ, quâ *v. g.* fur trahitur ad patibulum. Quædam est *immutabilitatis*, quæ excludit posse oppositum succedere ei, quod inest: Hâc necessitate vult Deus, quicquid semel voluit. Quædam est necessitas *omnimodæ inevitabilitatis* s. determinationis, quæ non solùm excludit oppositum posse succedere ei, quod inest, sed omninò excludit ipsum posse inesse. Hâc necessitate diligit Deus suam essentiam, quia non solùm oppositus actus non potest succedere actui diligendi ipsam, sed omninò repugnat. (4) aliud esse, *produci naturaliter*, & aliud; produci *per modum naturæ*. Illud producitur naturaliter, quod necessariam habitudinem

dicit ad suum principium; per naturam verò producitur, quod producitur eo modo, quo aliquid producitur à naturali agente. His constitutis, dicimus I. Actus notionales non fiunt necessariò, necessitate violentiæ; quia hujusmodi necessitas imperfectionem maximam dicit, quæ procul est à divinis. II. Actus notionales non sunt necessarii necessitate immutabilitatis præcisè. Sequeretur enim actus hos etiam posse non-esse. III. Actus notionales sunt necessarii necessitate simpliciter. Nam intellectus infinitus & voluntas infinita ad objectum infinitum se habent perfectissimo modo se habendi *h. e.* necessariò simpliciter. *Deindè*; produci non necessariò simpliciter dicit imperfectionem in re, quæ producitur, quia dicit potentiam ad esse & non-esse: sed hoc repugnat personis divinis. *Adde*; Pater & Filius necessariò se amant, necessitate determinationis, non enim potest Summum Bonum comprehensum non amari: ergò eâdem necessitate Spiritum S. producunt. Hinc Richardus de S. Vict. *Divina persona*, inquit, *cùm sit summè bona*, *non potuit velle carere Majestatis suæ consorte.* IV. Actus notionales non sunt voluntarii *causaliter*, quia non sunt à voluntate vel eliciente, vel imperante s. applicante, tanquàm intrinseco principio, adeoque merè naturales. Et hoc est, quod Damascenus docet, Γένησιν esse ἔργον φύσεως; sed κτῆσιν θελήσεως. Vid. Svvaretz. V. Sunt tamen voluntarii *objectivè*, (quia Pater necessariò vult esse: ergò necessariò vult generare:) & quidem voluntate antecedente. Nam Pater non vult generationem, voluntate quasi desiderii, sed voluntate complacentiæ perfectissimâ, quæ est de bono existente jam & possesso: talis autem voluntas supponit cognitionem ejusdem boni, etiam ut existentis, & possessi.

l. III. de Trin. cap. 6.

l. I. c. 8.

l. VI de Trin. c. 3.

possessi. VI. Actus notionales nullo modo liberi sunt, quatenùs libertas opponitur necessitati intrinsecæ. Quod constat ex iis, quæ dicta sunt num. III. Si verò liberum & spontaneum pro eodem habeas, non repugnat, eundem actum simul esse naturalem & liberum illo modo, qui tamen accuratiùs diceretur voluntarius.

§. 360. Circà actus notionales consideramus *tùm* principium, *tùm* terminum. De Principio disputatur *an sit*, & *quodnam sit?*

§. 361. Datur omninò in divinis *principium formale* actuum notionalium. In Deo enim datur realis productio quæ sine vero & reali principio producendi non potest intelligi. Nam actus secundus essentialiter præsupponit primum: productio autem in divinis concipitur ad modum actus secundi, ergò requirit aliquid, quod possit concipi per modum actus primi, & hoc vocamus principium quo.

§. 362. De quidditate hujus principii quo s. formalis actuum notionalium intricatè varia disputant Scholastici. *Quidam* dicunt, non esse distinguendum quo & quod: sed erroneâ nituntur hypothesi, quod nempè in divinis non distinguantur abstractum & concretum. *Alii* dicunt, formale principium horum actuum esse relationem propriam personæ producentis. Verùm constat, nec personam producere per suam personalitatem, nec relationem esse activam. *Nonnulli* dicunt essentiam & relationem simul esse hujusmodi principium. Et horum *quidam* contendunt, essentiam & relationem ex æquo; *alii* essentiam; *alii* relationem principaliter concurrere. Sed jam dictum est, personalitatem, vel relationem non esse principium producendi nec totale, nec partiale. Tho-

in I. dist. XXIX. qu. XLI. art. 5. mas, Cajetanus, Scotus, Gabriel, Capreolus cum universo Theologorum torrente omnium optimè docent, Principium formale actuum notionalium esse solam divinam essentiam, cum relatione propria in personâ producente, s. quod habeat ipsam naturam sine tali productione. Probatur quoad *primam* partem, *tùm*, quia in omni productione illud est principium quo producendi, in quo productum assimilatur producenti, quod est natura in personis divinis: *tùm*, quia Pater per id est formaliter potens ad generandum, per quod est fœcundus, habet autem fœcunditatem non à relatione, quæ incommunicabilis est, sed ab essentia, quæ propter suam infinitatem est communicabilis. Quoad *secundam* partem; quia *v.g.* potentia generandi est propria patris: ergò oportet, ut aliquo modo includat proprietatem propriam Patris: ergò illam includit, saltèm, ut conditionem necessariam ex parte personæ producentis. Et sic proportionabiliter in spiratione.

§. 363. *Terminus adæquatus* actuum notionalium est persona producta: *Terminus formalis* est essentia, ut communicata personæ: (relatio non requiritur, nisi ut conditio necessaria,) Nam in omni productione formalis terminus est natura, s. forma, in quâ productum assimilatur producenti, quia producens intendit sibi assimilare productum, & illi communicare esse suum. Jam autem divina natura est, in quâ persona est similis producenti, &, quæ primariò communicatur: ergò eadem est terminus formalis.

§. 364. Superest, ut breviter declaremus, quomodo actus notionales de Deo prædicentur. Ubi dicimus (1) Actus notionales propriissime ac verissimè enuntiantur de

tur de personis divinis, propriis nominibus significatis in concreto. Sic rectè dico, *Pater generat*, *Pater & Filius spirant.* (2) Actus notionales non prædicantur de proprietatibus divinis in abstracto significatis. Sic non rectè dico; *Paternitas generat.* Nam actiones sunt suppositorum, & non formarum in abstracto. *Dices*; Pater generat. Paternitas est &c. E. &c. *Resp.* Quaternio est in argumento, ob variationem suppositionis, quia sensus identicus mutatur in formalem. (3) Actus notionales rectè prædicantur de Deo significato per nomina essentialia in concreto sumta. Sic rectè dico: *Deus generat. Dices*; nomen concretum formaliter significat naturam communem. *Resp.* tamen ex vi modi significandi, aptum est supponere pro persona, quia significat naturam, ut per se stantem, & ut est in suo supposito. Ergò in hâc propositione, *Deus generat*, subjectum rectè supponit pro persona Patris, ad quam etiam per prædicatum restringitur. (4) Actus notionales propriè non prædicantur de Deo, ut significato in abstracto per terminum essentialem. Sic non rectè dico; *Essentia*, vel, *Deitas generat*, quia generans & genitum distinguuntur realiter. Si g. essentia generaret, produceret rem realiter à se distinctam. Plures hic cumulare Regulas, instituti ratio non patitur. Nos, missâ generali consideratione SS. Trinitatis, paucis, quantum caligo viæ patitur, ea attexemus, quæ considerationem specialem habent.

CAPUT XXIII. DE Persona Patris.

§. 365. PRima Persona in Deitate est *Pater*. Prima, sc.

ratione

ratione originis, s. productionis, non naturæ, temporis & dignitatis. Sunt enim 3. personæ ὁμοούσιαι καὶ ἰσότιμοι. Rectè igitur Athanasius in Symbolo: *Nihil in Trinitate prius aut posterius, nihil majus aut minus.* Pater autem prima persona dicitur primitate originis (quia est fons & origo Deitatis,) non ratione sui, sed nostri conceptus.

§. 366. Quando divinitas intrà se describitur, nomen Patris sumitur ὑποστατικῶς: quando verò fit relatio ad creaturas, sumitur οὐσιωδῶς, & complectitur omnes tres personas. Prior tamen nominis acceptio principalius Deo convenit, quia naturaliter & necessariò generat Filium sibi consubstantialem, liberè autem tantùm, ut creaturas omnes condidit, ita quoque homines sibi adoptavit.

§. 367. Character personalis Patris alius est *internus*, alius *externus*: Internus alius *positivus*, ut *Paternitas*, alius *negativus*, ut *innascibilitas*. Externus est *creatio.*

§. 368. Character internus positivus est *paternitas*, cujus principium est *generatio*. Ubi supponimus (1) non quæri hìc de principio productivo, verâ & reali productione. (tale enim principium persona improducta habere nequit) sed saltèm de aliquo, quod sit quasi fundamentum, s. radix virtualis illius proprietatis in Deo, ad eum modum, quo dicimus, unum attributum esse rationem alterius, & *v. g.* voluntatem convenire Deo, quia intellectualis est. (2) principium aliud esse *remotum*, aliud *proximum.* His suppositis dicimus I. Fundamentum remotum Paternitatis est divina natura, hoc solo, quod est natura substantialis intelligens. *Dices*; natura divina est in omnibus tribus personis. *Resp.* Sed tamen aliter & aliter. II. Fundamentum proximum est generatio, quæ

fit

sit dicendo. Nullum enim aliud excogitari potest. Si distinguas hic inter generationem actualem & aptitudinalem, repono, in Deo posse & esse non differre.

§. 369. Productio Filii est vera ac propria generatio. Conclusionem probat I. Fides *Psalm. 11, 7.* בני אתה היום ילדתיך. Propriam esse hanc generationem divinam sic probamus: Quicquid perfectionis est in creaturis, id Deo tributum propriè competit. Sed in generatione creaturarum est aliquid perfectionis. E. &c. Hinc rectè Damascenus inquit: ἀδύνατον θεὸν εἶναι ἔρημον τῆς l. 1. de O. F.
φυσικῆς γονιμότητος. *Majorem* illustramus Regulâ, quàm c. 10.
de attributis divinis in genere tradit Thomas: Cùm omnis perfectio sit in Deo, & nulla imperfectio; quicquid perfectionis invenitur in creatura, de DEO dici potest, quantum ad id, quod est perfectionis in ipsâ, remotâ omni imperfectione. Si nomen Deo imponitur ab eo, quod est imperfectionis, ut lapis vel leo, tùm dicitur de Deo symbolicè, vel metaphoricè: Si autem imponitur ab eo, quod est perfectionis, dicitur propriè, quamvis secundùm modum eminentiorem. *Minorem* probamus, quia in generatione creaturarum est aliqua perfectio, in eo, quod generans generat sibi naturâ simile, & quod generato essentiam communicat. Cum hâc perfectione tamen multiplex est conjuncta imperfectio, ut quod illa generatio fit in tempore, quod sit κατὰ ῥεῦσιν f. defluxum substantiæ generantis, & illius alterationem, quod gignens non totam, nec numero, sed specie tantùm eandem genito essentiam communicat, quod genitus est extrà gignentem, non solùm ab illo distinctus, sed etiam separatus, quod gignens indiget fæminæ auxilio, & quod generatio talis suum finem habet. Quæ imperfectiones

omnes à divina generatione ſunt remotiſſimæ. Nam Deus Pater generat Filium ſuum ἀχρόνως καὶ ἀνάρχως, *ſine tempore ac initio*, διὰ τὸ ἄτρεπτον, *propter immutabilitatem ſuam*: ἀῤῥεύστως, *ſine defluxu*, & mutatione ſubſtantiæ, διὰ τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀσώματον, *quia eſt impaſſibilis & incorporeus*, omnis motûs ac alterationis exſors: Deindè Filius Dei ex ſubſtantia Patris eſt genitus, ſic, ut habeat totam eſſentiam Patris à Patre, & quidem eſſentiam individuam ac numero eandem, ita ut diſtinctam quidem habeat à Patre hypoſtaſin, non tamen ſeparatam, propter numericam eſſentiæ divinæ identitatem *Joh. I, 1. X, 38.* Ulterius Deus Pater generat Filium ἐκτὸς συνδυασμοῦ *ſine conjunctione cum alio.* Hanc geniture rationem Spiritus S. *h. l.* per Davidem exprimit verbo ילד quod in 1. conjug. propriè de matribus parturientibus dicitur. Ac licet interdum etiam impropriè de viris uſurpatum occurrat, *Gen. IV, 18.* ſicut etiam nonnunquam apud Latinos, *parere*: & Græcos, τίκτειν patribus tribuitur, tamen non eſt dicendum, quod Spiritus S. tali καταχρήσει voluerit enunciare admirandum hoc generationis divinæ myſterium, ſed potiùs illud ideò adhibuiſſe, ut innueret, ſolum patrem genuiſſe Filium, & quidem ex ſeipſo, ac in ſeipſo, non ſecus ac matres ex ſe & in ſe ſolent gignere liberos, cùm patres Phyſici tantùm extrà ſe gignant. Hinc Aquila, teſte Origene, verbum Hebraicum non vertit ἐγέννηκα, ſed ἔτεκα. Denique Deus Pater Filium generat ἀκαταπαύστως *infinitè*, & ſine ullâ ceſſatione, propterea quod caret principio & fine, ac ſemper ſeſe eodem modo habet. Quam æternitatem inſinuat Pſaltes voce היום *hodiè*, quæ, prout excludit præteritum & futurum, adumbrat æternitatem. Conf. *Hebr. VII, 12.* *Dices*; Pſalmus II. non loquitur de generatio-

neratione æterna; sed resurrectione Filii Dei, sicut patet
ex *Act.* XIII, 33. Sic vult Schmalzius conrà Schmiglizium, *de nat. D. F.*
Ostorodus & Enjedinus. Sed *Resp.* esse ambiguitatem in *c. II.*
voce ἀναστῆσαι, quæ ut & vox ἐγείρειν, modò significat exhi- *Inst. c. VIII.*
bitionem & missionem Messiæ in mundum; modò re- *p. 54.*
suscitationem ex mortuis. De posteriori significatu nul- *in comm.*
lum est dubium: in priore de Christo usurpatur *Act.* II, 30. *super Ps.*
III, 23. 26. Conf. *Matth.* XXII, 24. *Luc.* VII, 16. jam quæritur;
utra significatio sit bujus loci? Hic nos dicimus (1) prio-
rem significationem huic loco propriam esse, demonstrat
contextus, in quo duo distincta probat Paulus, & ex par-
ticulâ διακριτικῆ (δὲ) apparet. Horum *primum* est, quod
Deus misso Christo promissionem Patribus factam im-
pleverit; *alterum*, quod Jesum suscitarit ex mortuis. *Prius*
probat, *tùm* ex præviâ apparitione Johannis *v.* 24. *tùm*
ab ejusdem testimonio, de Christi divinitate *v.* 25. *tùm*
à testimonio Davidis ex *Psalm.* II. (2) si maximè conce-
damus, postremam verbi significationem hic locum ha-
bere, nihil tamen indè victoriæ accedet Photinianis, mo-
dò rectè hæc significatio accommodetur. Distinguimus
ergò inter sensum literalem dicti Davidici, & inter usum,
sivè accommodationem hujus sensus ad aliquam conse-
ctariam conclusionem probandam, quæ hic esset, non
nisi Filium Dei potuisse satisfacere pro peccato, & ex mor-
tis vinculis dimitti. II. Non contradicit *Ratio.* Cui enim
competit definitio, eidem & definitum. Atqui produ-
ctioni Patris competit definitio generationis E. &c. *Minor*
probatur, quia generatio est processio viventis à vivente
conjuncto in similitudinem naturæ ex vi processionis.
Jam Verbum procedit à Patre, tanquàm vivens à viven-
te, maximè conjuncto, (*tùm*, quia est per actum imma-

nentem; *tùm*, quia est de substantia,) in similitudinem (imò, in identitatem naturæ,) ex vi processionis.

§. 370. Hic verò nonnullæ occurrunt quæstiones, quæ breviter ventilandæ. Nam I. Quæritur; *An Pater generet Filium de substantia sua?* Acriter negant Photiniani,
deDeo.p.24. Vorstius & alii. Nos præsupponimus, vocem *de* non notare (1) *materiam*, vel quasi materiam, *tùm*, quia materia in generatione creaturarum non requiritur, nisi ob mutationem subjecti; *tùm*, quia materia vel quasi materia necessariò includit potentialitatem vel quasi potentialitatem: à Deo autem exsulat omnis mutatio, omnis potentialitas. (2) *nudam efficientiam*, s. originem; sic enim etiam creaturæ essent de substantia Dei, quia ab eo dependent, ut à primâ causâ efficiente. (3) *nudam substantialitatem*: sic enim & Pater esset de substantia Filii, quod non admittitur. Sed (4) *originationem & consubstantialitatem simul*, ut sensus hujus Propositionis; *Filius est de substantia Patris*, sit iste: *Filius est originatus à Patre, ut ei consubstantialis*. His prælibatis, affirmo quæsitum. Nam, sicut in creaturis Pater dicitur generare Filium de substantia, quia generando transfundit partem substantiæ in filium: sic in divinis pater dicitur generare filium de substantia suâ, quia non partem, sed totam substantiam ei communicat, quam etiam totam sibi retinet: eadem quippe substantia numero impartita, & omninò indivisa in utroque existit. Hoc est, quod Athanasius dicit *in Symb.* Christum esse Deum ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς antè secula genitum. Quæritur 2. *Quomodo Pater communicet Filio totam substantiam, non communicatâ paternitate?* Hæc quæstio fluit ex priori: Si enim pater filio communicat totam substantiam, ergò etiam omnem realitatem, quæ est in substantia,

&, per

&, per consequens, etiam paternitatem. Quò accedit, quod indivisibilis sit substantia divina, ita, ut nonnisi tota communicari queat: item, quod filius non possit esse vel perfectè æqualis vel absolutè consubstantialis patri, nisi omnem essentiæ realitatem à patre habeat. Sed *Resp.* Pater omninò totam essentiam & omnem essentiæ realitatem filio communicat, quam ipse habet, licet non secundùm omnem modum, quo ipse habet. Imò ipsam paternitatem filio impartitur, non tamen secundùm esse relativum, ut est paternitas & patrem à filio distinguit, sed secundùm esse absolutum, s. quatenus paternitas est essentia, quàm Pater Filio communicat. Ubi nota diversas esse locutiones, quando dico; *Pater communicat filio paternitatem.* Et; *Pater communicat filio eam realitatem, quæ est paternitas. Illa* in rigore sumta falsa est, quia infert, communicari filio paternitatem, quoad esse paternitatis, quod falsum est. *Hæc* rectè intellecta veritati consona est.

§. 371. Quia Pater est prima persona in divinitate, & à Patre procedunt Filius & Spiritus S. ideò Pater rectè dicitur *principium* Filii & Spiritus S. *Principium* enim *significat id, à quo aliquid procedit*, inquit Thomas addens & hoc: *Græci utuntur in divinis indifferenter nomine causæ & principii, quia verò principium commune est, ideò Latini tantùm nomine principii utuntur.* Quantò enim nomen commmunius, tantò convenientius sumitur in divinis; quantò nomina magis specialia, tantò magis determinant modum naturæ convenientem. Hîc quæritur; *An Pater possit vocari principium totius Deitatis?* Resp. Neg. quia Deitas non procedit à patre tanquam à principio. Sicut in Concilio Lateranensi definitum est, *essentiam divinam nec generare, nec gigni, nec procedere.* Quando autem Pa- *1. p. q. XXXIII. a. 1.*

tres Deum patrem vocant *fontem*, originem & principium Deitatis, est impropria locutio, quæ nihil aliud dicit, quàm patrem esse principium filii & Spiritus S. in quibus singulis tota Deitas est, sicut exponit Lombardus.

in I. dist. 29. lit. A.

§. 372. Non tamen hinc Filius & Spiritus S. rectè dicuntur *principiatum*. Nam principiatum propriè dicitur, quod est à principio factum, & quod habet principium durationis. Græci *abusivè* hâc voce usi sunt, & per principiatum nihil aliud intellexerunt, quàm ens à principio. Præstat ab hâc phrasi abstinere, ne in divinis concipiatur aliquid, quod non sit æternum. Quæritur; *An rectè dicam, Filius vel Spiritus S. habet principium?* Resp. Locutio hæc *absolutè* posita in errorem inducit. Nam posset aliquis per hoc principium intelligere principium temporis. *Cum addito* tamen intellecta bona est, *h. m.* Filius & Spiritus S. habent principium productionis.

§. 373. Nonnisi æquivocè Pater dicitur *causa* Filii & Spiritus S. Græci hanc libertatem sibi sumserunt, ut vocem causæ tribuerent Deo ad intrà, sicut videre est apud Nazianzenum. Undè Damascenus solum Patrem dicit esse ἀναίτιον. Nec Latini ab hâc voce abstinuerunt, sicut patet ex Richardo de S. Vict. & Aureolo. Advertimus tamen Latinos Patres Deo hanc vocem applicare in ordine ad attributa essentialia, sicut Augustinus inquit, *Deum sibi ipsi esse causam, ut sapiens sit, & ut sit.* Et Hieronymus *Deum suæ subsistentiæ causam esse*, quæ locutiones *negativè* intelligendæ sunt, scil. Deum non habere ab alio, ut talis sit, sed ex se talem esse. Patres verò Græci hanc vocem tribuunt DEO in relatione unius personæ ad alteram. Nos dicimus I. Propriè loquendo Pater non est causa filii & Spiritus S.

Orat. XXIX. l. I. de O. F. c. 8. lib. V. de Trin. c. 7. in I dist. 29. l. VII. de Trin. c. 1. in Eph. III, 15.

ritus S. Nam *vel* esset causa materialis; *vel* formalis; *vel* finalis; *vel* efficiens. Non *prima*; quia in Deo nulla est imperfectio, nulla potentialitas. Non *secunda*; quia hæc præsupponit primam. Non *tertia*; quia sic Filius non esset finis ultimus, ac, per consequens, nec Deus. Neque *quarta*; quia filius non est effectus patris. *Adde*, quod omnis causa ordine naturæ est prior suo effectu, & essentialiter ab eo distinguitur. In Deo verò nec prioritas naturæ, nec distinctio essentialis locum habet. II. Nec tamen Græci sunt damnandi propter usurpatas voces αἰτίας, αἰτιάτȣ, ἀναιτίȣ. Nam, utut locutio sit periculosa, sensus tamen bonus est. Quod nobis enim est principium, illis est causa. Hinc Concilium Florentinum notat, Græcos non uti illo vocabulo, prout limitationem, aut dependentiam, sed prout dicit simplicem originem: & advertimus, etiam Græcos, cum de vera causalitate & efficientia loquuntur, terminum αἰτίας rejecisse. Nam expressè dicit Nazianzenus θεότητα esse ἀναίτιον, *divinitatem esse causæ expertem*, quia θεȣ̃ nihil πρεσβύτερον, *Deo nihil antiquius*. Et posteà addit, filium existere ex Patre ἀχρόνως καὶ ἀναιτίως, *citrà tempus & causam*. Orat. XXXVI.

§. 374. Negativus character personalis Patris est *improducibilitas*, ἀγεννησία, s. ut loquuntur Doctores Scholastici, *innascibilitas*. Quidditatem ejus pulcrè explicat Basilius, quando inquit: *Hæc est ingeniti significatio, non habere aliundè principium*. Hic autem notamus (1) nos ἀγεννησίαν vocare characterem negativum, saltèm ad differentiam paternitatis, tanquàm characteris positivi. Aliàs hæc proprietas reipsâ affirmat, & dicit Patrem esse à seipso. Qui enim à nullo factus, nec creatus, nec genitus est, is reverâ est à seipso. (2) necessariò dari in deitate l. I. cont. Evnom.

perso-

personam improductam, quia aliàs in productionibus divinis processus fieret in infinitum: & hanc personam convenientius dici improducibilem, quàm innascibilem, quia hic terminus etiam Spiritui S. accommodari potest; ille verò in rigore sumtus nonnisi Patri. (3) ingenitum nonnunquam excludere creationem, quo sensu omnes tres personæ deitatis sunt ingenitæ, *h. e.* increatæ: nonnunquam generationem propriè dictam, quo sensu etiam Spiritus S. rectè dicitur ingenitus: nonnunquam omnem productionem, quâ ratione soli patri tribuitur, tanquam propria ejus notio. *Dices*; sola relatio constituit & distinguit personas. *Resp.* non ut relatio, sed ut proprietas. In divinis relatio & proprietas personalis realiter sunt ταὐτό τι. Pater ità est à nullo, ut ab ipso sit filius per æternam generationem, & Spiritus. S. per æternam processionem.

§. 375. Fundamentum formale improducibilitatis est paternitas: Patet 1. quia in patre nihil est, nisi essentia & relatio, s. paternitas. Jam ingenitum esse non fundatur in sola essentia, quippè, quæ communis est omnibus tribus personis. Non quidem negamus, essentiam posse dici quasi radicem improducibilitatis, quia ab illa quasi promanat proprietas, ratione cujus persona est improducibilis, non tamen est proprium & quasi formale fundamentum ejus. Ergò est relatio, s. paternitas, per quam pater constituitur in esse patris 2. paternitas ex intrinseca sua ratione habet, quod sit antè omnem originem, quia constituit principium primæ originis, antè quam non potest esse origo, ac, per consequens, ex propria ratione habet, constituere personam sinè origine ab aliâ. Quid autem hoc aliud est, quam esse fundamentum improducibilitatis? Vid. Suaretz. *l. XIIII. de Trin. c. 2. n. 9.*

§. 376. Non tamen paternitas sub ratione paternitatis est ratio præcisa & aqæquata fundans improducibilitatem patris, sed sub ratione entitatis hypostaticæ primæ, ut acutè docet Joannes de Rada. Probatur *prius*, quia, si in Deo tantùm esset unica persona, illa verè esset ingenita, (non enim procederet ab alio,) & non ratione paternitatis. Probatur *posterius*, quia positâ entitate primâ singulari communicabili, ponitur improducibilitas, & sublatâ tollitur.

Controv. Theol. p. I. contr. XXV. art. II. concl. 4.

CAPUT XXIV.

DE Persona Filii.

§. 377. SEcunda Deitatis persona est *Filius*, in quo considerands veniunt duo (1) essentiæ θειότης (2) character hypostaticus.

§. 378. Quoad *primum* dicimus, Filium Dei esse personam verè divinam. Ut taceam Cerinthum, Gnosticos, Theodotianos & Paullianos; ex Historia Ecclesiastica constat, Arium docuisse, Christum quidem appellari Deum, per quandam excellentem participationem, non tamen verè & essentialiter esse Deum, sed creaturam. Vide Athanasium, Cyrillum Alexandr. Epiphanium, Theodoretum. Arium posteà sequebantur Aerius & Eunomius, ut constat ex Nicephoro & Basilio, & denique Photiniani, quorum inter & Arianorum hæresin hoc potissimum est discriminis, quod *hi* Christum antè omnem creaturam à DEO conditum esse dicant; *illi* tùm primum ortum, cum ex Maria nasceretur. Nos contrà, Filium Dei esse verum Deum per essentiam, æquè ac Patrem, as-

Orat. II. & III. cont. Arianos. lib. V. Thes. c. 3. hæres. LXIX. l. III. l. IX. c. IV. lib. cont. Eunom.

ſerimus. Aſſertum eſt Fidei, quod, quia eſt vulgariſſimi argumenti, & à modernis Theologis innumeris ferè te-
in LL. CC. ſtimoniis comprobatur, non tangam. Vide Chemnitium
in Loc. de & Gerhardum. Rationes hìc militant illæ, quæ probant
SS. Trinit. Filium de ſubſtantiâ patris genitum, eandem numero poſſidere naturam divinam. Vide Cap. præced. *Dices* 1. creatura non eſt Deus. Filius Dei &c. *Prov. VIII, 22.* E. &c. 2. Quicunque eſt DEO ſubjectus, ille non eſt Deus *I. Cor. XV, 22.* 3. Filius eſt patre minor *Joh. XIV, 28.* E. non eſt Deus. 4. Pater eſt Deus filii. *Joh. XX, 17. Eph. I, 17.* E. Filius non eſt Deus, 5. Solus Pater eſt verus Deus. *Joh. XVII, 3.* E. non Filius. Sed *Reſp.* ad 1. (α) in Hebræo eſt קנני *acquiſivit*, ſ. *poſſedit me*, ſc. generando *Gen. IV, 1.* *Inſt.* Targum habet בראני *Reſp.* ברא apud Chaldæos de generatione uſurpatur *Job. III, 3.* (β) poſito, LXX rectè expreſſiſſe
l. IV. gent. ἔκτισε (pro ἔκτησε,) dicimus cum Thoma generationem
c. 8. filii dici creationem, non, quod ſit ex nihilo, ſed ut ſignificetur, fieri ſine ullâ mutatione producentis, vel producti. Ad 2. ſubjectionem illam intellige vel mediatam, quâ Filius Patri ſubjicitur in membris ſuis, prout explicant
l. X. Th. c. 8. Cyrillus & Ambroſius; vel ſecundùm humanam naturam,
l. V. de Fid. c. 6. ut vult Auguſtinus. Ad 3. Græci de Chriſto hoc quà divinitatem dictum volunt. Undè Damaſcenus hunc lo-
l. I. de Trin. c. 8. quendi modum dicit eſſe ὡς ἐξ αἰτίου τοῦ πατρὸς, atque ſic pa-
l. IV. de O. F. ter foret filio major ſecundùm divinam naturam ὡς αἴτιον,
c. 19. tanquam cauſa, & ratione originis, non dignitatis. Sic
l. I. adv. Baſilius λείπεται κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον ἐνταῦθα τὸ μεῖζον λέγεσθαι, ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἡ ἀρχὴ τῷ υἱῷ, κατὰ τοῦτο μείζων ὁ πατὴρ ὡς
Eunom. αἴτιος καὶ ἀρχή. Conſ. Theophylactum. Rectius Latini
c. XIV Joh. de Chriſto quoad humanitatem hoc dictum volunt, inprimis Auguſtinus. Et orationis ſeries ſvadet, quia Chriſtus in

ſtus in verbis antecedentibus de ſe loquitur, ut profectu-
ro ad patrem: diſcedebat autem non in quantum Deus,
ſed in quantum homo. *Dices*; Humana natura, prout eſt
habitaculum univerſæ Deitatis, eſt æqualis Deo *Reſp.* 1.
quà *rem habitam*, non quà *modum habendi*: Nam quod di-
vina natura habet *per eſſentiam, per ſe, ut* ἐνεργητικὸν *princi-
pale & neceſſariò*; id humana habet *per donationem factam
in tempore, per unionem, ut organum conjunctum*, κατὰ συνδύα-
σιν *& per participationem.* Poſito ergò, non eſſe abſur-
dum humanam naturam dici æqualem Deo in re com-
municata, minor tamen eſt in ſua eſſentia. 2. diſting. inter
humanam naturam, conſideratam in *ſtatu exinationis* &
in *ſtatu exaltationis*: de illa *h. l.* ſermo eſt. Ad 4. & hoc in-
telligendum eſt de Chriſto, ſecundùm humanam natu-
ram. Vide Chryſoſthomum, Cyrillum, Auguſtinum. *in Joh.* XX.
Ad 5. Excluſivum *ſolus* hic non excludit reliquas Trinita- *l.* XXII. *in*
tis perſonas à participatione eſſe divini, ſed falſos Deos, *Joh. c.* 51.
vel; non excludit *alium*, ſed *aliud*. Expreſsè Baſilius. *Ve-* *tract.* CXXI
rus, inquit, *ex oppoſito ad falsò dictos diſtinguitur & appel-* *in Joh.*
latur. Conf. Cyrillus. *l.* IV. *cont.* *Eunom.*

§. 379. Quoad *ſecundum*, dicimus, Filii characte- *l.* X. *Theſ.*
rem perſonalem internum eſſe *nativitatem æternam*, ſ. ab *c.* 6.
æterno genitum eſſe à patre. Ex hâc fluunt, *tùm* nomina
perſonalia, *tùm* diſtinctio perſonalis.

§. 380. Inter nomina perſonalia eminent hæc,
quod (1) dicitur *Filius*, non ratione creationis, nec ratio-
ne gratioſæ adoptionis, ſed ratione nativitatis æternæ à
patre. (2) λόγος, *Verbum*, ſ. *ſermo*, quæ appellatio funda-
tur in Scripturâ *Gen.* I, 1. *Pſal.* XXXIII, 6. *Joh.* I, 1, 14. I. *Joh.*
I, 1. *Hebr.* XI, 3. *Apoc.* XIX, 13. Rationem appellationis ele-
ganter monſtrat Damaſcenus, interprete D. Pelargo, ubi *l.* I. *de O. F.*
exhi- *c.* 6.

exhibet discrimen & convenientiam inter Verbum Dei, & verbum oris humani. Discrimen est quintuplex (α) Verbum DEI subsistit in propria ὑποστάσει, à Patre discretum proprietate speciali, principii ac finis expers, & patri συναΐδιον: nostrum non per se subsistit, nec personali singularitate discernitur, sed est in aëre, tanquam accidens in subjecto, incipitque proferendo, & desinit quiescendo. (β) Verbum divinum ex patris substantia est genitum, illique ὁμοούσιον: nostri sermonis nulla generatio est substantialis (γ) Verbum Dei semper intimum est & patri immanens, extrà quem nec gigneretur, nec subsisteret: nostrum ad exteriora procedit & foràs effertur. (δ) Verbum Dei nullâ successione fluidum, semper vivit, imò vita est æterna: nostri oris verbum evanidum est & fluxum (ε) Dei verbum omnia habet vel possidet, quæcunque pater: nostri oris verbum non sortitur ea, quæ sunt mentis formatricis. Convenientia in hoc consistit: quod sicut verbum ex mente ortum trahit, nec tamen prorsus idem, nec omninò diversum est ab eâ: sic Verbum divinum idem est cum Patre ratione οὐσίας; differt à patre ratione subsistentiæ propriæ, s. ὑποστάσεως. Ceterùm, cur Filius dicatur Verbum & quale, ad nauseam ferè Theologi moderni in suis scriptis inculcant. Videantur ex Veteribus Ignatius, Athanasius, Irenæus, Ambrosius, Augustinus. *Dices*; Quicquid est ipsum intelligere divinum, illud est essentiale, non personale. Verbũ &c. E. &c. *Resp.* Neg. *Min.* Verbum non est ipsum intelligere, sed quippiam productum dicendo, tanquàm expressa imago rei intellectæ (3) *imago*. Et hæc appellatio fundatur in Scriptura *II. Cor. IV*, 4. *Col. I*, 15. *Hebr. I*, 1. Quam appellationis rationem ad hunc modum interpretor: Sicut imago, quò

epist. ad Magnesianos
in orat. cont. gregar. Sabellii:
l. I, c. 1. advers. Valent.
l. IV. de F. ad Grat. c. 3.
l. I. de Trin. c. 6.

quò perfectior est, eò perfectius rem, cujus est imago, repræsentat, & plurimum habet cum illa commune, ita quoq; Christus Patri simillimus est, quoniam habet eandem cum patre essentiam. Sicut tamen imago diversa est à suo exemplari, ita quoq; filius secundùm suam personam à patre est distinctus. Sed & hoc imaginis proprium est, ut sit deducta & expressa ab eo, cujus est imago; quoniam igitur à patre filius est, & non vice versâ, ideò filius dicitur imago patris, pater autem non dicitur imago filii. Quoad nos Christus dicitur imago patris, quia nobis in filio pater se perspicuè conspiciendum præbet. Conf. Nazianzenum. Ratione declaratur hæc veritas *h. m.* imago propriè dicta est similitudo ab aliquo expressa. Talis imago est Filius, quia procedit à patre, & procedit illi similis in natura ex vi processionis suæ. Non-g. sufficit ad imaginem sola similitudo, quia licet duo homines sint maximè inter se similes, si unus ab altero non procedit, non est unus imago alterius: duo ergò requiruntur ad imaginem, *similitudo* & *processio*. Quoad *primum* hic notamus, quod ad imaginem non sufficiat similitudo quævis, sed quæ est in formâ specifica, aut in eadem naturâ, undè homo non dicitur imago Dei, sed ad imaginem Dei, quia non habet similitudinem quasi specificam cum Deo, nec refert Deum, ut Deus est. Deindè Filio Dei competit nomen imaginis propriè ac primariò propter eandem naturam, quam ex vi suæ processionis à patre accepit. Hinc Ambrosius, *Solus Christus est plena imago Dei propter expressam in se paternæ claritudinis unitatem. Dices:* imago requirit similitudinem, non identitatem. *Resp.* Unitas numerica naturæ & identitas in illa non solùm non minuit proprietatem imaginis, sed potius per

Orat. I. de F.

ad Luc. XXII.

us perficit illam. Nam quantò major est illa unitas, tantò est perfectior convenientia in forma inter procedentem & principium suum, & hanc vocamus similitudinem, quicquid sit de relatione. Circà *secundum* nota, imaginem posse duobus modis procedere ab eo, cujus est imago. (1) tanquàm *ab exemplari cognito* (2) tanquàm *à principio producente.* Posterior, non prior hîc habet locum, propter imperfectionem. Quæritur 1. *An filius imago sui ipsius?* Resp. neg. quia nec procedit à seipso, nec sibi ipsi est similis. Quæritur 2. *An filius sit imago patris, ut Deus, an ut pater est?* Resp. (1) Verbum non est simile patri, ut pater, sed ut Deus est, quia, ut rectè monet Thomas, similitudo non est attendenda in notionalibus, sed in essentialibus (2) Filius est imago patris, ut Deus est, formaliter loquendo, sic ut particula *ut* designet formalem rationem terminandi relationem imaginis, quamvis paternitas sit conditio necessaria, ut pater possit esse terminus illius relationis. Nam ex parte subjecti relationis (*Patris*) ratio fundandi relationem est natura ipsa, conditio autem necessaria est modus habendi naturam illam per processionem ab alio, qui terminus est talis relationis. Ex parte termini formalis ratio terminandi illam relationem, est eadem natura; conditio autem necessaria est modus habendi illam naturam per modum principii alterius, qui imago dicitur. Quæritur 3. *An filius sit imago Deitatis, vel hujus Dei, ut concepti præcisè, & abstracti à tribus personis?* Resp. neg. quia nec procedit realiter ab illo, nec deitas, nec hic Deus generat. Quæritur 4. *An filius sit imago Spiritus S.?* Resp. neg. quia non procedit realiter ab illo. Et eâdem ratione concluditur filium non esse imaginem creaturarum (4) *Sapientia, Prov. VIII.* quæ

tamen

tamen appellatio nonnisi cum addito est personalis, ut si dicas, *sapientia genita*, vel; *sapientiâ de sapientia*. Atque hoc modo filius potest dici sapientia patris, sic tamen, ut genitivus *patris* non dicat habitudinem causæ formalis, sed solius originis.

§. 381. Nomina personalia insequitur distinctio personalis, quam exhibemus hoc canone: Filius Dei est peculiaris & alia à Patre & Spiritu S. persona. Quod suprà probatum dedimus, ubi egimus de distinctione personarum in divinis.

§. 382. Concludimus his porismatibus I. Filius Dei non est αὐτόθεος καὶ αὐτοούσιος, quia per genituram habet Deitatem & essentiam sibi à patre communicatam. *Joh. V, 26.* Christus verè & seipso Deus est, non autem à seipso, nisi sub certâ limitatione. *Absolutè* loquendo solus Pater *Deus à seipso* est, quia nec essentiæ, nec personæ respectu est ab alio, tanquàm simpliciter ἄναρχος & ἀναίτιος; *secundum quid* verò Deus à seipso quoq; est Filius & Sp. Sanctus non ratione *personæ* sed *essentiæ*. Ubi tamen non immeritò distinxeris inter *rem habitam*, & *habendi modum*. Illam ipsam αὐτουσίαν, quæ Patris est, Filius quoq; habet, & istius ratione non minùs est Deus à seipso quàm Pater; at quatenus eam habet à Patre, non rectè dicitur à seipso. Nimirum aliud est habere essentiam divinam *à seipsa existentem*, aliud *habere* eam *à seipso*. II. Humana natura à λόγῳ assumta non est τῷ λόγῳ contraria, nec facit compositionem aut quaternitatem in Deitate. Veteres quidam Christum vocârunt *personam compositam*, inprimis Cyrillus, Maxentius & Petrus Diaconus, sed summâ adacti necessitate, uti satisfacerent *tùm* Samosateno & Nestorio, duarum naturarum concursum realem in una hypostasi negan-

l. c. lib. de J. & G. D. N. J. Christi ad Fulg.
lib. II. dial. cont. Nest. l. 2.

negantibus; *tùm* Eutychianis docentibus, nonnisi unam in Christo post unionem esse naturam. Certè *propriè loquendo* Christus non est persona composita. Duarum enim naturarum compositio propriè dicta facit unam ex duabus compositam naturam, qualis est compositio hominis ex anima & corpore, & qualem in Christo unam ex deitate & humanitate compositam naturam impiè adserebant Monophysitæ. At in mera unione non fit una natura, sed manent distinctæ naturæ, ut si annulo aureo Smaragdum inseras, fit isthic propriè loquendo non compositio, sed unio. Deus unire sibi potest naturam aliam, at cum ea compositionem strictè dictam non ingreditur. Nec talis est unio personalis, qualis est ea quæ cernitur in creaturis: ex iis enim aggregatis constituitur totum quoddam collectivum, quod aliquo modo majus est quâlibet unâ earum rerum, quæ totum illud constituunt. At in mysterio incarnationis, etiamsi facta sit vera semperque duratura unio hypostatica, & duæ distinctæ naturæ in una persona inveniantur, non licet tamen dicere, deitatem partem esse hujus personæ compositæ. Deitas enim nullius rei pars esse potest, quia nihil ipsâ majus est, nec mole, nec virtute, nec dignitate, nec ullâ aliâ perfectione; totum autem majus est parte, & pars minor est suo toto, & omnis pars potest excedi, & totum parte est perfectius: contrà rationem autem infiniti est posse excedi, & admittere aliquid perfectius, seipso. *Assumtione humanitatis non augetur aut perficitur Deus, quia non est quo crescat divina perfectio*, inquit Augustinus. (*lib. VI. de Trinit. c. 8.*) Si quis tamen ad effandum aliquo modo & tuendum ineffabile illud pietatis mysterium, quo Verbum caro factum est, cum orthodoxa Antiquitate *latè & vulgariter loquendo* dicere

dicere velit, Christum esse personam σύνθετον, & unionem duarum naturarum esse ἕνωσιν κατὰ σύνθεσιν, quia unita Deo Verbo est nova natura, nempè humana, manente etiam alterâ naturâ, non morosè refragamur, modò dextrum sui ipsius agat, ubi opus est, interpretem.

CAPUT XXV.

DE Persona Spiritus Sancti.

§.383. SPiritus S. est tertia Deitatis persona. Non rejicimus hîc Logicum illud probationis genus, quo Damascenus existentiam Spiritus S. confirmat *h. m.* Dato Verbo, datur Spiritus. Atqui in divinis datur Verbum. E. &c. Rationem connexionis in antecedente desumit *à simili*, quo, tanquàm χειραγωγία, increduli duci possunt ad mysterii hujus contemplationem. Sicut enim oris humani assiduus & inseparabilis comes est Spiritus, s. halitus ille corporeus, qui inter loquendum emittitur; ita Verbo illi æterno Spiritum adesse oportet, sed ejusdem naturæ, essentiæ & potentiæ. Attamen circà hoc probationis genus notamus, quod idem Damascenus *l.c.* notat, ingens esse discrimen inter nostrum & æternum illum flatum. *Noster* à substantia nostra planè alienus est, cùm sit aer, qui attrahitur & emittitur: *Divinus* autem patri & Filio est ὁμοούσιος. *Noster* non immanet nobis, sed extrà profunditur, vicissitudine quâdam nunc subiens præcordia, nunc exiens, undè & separatur à nobis: *Divinus* patri & filio intimè immanet, & est inseparabilis. *Noster* à nobis exspiratur, in auras dispergitur & evanescit: *Divinus* non est transitorius, sed æternus. *Noster* non est ὑποστάσεως; *Divinus* est peculiare ὑφιστάμενον. &c.

§. 384. Sicut in Verbo, sic etiam in Spiritu distinctè consideramus, *tùm* naturæ divinitatem; *tùm* personæ proprietatem.

§. 385. Circà *Primum* dicimus Spiritum S. esse personam divinam. Ut Saducæos taceam, qui in universum negârunt, spiritum aliquid esse, scribit Augustinus, Arianos docuisse, Filium esse creaturam, Spiritum S. verò creaturæ creaturam, *h. e.* ab ipso filio creatum. Hic error occupavit ecclesiam sub initio seculi IV, imperante Constantino M. Eodem tempore Macedonius, qui ope Arianorum à Constantio Imp. ad episcopatum Constantinopolitanum, ejecto Paulo episcopo orthodoxo, evectus fuerat, planè ut Ariani, Spiritum S. esse creaturam dixit, undè & asseclæ ejus πνευματόμαχοι appellati sunt, sicut videre est ex Theodoreto & Gregorio Nazianzeno. Arii errorem eodem seculo incrustârunt Aetius Syrus, Diaconus Antiochenus, & Evnomius Galata, Episcopus Cyzicenus, Aetii discipulus, sicut apparet ex Epiphanio & Augustino. Seculo VII. ortus est Petrus Abailardus, Gallus, qui, ut de eo Bernhardus inquit, *Deum Patrem* dixit *esse omni-s. plenipotentem, Filium semipotentem, Spiritum S. nullipotentem.* Item; *Spiritum S. procedere quidem ex patre & filio, sed minimè de patris & filii substantia esse.* Successit Seculo superiore Valentinus Gentilis, Consentinus Italus, qui ex mente Arianorum solum patrem divinam essentiam habere docuit, filium autem & Spiritum S. non tàm essentiam divinam, quam sobolem quandam ejus, ipsâ illa longè inferiorem, ab æterno tamen à patre productam & essentiatam. Contra hos omnes directa est nostra assertio: Spiritus S. est persona divina. Utrumque, sc. Spiritus S. personalitatem, & personæ divinitatem, probat

hæres. XLIX.

l. II Hist. c. 6. Orat. XXXVII.

hæres. LXXVI. hæres. LIV. Epist. CXC.

probat prolixè Fides, ſicut in anteà citatis Theologis modernis ad oculum videtur. Rationes hîc urgendæ ſunt eæ, quæ probant Spiritum S. per ἐκπόρευσιν à patre & filio idem numero eſſe divinum adipiſci, ex ſuprà dictis recolendæ. Objectiones contrá divinitatem Spiritus S. ſolent afferri variæ, nos breviter ad præcipuas. *Dices* 1. per Chriſtum facta ſunt omnia, *Joh. I.* E. etiam Spiritus S. ac proindè non eſt verus Deus. Conſequentia patet ex univerſali diſtributione. 2. Spiritus Sanctus gemit *Rom. VIII.* Deus autem non eſt capax gemituum. 3. Si Spiritus S. eſt Deus, E. vel eſt Deus ingenitus, vel genitus. *Non illud*; quia in divinitate non dantur duo ingenita, ſ. principii ad intrà expertia. *Non hoc*; quia non procedit per generationem. E. planè non eſt Deus. 4. Spiritus S. effunditur & mittitur ab alio. Minor autem mittente eſt, qui mittitur, nec ubique eſt. *Joel. II, 28. Joh. XV, 16. Reſp.* ad 1. diſtributio univerſalis, quam facit particula OMNIS, non eſt univerſalis *abſolutè*, ſed *limitatè*, cum reſtrictione ad materiam ſubjectam, eamque expreſſam, nempè ea, quæ facta ſunt. Adeoque ſub hâc univerſali diſtributione non comprehenduntur niſi ea, quæ facta ſunt, inter quæ non eſt Spiritus S. Ad 2. ut taceam Chryſoſthomum, qui hæc verba intelligi vult, non de perſona Spiritus S. ſed de ſpiritu hominis moto à Spiritu S. vel ſpiritu orationis à Spiritu S. immiſſo, dico cum Auguſtino, 1y *poſtulare* cum gemitibus de Spiritu S. eſſe intelligendum *effectivè*, ſc. h. m. *poſtulat*, i. e. facit, ut nos poſtulemus: Quam explicationē ipſe Paulus inſinuat *verſ. 14.* & 15. Ad 3. (α) in antecedente eſt imperfecta enumeratio partium, nam ad genitum & ingenitū datur tertium, nempè procedens. (β) alio modo Pater, alio modo Spiritus S. dicitur ingenitus. *Ille*; quia habet

homil. XIV. in Epiſt. ad Rom.

l. 1. cont. Maximinum.

habet esse divinum omninò improducibile: *hic*; quia habet esse, non omninò improductum, sed non productum per generationem. Improductum enim & ingenitum in divinis non reciprocantur, sed sunt termini, ut vocant, excedentes & excessi. Ad 4. (1) ex missione Sp. S. non sequitur aliqua minoritas, quia non mittitur ex imperio, sed ita, ut à patre & filio procedat & quasi emittatur. (2) nec tollitur omnipræsentia, quia missio non est processio de loco in locum, sed visibilis tantùm manifestatio personæ invisibilis, quæ ab alio procedit.

§. 386. Habet autem Spiritus S. esse divinum ἐκπορευτῶς s. per processionem, atque hæc est personalis ejus proprietas.

§. 387. Procedit Spiritus S. tàm à *Filio*, quàm à *Patre*. Quod à *Patre* procedat, extrà controversiam est, & de fide certum *Joh. XV, 26*. An verò etiam à Filio procedat, de eo olim litis serram reciprocarunt Græci cum Latinis. *Illi* docuerunt, Spiritum S. procedere à solo Patre, non filio. Quam sententiam jam tùm Seculo V. Theodoretus defendit, donec Seculo XI, tempore Leonis IX. apertum schisma ortum est inter Ecclesiam Latinam & Græcam. Atque tunc ex Græcis Patribus hanc sententiam præ ceteris amplecti ceperunt Theophilactus & Damascenus donec in Synodo Florentina, An. MCCCCXLI. rejecta est, & concordia quædam sancita, quæ tamen posteà rursus dissiliit. Quid Græci prætendant, & quomodo hæc elidi possint, videri potest apud Svvarezium. Nos breviter adsertum nostrum probamus (1) ex Scripturâ, & quidem (α) ex illis locis, in quibus Filiùs dicitur habere ea, quæ Pater habet *Joh. XVI, 15. XVII, 10*. Quicquid Pater habet, etiam habet Filius. Sed potentiam spirandi, s. produ-

in refut. Anathem. Cyrill. c. IX.

in Joh. III. l. I. de F. O. c. 11.

l. X. de Trin. c. 1. per tot.

producendi Spiritum S. &c. E. &c. *Dices* 1. Pater habet pa-
ternitatem, quam tamen non habet Filius 2. non sequi-
tur; potest producere. E. actu produxit. *Resp.* ad 1. Filius
habet omnia, quæ filiationi non obviant. Ad 2. in divinis
posse & esse sunt ἀντιστρέφοντα. (β) ex illis locis, in quibus
Spiritus S. aliquid dicitur accipere à filio *Joh. XVI,14* Jam
persona una non accipit ab alia, nisi procedendo. *Dices;*
loquitur in futuro, *accipiet.* *Resp.* 1. Æterna processio
comprehendit omnia tempora. 2. significat futurum effe-
ctum. (γ) ex illis locis, in quibus Spiritus S. dicitur mitti
à filio *Joh. XV,26. XVI,7.* missio autem in sui ratione im-
portat processionem ab alio, & in divinis, secundùm ori-
ginem, inquit Thomas, quod etiã evincitur ab *aliis* h.m. *p. I. qu.*
Spiritus S. mittitur à filio, vel per imperium, ut servus à XLIII, *art.*
Domino; vel per consilium, ut ægrotus à Medico ad bal- 4.
neum; vel per naturalem emanationem, ut flores ex ar-
bore. *Non illud*; quia est omnipotens. *Nec istud*; quia est
omnisapiens. *E. hoc.* *Dices* 1. processio est æterna, missio
est temporalis, quia Christus loquitur de futuro, *mittam.*
E. mitti non est procedere 2. etiam Filius mittitur à Spiri- *lib.* II. *de*
tu S. *Es. XLVIII,16. LXI,1.* nec tamen à Spiritu S. procedit. *Trinit.*]
Resp. ad 1. Spiritus S. dicitur mittendus, non respectu mit- l. I.] *de Sp.*
tentis & missi; (sic enim est æterna missio:) sed respectu *S. c. 10.*
eorum, ad quos destinata erat missio, & hâc ratione est *cont. Praxe-*
temporalis. Ad 2. non quà Deus, sed quà homo. (δ) ex *am.*
illis locis, in quibus Spiritus S. dicitur Spiritus filii. *Rom.* *l.* XV. *de*
VIII,9. Gal. IV, 6. Phil. I,19. I. Pet. I,11. Jam verò una per- *Trin. c. 26.*
sona non dicitur alterius, nisi propter processionem, nec *l. I. de vit.*
ulla alia habitudo excogitari potest. (2) ex puriore Anti- *contemp.*
quitate, non tantùm Patrum Latinorum, Hilarii, Am- *c. 18.*
brosii, Tertulliani, Augustini, Prosperi, Fulgentii; sed *de fide ad Petrum Dia-*
conum, c. II.

etiam Græcorum, qui antè exortum ſchiſma pronunciârunt, Spiritum S. eſſe ab utroque. Didymus Alexandrinus expreſsè dicit, Spiritum S. eſſe ex Patte & Filio: Athanaſius, Baſilius, Chryſoſthomus, procedere à Patre & Filio; Cyrillus non eſſe alienum à ſubſtantia filii, ſed ex ea naturaliter procedere: Epiphanius eſſe ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, τῆς αὐτῆς θεότητος. Et quid multis? *omnium illorum incommutabilis veraque ſententia tenebat, Spiritum S. à patre & Filio procedere:* ut dicitur in Concilio Lugdunenſi (3) rationibus, quarum 1. petitur *à diſtinctione perſonali*: Quicunque in divinis diſtinguuntur, illi diſtinguuntur per relationes oppoſitas. Atqui Filius & Spiritus S. &c. E. &c. *Major* conſtat, quia in divinis eſt ſumma ἑνότης, niſi relationum oppoſitio obviet. *Minorem* ſuprà dedimus probatam. 2. *à neceſſitate actuum notionalium.* Quicunque habet potentiam activam producendi Spiritum S. is neceſſariò producit. Filius &c. E. &c. *Major* claret, quia actus perſonales, qualis eſt actus ſpirandi, ſunt neceſſarii & naturales. *Minor* patet, quia (noſtro intelligendi modo) Pater prius generat filium, quàm ſpiret Spiritum S. cùm prior ſit actus intellectus, quàm actus voluntatis. E. in hoc (ſic à nobis concepto) priori filius habet ſibi communicatam à patre potentiam ſpirandi. 3. *ab abſurdo*: Sicut abſurdum eſt, cùm tres perſonæ divinæ habeant unicum numero principium creandi, quod una creet, non creante alterâ: ſic abſurdum eſt, cùm pater & filius habeant unicum numero ſpirandi principium, patrem ſpirare, filio non ſpirante. Sed contrà hanc veritatem multæ ſolent opponi objectiones, quarum præcipuas delibabimus. *Obj.* 1. Scriptura, quando de proceſſione Spir. S. agit, meminit ſolius patris. *Joh. XV, 26.* 2. abſurdum eſt,

l. II. de Sp. S.
in Symb.
l. de Sp. S. c. 18.
Homil. de expoſ. Symb.
Tom. V. l. X. in Joh. c. 41.
hæreſ. XLII.
Decret. Tit. I. c. unico.

Spiritum

Spiritum S. qui est unus, habere duo principia productiva. 3. Pater est sufficiens principium Spiritus S. Ergò non requirit auxilium filii. 4. Si Spiritus S. à filio procedit, E. est nepos patris: procedit enim ab ejus filio. *Resp.* ad 1. (α) non additur dictio exclusiva, multò minus negativa (β) imò vero in illis, quæ non repugnant filiationi, quicquid tribuitur patri, intelligitur tributum filio (γ) solius patris meminit, quia solus pater est principium in quo, & à quo est virtus spirandi, ut innuit Augustinus Ad 2. Pater & Filius in productione Spir. S. sunt principium unum, quia unâ spiratione spirant, & habent unam potentiam spirativam. Quâ occasione delabimur in quæstionem illam, apud Doctores Scholasticos tritissimam. *An Pater & Filius producant Spiritum S. in quantum sunt duo supposita*, vel; *in quantum habent unam potentiam spirativam?* Hic supponimus (α) non esse quæstionem de principio quo productionis Spiritus S, quod reverâ tantùm unum est, nempè potentia spirativa, eadem numero in patre & filio, diverso tamen habendi modo; in illo ἀγεννήτως; in hoc γεννητῶς; (β) non quæri de unitate vel pluralitate virtuali, sed reali. His suppositis dicimus (1) in Patre & Filio est eadem numero vis spirandi. Si enim realiter distinctæ virtutes essent in patre & filio, *aut* illæ essent partiales, *aut* totales. *Non illud*; quia sic quælibet earum esset imperfecta, & neutra esset simpliciter principium Spiritus S. sed ex utraq; quasi per collectionem quandam coalesceret integrum principium. *Nec hoc*; quia aliàs duæ personæ essent duo spiratores substantivè, quod falsum esse infrà demonstrabitur. (2) Et ex hoc Pater & Filius sunt unum Spiritus S. principium, quia in utroque est eadem spirandi virtus, quæ

l. III. cont. Maxim. c. 14.

est

est principium productivum Spir. S. Jam, sicut tres personæ propter unitatem essentiæ divinæ dicuntur unus Deus, & propter unitatem potentiæ creativæ unus creator; sic propter unitatem principii spiratiui erunt unus spirator, & unum principium Spir. S. *Dices*; Si Pater & Filius sunt unum principium, tunc Filius est principiũ sui ipsius; quia est idem principium quod Pater. *Resp.* Filius in ratione filii non est idem principium cum patre, sed in ratione spiratoris. (3) Ex eodem principio Pater & Filius non possunt dici duo spiratores, sed unus spirator, duo spirantes: *Primum* probatur, quia terminus numeralis (*duo*) apponit suùm significatum circâ significatum formale substantivi (*spirator*) quod est vis spirativa, notatq; ipsam vim spirativam numerari in patre & filio, esse que aliam & aliam, quod est falsum. Insuper, ut nomen substantivum pluraliter prædicetur in divinis, requiritur pluralitas & suppositorum, & formæ per illud significatæ. Hinc non rectè dico; *Tres personæ sunt tres creatores, tres dii, tres causæ. Posterius* patet, quia ibi numerale (*duo*) terminatur saltèm ad personas, earundemq; pluralitatem significat. Insuper, ut nomina adjectiva prædicentur pluraliter in divinis, sufficit pluralitas suppositorum, ut sic rectè dicam, *Pater & Filius sunt duo spirantes, tres personæ sunt tres creantes.* (4) Nec Pater, ut principium Filii, & Filius, ut principium Sp. S. sunt plura principia re, sed saltèm virtute. Probatur, *tùm*, quia in divinis omnia sunt unum, inter quæ non est oppositio relativa: *tùm*, quia potentia generativa patris, & potentia spirativa filii, non re, sed virtute differunt. (5) Ad productionem Sp. S. per se, ut est amor & nexus mutuus duorum, non requiritur personarũ pluralitas, quod sta-

tuere videtur Thomas & cum eo Cajetanus, Ferrariensis, Capreolus, Marsilius, Henricus. Contrarium docent Scotus, Gabriel, Durandus & alii, contendentes, per accidens esse, quod sint duo supposita. Et fundamentum est, quia tota vis spirandi quà summum perfectionis gradum est in qualibet persona, neque in duabus simul perfectior est, quàm in singulis. Nec obstat mutuitas amoris, quia hæc intelligenda est de amore essentiali. (6) Ad productionem Sp. S. in hâc personali proprietate, quam nunc habet, *conditio sine qua non* fuit pluralitas suppositorum, (patris & filii,) in principio productivo. Probatur, quia Spiritus S. ex vi suæ proprietatis dicit habitudinem relativam ad patrem & filium, & realem ac personalem distinctionem à patre & filio. E. requirit utramque personam ad suam productionem: aliàs, nec ad utramque posset referri, nec ab utraque distingui. Ad 3. Pater est principium sufficiens creationis mundi, & tamen omnes personæ creant, quia habent eandem essentiam & potentiam. Ad 4 sicut non sequitur, Filius & Spir. S. procedunt à Patre, E. sunt fratres; quia uterque non est filius: sic nec sequitur, Spiritus Sanctus procedit à filio, E. est nepos patris; quia non est filii filius, sed spiritus.

in 1. dist. XI. qu. 1. ar. 1. 2.
1. p. qu. XXXIII. art. 4.
IV. cont. gent.
in 1. dist. XII. qu. 1. concl. 4.
in 1. qu. XV. art. 3.
1. part. summ. art. LIV. qu. 6.
in 1. dist. XII. qu. 1.

§. 388. Nec tantùm Pater & Filius spirant ut unum principium, sed etiam 1. *uniformiter*, si actum spirandi consideres *vel* secundùm se, *vel* quatenus tendit in terminum productum, *vel* respectu virtutis spirativæ: quia act9 spirandi est in se unus omninò in utroque, & ad eundem terminum, sc. Sp. S. & ab eâdem numero virtute in utroq; existente dimanat. Si verò actũ spirandi spectes in ordine ad supposita, non uniformiter spirant pater & filius. Nam, sicut pater habet à se vim spirativam, filius verò à patre; sic quod

ſic quod filius ſpiret, habet à patre, pater verò à ſe. *2. Æquè primò ac principaliter.* Probatur, quia ab utroque eſt, tanquàm ab uno principio, per unicam & eandem vim ſpirativam. *Dices*; obſtat (1) Græcorum Patrum loquendi modus; *Spiritus S. procedit à Patre per Filium.* (2) illa Auguſtini dicentis; *Sp. S. principaliter eſt à patre.* (3) illa Hieronymi, *Spiritum S. propriè à patro procedere.* Reſp. ad (1) utuntur Græci illo loquendi modo, ut declarent, totam vim ſpirandi reduci ad patrem, ut primum principium & fontem, ac filium prius origine procedere à patre quàm Spiritum S: ordinem tantùm perſonarum indicat hic loquendi modus. Ad (2) Auguſtino τὸ *principaliter* per κατάχρησιν idem eſt, quod *primordialiter.* Pater ſpirat principaliter, non, quod ſpiret principaliùs, *h. e.* perfectiùs ac nobiliùs, ſed, quod ſpirandi principium habeat à ſe, filius verò nonniſi communicatum à patre. Ad (3) Exindè non ſequitur, filium non ſpirare propriè. *Deindè,* Pater ſpirat propriè, *h. e.* tanquàm proprietarius, quia in habendo vim ſpirativam non eſt ab alio: Filius verò non ſic propriè, *i. e.* à ſe, ſpirat, licet propriè, *i. e.* non impropriè vel imperfectè ſpiret. Cautè loquendum in hoc myſterio, & patrum locutiones magis excuſandæ ac declarandæ, quàm imitandæ ſunt.

l. XV. de Trin. c. 7.

Epiſt. XXCIIX.

§. 389. Ex proprietate perſonali Spiritus S. fluunt *nomina perſonalia*, inter quæ eminent inprimis duo: Primum eſt nomen *Spiritus*, non quatenus deducitur à ſpiritualitate, (ſic enim commune eſt omnibus tribus perſonis,) nec quatenus reſpectum habet ad ſpirationem activam ad intrà, (ſic enim eſt ſolius patris & filii,) ſed in ordine ad ſpirationem paſſivam ad intrà quatenus dicit *ſpiratum*: &, ſingulari Scripturæ ſtylo, in ordine ad ſpira-

tionem

tionem activam ad extrà, prout ei singulariter attribuitur inspiratio prophetiæ divinæ & bonorum motuum. Hujus appellationis elegantem rationem indicat Becanus. *Spiritus*, inquiens, *ex prima sua significatione significat halitum impellentem ac moventem. Est autem proprium amoris impellere ac movere voluntatem in rem amatam. Cùm ergò tertia persona procedat per voluntatem, & sit amor patris & filii, ab utroque spiratus meritò dicitur Spiritus. Dicitur etiam sanctus, quia sanctitas iis rebus convenit, quæ in Deum ordinantur: Amoris autem est omnia in Deum referre & ordinare.* Tract. II. Theol. Schol. c. VI. qv. I. n. 3.

§. 390. Atque hoc nomen *Amoris* est secundum nomen personale Spiritus S. &, sicut suprà diximus, habet suum fundamentum in Scripturâ. Notamus autem, vocem *Amoris* hîc non notare *actum amoris*, qui est essentialis & communis omnibus personis: sed *terminum amando productum*, qui est personalis & designat solum Spiritum S. Non opus est, ut hic quæramus; *Ex quarum rerum amore Spiritus S. procedat?* infructuosa est hæc quæstio, nec caligo viæ patitur, ut in eam nervos intendamus. Interim, qui vult, potest legere Svvarium. Nobis ventilanda sese offert illa quæstio; *An Pater & Filius diligant se Spir. Sancto?* Apud Augustinum enim reperimus illam phrasin, quod *Spir. S. sit amor, quo genitus à gignente diligitur, generatoremque suum diligit.* Quamvis alii censeant, distinguendum esse inter has locutiones, *Pater & Filius diligunt se Spiritu S.* &; *Pater ac Filius diligunt se amore, qui est Spiritus S.* nec illam, sed hanc Augustino & Hieronymo tribuendam esse. Sententiarum hic invenies apud Doctores Scholasticos divortium. Lombardus propositionem hanc putat esse falsam. Durandus putat ve- l. XI. de Trin. c. 2. per tot. l. VI. de Trin. c. 5. in I. dist. XXXII. in I. dist. XXXII. qv. I.

veram esse, sed nonnisi per appropriationem, hoc sensu: *Pater & Filius diligunt se amore essentiali, qui appropriatur Spiritui Sancto.* Thomas, Bonaventura, Richardus, Scotus propositionem distinguunt. Thomas distinguit inter *diligere essentiale* & *notionale*, & de *illo* propositionem falsam; de *hoc* veram esse affirmat. Thomæ discipuli propositionis hunc faciunt sensum: *Pater & filius diligendo se producunt Spiritum S.* Scotus ad diligere essentiale & notionale addit tertium, quod nec est merè essentiale, nec merè notionale, sed *mixtum*, & de *illo* ac *isto* propositionem negat; de *hoc* affirmat. Nos dicimus I. Pater & Filius non amant se Spiritu S. si diligere sumitur essentialiter, pro actu amandi. Nam Sp. S. non est amor essentialis, & amor essentialis ac esse in divinis identificantur. II. Pater & Filius non amant se Sp. S. si amare sumitur purè notionaliter, prout idem dicit, quod spirare, s. diligendo producere, quia pater ac filius non spirant se Spiritu S. nec actus notionalis reflectitur suprà principium, à quo est. III. In rigore hæc propositio simpliciter est falsa, nec ab ullo Patrum prolata: Durandi tamen sententia, ubi opus est, defendi potest, & ea quam diximus esse discipulorum Thomæ. Supposito autem dari amorem mixtum, qui nec sit purè essentialis, nec purè notionalis, sed primò significet habitudinem ad res dilectas, connotatâ relatione spirantis ad spiratum, quidni dicerem, Patrem ac Filium diligere se Spiritu S.; quod prolixè probat & tuetur Joannes de Rada.

p. I. contr. XVII. p. 285. 286. & seqq.

§. 391. Tertium nomen adjiciunt Doctores Scholastici ex Augustino, quod est nomen *doni*. Sed hic nota, (1) donum nihil aliud esse, quam id, *quod datur ex liberalitate ad sui fruitionem.* Undè in rigore dici nequit, patrem

l. VI. de Trin. c. 20.

trem essentiam suam donasse filio & Spiritui S. sicut locutus est Hilarius, quem sequuntur Scotus & Biel. Nam donatio est libera largitio, productio autem in divinis est necessaria & naturalis communicatio: (2) donum in divinis nonnunquam sumi *essentialiter* ut est dantis per identitatem: sic competit omnibus tribus personis. Nam etiam pater respectu nostri est donum sui ipsius, quia donando sese nobis communicat. Eò collimat, quod Christus dicit apud Johannem: *Ad eum veniemus, & mansionem faciemus.* (3) nonnunquam donum sumi *personaliter*, ut est donum dantis per originem, & sic convenit non soli Spiritui S. sed etiam filio, respectu patris originantis (4) soli Spiritui S. nomen doni competere *per appropriationem aliquam*, ut rectè statuit Durandus *l. c.* quia solus, vi suæ processionis, procedit ut Amor: amor autem est primum donum, quia reliqua dantur per amorem. *l. IIX. de Trinit.*

§. 392. Coronidis loco quærimus; *An Spiritus S. possit appellari imago filii?* Sic enim ex Græcis Patribus locutos fuisse reperimus Basilium, Athanasium, Damascenum. Resp. ex Thoma, nomen imaginis *vel* sumi *latè* pro perfecta similitudine, *vel strictè*, pro perfectâ similitudine ejus, qui ab alio nascitur. Priori; non posteriori modo posset concedi locutio, quamvis in universum commodius sit dicere, Spiritum S. esse utriusque *naturalem similitudinem*. *lib. V. cont. Eunom. c. 8. in Epist. ad Serap. l. I. O. F. c. 20.*

CAPUT XXVI.

DE Missione Spiritus Sancti.

§. 393. Consequens æternæ ἐκπορεύσεως est *missio* Spiritus S.

tus S. in tempore. Ubi prænotamus (1) Doctores Scholasticos hîc agere in genere de missione personarum divinarum. Nos missionem Filii reservamus Christologiæ. (2) *missionem physicam* non posse applicari personis divinis. Hæc enim nihil aliud est, quàm egressus alicujus ab aliquo, in ordine ad aliquem terminum, vel locum, vel effectum, quæ inter homines fit *vel* per imperium, *vel* per consilium, *vel* per impetum, sicut dicitur mitti lapis vel sagitta. Hæc autem missio habet admixtas plures imperfectiones, nempè, mutationem rei missæ, sæpè etiam mittentis, & separationem unius ab alio secundùm locum: divinitas autem omnis imperfectionis expers est. (3) In divinis differre generationem & spirationem, missionem & dationem, processionem & exitum. *Generatio & spiratio* sunt ab æterno, per σχέσιν, *tùm* ad suum principium; *tùm* ad suum terminum: quorum utrumque æternum. *Missio & datio* tantùm sunt ex tempore, quia terminus est temporalis. *Dices*; principium est æternum, sc. processio. E. ipsa est æterna. *Resp.* principium creationis, quod est potentia Dei, etiam est æternum, nec tamen ipsa creatio est æterna. Integra ratio missionis existit, quando ad principium accedit terminus: quia ergò per terminum temporalem completur & perficitur missio, dicitur æterna. *Processio & exitus* dicuntur æternaliter & temporaliter, prout terminus est vel æternus, vel temporalis. Sic Verbum processit ab æterno, ut esset Deus; in tempore, ut esset homo. (4) missionem reperiri in divinis, sed nonnisi eam, quæ est per *processionem*, & includit geminum missi respectum, *tùm* ad principium s. mittentem, *tùm* ad terminum s. locum. Atque adeò missionem nihil aliud esse, quàm *processionem ab aliquo principio ad aliquem terminum.*

terminum (5) Terminum missionis acquiri à misso, *vel* sic, ut anteà planè non sit habitus, quomodo mittuntur Angeli & homines: *vel* ita, ut anteà quidem sit habitus, nunc tamen novo modo haberi incipiat, & hâc ratione mittuntur personæ divinæ. (6) in divinis propriè nullam personam mittere posse, nisi quæ est principium ad intrà; nullam mitti, nisi quæ procedit: atque sic nec pater propriè mittitur, nec Sp. S. propriè mittit. (7) impropriè loquendo divinas personas posse dici mittere seipsas, sicut Augustinus loquitur, *Verbum mittere seipsum*, l. II. de quod in proprio sensu verum est hoc modo, ut Verbum, Trin. c. 5. quatenus homo, dicatur missum à seipso, ut Deus est: impropriè hoc sensu, quod Verbum effecit effectum (sc. carnem,) ratione cujus dicitur mitti. (8) ad missionem (ut ita loquar,) passivam, necessariò requiri processionem. Nam per processionem accipit persona procedens & potestatem operandi, & auctoritatem se constituendi novo modo alicui. Mitti autem nihil aliud est, quàm venire ad aliquem locum per virtutem alterius, impressam aliquo modo ei, qui dicitur mitti, ut inter homines imprimitur per imperium vel consilium; rebus autem inanimatis per aliquem impetum, vel contactum: in divinis per naturalem productiouem.

394. His prælibatis, & missâ missione filii, de quâ Paulus *Gal. IV*, 4. dicimus, Spir. S. verè mitti à patre & filio. Assertio est fidei *Joh. XV*, 26. Declarat ratio, quia verè procedit à patre & filio, nec repugnat ei habitudo ad terminum.

§. 395. Missio Spiritus S. ratione modi est *vel* invisibilis, *vel* visibilis.

§. 396. *Invisibilis* est, quæ fit modo invisibili, interno & spirituali.

§. 397. *Vi-*

§. 197. *Visibilem* missionem Scholastici Doctores in genere faciunt geminam: *unam* quæ fit *ad terminum sensibilem*, qualis est Verbi in incarnatione; *alteram*, quæ fit *per signum sensibile*, qualis fuit Sp. S. in Baptismo Christi, & hæc posterior hîc solùm habet locum, Quæritur; *An visibilis & invisibilis missio Spiritus S. habeant se, tanquam includens & inclusum?* Resp. Aff. si inclusionem illam intelligas absque simultate temporis: Nam visibilis missio fit ad demonstrandam invisibilem, ut ea innotescat, nec tamen necesse est, ut eodem simul tempore sit missio visibilis, quo est invisibilis, sufficit invisibilem anteà fuisse, & jam innotescere per visibilem. Sic Spiritus S. visibiliter missus ad Christum in Baptismo, signabat πλήρωμα θεότητος, quod datū erat ei in instanti conceptionis. Hic insuper nota, quod missio visibilis *vel* sit substantialis, *vel* repræsentativa: *illa* est solius Verbi in incarnatione; (Verbum enim incarnatum non repræsentatur per humanitatem, sed ei realiter ac personaliter unitum est,) *hæc* ordinatur solùm ad significandum, non ad essendum, & competit etiam Spir. S. Repræsentativa *vel* est purè talis, quæ tantùm notificat missionem internam jam factam; *vèl* simul effectiva missionis internæ. Utraque hic locum habet.

§. 398. Invisibiliter adhuc quotidiè mittitur Sp. S. in corda credentium, ut novos motus in illis accendat. *Gal. VI, 6.*

§ 399. In hâc missione efficit Sp. S. in cordibus credentium dona gratiæ, *&* sanctificantia, ratione quorum dicitur habitare in credentibus *Rom. VIII, 9. 10.* Conf. *1. Cor. III, 16. VI, 19. I. Thess. IV, 8. 1. Pet. IV, 14.* (conf. cum *Es. XI, 2.*) *1. Joh. III, 24. IV, 13.* in specie eos regenerando.

Joh. III,

Joh. III, 5. *Tit.* III, 5. & renovando *Rom.* VII, 6. *Tit.* III, 5. tùm
illuminando mentem *Joh.* XVI, 13. *Eph.* I, 18. *Hebr.* VI, 4.
tùm rectificando voluntatem, tùm ſanctificando omnes
animæ & corporis affectus ß adminiſtrantia. *I. Cor.* XII, 4.
5. 6, 7. 8. 9. 10. 11.

§. 400. Inviſibilis Spir. S. miſſio non tantùm fit
ſecundùm dona, ſed etiam *quoad perſonam*. Aſſertum fir-
mum eſt de Fide. Expreſsè enim Scriptura dicit, Spiri-
tum S. eſſe in credentibus *I. Cor.* VI, 19. quod non intelligi
poteſt de ſolis donis, *tùm*, quia in tota orationis ſerie de
ipſa perſona Spiritus S. ſermo eſt: *tùm* quia templum ſoli
Deo dicatur, non donis creatis, quæ accidentia quædam
ſunt. Conf. *Rom.* V, 5. ubi donum charitatis à Spiritu S.
diſtinguitur, tanquam effectum ab efficiente, conf. *I. Joh.*
IV, 13. Adde, quod Sp. S. quoad perſonam ſit omnipræ-
ſens, E. non poteſt abeſſe à credentibus. *Dices*; Si Sp. S.
eſt omnipræſens, quomodo præſens fit per miſſionem?
Reſp. Spiritus S. per miſſionem non acquirit novam præ-
ſentiam, quia non movetur, nec acquirit augmentum
præſentiæ, vel ex parte ſui ipſius, (propter eandem im-
mutabilitatem:) vel ex parte animæ, (quia illa indiviſi-
bilis eſt, & toti Dei eſt totaliter ac intimè præſens ſecun-
dùm eſſentiam (nec acquirit novum præſentiæ modum in
re, (quia in divinis non datur magis ac minus,) ſed novo
præſentiæ modo adeſt, quoad effectum, quia perſona *de Spir. S.*
ejus aliter vel aliter operatur. Atque ſic rectè dico, ſub- *l. I. c. 4.*
ſtantiam Dei omnibus eſſe præſentem; modum tamen *l. V. de Trin.*
ſubſtantialis præſentiæ eſſe varium, alium generalem, ali- *c. 20.*
um ſpecialem, & hunc alium hypoſtaticum, alium gra- *p. I, qv.* XLIII, *a.* 3.
tioſum. Vide ſupra, ubi de præſentia Dei dictum eſt. Ita *p. I, qv.*
ſenſerunt Patres. Lege Ambroſium, Auguſtinum; Doctores LXXIII. *a.*
Scholaſtici, Thomas, Alenſis. *4. a. 1.*

§. 401. Missionem Spir. S. visibilem quadruplicem statuunt Theologi Scholastici, Thomas, Biel, Svvaretz, aliivè.

l. c. a. 7. I. sent. dist. XVI, qv. un. lib. XII de Trin. c. 6.

§. 402. Missio *prima* facta est in Baptismo Christi, in specie Columbæ *Matth. III, Joh. I.* Rationem hanc dat Thomas; quia columba est animal fœcundum, & designat in Christo auctoritatem derivandi gratiam per specialem regenerationem: Biel; ut significetur columbina simplicitas. Alii columbinam mansvetudinem hîc significari volunt *Matth. IV, 26. XI.* Nonnulli dicunt, hîc respici ad veterem figuram columbæ, quæ post diluvium signum renovati orbis ad Noachum detulit. Utrumque complectitur Chrysosthomus inquiens: Διὰ τί ἐν εἴδει περιστερᾶς; ἥμερον τὸ ζῶον καὶ καθαρόν· ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ πνεῦμα πρᾳότητός ἐστι πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἐν τούτῳ φαίνεται· ἄλλως δὲ καὶ παλαιᾶς ἡμᾶς ἀναμνήσκει ἱστορίας· καὶ γὰρ ναυαγίου ποτὲ κοινοῦ τὴν οἰκουμένην καταλαβόντος ἅπασαν, καὶ τοῦ γένους ἡμῶν κινδυνεύοντος ἀφανισθῆναι, τότε ἐφάνη τὸ ζῶον, καὶ τὴν λύσιν τοῦ χειμῶνος ἔδειξε, &c.

Homil. XII. in Matth.

§. 403. Missio visibilis *secunda* facta est in specie nubis lucidæ cum Christus transfigurabatur in monte Thabor *Matth. XVII, 2. Marc. IX, 2. Luc. IX, 28. II. Pet. I, 16. 17. 18.* Causam hanc adsignat Thomas, quod per nubem lucidam significetur plenitudo gloriæ Christi, participanda in refrigerio gloriæ: vel, exuberantia doctrinæ ejus. Biel, quod per speciem nubis lucidæ designetur à Christo elucidanda veritas. Alii volunt hic respici ad discrimen legis veteris, quæ data est in nube densa & caliginosa, quod diversa temporum οἰκονομία detur intelligi. Non desunt, qui statuant, Patrem in lucida illa nube, velut in externo quodam symbolo suam præsentiam ma-

[illegible] nifestasse:

nifestasse: Sed rectiùs dicitur, nubem lucidam in hâc θεοφανείᾳ fuisse symbolum præsentiæ Spiritus S. Distinguendum hic est inter nubem ipsam, & vocem ex nube auditam. *Illa* fuit symbolum externum Spiritus Sancti; *hæc* Patris. *Dices;* opera Trinitatis ad extrà sunt indivisa. *Resp.* ratione effectionis, non appropriationis, s. termini.

§. 404. Missio *tertia* facta est sub specie flatus, quando Apostoli acceperunt potestatem remittendi peccata. *Joh. XX, 22* Rationem hanc addit Thomas, quod significetur processio æterna, unà cum effectu temporali. Biel, quod denotetur affectus vivacitas, flatus enim vitæ signum. Alii, quod designetur virtus expellendi dæmones, ut notat Cyrillus. Alii, quod significetur virtus mundandi corda à carnali palea, ut scribit Augustinus. *Catech.* XVI. *serm.* CXXCIIX. *de temp.*

§. 405. *Quarta* missio visibilis facta est in die Pentecostes *Actor. II.* sub triplici signo sensibili, soni, spiritûs vehementis, s. aëris vehementer concitati, & linguarum ignitarum. Thomas per linguas igneas vult significari effectum doctrinæ; Biel fervidam caritatem. Videri hic possunt Interpretes *super Acta.*

§. 406. Nos de missione visibili notamus 1. non statuendam in ea tantùm *imaginariam visionem*, (qualis solebat esse Prophetica revelatio) sed *realem*, quia externis sensibus objiciebatur per aliquod signum, quod ipsos sensus externos movebat. 2. licet nostrum non sit, determinare *vel* materiam, *vel* formam, *vel* objectum proprium his signis, quippe quod ex divina voluntate & providentia dependet: tamen considerando missiones, prout factæ sunt, reperimus eas relatas esse *vel* ad auditum, *vel* ad visum, tanquam proprium signorum objectum. Materiam earum fuisse *vel* aeream, *vel* illi affinem, *v. g.* va-

pores, exhalationes: quia talis materia est facilior cæteris ad transmutationes. Formam verò quoad sensibilia propria fuisse colorem aliquem, *aut* lucem, *aut* sonum; quoad communia, *vel* motum, *vel* formationem humanæ vocis, *vel* figuram, habentem aliquam analogiam cum re significanda *v. g.* columba cum puritate, mansvetudine &c. 3. res illas, quæ in his signis apparuerunt, tales reverâ fuisse, quales apparuerunt: sicut facilè constat ex enumeratione omnium missionum. 4. Res illas, quæ in hujusmodi signis apparuerunt, non fuisse à Spiritu Sancto hypostaticè assumtas, sed saltèm quasi per accidentalem unionem, quod vel ex eo patet, quod officio significationis impleto mox esse desierunt. Contrarium sensit Tertullianus 5. Cum corpora sensibilia, sub quibus hæc missio fit, ab omnibus personis fiant, tamen missionem hanc dici propriam Spiritus Sancti, quia missio hæc non attenditur *secundùm efficientiam* illius signi, sub quo fit, (quæ communis est tribus personis:) sed *secundùm repræsentationem* & significationem talis signi, quia solum Spiritum Sanctum repræsentat. *Dices*; opera Trinitatis ad extrà sunt indivisa. *Resp.* repræsentari per tale signum, non est opus ad extrà, sed quædam denominatio extrinseca.

[*l. de Carn. Christi c. III.*]

INDEX

INDEX CAPITUM.

Index Rerum præcipuarum, quæ in hoc libro tractantur.

A.

proprie

quomo-

est im-

vel

D.

Definitio

prave-

crea-

an possit

non

Proposi-

Spatium

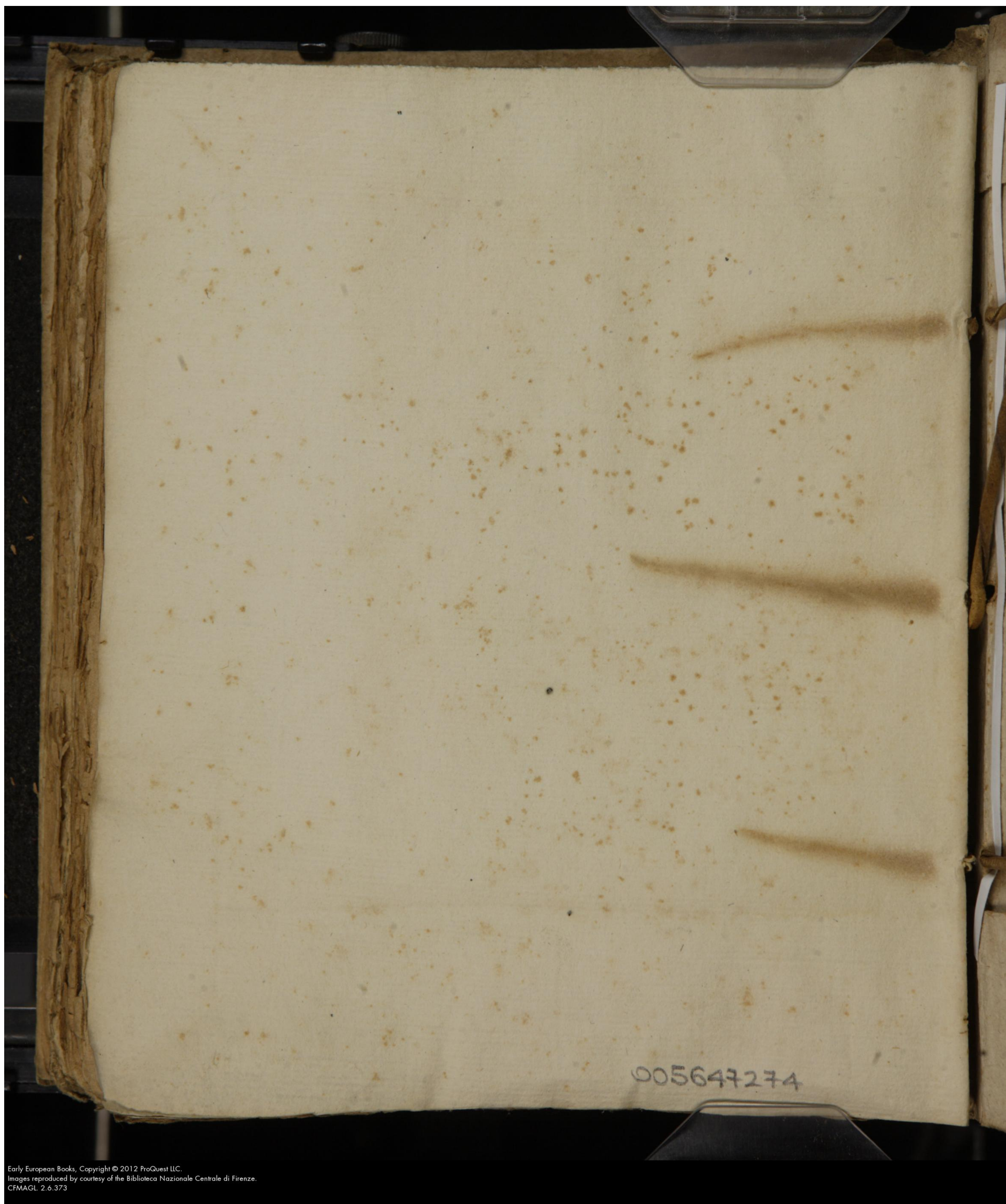
Visio

antecedens

INDEX dictorum Scripturæ, quæ in hoc opusculo explicantur.

FINIS.

005647274

